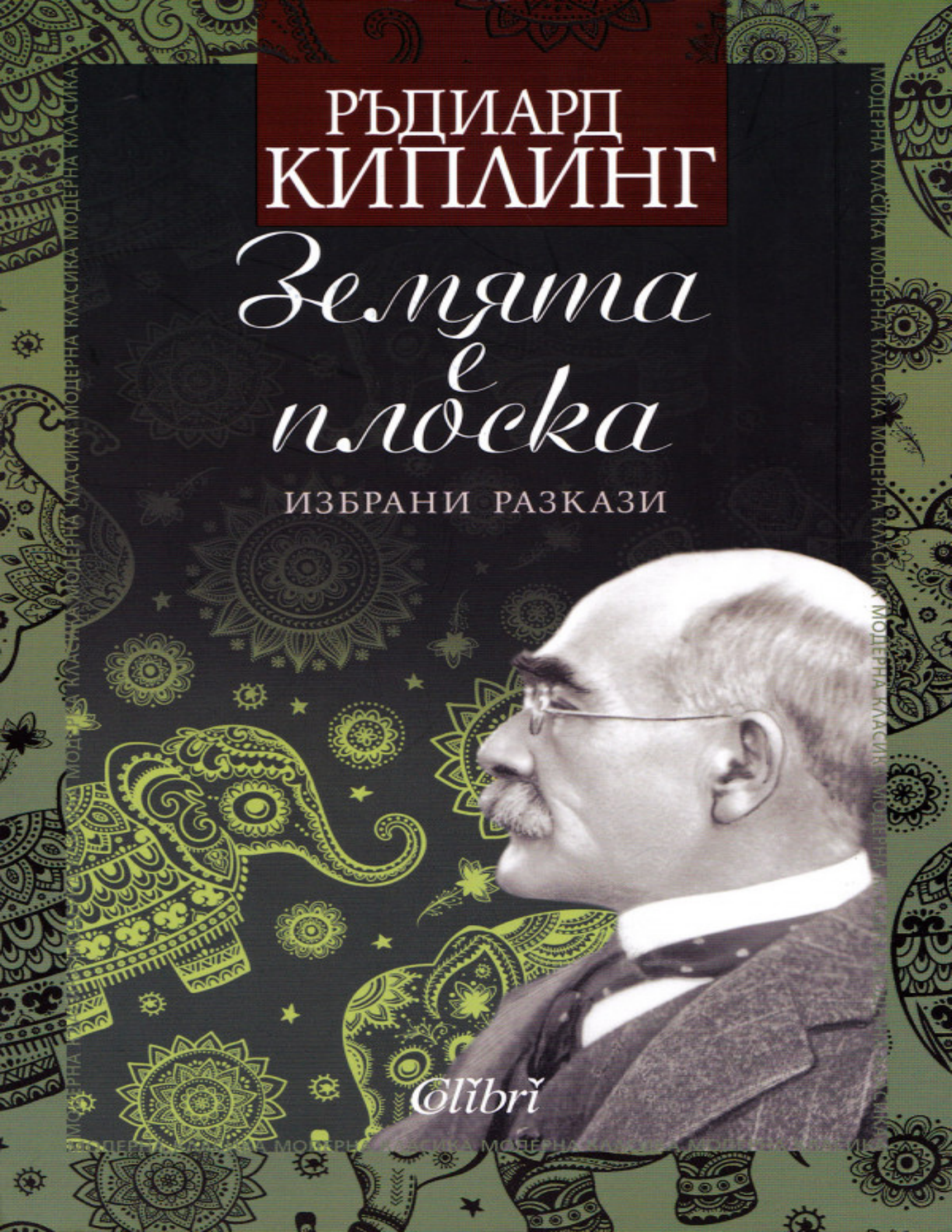

РЪДИАРД
КИПЛИНГ

Земята
и
плоска

ИЗБРАНИ РАЗКАЗИ

Clibri

**РЪДИАРД КИПЛИНГ
ЗЕМЯТА Е ПЛОСКА
ИЗБРАНИ РАЗКАЗИ**

Превод: Надежда Розова

chitanka.info

Сборникът с 14 разказа на Нобеловия лауреат Ръдиард Киплинг (1856–1936) представя феноменалното тематично многообразие, продуктивността и литературната виртуозност на писателя от различни етапи на дългия му творчески път. Шеметният му размах обхваща дързък реализъм, затрогваща носталгия, мрачна комичност, смразяващ ужас и загадъчна свръхестественост. Палитрата е впечатляваща: от невъобразимо увлекателното приключение на „Човекът, който искаше да стане цар“, до смразяващата призрочност на „Необикновената разходка на Мороуби Джукс“, трогателната детска травма в „Блей, блей, Черна овца“, блестящите военни истории „Градинарят“ и „Мери Постгейт“, затрогващата човечност на „Лиспет“ и „Историята на Беделия Херодсфут“, комизма на „Селото, което гласува, че Земята е плоска“ и потапянето в религиозната история и мистика в „Окото на Аллах“ и „Църквата в Антиохия“.

Едно е сигурно: този сборник за ценители на изящната словесност отвежда много далеч от скуката.

ЧОВЕКЪТ, КОЙТО ИСКАШЕ ДА СТАНЕ ЦАР

*Брат на принц и другар на просяк, ако се
окаже достоен.*

Законът^[1], на който се позовават, постановява кодекс за достойно житейско поведение, който трудно се спазва. Другарувал съм с не един сиромаш при обстоятелства, които не са позволявали на нито един от двамата ни да установи дали другият е почтен човек. Още не съм станал брат на принц, макар че веднъж почти се сродих с човек, който би могъл да бъде истински цар и комуто бяха обещали царската армия, съдилищата, приходите на хазната и политическите решения, всичко. Днес обаче сериозно се опасявам, че моят цар е мъртъв и че ако искам корона, трябва да отида сам да си я подсигурия.

Вечерта започна във влак на път за Маху^[2] от Аджмер^[3]. В бюджета имаше дефицит, който налагаше да пътувам не във втора класа, която е наполовина по-евтина от първа, а в междинна класа, която е наистина ужасна. Там седалките са пейки и пътниците или също са междинни, което ще рече евразийци^[4], тоест местни, което за дълго нощно пътуване е крайно неприятно, или са скитащи безделници, което е забавно, макар и пиянско преживяване. Пътниците от междинната класа не посещават вагон-ресторанта. Те си носят храна в бохчи и канчета, купуват си сладкиши от местните продавачи и пият вода край пътя. Затова в горещините ги вадят от вагоните мъртви, а иначе целогодишно се ползват с презрение.

Моето купе се случи празно, докато стигнем в Назирабад^[5], където влезе грамаден господин по риза и съгласно обичая на пътниците от междинната класа ме заговори. Оказа се скиталец и пътешественик като мен, но с изграден вкус към уискито. Разказа ми за нещата, които е виждал и правил, за отдалечените краища на

империята, в които е прониквал, и за приключенията, в които е рискувал живота си в замяна на няколкодневна прехрана.

— Ако Индия беше пълна с хора като мен и теб, които също като враните не знаят как ще се прехранват утре, нямаше да носи седемдесет милиона приходи, а седемдесет милиарда — каза той и като погледнах към устата и брадичката му, бях склонен да се съглася с него.

Заговорихме се за политика — както я вижда един бродяга, откъм по-грубоватата и незагладена страна — обсъдихме и пощенските услуги, защото приятелят ми искаше да изпрати телеграма от следващата гара до Аджмер, където е отклонението от линията между Бомбай и Маху, когато човек пътува на запад. Новият ми познат нямаше почти никакви пари освен осемте анни^[6], които му трябваха за вечеря, аз пък няхах изобщо никакви пари заради вече споменатите затруднения с бюджета. Нещо повече, пътувах за един пущинак, където, макар че щях да възстановя връзката си с държавната хазна, нямаше телеграф. Затова не бях в състояние да му помогна.

— Трябва да заплашим някой началник-гара и да го принудим да изпрати телеграма на минутата — каза приятелят ми, — но това означава аз и ти да се ангажираме, а напоследък съм доста зает. Не спомена ли, че след няколко дни ще пътуваш обратно по тази линия?

— След десет дни — уточних.

— Не може ли да ги направиш осем? — попита той. — Въпросът не търпи отлагане.

— Мога да изпратя телеграмата ти след десет дни, ако това те устройва — отговорих.

— Сега, като се замисля, не мога да имам доверие, че телеграмата ще стигне до моя човек. Той заминава от Делхи за Бомбай на двайсет и трети. Следователно ще мине през Аджмер някъде през нощта на двайсет и трети.

— Но аз отивам в индийската пустиня — обясних.

— Много хубаво — рече той. — Ще се прехвърлиш на друг влак на жп възела в Марвар, за да преминеш на територията на Джодхпур, няма друг начин, — а той ще премине през Марвар в ранните сутрешни часове на двайсет и четвърти с пощенския влак от Бомбай. Можеш ли да си на жп възела в Марвар по това време? Няма да ти представлява трудност, защото знам, че в тези централни индийски

щати може да се поспечели нещичко, колкото и да ми се правиш на кореспондент на „Бекудсман“.

— Друг път опитвал ли си този номер? — попитах.

— Многократно, обаче обикновено те надушват и те съпровождат до границата, преди да успееш да ги наръгаш с ножа си. Но да ти кажа за моя приятел. На всяка цена трябва да го осведомя какво ми се е случило, иначе няма да знае накъде съм се запътил. Би било страшно любезно от твоя страна, ако се върнеш от Централна Индия навреме, за да го завариш в Марвар и да му кажеш: „Той замина на юг за една седмица“. Приятелят ми ще разбере какво имам предвид. Той е едър мъж с рижа брада и е много видна личност. Ще го завариш да спи като джентълмен, заобиколен от целия си багаж в купе втора класа. Обаче не се бой. Дръпни прозореца и кажи: „Той замина на юг за една седмица“, и приятелят ми ще загрее. Трябва само да съкратиш престоя си по онези места с два дни. Моля те като непознат, който пътува на запад — натърти той.

— А ти откъде идваш? — попитах.

— От изток. Надявам се да предадеш съобщението ми добросъвестно в името на моята и на твоята майка^[7].

Англичаните обикновено не се разнежват, когато някой спомене майките им, но по определени причини, които ще станат напълно очевидни, прецених за уместно да се съглася.

— Въпросът не е маловажен, затова те моля да го направиш — каза той, — и знам, че мога да разчитам на теб. Второкласен вагон на жп взела в Марвар, риж мъж, който спи вътре. Няма как да забравиш. Слизам на следващата гара и трябва да остана там, докато той пристигне или ми изпрати каквото искам.

— Ще му предам съобщението, ако го засека — отвърнах, — и в името на твоята и на моята майка ето ти един съвет. Точно сега не се опитвай да кръстосваш централните индийски щати като кореспондент на „Бекудсман“. Там ще има истински журналист и може да си навлечеш неприятности.

— Благодаря — отвърна той простичко, — а кога си заминава въпросният негодник? Не мога да гладувам, защото той ми мъти водата. Искаше ми се да хвана натясно раджата на Дегумбер относно вдовицата на баща му и да го постресна.

— Какво е направил с вдовицата на баща си? — попитах.

— Напълнил я с червен пипер и я натупал с чехъл до смърт, провесена от една греда. Сам го открих и съм единственият човек, който би се осмелил да влезе в щата и да поиска пари, за да си затваря устата. Сигурно ще се опитат да ме отровят, както направиха в Чортумна, когато отидох да крада там. Обаче ти нали ще предадеш съобщението ми на човека в Марвар?

Той слезе на малка крайпътна гара, а аз се замислих. Неведнъж бях чувал как някакви особи се представят за кореспонденти на вестници и посредством заплахи за разобличаване източват парите на малки местни щати, но за пръв път срещях такъв. Тези хора водеха труден живот и най-често умираха внезапно. Местните щати изпитват разумен ужас от английските вестници, способни да изложат на показ специфичните им управленски методи, и се стараят да поят кореспондентите с шампанско или да ги шашардисват с бързи кабриолети, теглени от четири коня. Не разбират, че никой не дава пет пари за вътрешното управление на местните щати, стига потисничеството и престъпността да бъдат поддържани в прилични граници, а владетелят да не е упоен, пиян или покойник от началото до края на годината. Местните щати са предназначени да предлагат живописен пейзаж, тигри и невероятни истории. Това са злокобни места, изпълнени с невъобразима жестокост, които, от една страна, се докосват до железниците и телеграфа, а от друга — до времето на Харун ал Рашид. След като слязох от влака, си имах вземане-даване с царете на джебчиите и за осем дни животът ми претърпя много промени. Понякога се обличах официално и съпровождах принцове и политически чиновници^[8], пиех от кристални чаши и се хранех от сребърни съдове. Понякога лежах на земята и поглъщах каквото докопам на чиния от плоска питка, пиех чешмяна вода и спях под една завивка със слугата си. И това в рамките на един ден.

След това се отправих към великата индийска пустиня на уречената дата, както бях обещал, и нощният пощенски влак ме стовари на жп възела в Марвар, откъдето има смешна малка жп линия до Джодхпур, безгрижно управлявана от местни служители. Влакът „Бомбай Мейл“ от Делхи спира за кратко в Марвар. Пристигна заедно с мен и имах време само колкото бързичко да отида на неговия перон и да тръгна покрай вагоните. Имаше само един вагон втора класа. Смъкнах прозореца и видях огненочервена брада, наполовина под

пътническо одеяло. Това беше моят човек и спеше дълбоко, затова го смушках леко в ребрата. Той се събуди, сумтейки, и аз видях лицето му на светлината от лампите. Широко лъскаво лице.

— Пак ли билетите? — попита.

— Не. Трябва да ви предам, че той замина на юг за една седмица. Замина на юг за една седмица!

Влакът потегли. Рижият потърка очи.

— Заминал на юг за една седмица — повтори той. — Безсрамник, както винаги. Поръча ли да ви дам нещо? Защото няма да го направя.

— Не поръча — отговорих, отдръпнах се от влака и проследих с поглед как червените светлини се стопяват в мрака. Беше ужасно студено заради вятъра откъм пустинята. Качих се на своя влак — този път не във вагона на междинната класа — и заспах.

Ако мъжът с рижата брада ми беше дал една рупия, щях да я запазя като спомен за този доста странен случай. Обаче единствената ми награда беше съзнанието, че съм изпълнил дълга си.

По-късно си помислих, че двама господа като моите познайници не ги чака нищо хубаво, ако общуват с кореспонденти на вестници и се представят за тях, и че ако „заседнат“ в някой от малките неуредни щати в Централния Индия или в Южна Раджпутана, току-виж се натъкнали на сериозни затруднения. Затова си направих труда да ги опиша толкова точно, колкото ми позволяваше паметта, пред хората, заинтересувани от тяхното депортиране. И успех, както узнах впоследствие, защото ги бяха върнали от границата с Дегумбер.

След това станах порядъчен човек и се върнах на работното си място, където нямаше царе и не се случваше нищо друго освен ежедневното правене на вестник. Редакцията на един вестник, изглежда, привлича всякакви хора във вреда на дисциплината. Идват представителки на женските мисии и настояват редакторът тутакси да зареже всичките си задължения и да отрази как християнките раздават награди в бедняшките къщи на абсолютно недостъпно село. Полковници, които са прескочени за повишение, сядат и нахвърлят поредица от десет, дванайсет или двайсет и четири уводни статии по темата „старшинство или избор“. Мисионери настояват да узнаят защо не могат да се отърват от редовния тормоз и под специалното покровителство на редакторското „ние“ ругаят свои събрата

мисионери. Изпаднали в нужда театрални трупи се тълпят да обясняват, че не могат да плащат за рекламните си, но когато се върнат от Нова Зеландия или от Таити, ще си платят с лихвите. Изобретатели на механични вентилатори, муфи за карети и нечупливи мечове и полуоски се отбиват в редакцията с техническите данни в джоба си и с часове свободно време. Чаени компании идват и чертаят рекламните си проспекти с фирмените си писалки. Секретарки на бални комитети гласовито настояват за по-пълно отразяване на заключителния танц. Чудати дами прошумоляват вътре с полите си и заявяват: „Искам веднага да ми отпечатате сто дамски визитки, моля“, което явно смятат за част от задълженията на главния редактор. И всеки безпътен грубиян, който някога е стъпвал на Гранд Трънк Роуд^[9], решава да си потърси работа като коректор. През цялото време телефонът звъни като луд, царе биват убивани на континента, империи заявяват „Вие сте нещо друго“, господин Гладстон сипе огън и жупел върху британските доминиони, а чернокожите момчета, които отнасят материалите до печатницата, жужат като изморени пчелички копи чахие (трябва ми статия), а по-голямата част от броя е празна като щита на Мордред^[10].

Това обаче е забавната част на годината. Има други шест месеца, когато никой не идва и термометърът пълзи нагоре сантиметър по сантиметър, редакцията е затъмнена, колкото да остане светлина за четене, печатарските преси са нажежени до червено, а репортерите отразяват единствено развлеченията по планинските станции или пишат некролози. Тогава телефонът се превръща в звънящ ужас, защото оповестява внезапната кончина на мъже и жени, които си познавал отблизо, жегата те покрива с обрив като дреха, ти сядаш и пишеш: „Забелязва се леко увеличаване на заболяванията в района на Кхуда Джанта Кхан^[11]. Проблемът е спорадичен и благодарение на енергичните действия на местните власти вече е почти овладян. С дълбоко прискърбие обаче съобщаваме за смъртта на... и т.н.“.

А сетне наистина избухва епидемия и колкото по-слабо е отразена във вестника, толкова по-спокойни са абонатите. И империите, и царете продължават егоистичните си развлечения; както и преди главният смята, че ежедневникът трябва да излиза веднъж на двайсет и четири часа, а всички хора по планинските станции, отдадени на развлечения, си казват: „Мили боже! Не може ли

вестникът да е по-лъскав? Сигурен съм, че тук, горе, се случват много неща!“.

Това е тъмната половина на луната и както гласят рекламите, „трябва да го преживееш, за да го оцениш“.

Точно през този сезон, забележително неприятен, вестникът се зае с последния брой за седмицата в събота вечерта, по-точно в неделя сутринта, по маниера на лондонски вестник. Беше много удобно, защото веднага след приключването на броя ранното утро смъква температурата от трийсет и пет на почти двацет и девет градуса за около половин час и на тази прохлада — изобщо нямате представа колко прохладно е на тревата на двацет и девет градуса, ако не сте се молили Богу за това! — един много изтощен човек може да заспи, докато жегата не го събуди.

Една съботна нощ имах приятното задължение сам да приключа броя. Очакваше се в другия край на света някой цар, придворен, куртизанка или цяла общност да умре или да получи нова конституция, или да направи нещо важно, затова броят щеше да бъде приключен в последния момент в очакване да пристигне телеграмата. Нощта беше черна като катран, задушна, колкото може да бъде една юнска нощ, и горещият западен вятър лу виеше сред сухите като прахан дървета и заблуждаваше, че дъждът го следва по петите. От време на време гореща капка тупваше в прахта като жаба, но всички в нашия изтощен свят знаеха, че това е само преструвка. В печатницата беше мъничко по-прохладно, отколкото в редакцията, затова седях там, докато пресата тракаше и щракаше, козодоите бухаха на прозорците, а полуголите словослагатели триеха потта от челото си и се провикваха за вода. Новината, която очаквахме, нямаше да се случи, макар че вятърът утихна, и последната дума беше набрана, а цялото земно кълбо застина в задушливата топлина с пръст върху устните в очакване на събитието. Дремех и се чудех дали телеграфът наистина е божи дар и дали този умиращ човек или измъчен народ си дава сметка какво неудобство ми причинява забавянето. Освен зноя и притеснението нямаше друга конкретна причина да съм толкова напрегнат, но когато стрелката на часовника се доближи до три часа и машините завъртяха маховиците си два-три пъти пробно, преди да наредя да започнат да печатат, бях в състояние да се разкрещя.

След това бученето и тракането на зъбните колела раздразтишината на малки късчета. Надигнах се да си тръгвам, но пред мен се изпречиха двама мъже в бели дрехи.

— Той е! — каза първият.

— И още как — отвърна вторият.

Двамата се изхилиха почти толкова силно, колкото бучеше машината, и изтриха чело.

— Забелязахме, че свети — спяхме в канавката отсреща на хладно, — и викам на приятелчето: редакцията е отворена. Я да отидем да си поговорим с оня, дето ни прогони от Дегумбер — каза по-дребният от двамата. Той беше човекът, с когото се бях запознал във влака от Маху, а приятелят му беше рижият от жп възела Марвар. Няма как да сбъркаш веждите на единия и брадата на другия.

Никак не ми стана приятно, защото ми се спеше, не ми се говореше със скитници.

— Какво искате? — попитах.

— Да си поговорим с теб половин час на хладно и удобно в редакцията — каза рижият. — Бихме желали и да пийнем нещо — сползомението още не тече, Пийчи, няма нужда да проверяваш, — но всъщност искаме съвет. Не пари. Ще те помолим за услуга, защото ти ни навреди в Дегумбер.

Поведох ги от печатницата към редакцията с карти по стените, а рижият потърка ръце.

— Това е друга работа — отбеляза. — Точно тук трябваше да дойдем. А сега позволи да представя брат Пийчи Карнахан, това е той, и брат Даниъл Дравът, това съм аз. Колкото по-малко разкрием за професията си, толкова по-добре, защото сме били какво ли не. Войници, моряци, композитори, фотографи, коректори, улични проповедници и кореспонденти на „Бакудсман“, когато преценявахме, че вестникът се нуждае от нас. Карнахан е трезвеник, аз също. Само ни погледни и ще се увериш, без да питаш. Ще вземем по една от твоите пури, а ти ни гледай как ги палим.

Наблюдавах проверката. Мъжете бяха напълно трезвени, затова им дадох по една възтопла бира.

— Брависимо! — възкликна Карнахан с веждите и изтри пяната от мустаците си. — Сега ме остави аз да говоря, Дан. Обиколили сме цяла Индия, предимно пеша. Работили сме като техници на парни

котли, машинисти, дребни предприемачи и какво ли не, но вече решихме, че Индия не е достатъчно голяма за хора като нас.

Със сигурност бяха твърде големи за редакцията. Брадата на Дравът сякаш изпълваше половината помещение, а раменете на Карнахан — другата половина, докато двамата седяха на голямата маса. Карнахан продължи:

— Страната не е разработена и наполовина, защото управляващите не ти дават нищо да пипнеш. През цялото време блажено управляват, а човек не може да хване лопата, да разкърти скала, да потърси петрол или каквото и да е от този сорт, без ония горе да кажат: „Зарежи тази работа и ни остави да управляваме“. Затова вдигаме ръце, да става каквото ще, и заминаваме на друго място, където не те избутват отвсякъде и където можеш да си стъпиш на краката. Ние не сме незначителни хорица, не се боим от нищо освен от алкохола и сме подписали сползомение по въпроса. Така че ще ставаме царе.

— Царе на лично основание — изломоти Дравът.

— Ама, разбира се — рекох. — Били сте път на слънце, нощта е много гореща, я по-добре преспете с тази мисъл и елате утре.

— Нито сме пияни, нито сме слънчасали — заяви Дравът. — От половин година преспиваме с идеята, консултирахме се с книги и с атласи и решихме, че на света е останало едно-единствено място, което двама силни мъже могат да превърнат в своя Сарауак^[12]. Казва се Кафиристан^[13]. Според мен се намира в горния десен ъгъл на Афганистан, на не повече от триста мили от Пешавар. Там имат трийсет и два езически идола, а ние ще станем трийсет и третият. Страната е планинска, а жените в онзи край са много хубави.

— Но това е забранено според сползомението — възрази Карнахан. — Никакви жени, никакъв алкохол, Даниъл.

— Само толкова ни е известно, макар че никой не е ходил там, пък и се сражават, обаче където се сражават, всеки, който умее да обучава войници, винаги може да стане цар. Ще заминем в онези места и ще попитаме тамошния владетел: „Искаш ли да покориш враговете си?“. После ще му покажем как да обучава войници, защото това го умеем по-добре от всичко друго. След това ще катурнем този цар, ще завземем престола и ще положим началото на династия.

— Ще ви накълцат на парчета, преди да сте се отдалечили дори на петдесет мили от границата — отбелязах. — За да стигнете дотам, трябва да прекосите Афганистан — грамада от планини, върхове и ледници, където нито един англичанин не е стъпвал. Хората са зверове и дори да се доберете до тях, нищо няма да постигнете.

— Вероятно — съгласи се Карнахан. — Колкото по-луди ти изглеждаме, толкова по-добре. Дойдохме при теб, защото искаме да се осведомим за тази страна, да прочетем книга за нея и да ни покажеш карти. Искаме да ни убедиш, че сме глупаци, и да ни покажеш книгите си — извърна се той към библиотеката.

— Ама вие сериозно ли? — попитах.

— Донякъде — мило отговори Дравът. — Най-голямата карта, която имаш, дори ако на мястото на Кафиристан няма нищо, и всякакви книги, които са ти подръка. Умеем да четем, макар да не сме особено образовани.

Извадих голямата карта на Индия в мащаб трийсет и две мили за инч и две по-малки гранични карти, смъкнах тома И–К на „Енциклопедия Британика“ и мъжете ги разгледаха.

— Ето виж! — възкликна Дравът, боднал палец на картата. — Нагоре до Джагдалак^[14], Пийчи, а аз знам пътя. Бяхме там с армията на Робъртс. От Джагдалак трябва да се отправим надясно през областта Лагман^[15]. После поемаме през планините — над четири хиляди и двеста метра, сигурно ще е студено, но на картата не изглежда много далеч.

Подадох му Уд относно „Изворите на Оксус“^[16]. Карнахан беше погълнат от енциклопедията.

— Голяма мешавица — замислено отбеляза Дравът. — Пък и няма да ни помогне да научим названията на племената им. Колкото повече племена, толкова повече ще се сражават и толкова по-добре за нас. От Джагдалак до Ашанг^[17]. Хмм!

— Но цялата информация за страната е ужасно оскъдна и неточна — възразих. — Всъщност никой нищо не знае. Ето ви папката на Обединения царски институт^[18]. Прочетете какво пише Белю^[19].

— Майната му на Белю! — изруга Карнахан. — Да, те са проклетни езичници, обаче в тази книга тук пише, че се родят с нас, англичаните^[20].

Пушех, докато те двамата разглеждаха Равърти^[21], Уд, картите и енциклопедията.

— Няма смисъл да ни чакаш — учтиво предложи Дравът. — Вече приближава четири. Ще си тръгнем преди шест, ако искаш да поспиш, и няма да откраднем нито един вестник. Не будувай заради нас. Ние сме двама безобидни луди, които ще се сбогуват с теб, ако дойдеш утре вечер в сарая^[22].

— Вие сте двама глупаци — отговорих. — Ще ви върнат от границата или ще ви накълцат в мига, в който стъпите в Афганистан. Искате ли пари или препоръка за граничните области? Мога да ви помогна да си намерите работа следващата седмица.

— Благодаря, но следващата седмица здравата ще сме запретнали ръкави — каза Дравът. — Да си цар, не е толкова лесно, колкото изглежда. Когато си подредим царството, ще ти съобщим и можеш да дойдеш да ни помагаш да го управляваме.

— Двама луди ще напишат ли такъв договор? — попита Карнахан със сдържана гордост и ми показва мръсен половин лист хартия на редове, на която пишеше следното — преписах го веднага, защото беше истински куриоз:

Това е споразумение между мен и теб пред Бога.
Амин и т.н.

(Първо) Че ти и аз ще осъществим заедно това, а именно да бъдем царе на Кафиристан.

(Второ) Че докато се урежда този въпрос, ти и аз няма да докосваме алкохол или жена, черна, бяла или кафява, за да не се забъркваме с тези две опасни неща.

(Трето) Че ще имаме достойно и благоразумно поведение и ако някой от нас загази, другият ще остане до него.

Подписано от мен и от теб на този и този ден.

Пийчи Талиафери Карнахан
Даниъл Дравът
Свободни джентълмени

— Няма нужда от последния член^[23] — отбеляза Карнахан и се изчерви скромно, — но е обичайна практика. Знаеш какви са безделниците — защото ние сме безделници, Дан, докато не напуснем Индия — така че бихме ли подписали подобно сползомение, ако намеренията ни не бяха сериозни? Лишаваме се от двете неща, заради които си струва да се живее.

— Няма да живеете още дълго, ако наистина опитате да осъществите този идиотски замисъл. Гледайте да не подпалите редакцията и да сте изчезнали преди девет.

Оставих ги да разглеждат картите и да си водят бележки на гърба на „сползомението“.

— И да дойдеш утре в сарая — гласяха думите им на раздяла.

Сараят Кумхарсен е голяма квадратна човешка клоака, където товарят и разтоварват керваните от камили и коне от север. Тук можеш да се натъкнеш на хора от всички централноазиатски и от повечето индийски народности. Балх и Бухара се срещат на това място с Бомбай и Бенгал и се опитват да се прекарат взаимно. В сарая можеш да купиш понита, тюркоази, персийски котки, дисаги, овце с пухкави опашки и мускус и да се сдобиеш с много чудати дреболии за нищожна сума. Следобед наминах оттам, за да проверя дали приятелите ми възнамеряват да удържат на думата си, или ме бяха излъгали, че ще пийнем по нещо.

Жрец, издокаран с дрипава дреха, окичена с панделки, се приближи към мен, мрачно въртейки детски хартиен пумпал. Следваше го слугата му, нарамил кош с глинени играчки. Дватама товареха две камили, а обитателите на сарая ги наблюдаваха с шумен смях.

— Жрецът е луд — обясни ми търговец на коне. — Заминава за Кабул да продава играчки на емира. Или ще получи почетна титла, или ще му отрежат главата. Пристигна днес сутринта и оттогава се държи откачено.

— Бог закриля безумците — заекна един узбек с пълни бузи на развален хинди. — Те предсказват бъдещето.

— А можеха ли да предскажат, че керванът ми ще бъде насечен от шинвари^[24] точно пред прохода! — изръмжа един юсуфзаи^[25], представител на търговско сдружение от Раджпутана^[26], чиято стока престъпно преминала в ръцете на други обирджии оттатък границата и

чиито злочестия бяха станали обект на присмех на пазара. — Здравей, жрецо, откъде идваш и накъде отиваш?

— Идвам от Роум — провикна се жрецът и размаха пумпала, — от Роум, довя ме през морето дъхът на стотина дяволи! О, крадци, обирджии и лъжци, пир кхан^[27] благославя прасетата, кучетата и клетвопрестъпниците! Кой ще отведе закриляните от бог на север, за да продават амулети, каквито емирът още не е виждал? Камилите няма да се плашат, синовете няма да се разболяват, а съпругите ще остават верни, докато отсъстват мъжете, които ми дадат място в своя керван. Кой ще ми помогне да подмамя царя на Русия със златен чехъл със сребърен ток? Пир кхан ще закриля неговите начинания. — Мъжът разтвори полите на широката си дълга дреха и се завъртя между редиците вързани коне.

— След двацет дни тръгва керван от Пешавар към Кабул, хузрут^[28] — каза търговецът юсуфзаи. — Моите камили отиват натам. Ела с нас да ни донесеш късмет.

— Сегичка тръгвам! — провикна се жрецът. — Ще потегля на хвърковатите си камили и само след ден ще пристигна в Пешавар. Ей, Хазар Мир Кхан — подвикна той на слугата си, — изведи камилите, но най-напред аз да се покача на моята. — Метна се на гърба на коленичилото животно, обърна се към мен и изкрещя: — Ела и ти, сахиб, малко по-натам по пътя ще ти продам една муска — амулет, който ще те направи цар на Кафиристан.

И тогава ми просветна, когато последвах двете камили извън сарая чак до пътя и жрецът спря.

— Какво ще кажеш? — попита той на английски. — Карнахан не може да говори по тяхному, затова го направихме мой слуга. Отива му. Неслучайно обикалям страната четиринайсет години. Добре ли говоря? Ще се присъединим към някой керван в Пешавар, докато се доберем до Джагдалак, там ще опитаме да заменим камилите с магарета и ще поемем към Кафиристан. Пумпали за емира, боже мой! Пъхни ръка под дисагите и ми кажи какво усещаш.

Напипах приклада на „Мартини“^[29], после на още една и на още една.

— Двацет — преспокойно поясни Дравът.

— Двацет и нужните амуниции под пумпалите и глинените кукли.

— Бог да ви е на помощ, ако ви заловят с тези неща! — предупредих ги. — Сред патаните една пушка „Мартини“ струва колкото теглото си в сребро.

— Капитал от петнайсет хиляди рупии — всяка рупия, която успяхме да изпросим, да заемем или да откраднем, е вложена в тези две камили — поясни Дравът. — Няма да ни спипат. Ще минем през Хайберския проход с обикновен керван. Кой ще посегне на беден жрец, дете не е с всичкия си?

— Снабдихте ли се с всичко необходимо? — попитах смаян.

— Още не, но и това ще стане. Дай ни нещо да помним твоята доброта, братко. Вчера ми направи услуга, онзи път в Марвар също. Ще ти дам половината си царство, дете има една дума.

Свалих малък амулет с формата на компас^[30] от каишката на часовника си и го подадох на жреца.

— Довиждане — каза Дравът и предпазливо ми протегна ръка. — Много дни напред няма да се ръкуваме с англичанин. Стисни му ръката, Карнахан — провикна се той, докато втората камила минаваше покрай мен.

Карнахан се наведе и двамата се ръкувахме. После камилите отминаха по прашния път и останах сам. Не открих никакви недостатъци в дегизировката. Сцената в сарая показваше, че за пред местните видът на двамата е убедителен. Поради което бе съвсем вероятно Карнахан и Дравът да успеят да прекосят Афганистан незабелязани. Отвъд обаче ги очакваше смърт, сигурна и ужасна смърт.

Десет дни по-късно мой приятел местен, който ми съобщаваше новините от Пешавар, бе завършил писмото си с думите: „Тук много се смеем с един луд жрец, който си въобразява, че ще продава на Негово Величество емира на Бухара някакви джунджурии и дрънкулки, които представя като могъщи амулети. Мина през Пешавар и се присъедини към втория летен керван за Кабул. Търговците бяха доволни, защото суеверно вярват, че лудият носи късмет“.

Двамата бяха преминали границата. Бих се молил за тях, но през онази нощ истински цар умря в Европа и трябваше да му напиша некролог.

* * *

Кръговратът на света се повтаря отново и отново. Минават лятото и зимата, после отново идват и отново отминават. Ежедневникът продължаваше да излиза, аз кретах с него и през третото лято се случи напрегната нощ, нощен брой, и напрегнато чакане да получим по телеграфа новина от другия край на света, точно като предния път. Няколко велики личности бяха починали през последните две години, машините тракаха още по-шумно, а дърветата в градината на редакцията бяха станала доста по-високи. И това беше единствената разлика.

Отидох в печатницата и се натъкнах на сцена, каквато вече съм описвал. Нервното напрежение беше по-силно, отколкото две години по-рано, и аз усещах жегата по-мъчително. В три часа се провикнах: „Печатайте!“ и се наках да си тръгна, когато до стола ми допълзя жалка човешка развалина. Беше превит почти одве, главата му беше хлътнала между раменете, тътрузеше и замяташе крак като мечок. Трудно ще кажеш пълзи ли, върви ли този дрипав и хленчещ сакат човек, който се обърна към мен по име и оповести, че се е върнал.

— Ще ми дадеш ли нещо за пиене? — простена той. — За бога, дай ми да пия.

Върнах се в редакцията, следван от мъжа, който стенеше от болка, и усилих газената лампа.

— Позна ли ме? — изпъшка посетителят, отпусна се тежко на един стол, а после извърна към светлината своето изпито лице, увенчано с чорлава прошарена коса.

Внимателно се вгледах в него. Веднъж вече бях виждал вежди, които се събират над носа в дебела черна лента, обаче за нищо на света не можех да се сетя къде.

— Не те познавам — казах и му подадох уискито. — С какво мога да ти бъда полезен?

Той отпи глътка чист алкохол и потръпна въпреки задушливия зной.

— Върнах се — повтори той — и наистина бях цар на Кафиристан. Двамата с Дравът бяхме короновани царе! В този кабинет скроихме всичко — ти седеше там и ни даде книгите. Аз съм Пийчи, Пийчи Талиаферо Карнахан, а ти си тук още оттогава... Божичко!

Слисах се и си го признах.

— Истина е — каза Карнахан със сух кикот, разтривайки краката си, увити с дрипи. — Като Божията истина. Бяхме царе с корони на главите — аз и Дравът, клетият Дан... Ох, ох, ох, клетият Дан, който никога не ме слуша, колкото и да го умолявам!

— Изпий уискито и не бързай — поканих го. — Разкажи ми всичко, което си спомняш, от начало до край. Преминали сте границата с камилите си, Дравът беше дегизиран като луд жрец, а ти — като неговия слуга. Помниш ли?

— Не съм луд, обаче скоро ще стана. Разбира се, че помня. Гледай ме, иначе думите ми може да се разпилеят. Гледай ме в очите и не казвай нищо.

Приведох се напред и се възрях в лицето му с нетрепващ поглед. Той отпусна едната си ръка върху масата и аз я стиснах за китката. Беше извита като птичи крак и от обратната страна видях грапав червен белег с формата на ромб.

— Не, не гледай там, гледай мен — настоя Карнахан. — Ще стигнем и до белега, но за бога, не ме разсейвай. С Дравът останахме с този керван и въртяхме всякакви номера, за да разсмиваме спътниците си. Дравът ни веселеше вечер, докато хората си приготвяха вечеря... Приготвяха си вечеря и после какво правеха? Палеха малки огньове, от които се разлитаха искри към брадата на Дравът, и всички се смеехме — да пукнеш направо! Малки червени огньове, които пращаха искри към голямата червена брада на Дравът — смехория.

Очите му се отклониха от моите и той се усмихна глупаво.

— Значи, сте стигнали до Джагдалак с кервана — казах напосоки, — след като сте палели онези огньове. А оттам сте се отклонили и сте опитали да влезете в Кафиристан.

— Не, не направихме нито едно от двете. Какви ги говориш? Отклонихме се преди Джагдалак, защото чухме, че пътищата били хубави. Само че не бяха достатъчно хубави за нашите две камили — моята и на Дравът. Когато се отделихме от кервана, Дравът съблече всичките си дрехи, аз моите също, и решихме да бъдем варвари, защото кафирите не позволяват на мюсюлманите да разговарят с тях. Така че се издокарахме ни риба, ни рак — надали някога пак ще видя гледка, каквато представляваше Даниъл Дравът. Изгори си половината брада и праметна овча кожа през рамо, а главата си обръсна на някакви фигури. Обръсна и моята и също заметна овча кожа през рамото ми, за

да изглеждам като дивак. Страната беше предимно планинска и камилите ни не можеха да продължат нататък заради възвишенията. Високи и черни възвишения, на връщане ги видях да се бият като диви кози — в Кафиристан има много кози. Планините никога не са спокойни, също като козите. И те все се бият и не те оставят да спиш нощем.

— Пийни още уиски — подканих го бавничко. — Какво направихте с Даниъл Дравът, след като камилите не можеха да продължат по-нататък към Кафиристан?

— Кой какво направи? Имаше един Пийчи Талиаферо Карнахан, който беше с Дравът. Да ти разкажа ли за него? Той умря там от студ. Старият Пийчи падна от моста, превъртя се във въздуха като евтин пумпал, който да продадеш на емира за едно пени... Не, пумпалите вървяха два за пени и половина, или пък греша и съм адски тъжен. И когато камилите станаха безполезни, Пийчи каза на Дравът: „За бога, да се махаме отгук, преди да ни клъцнат главите“, двамата убиха камилите наред планината, защото бяха останали съвсем без храна, но преди това свалиха сандъците с пушките и амунициите. После се появиха двама мъже с мулета. Дравът започна да припиликва около тях и да ги омайва: „Моля ви, продайте ни мулетата...“. „Ако си достатъчно богат да ги купиш, значи, си достатъчно богат да те оберат“, каза единият мъж, обаче преди да извади ножа си, Дравът му прекърши врата на коляното си, а другият избяга. И така, Карнахан натовари мулетата с пушките, които беше свалил от камилите, и двамата заедно поеха към суровата планина, ама пътеката не беше по-широка от ръката ти.

Умълча се, а аз го попитах дали може да ми опише местността, през която са минали.

— Казвам ти го направо — не съм съвсем наред с главата. Забиваха пирони в нея, за да чувам по-добре как умира Дравът. Местността беше планинска, мулетата бяха много инатливи, а обитателите живееха пръснати и откъснати един от друг. Катереха се, спускаха се, а онзи другият Карнахан умоляваше Дравът да не пее и да не свири с уста толкова силно, защото се боеше от огромни лавини. Дравът обаче каза, че ако един цар не може да пее, не заслужава да бъде цар, налагаше мулетата по задниците и не слушаше нито дума цели десет студени дни. Стигнахме до голяма равнина сред

възвишенията, а мулетата бяха полумъртви, затова ги довършихме — нямаше с какво да храним нито тях, нито себе си. Седнахме върху сандъците и поиграхме хазарт с патроните, които се бяха изсипали.

После в долината се спуснаха десетима мъже с лъкове и стрели, тях пък ги преследваха двайсетима мъже с лъкове и стрели и гълчавата беше невъобразима. Бяха светли хора, по-светли от теб и мен, с жълта коса и невероятно добре сложени. Дравът извади пушките и каза: „Това е началото на нашата работа. Ще се борим на страната на десетимата“, стреля два пъти по двайсетимата и катурна единия от двеста метра от скалата, на която седяхме. Другите търтиха да бягат, обаче Карнахан и Дравът седяха върху сандъците и ги целеха един по един из цялата долина. После отидохме при десетимата мъже, които също бяха хукнали през снега и стреляха по нас с мънички стрели. Дравът стреля над главите им и те до един се проснаха на земята. Той се приближи до тях и ги изрита, после пък ги изправи и се ръкува с тях, за да се сприятелят. Повика ги и им даде да носят сандъците, после започна да маха с ръка на целия свят, като че ли вече е цар. Мъжете понесоха сандъците и го поведоха през долината нагоре по склона към борова гора на върха, където имаше полузамръзнали големи каменни идоли. Дравът се запъти към най-големия — някой си Имбра — положи пушката и патрондаша си в нозете му, уважително потърка с нос неговия, потупа го по главата и отдаде чест пред него. Обърна се към мъжете, кимна им и каза: „Всичко е наред. Наясно съм с нещата, а тези тук са ми приятелчета“. После отвори уста и я посочи, а когато един от мъжете му донесе храна, той каза: „Не“. Когато втори му донесе храна, той пак каза: „Не“, обаче когато един от старите жреци на селото му донесе храна, той каза „Да“ много високомерно и започна бавно да яде. Така стигнахме до първото си село — без никакви проблеми, сякаш просто падаме от небето. Обаче всъщност паднахме от един проклет възен мост, а не може да очакваш на човек да му е особено забавно след това.

— Пийни още уиски и продължавай — подканих го. — Това било първото село, в което сте отишли. Как стана цар?

— Не бях цар — каза Карнахан. — Дравът беше царят и беше много красив с високата златна корона и всичко останало. Той и другите останаха в селото и всяка вечер Дравът присядаше до стария Имбра, а хората идваха да отдават почит. По заповед на Дравът. После

в долината се стекоха много хора, а Карнахан и Дравът ги покосиха с пушките, преди ония да се усетят. После двамата хукнаха надолу към долината, намериха друго село, същото като първото, хората се проснаха ничком, а Дравът ги попита: „Какъв е проблемът между вашите две села?“. Хората посочиха жена, светла като мен и теб, която била отвлечена. Дравът я заведе обратно в първото село и преброи мъртвите — осем човека. За всеки мъртвец Дравът възля мъничко мляко на земята, завъртя ръка като пумпал и каза: „Така е добре“. След това той и Карнахан хванаха старейшините на двете села за ръка, заведоха ги долу в равнината и им показаха как да прокарат линия с върха на копие, така че всяко село да има своя земя от двете страни на линията. После всички хора слязоха и се разкрещяха като луди, а Дравът им каза: „Вървете да копаете земята, плодете се и се множете“, което те и направиха, макар да не го разбраха. После той ги попита за названията на нещата на техния език — хляб и вода, огън и идоли, такива неща, заведе жреците на двете села горе при идола и им каза, че трябва да седнат там и да бъдат съдници на хората, а ако нещо се обърка, жрецът ще бъде разстрелян.

Следващата седмица всички оряха земята в долината като пчелички, ама много по-хубави, жреците изслушаха всички оплаквания и обясниха на Дравът без думи, само с жестове, за какво става въпрос. „Това е само началото — каза Дравът, — мислят ни за богове“. Двамата с Карнахан избраха двайсет мъже и ги научиха как да зареждат пушка, да се подреждат по четворки и да напредват в редица, и мъжете много се зарадваха, бяха умни и бързо схванаха. После той извади лулата и кесията си с тютюн и остави едното в едното село, а другото — в другото село, после двамата заминаха да проверят какво става в съседната долина. Там имаше само камънаци и малко селце, а Карнахан каза:

— Да ги изпратим в предишната равнина да садят.

Отведе хората там и им раздаде свободна земя. Бяха бедняци и ние кръстихме с кръв всяко дете^[31], преди да ги пуснем в новото царство. Направихме го, за да ги впечатлим, и те се успокоиха, Карнахан се върна при Дравът, който се беше добрал до друга долина, заснежена и замръзнала наред планините. Там нямаше хора и войската се уплаши, затова Дравът застреля един воин, качи се още по-нагоре и намери някакви хора в едно село. Войниците им обясниха, че

ако не искат да бъдат убити, по-добре да не стрелят с малките си мускети — защото онези имаха малки мускети. Сприятелихме се с жреца и аз останах там сам с двама войници, за да уча мъжете на бойни умения, а един разярен старейшина пристигна в снега под съпровод на рогове и барабани, понеже чул, че там се подвизава някакъв нов цар. Карнахан се прицели в центъра на групата от половин миля разстояние в снега и рани леко един от мъжете. След това изпрати съобщение на старейшината, че ако не иска да бъде убит, трябва да дойде да се ръкува с мен и да захвърли оръжието — същото като на Дравът, което много ме учуди и замислено си погладих веждите. Карнахан отиде сам при старейшината и го попита без думи, само с ръце, дали има омразен враг. „Имам“, отговори старейшината. Карнахан отбра двамина от хората си, изпрати ги да обучават другите и след две седмици мъжете вече можеха да маневрират хубаво като доброволческите части^[32]. Той тръгна със старейшината към голяма равнина високо в планината и хората на старейшината нападнаха едно село и го завзеха — три пушки стреляха право в сърцето на врага. Завзехме и това село, а аз дадох на старейшината парче плат от палтото си и му рекох: „Търгувайте, докле се завърна“^[33] — нещо от Писанието. И за да му напомня, щом с войниците ми се отдалечихме на около километър и половина, изстрелях куршум близо до него, както си стоеше в снега, и всички хора се проснаха ничком. После изпратих писмо на Дравът, където и да се намираше на сушата или по море.

С риск Карнахан да изгуби нишката на мисълта си, го прекъснах:
— Как написа писмото там?

— Писмото ли? А! Писмото! Продължавай да ме гледаш в очите, моля те. Беше писмо, написано с въженце, научихме този номер пътьом от един сляп просяк в Пенджаб.

Спомних си, че веднъж в редакцията дойде един слепец с чепата клонка и късо въже, което той нави около пръчката по някакъв свой си код. Дори след часове и дни можеше да повтори изречението, което беше усукал по този начин. Беше свел азбуката до единайсет примитивни звука и се опита да научи и мен, но не успя.

— Изпратих това писмо на Карнахан — каза Дравът — и му поръчах да се върне, защото царството му се разраства твърде бързо, за да се справя сам, после се отправих към първата долина да видя как се

справят жреците. Нареккоха Башкай селото, което завзехме заедно със старейшината, а първото село, което завзехме сами, нарекохме Ер Хеб. Жрецът на Ер Хеб се справяше добре, обаче имаха много нерешени случаи, свързани със земята, които искаха да ми покажат, а няколко човека от друго село пускаха стрели нощем. Отидох да намеря въпросното село и изстрелях четири куршума от хиляда ярда. Изразходвах всички амуниции, които можех да си позволя, зачаках Дравът, който отсъства два-три месеца, и се стараех хората ми да са спокойни.

Една сутрин чух дяволска патърдия от барабани и рогове и Дан Дравът се зададе надолу по склона с армията си и следван от стотици хора, и — което беше най-удивителното — с голяма златна корона на главата.

— Божичко, Карнахан — каза Даниъл, — това е голяма работа, държим всичко в страната, което си струва да се държи. Аз съм синът на Александър от царица Семирамида, а ти си по-малкият ми брат и също си бог! Това е най-великото нещо, което ще видим приживе. Цели шест седмици съм на поход и вода сражения с войската, всяко селце и паланка на четирийсет мили околоръст възторжено се присъедини към мен. Нещо повече, дирижирам цялото представление, както ще се увериш, и ти нося корона! Накарах ги да изработят две на някакво място, наречено Шу, където златото бразди камъка както лойта — овнешкото. Виждал съм злато, копал съм тюркоази от скалите, имам гранати от речните пясъци и късче кехлибар, което ми купи един човек. Повикай тук всички жреци и поеми короната си.

Един от мъжете отвори черна влакнеста торба и аз сложих короната. Беше твърде малка и твърде тежка, но я носих за повече великолепие. Беше от ковано злато — тежеше пет фунта, като обръч на буре.

— Пийчи — каза ми Дравът, — не искаме да се бием повече. Ложата е номерът, затова ми помогни!

И той изтика напред същия старейшина, когото оставих в Башкай — след това го наричахме Били Фиш, защото много приличаше на онзи Били Фиш, който навремето караше големия локомотив с тендер в Мач на прохода Болан. „Ръкувай се с него“, каза ми Дравът и аз поех ръката му и едва не припаднах, защото Били Фиш направи ръкостискането^[34]. Не казах нищо, но опитах и с

ръкостискането на калфите и той отвърна. После опитах ръкостискането на майсторите, но не се получи. „Той е калфа! — казах на Дан. — Знае ли думата?“ „Знае я — отговори Дан, — всички жреци също я знаят. Истинско чудо! Старейшините и жрецът ръководят ложа на чираците, която много прилича на нашата, и дълбаят символите по скалите, но не познават третата степен. Идват да я опознаят. Такава е божията истина. От много години ми е ясно, че афганците знаят за нивото на калфата, но това тук е чудо. Аз съм божество и велик майстор, ще открия ложа от трета степен и ще издигнем главните жреци и старейшините на селата.“

— Но това е против закона — възразих, — не може да имаш ложа, без някой да те упълномощи, а ние никога не сме заемали никакъв пост в никаква ложа.

— Това е ловък политически ход — каза Дарвът. — Така ще управлявам страната със същата леснина, с която тежка талига се спуска по наклон. Не можем да престанем да събираме сведения, иначе те ще се обърнат против нас. Разквартирувай тези хора по селата и се постарай да управляваме някаква ложа. Храмът на Имбра ще свърши работа за тържествена зала. Жените да ушийт престилки^[35], покажи им как. Довечера ще приема старейшините, а утре основаваме ложата.

Не се чувствах много уверен, но не бях чак такъв глупак, та да не проумявам какво влияние ще ни даде тази работа с ложата. Научих семействата на жреците как да ушийт престилките за различните степени, но за престилката на Дравът синият бордюр и знаците бяха от тюркоази върху бяла кожа, не плат. Занесохме голям четвъртит камък в храма, за да бъде стол на майстора, и по-малки камъни за членовете на ложата, боядисахме бели квадрати върху черния под и се постаряхме всичко да бъде що-годе както трябва.

На събирането вечерта, което се проведе на склона край огромни огньове, Дравът заяви, че двамата с него сме синове на Александър и на великите минали майстори^[36] на ложата, че сме дошли, за да превърнем Кафиристан в страна, където всеки човек да може да се храни и пие на спокойствие, и най-вече да ни се подчинява. След това калфите дойдоха да се ръкуват и бяха толкова космати, бели и руси, че все едно се ръкувах със стари приятели. Дадохме им имена на хора, които познавахме от Индия — Били Фиш, Холи Дилуърт, Пики Керган, който беше началник на пазара, когато бях в Маху, и така нататък.

Най-невероятното чудо се случи в ложата следващата нощ. Един от старите жреци не спираше да ни гледа и на мен ми стана неловко, защото знаех, че ще се наложи да импровизирам ритуала, а нямах представа доколко са запознати с него мъжете. Възрастният жрец беше нов, пристигнал отнякъде отвъд селото на Башкай. В мига, в който Дравът си сложи престилката, която момичетата му бяха ушили, жрецът се разкрещя, нададе вой и се опита да катурне камъка, на който седеше Дравът. „Всичко свърши! — казах. — Така се получава, когато се месиш без разрешение в ложата!“ Дравът дори не трепна, когато десет жреци повдигнаха и катурнаха стола на великия майстор — тоест камъка на Имбра. Жрецът започна да търка долната страна, за да почисти пръстта, и после показа на другите жреци знака на майстора, същия като на престилката на Дравът, но изсечен в камъка. Дори жреците от храма на Имбра не знаеха, че е там. Възрастният човечец се просна по лице в нозете на Дравът и ги целуна. „Пак извадихме късмет — каза ми Дравът от другия край на ложата, — казват, че това е липсващият знак, който никой не разбира. Сега сме в безопасност.“ След това удари с приклада на пушката си като с чукче и рече: „По силата на властта, дадена ми от моята собствена дясна ръка, и с помощта на Пийчи обявявам себе си за велик майстор на всички франкмасони в Кафиристан в тази майчина лежа и за цар на Кафиристан, наравно с Пийчи“. С тези думи той сложи короната върху главата ми — изпълнявах ролята на първи надзирател — и двамата открихме ложата доста пищно. Беше невероятно чудо! Жреците преминаха през първите две степени на ложата почти неусетно, сякаш просто си припомниха. След това Пийчи и Дравът издигнаха най-достоините — върховните жреци и старейшините от далечните села. Били Фиш беше първи и да знаеш, че направо му извадихме душичката. Изобщо не е според ритуала да го плашим, обаче свърши работа. Не издигнахме повече от десетима първенци, защото не искахме тази масонска степен да стане твърде популярна. А ония си умираха да бъдат издигнати.

— След още шест месеца — каза Дравът — ще проведем ново събрание и ще видим как се справяте.

След това ги разпита за селата им и научи, че враждуват едно с друго и вече им е дошло до гуша. А когато не се бият помежду си, се сражават с мюсюлманите.

— С тях може да се борите, когато идват в нашата страна — каза Дравът. — Назначете всеки десети човек от племето си за граничар и изпращайте по двеста души в тази долина на обучение. Вече никой няма да бъде прострелян или пронизан с копие, ако се справя добре, а знам, че вие няма да ме измамите, защото сте бели хора — синове на Александър, не сте като обикновените черни мюсюлмани. Вие сте моят народ по божията воля! — каза той и завърши на английски: — Ще изградя прекрасна държава или ще умра!

Не мога да ти разкажа какво вършихме през следващите шест месеца, защото Дравът правеше много неща, които не разбирах, и научи езика на местните, както аз никога не бих могъл. Моята работа беше да помагам на хората да орат и от време на време заедно с част от войската да ходя да проверявам какво става в другите села, да ги карам да прехвърлят въжени мостове през клисурите, нацепили страховито цялата страна. Дравът беше много мил с мен, но когато сновеше напред-назад в боровата гора и скубеше рижата си брада с два юмука, знаех, че обмисля планове, за които не мога да го посъветвам, и просто чаках нареждания.

Дравът обаче никога не прояви неуважение към мен пред хората. Те се бояха от мен и от войската, но обичаха Дан. Той беше близък с жреците и старейшините, но всеки селянин можеше да прекоси планината и да се обърне към него с някакво оплакване и Давот щеше да го изслуша безпристрастно, да свика четиримата жреци заедно и да каже какво следва да се направи. Преди викаше Били Фиш от Башкай и Пики Керган от Шу, и стария старейшина, когото наричахме Кафузелум^[37], защото това име звучеше достатъчно достоверно, и се съвещаваше с тях, когато имаше сблъсъци в малки села. Това беше военният му съвет, а четиримата жреци на Башкай, Шу, Кхауак и Мадора бяха неговият Личен съвет. Всички те изпратиха мен в областта Горбанд заедно с четиресет мъже с двайсет пушки и шейсет мъже, които носеха тюркоази, да купя от онези мускети, ръчно изработени в работилниците на емира, от хератски^[38] полк на същия този емир, чиито войници бяха готови да продадат и собствените си зъби за тюркоази.

Останах в Горбанд един месец, дадох на губернатора най-хубавото като подкуп, подкупих допълнително и полковника на полка и те двамата заедно с хората от племената ме снабдиха с повече от

двеста ръчно изработени пушки „Мартини“, сто хубави мускета от Кохат, които стреляха на триста ярда, и четиресет товара много лоши амуниции за пушките. Върнах се с придобивките си и ги разпределих сред хората, които старейшините ми бяха изпратили да обучавам. Дравът беше твърде зает, за да се занимава с тези неща, но старите войници, които обучихме най-напред, ми помогнаха да подготвим напълно още петстотин човека и двеста, които да държат пушка доста стабилно. За тях дори тези ръчно изработени оръжия с неточни нарези бяха чудо. Дравът ръсеше големи приказки за барутни складове и за фабрики, докато крачеше из борвата кора в навечерието на настъпващата зима. „Няма да създам държава — каза той. — Ще създам империя! Тези мъже не са черни! Те са англичани! Погледни очите им, погледни устите им. Виж стойката им. У дома седят на столове. Те са изгубените племена^[39] — или нещо подобно — и постепенно са станали англичани. Напролет ще проведе преброяване, ако жреците не се уплашат. Сигурно има най-малко два милиона в тези планини. Селата са пълни с невръстни деца. Два милиона души — двеста и петдесет хилядна войска — и всички са англичани! Трябват им само пушки и малко обучение! Двеста и петдесет хиляди човека, готови да се врежат в десния фланг на Русия, когато тя нападне Индия! Пийчи, човече — каза той и задъвка големи порции от брадата си, — ще станем императори, императори на Земята! Раджа Брук ще изглежда като сукалче в сравнение с нас. Ще се отнасям с вицекраля като с равен. Ще го помоля да ми изпрати дванайсет отбрани англичани — дванайсетима, които познавам, — за да ни помагат малко в управлението. Например Макрей, който е сержант в оставка в Сегаули^[40], много пъти ме е гощавал обилно, а жена му ми даде чифт панталони. После Донкин, директор на затвора в Таунгу^[41]... Има стотици, с които мога да се свържа, ако бях в Индия, но вицекралят ще го стори вместо мен. През пролетта ще изпратя някой да ми доведе тези хора и ще пиша на великата ложа да одобри делата ми като велик майстор. Ще поискам и всички пушки «Снайджер», които ще изхвърлят, когато английската войска в Индия премине на «Мартини». Нарезите на цевта ще са загладени, но за тези планини ще свършат работа. Дванайсет англичани, сто хиляди пушки «Снайджер», които ще преминат през страната на емира малко по малко — ще се задоволя с дванайсет хиляди годишно, — и ние ще станем империя. А след като

спретнем всичко, ще предам короната — тази, която нося в момента — на кралица Виктория, паднал на колене, а тя ще каже: «Изправи се, сър Даниъл Дравът». О, това ще е голяма работа! Казвам ти! Обаче ни чака много работа навсякъде — в Башкай, Кхауак, Шу и навсякъде другаде.“

— Какво? — попитах. — Тази есен няма да идват повече мъже за обучение. Погледни тези плътни черни облаци. Ще донесат сняг.

— Не е там проблемът — каза Даниъл и ръката му натеза върху рамото ми, — не искам да кажа нищо против теб, защото няма друг човек, който да ме е следвал толкова вярно и да ме е направил това, което съм. Ти си първокласен главнокомандващ и хората те познават, но страната е голяма и ти, Пийчи, не си в състояние да ми помагаш така, както се нуждая.

— Тогава върви при проклетите си жреци! — казах и съжалих за тази забележка, но наистина ме заболя, че Даниъл ми говори толкова високомерно, след като съм обучавал войниците и съм правил всичко, което ми нареди.

— Хайде да не се караме, Пийчи — благо каза Даниъл. — Ти също си крал и половината от това царство е твоя, но не разбираш ли, Пийчи, вече се нуждаем от по-умни хора от нас — трима-четирима, които да разpratим из страната като наши заместници. Държавата е огромна и аз невинаги знам как е правилно да се постъпи, пък и нямам време за всичко, което искам да направя, а вече и зимата приближава. — Налапа половината си брада, червеникава колкото и златото на короната му.

— Съжалявам, Даниъл — казах. — Направих всичко по силите си. Обучавах войниците и научих селяните как да съхраняват овеса по-добре, купих и онези тенекиени пушки от Горбанд, но разбирам към какво се стремиш. Сигурно всеки цар изпитва подобно угнетение.

— Има и още нещо — каза Дравът, крачейки напред-назад. — Наближава зимата и тези хора няма да ни създават много грижи, а и да го направят, няма къде да ходим. Искам съпруга.

— За бога, зарежи жените! — казах. — И двамата свършихме всичко по силите си, макар че аз съм глупак. Спомни си сползомението и не се забърквай с жени.

— Сползомението важи само докато сме царе, и ние наистина бяхме през последните месеци — каза Дравът, претегляйки короната

си на ръка. — Ти също си намери съпруга, Пийчи — хубаво, здраво, закръглено момиче, което да те топли през зимата. Тукашните са по-хубави от англичанките, а ние можем да изберем която си поискаме. Накисваш ги един-два пъти в гореща вода и стават като нови.

— Не ме изкушавай! — предупредих го. — Няма да имам вземане-даване с жена, докато не се установим по-стабилно. Работих като за двамина, а ти се бърхти като за трима. Хайде да си починем малко, да опитаме да се снабдим с по-хубав тютюн от Афганистан и да вкараме сваятна пиячка, но никакви жени.

— Кой ти говори за жени? — възкликна Дравът. — Казах съпруга, царица, която да роди син на царя. Царица от най-силното племе, която ще ги направи наши кръвни братя, ще бъдат на наша страна и ще ни осведомяват какво мислят хората за нас и за собствените си дела. Ето това искам.

— Помниш ли онази бенгалка, която държах в моголския сарай, когато работех на строежа на жп линията? Пълничка и много добра. Тя ме научи на езика и на още едно-две неща, но какво стана накрая? Избяга със слугата на началник-гарата и с половината ми месечна заплата. После се появи в Дадур, следвана от половин каста, и имаше наглостта да твърди, че съм ѝ съпруг — и то пред всички машинисти в депото!

— Вече приключихме с това — отсече Дравът. — Тези жени са по-бели от мен и теб. Ще имам царица за зимните месеци.

— За последен път те моля, Дан, не го прави. Само ще ни навреди. Библията предупреждава, че царете не бива да хабят сили за жени, особено когато трябва да съградят ново царство.

— За последен път ти казвам: ще го направя — отвърна Дравът и се отдалечи сред боровете като грамаден риж дявол. Ниското слънце освети короната и брадата му отстрани и двете заискриха като нагорещени въглени.

Оказа се обаче, че не е толкова лесно да си намери съпруга, колкото си мислеше. Затова свика съвета, ала не успяха да намерят решение, докато Били Фиш не предложи да попитат момичетата. Дравът наруга всички присъстващи.

— Че какво ми има? — провикна се той, застанал до идола на Имбра. — Да не би да съм пес или да не съм достатъчно мъж за вашите жени? Нима не съм турил ръка на цялата страна? Кой отблъсна

последното нападение на афганците? — Всъщност бях аз, но Дравът беше твърде ядосан, за да си спомни. — Кой ви купи пушки? Кой поправи мостовете? Кой е Великият майстор на знака, издялан в камъка? — стовари той юмрук върху каменния къс, на който седаше в ложата и по време на съвета, който винаги откриваше като масонско заседание.

Били Фиш не каза нищо, другите — също.

— Не се горещи, Дан, и попитай момичетата — обадох се. — Така се прави у дома, а тези хора са почти англичани.

— Бракът на царя е държавен въпрос — каза Дан вбесен, но, надявам се, усещаше, че не постъпва разумно. Напусна Съвета, а хората останаха да седят, заболи поглед в земята.

— Били Фиш — обърнах се към старейшината на Башкай, — къде е проблемът? Отговори честно като на верен приятел.

— Ти знаеш — отвърна той, — какво да каже човек на теб, ти си всезнаещ! Нима е възможно човешките дъщери да се женят за богове или дяволи? Не е редно.

Помнех, че в Библията пишеше нещо такова, но след като толкова дълго хората вярваха, че сме богове, не възнамерявах да ги разубеждавам.

— Един бог е способен на всичко — казах. — Ако царят харесва момиче, няма да допусне то да умре.

— Ще се наложи — каза Били Фиш. — В тези планини има всякакви богове и дяволи, а когато някое момиче се омъжи за такъв, повече не го виждат. Освен това вие знаете знака, издълбан в камъка. Само боговете го знаят. Мислехме ви за хора, докато не показахте знака на майстора.

Искаше ми се още от самото начало да бяхме обяснили за загубата на истинските тайнства на един майстор масон, но не казах нищо. Цяла вечер се чуваше воят на роговете от малък тъмен храм наскреда склона, чух и как момиче плаче като на умираше. Един от жреците ни обясни, че я подготвят да стане съпруга на царя.

— Не искам никакви подобни щуротии — каза Дан. — Не желая да се меся в обичаите ви, но мога и сам да си избира съпруга.

— Момичето малко се страхува — обясни жрецът. — Мисли, че ще умре, затова в храма я окуражават.

— Тогава я окуражайте по-нежно — каза Дравът, — иначе така ще ви окуража с приклада на пушката, че никога повече няма да ви се иска някой да ви окуражава.

Дан облиза устни и прекара повече от половината нощ, сновейки напред-назад, замислен за съпругата, която щеше да получи на сутринта. Изобщо не бях спокоен, защото знаех, че да си имаш работа с жена в чужда страна, ако ще и двайсет пъти да са те короновали за цар, е опасно начинание. Станах много рано, докато Дравът още спеше, и видях жреците да си шушукат, старейшините също обсъждаха нещо и ме поглеждаха с крайчеца на очите си.

— Какво има, Фиш? — попитах човека от Башкай, който беше увит с кожата си и представляваше чудна гледка.

— Не мога да кажа точно, обаче ако убедиш царя да се откаже от това безумие с брака, ще направиш огромна услуга на него и на себе си.

— И аз така мисля, но след като си се сражавал и срещу нас, и на нашата страна, ти със сигурност знаеш, Били, че ние с царя сме просто две от най-прекрасните човешки творения на всемогъщия Бог. Нищо повече, уверявам те.

— Така е — възрази Били Фиш, — ама той въпреки това ще съжالياва. — Сведе глава към грамадната си кожена наметка и се замисли. — Царю, независимо дали си човек, или дявол, ще те подкрепям докрай. С мен има двайсет мъже, ще ме последват. Ще заминем за Башкай, докато отмине бурята.

През нощта беше навалял малко сняг и всичко беше бяло с изключение на мръсносивите облаци, които вятърът беше погнал от север. Дравът излезе с корона на главата, размахваше ръце и тупаше с крака, по-доволен от мистър Пънч.

— За последен път те моля, откажи се, Дан — прошепнах му. — Били Фиш твърди, че ще избухне свада.

— Свада сред моя народ! — възкликна Дравът. — Надали. Глупак си ти, Пийчи, задето не си вземаш жена. Къде е момичето? — изрева той гръмко като магаре. — Свикай старейшините и жреците и нека императорът да види дали съпругата му подхожда.

— Няма нужда никого да свиквам. Всички са тук, подпрели са се на пушките и на копията си в сечището на сред боровата гора. Група жреци отидоха в малкия храм да доведат момичето, а роговете тръбят

толкова силно, че ще разбудят и мъртвец. Били Фиш се присламчи поблизичко до Даниъл, а зад него се подредиха двацет от хората му с мускети. Всичките високи шест фута. Аз застанах до Дравът, а зад мен се строиха двацет редовни войници. Момичето се приближи, наистина беше хубавица, цялата окичена със сребро и тюркоази и смъртнобледа, току се обръщаше назад и поглеждаше към жреците.

— Става — отсъди Дан, след като я огледа. — От какво се страхуваш, момиче? Ела и ме целуни.

Притисна устни към устата ѝ. Тя затвори очи, изписка тихо и лицето ѝ потъна в огненочервената брада на Дан.

— Мръсницата ме ухапа! — възкликна той, притиснал ръка към шията си.

Дланта му наистина почервения от кръв! Били Фиш и двама от хората му с мускети подхванаха Дан за раменете и го издърпаха към групата от Башкай, а жреците нададоха вой на своя език:

— Не е нито бог, нито дявол, а обикновен човек!

Аз се слисах, когато един от жреците замахна към мен отпред и войниците отзад започнаха да стрелят.

— Всемогъщи боже! — провикна се Дан. — Какво означава всичко това?

— Назад! Назад! — провикна се Били Фиш. — Разруха и въстание, ето какво! Дано да успеем да се доберем до Башкай.

Опитах се да издам някаква заповед на хората си — на редовната войска, — но беше безполезно, затова стрелях право в тях с английската си пушка „Мартини“ и повалих трима наведнъж. Долината кънтеше от виковете, всичко живо крещеше: „Не е нито бог, нито дявол, а най-обикновен човек!“. Башкайските воители останаха верни на Били, но техните жалки мускети не можеха да се мерят с кабулските пушки, затова четирима паднаха в боя. Дан мучеше като бик, защото беше побеснял, а Били Фиш едва успяваше да го удържа да не се втурне към тълпата.

— Няма да издържим — каза Били Фиш. — Хуквайте надолу към долината. Всички тук са срещу нас!

Неговите хора с мускетите хукнаха, ние с Дравът също го последвахме въпреки протестите му. Ругаеше като обезумял и крещеше, че е цар. Жреците ни замерваха с големи камъни, а

редовната войска откри силен огън. Ако не броим Дан, Били Фиш и мен, само половин дузина се добраха живи долу до долината.

После онези престанаха да стрелят и отново надуха роговете на храма.

— Тръгвайте, за бога, тръгвайте! — подкани ни Били Фиш. — Ще изпратят глашатаи до всички села още преди да сме стигнали в Башкай. Там мога да ви защитя, но тук съм безсилен.

Според мен Дан започна да губи разсъдък в този напечен момент. Въртеше очи като зашеметен шопар. И само повтаряше, че иска да се върне сам и с голи ръце да избие жреците до един, и като нищо щеше.

— Аз съм император — повтаряше Даниъл — и догодина кралицата ще ме направи рицар.

— Добре, Дан, но сега нека да тръгваме, докато още има време.

— Ти си виновен, задето не се погрижи по-добре за войската. Назрявал е бунт, а ти дори не си подозирал, проклетник такъв, мисионерска хрътка, машинист и скапан бачкатор!

Седна на една скала и ме обсипа с всички обиди, които му дойдоха на езика. Бях твърде покрусен, за да ми пука, макар че причината за всичко беше неговата глупост.

— Съжалявам, Дан, но местните са непредвидими — казах. — Случилото се е нашата петдесет и седма^[42]. Може би все пак ще успеем да спасим нещичко, ако стигнем до Башкай.

— Да вървим тогава — каза Дан, — но кълна се, когато се върна тук, ще прочистя цялата долина, бълха на одеяло няма да оставя!

Вървахме цял ден, а по цяла нощ Дан стъпваше тежко в снега, дъвчеше си брадата и си мърмореше под носа.

— Няма надежда да успеем да се измъкнем — каза Били Фиш. — Жреците вече са разпратили бегачи до селата, за да оповестят, че вие сте най-обикновени хора. Не можахте ли да си останете богове, докато положението се стабилизира? Свършено е с мен — отсече Били Фиш, просна се на снега и започна да се моли на своите богове.

На другата сутрин се добрахме до сурова местност — само възвишения, никакво равно място и никаква храна. Шестимата башкайци гледаха Били настойчиво, като че ли искаха да го попитат нещо, но не обелиха нито дума. По обяд се изкачихме на равно планинско плато, покрито със сняг, и какво да видим — чакаше ни строена войска!

— Глашатаите са били много бързи! — каза Били Фиш и се изсмя. — Чакай ги.

Трима-четирима от вражеска страна откриха огън и случаен куршум улучи Даниъл по прасеца. Това го накара да се опомни. Погледна през снега към малката армия и видя пушките, които двамата с него бяхме внесли в страната.

— Свършено е с нас, тези са англичани — каза той. — Собствената ми глупост ни навлече това на главите. Тръгвай, Били Фиш, и отведи хората си, ти направи всичко по силите си, сега се спасявай. Карнахан, дай да ти стисна ръката и тръгвай с него. Аз ще се изправа пред тях сам. Вината е моя. Аз съм царят.

— Да тръгвам ли? — извиках. — Върви по дяволите, Дан. Оставам с теб! Хората ми могат да вървят!

Башкайците търтиха начаса, а Дан, Били и аз поехме натам, където думкаха барабани и виеха рогове. Беше студено, адски студено. И сега усещам онзи мраз на тила си. Като бучка е заседнал.

Нашите панкха кули^[43] си бяха легнали. Две керосинови лампи горяха в редакцията, по лицето ми се стичаше пот, която покапа върху попивателната хартия, когато се наведох напред. Карнахан трепереше и аз се опасявах да не изгуби мисълта си. Изтрих лицето си, стиснах печално обезобразените му ръце и попитах:

— Какво се случи после?

Мигновеното отклоняване на погледа ми беше прекъснало ясният поток на мисълта му.

— Какво попита, моля? — простена Карнахан. — Нахвърлиха им се без звук. И шепот не се разнесе над снега, дори когато царят повали първия, който му посегна, макар че старият Пийчи изстреля и последния си куршум към тях. Нито гък не издадоха тези свине. Просто ни обградиха и затегнаха обръча, а как само смърдяха кожата им! Имаше един човек, нашия добър приятел Били Фиш... прерязаха му гърлото, господине, като на прасе, а царят ритна кървавия сняг и възкликна: „Добре избягахме, няма що. А сега какво?“. Обаче ти споделям поверително, господине, като между приятели, че Пийчи, Пийчи Талиафери, не си беше изгубил ума. Не, нищо подобно. Царят изгуби главата си на един от онези опасни въжени мостове. Моля, подай ми ножа за хартия, господине. Наклони се ето така. Те го

изтласкаха една миля по снега към въжен мост над дефилето на една река. Сигурно си виждал такива. Ръгаха го като вол.

— Мътните да ви вземат! — изруга царят. — Не може ли да умра като джентълмен? — Извърна се към Пийчи, а той ревеше като дете. — Аз ти причиних всичко това, Пийчи — каза. — Измъкнах те от щастливия ти живот, за да загинеш в Кафиристан, където беше главнокомандващ на войската на императора. Затова те моля да ми простиш, Пийчи.

— Прощавам ти — каза Пийчи. — Прощавам ти всичко, Дан.

— Подай ръка, Пийчи, вече тръгвам.

И тръгна, без да поглежда нито наляво, нито надясно, а когато стигна до средата на въжетата, които се клатеха зашеметяващо, се провикна:

— Режете, негодници!

Онези срязаха въжетата и старият Дан полетя, превърташе се, превърташе се дванайсет хиляди мили, защото цамбурна във водата чак половин час по-късно и аз видях как тялото му се просна върху една скала с короната до него.

А знаеш ли какво сториха на Пийчи между два бора? Разпнаха го, господине, както личи по ръцете на Пийчи. Забиха дървени клинове в дланите и стъпалата му, ама той не умря. Висеше и крещеше, а те го смъкнаха на следващия ден — било истинско чудо, че не е умрял. Свалиха го, клетия стар Пийчи, дете не им беше сторил нищо лошо...

Гостът ми се залюля напред-назад и горчиво се разрида, триеше очи с опакото на покритите си с белези длани и стенеше като дете цели десет минути.

— Бяха толкова жестоки, че нахраниха Пийчи в храма, защото бил повече бог, отколкото Даниъл бил човек, после го изведоха на снега и му поръчаха да си върви у дома. Пийчи се прибра у дома след около година, просейки по безопасните пътища, защото Даниъл Дравът беше минал оттам и бе казал: „Хайде, Пийчи, вършим големи дела“. Планините танцуваха нощем, планините опитаха да се стоварят върху главата на Пийчи, но Дан протегна ръка и ги спря, а Пийчи се промуши, превит одве. Не пускаше ръката на Дан, не пускаше и главата на Дан. Дали му я бяха в храма като подарък, за да му напомня да не се връща, и макар че короната беше от чисто злато, а Пийчи

умираше от глад, и през ум не му минаваше да я продаде. Ти познаваше Дравът. Познаваше почитаемия брат Дравът! Виж го сега!

Зарови ръце в дрипите на кръста си и извади черна торба от конска кожа, избродирана със сребърен конец, от която изсипа на масата ми спаружената и съсухрена глава на Даниъл Дравът! Сутрешното слънце, на чийто фон лампите отдавна бледнееха, осветиха червената брада и слепите хлътнали очи, осветиха и тежък златен обръч с инкрустирани необработени тюркоази, която Карнахан постави нежно на премазаните слепоочия.

— Виж го само — каза Карнахан, — облечен като приживе^[44], царя на Кафиристан с корона на главата. Клетият стар Даниъл, който някога бе монарх!

Потръпнах, защото, макар да беше силно обезобразена, разпознах главата на мъжа, когото навремето бях срещнал на жп възела Марвар. Карнахан се надигна да си тръгва. Опитах да го спра. Не беше в състояние никъде да ходи.

— Нека да взема уискито и ми дай малко пари — задъхано се примоли той. — Някога бях цар. Ще отида при заместник-комисаря и ще поискам да ме настани в приют за бедни, докато се възстановя. Не, благодаря ти, не мога да чакам да ми повикаш файтон. Имам неотложни лични дела на юг, в Марвар.

Излезе от редакцията, залитайки, и пое към къщата на заместник-комисаря. Същия ден по пладне се наложи да мина по ослепително горещата търговска улица и забелязах превита фигура да пълзи по белия прах с шапка в ръка и да напява с печален треперлив глас като уличните певци у дома. Наоколо нямаше жива душа, а човекът беше далеч и от къщите, за да го чува някой. Пееше носово и въртеше глава надясно-наляво:

*Синът човешки на война замина,
към златната корона устремен.
Далече се ветрей червеният му флаг,
подире му обаче кой го следва?*

Исках да чуя още от песента, но вместо това качих клетника в каретата и го откарах до най-близката мисия, за да го прехвърлят после

в приюта. Той повтори песента два пъти, докато беше с мен, без да ме познае, а когато го оставих в мисията, продължаваше да пее.

Два дни по-късно попитах директора на приюта как е Карнахан.

— Беше приет със слънчев удар. Почина вчера рано сутринта — отговори директорът. — Наистина ли половин час е стоял гологлав на слънце по пладне?

— Да, но случайно да знаете дали не е носел нещо, когато е умрял? — попитах.

— Доколкото знам, не.

И тук историята приключва.

[1] Масонският закон, който изисква от франкмасона нравственост, равенство, справедливост и почтеност. — Б.пр. ↑

[2] Град в Централна Индия. — Б.пр. ↑

[3] Столицата на индийската провинция Раджпутана. — Б.пр. ↑

[4] Хора със смесен произход, обикновено с майка индийка и баща европеец. — Б.пр. ↑

[5] Град с военна база в Раджастхан, недалеч от Аджмер. — Б.пр. ↑

[6] Индийска монета, излязла от употреба през 1957 г., 1/16 от рупията. — Б.пр. ↑

[7] Думите са от масонски ритуал по въвеждане в третата масонска степен (майстор), където се казва, че масонът идва от изток, върви на запад и търси тайните, изгубени при смъртта на Хирам Абиф, архитекта на легендарния първи Йерусалимски храм. Смята се, че той бил син на вдовица, поради което всички масони се определят като такива, което обяснява споменаването на „майката“. — Б.пр. ↑

[8] Британски офицери или дипломати, акредитирани при индийски владетели, за да моделират поведението им и да следят да се спазва политиката на управляващите. — Б.пр. ↑

[9] Историческият път от Калкута до Пешавар с дължина 1500 мили, построен по време на британското управление в Индия върху основа, положена през XVI в. от мюсюлманския нашественик Шер Шах Сури. — Б.пр. ↑

[10] Щитът му е празен, защото не е извършил благородно дело, с което да си заслужи герб. — Б.пр. ↑

[11] Измислено име, което означава „Един бог знае“. — Б.пр. ↑

[12] Сър Джеймс Брук (1803–1868) служил в армията на Източноиндийската компания и помогнал на султана на Бруней в борбата му с враждуващите племена в Сарауак, поради което станал раджа на провинцията през 1841 г. — Б.пр. ↑

[13] Територия на южните склонове на планината Хиндукуш, между Афганистан и Кашмир, със стратегическо значение за индийската граница. Завзета е от емира на Афганистан през 1895–1896 г. и е ислямизирана. Кафир (ар.) — „неверник“. — Б.пр. ↑

[14] На около 40 мили източно от Кабул. — Б.пр. ↑

[15] Област северно от р. Кабул, срещу Джалалабад. — Б.пр. ↑

[16] Капитан Джон Уд (1811–1871), „Пътешествие до изворите на Оксус с очерк относно географията на долината на Оксус от полковник сър Хенр Юл“, 1841 и 1872 г. Оксус е старото име на р. Амударя. — Б.пр. ↑

[17] Или Алишанг, северно от областта Лагман. — Б.пр. ↑

[18] Обединен царски институт за изследване на сигурността и отбраната, основан през 1831 г. — Б.пр. ↑

[19] Хенри Уолтър Белю (1834–1892), военен лекар, автор на няколко книги за региона, изследовател на езика и на културата на Афганистан. — Б.пр. ↑

[20] Според легендата в Чарикар, на 50 мили северно от Кабул, има колония от потомци на войниците от армията на Александър Велики (356–323 г. пр.н.е.). — Б.пр. ↑

[21] Майор Хенри Джордж Равърти (1825–1906), автор на редица трудове, сред които „Бележки за Афганистан и Белуджистан“ в четири части (1881–1888). — Б.пр. ↑

[22] Постройка около вътрешен двор, където се разполагат хора, животни и стоки. — Б.пр. ↑

[23] Защото масоните са клетвено обвързани със задължението да си помагат взаимно. — Б.пр. ↑

[24] Племя, обитаващо земите южно от Хайберския проход. — Б.пр. ↑

[25] Племя в земите на север от Пешара. — Б.пр. ↑

[26] Историческа индийска територия, състояща се от многобройни княжества, впоследствие обединени в отделен щат — Раджастхан. — Б.пр. ↑

[27] Политически и религиозен водач (пир — „светец“ или „потомък на светец“, кхан — „старейшина“, „владетел“). — Б.пр. ↑

[28] Или хузур (ар.) — почтително обръщение. — Б.пр. ↑

[29] „Мартини-Хенри“, пушка, използвана от Британската армия. — Б.пр. ↑

[30] Масонски символ на ограничеността на човешките желания и амбиции и напомняне за безпогрешната божествена справедливост. — Б.пр. ↑

[31] Ловна традиция, вероятно съхранена в народната памет от предхристиянски времена, новакът в ловната група, обикновено дете, да се „покръства“ с кръв от убита лисица. — Б.пр. ↑

[32] Предшественици на Териториалната армия (доброволческите части на Британската армия), които нерядко се състоят от недобре обучени войници. — Б.пр. ↑

[33] Вж. Лука 19:13. — Б.пр. ↑

[34] Масонско ръкостискане, с което членовете на ложата се разпознават един друг и което е различно за различните степени. — Б.пр. ↑

[35] Част от ритуалното облекло на масоните. — Б.пр. ↑

[36] Миналите велики майстори са цар Соломон, цар Хирам от Тир и Хирам Абиф. — Б.пр. ↑

[37] „Блудницата от Йерусалим“, героиня от стара нецензурна песен. — Б.пр. ↑

[38] Херат, град на около 400 мили от Кабул. — Б.пр. ↑

[39] Десет племена от Северна Палестина, взети в робство към 720 г. пр.Хр., изчезнали безследно след това. — Б.пр. ↑

[40] На 85 мили от Патна в Бенгал. — Б.пр. ↑

[41] Град в Южна Бирма. — Б.пр. ↑

[42] Сипайското въстание от 1857 г. на някои индийски полкове срещу британското управление, потушено жестоко. — Б.пр. ↑

[43] Слугите, които дърпат шнура на примитивните вентилатори от онова време. — Б.пр. ↑

[44] Алюзия с „Хамлет“ (III, 4): „Баща ми! Като приживе облечен!“. — Б.пр. ↑

ЛИСПЕТ

*Нима отхвърляш Любовета!
Какви са тези богове, кажи ми?
Един в Трима и Трима в Един?
Не! При своите Спасители
отивам —
ще ми дадат навярно по-добра
утеха
от Духа, Отеца и студения Му
Син.*

„Вероиз
менник“

Тя беше дъщеря на планинеца Сону и на жена му Джадех. Една година реколтата им от царевица се провали, а две мечки пренощуваха в маковата им нива точно над долината на река Сутледж, откъм Котгарх, затова на следващата година двамата приеха християнството и занесоха бебето си в мисията да бъде покръстено. Капеланът я кръсти Елизабет, което планинците произнасят на пахари „Лиспет“.

После холера връхлетя долината Котгарх и отнесе Сону и Джадех, а Лиспет стана наполовина прислужница, наполовина компаньонка на съпругата на капелана. Това беше след господството на моравските мисионери в този край, ала преди Котгарх да забрави напълно званието си „господар на северните планини“.

Не знам дали християнството усъвършенства Лиспет, или боговете на нейния народ тъй или иначе я бяха обдарили много, ала тя порасна и стана прелестна. А когато планинско момиче стане прелестно, си струва да пропътуваш петдесет мили по лош път, за да я зърнеш. Лиспет имаше класическо лице, от онези, които често рисуват, но рядко виждаш. Беше с твърде светла кожа за момиче от този народ и

много висока. Освен това имаше великолепни очи и ако не носеше отвратителните пъстри басмени дрехи, тъй любими на мисионерите, човек би я помислил за римската Диана, излязла на лов, срещне ли я неочаквано в планината.

Лиспет прие християнството охотно и не се отказа от него, когато стана жена, както правят някои планински момичета. Земяците ѝ я мразеха, задето е станала мемсахиб и се къпе всеки ден, така говореха, а съпругата на капелана не знаеше как да се държи с нея. Някак не върви да караш достолепна богиня, висока пет фута и десет инча, да мие съдове. Затова Лиспет играеше с децата на капелана, посещаваше неделното училище, прочете всички книги в къщата и ставаше все по-красива, като принцеса от приказките. Съпругата на капелана каза, че момичето трябва да започне работа в Шимла като медицинска сестра или нещо друго „по-изискано“. Лиспет обаче не искаше да заминава да работи. Беше много щастлива, където си беше.

Когато в Котгарх пристигаха пътешественици — а такива навремето нямаше много, — Лиспет се заключваше в стаята си от страх да не я отведат в Шимла или някъде другаде в непознатия свят.

Един ден, няколко месеца след като навърши седемнайсет, Лиспет излезе на разходка. Не правеше като английските дами — мила и половина пеша, а после обратно на кон. По време на своите бродения тя изминаваше двайсет-трийсет мили, сновейки между Котгарх и Наркунда. Този път се върна чак по здрач и се спусна по стръмната пътека към Котгарх с тежък товар на ръце. Съпругата на капелана дремеше в дневната, когато Лиспет влезе задъхана и изтощена от товара си. Положи го на дивана и каза простичко:

— Това е съпругът ми. Намерих го на пътя за Баги. Пострадал е. Ще се погрижим за него, а когато се оправи, твоят съпруг ще ме ожени за него.

Лиспет за пръв път заговаряше за брак и съпругата на капелана изпищя ужасено. Обаче най-напред се налагаше да обърне внимание на мъжа на дивана. Беше млад англичанин с дълбока назъбена рана на черепа. Лиспет каза, че го намерила на склона и го донесла у дома. Дишането на мъжа беше неравно и той беше почти в несвят.

Капеланът, който разбираше едно-друго от медицина, превърза раната му, а Лиспет чакаше пред вратата, ако се наложи да помага. Обясни на капелана, че това е мъжът, за когото ще се омъжи, а той и

съпругата му я сгълчаха строго за неуместното ѝ поведение. Лиспет слушаше мълчаливо, после просто потвърди намерението си. Голяма доза християнство е нужна, за да заличи дивашките източни инстинкти като влюбването от пръв поглед. След като намери мъжа, достоен за преклонението ѝ, не виждаше защо трябва да пази избора си в тайна. Не възнамеряваше да допусне и да я отпратят. Щеше да се грижи за този англичанин, докато не се възстанови достатъчно, за да се ожени за нея. Такъв беше скромният ѝ план.

В продължение на две седмици англичанинът имаше лека треса и възпаление, но после се пооправи и благодари на капелана, на съпругата му и на Лиспет — най-вече на Лиспет — за нейната добрина. Пътешествал на изток, така им каза — никой още не говореше за запалени туристи в онези дни, когато компания „Източно параходство“ беше млада и мъничка, — и пристигаше от Дехра Дун, за да събира растения и пеперуди по склоновете на Шимла. Затова никой в града не знаеше нищо за него. Допускаше, че е паднал от канарата, докато е оглеждал папрат, поникнала от загнил дървесен ствол, и че носачите му явно са отмъкнали багажа му и са офейкали. Смяташе да се върне в Шимла, когато поукрепне. Вече не му се бродеше из планините.

Не бързаше да замине и се възстановяваше бавно. Лиспет не се вслуша в съветите нито на капелана, нито на съпругата му, и разкри на англичанина сърцето си. Той се смееше много и твърдеше, че всичко е красиво и романтично, съвършена хималайска идилия, но тъй като беше сгоден за момиче у дома, не очакваше да се случи нищо. Държеше се благоразумно. Наистина. Въпреки това му беше много приятно да говори с Лиспет, да се разхожда с Лиспет, да ѝ нарежда красиви думи и да я нарича с нежни имена, докато укрепне достатъчно, за да си замине. За него не означаваше абсолютно нищо, а за Лиспет — всичко. През тези две седмици беше много щастлива, защото беше намерила мъж, когото да обича.

Тъй като беше родена дивачка, дори не се стараеше да крие чувствата си и англичанинът се забавляваше. Когато той си замина, Лиспет го придружи нагоре в планината до Наркунда много нещастна и много тъжна. Съпругата на капелана, която беше примерна християнка и не понасяше дори намек за скандал или неразбория, вече

не можеше да въздейства на Лиспет и посъветва англичанина да обещае на момичето, че ще се върне и ще се ожени за него.

— Тя е още дете и варварка по душа, опасявам се — каза съпругата на капелана.

Затова англичанинът измина всичките дванайсет мили нагоре в планината, обгърнал с ръка кръста на Лиспет, и я уверяваше, че ще се върне да се ожени за нея — обещание, което Лиспет го караше да повтаря отново и отново. Плака на хребета Наркунда, докато той се изгуби от погледа ѝ по пътя за Мутяни.

След това избърса сълзите си и тръгна към Котгарх, където заяви пред съпругата на капелана:

— Той ще се върне да се ожени за мен!

А тя пък утеши Лиспет:

— Ще се върне.

След като минаха два месеца, Лиспет започна да губи търпение и научи, че англичанинът е заминал по море за Англия. Наясно беше къде се намира Англия, защото беше учила малко география, обаче нали беше планинско момиче, изобщо не знаеше какво представлява морето. В къщата имаше стар пъзел — карта на света. Лиспет си играеше с него като малка. Извади го отново и се зае да го подрежда вечер, плачеше и се опитваше да си представи къде е англичанинът. И тъй като нямаше понятие от параходите и разстоянията, представите ѝ бяха донякъде погрешни. Дори да не бяха обаче, нищо нямаше да се промени, защото англичанинът нямаше никакво намерение да се върне и да се ожени за момиче от планините. Той напълно я забрави, когато отиде на лов за пеперуди в Асам. След това написа и книга за Изтока, в която името на Лиспет изобщо не се появяваше.

След като минаха три месеца, Лиспет започна всеки ден да ходи до Наркунда с надеждата да види как нейният англичанин се задава по пътя. Това ѝ даваше утеха, а съпругата на капелана, като я видя по-радостна, си помисли, че момичето е преодоляло своята „варварска и крайно неделикатна глупост“. След известно време разходките престанаха да помагат на Лиспет и тя стана много раздразнителна. Съпругата на свещеника прецени, че моментът е подходящ да ѝ разкрие действителното положение — че англичанинът ѝ е обещал да се ожени за нея само за да ѝ затвори устата и че думите му всъщност не означават нищо, а също, че е „неуместно“ Лиспет да мисли за брак с

англичанин, замесен от по-качествено тесто, пък и обещал брак на момиче от своите. Лиспет отвърна, че тези работи очевидно са невъзможни, защото той й беше казал, че я обича, а съпругата на свещеника лично я бе уверявала как той ще се върне.

— Как е възможно и неговите, и твоите думи да не са истина? — попита Лиспет.

— Казахме го, за да се успокоиш, дете — отвърна съпругата на капелана.

— Значи, сте ме излъгали? — попита Лиспет. — И двамата?

Съпругата на свещеника сведе глава и не отговори. Лиспет се умълча задълго, после слезе в долината и се върна, облечена като планинско момиче — невъобразимо мръсна, но без обещаните на носа и на ушите. Беше сплела косата си на дълга плитка, вързана с черна връв, както се носят планинките.

— Връщам се при моите хора — заяви тя. — Вие убихте Лиспет. Остана само предишната дъщеря на Джадех, дъщерята на един пахари и слугиня на Тарка Деви^[45]. Вие, англичаните, до един сте лъжци.

Преди съпругата на капелана да успее да се съвземе от шока, че Лиспет се връща към майчините си богове, момичето вече беше заминало и не се върна повече.

Вкопчи се ожесточено в живота на своите нечисти земляци и се опита да навакса живота, който беше напуснала. След немного време се омъжи за дървосекач, който я биеше, какъвто обичай имат планинците, и красотата ѝ скоро повехна.

— Няма закономерност в своенравието на диваците — твърдеше съпругата на капелана, — а аз съм убедена, че в сърцето си Лиспет винаги е била неверница.

Предвид факта, че Лиспет беше приета в лоното на Англиканската църква на „зрялата“ възраст от пет седмици, твърдението не правеше чест на съпругата на свещеника.

Лиспет умря много възрастна. Открай време владееше английски отлично и когато беше достатъчно пияна, понякога успяваха да я убедят да разкаже за първата си любов.

На хората им беше трудно да си представят, че съсухреното и сбръчкано същество, същинска стара дрипа, някога е било Лиспет от мисията в Котгарх.

[45] Богинята на зората. — Б.пр. ↑

ПОРТАТА НА СТОТЕ СКЪРБИ

*Ако мога да добия рая за една пейса^[46],
защо ще ми завиждате?*

Поговорка на
пушачите на опиум

Това не е моя история. Разказа ми я цялата приятелят ми Габрал Мискита, човек от смесена каста, между залеза на луната и изгрева на слънцето шест седмици преди да умре, а аз я записах, докато той отговаряше на въпросите ми. Ето я:

„Намира се между канавката на бакърджиите и квартала на търговците на чибуци, на около стотина ярда по права линия от джамията на Вазир Кхан. Нямам нищо против да споделя с някой каквото знам, но надали ще намерите Портата, колкото и добре да си въобразявате, че познавате града. Дори сто пъти да минете през канавката, където е Портата, пак няма да я забележите. Наричахме я «канавка на черния тютюн», но истинското ѝ име, разбира се, е съвсем различно. Натоварено магаре няма да мине между страните ѝ, а на едно място, точно преди да стигнете Портата, издадената фасада на една къща принуждава хората да заобиколят.

Всъщност не е никаква порта. Къща е. Първият ѝ собственик беше Фунчин преди пет години. Бил обуцар в Калкута. Говори се, че убил жена си там веднъж, когато бил пиян. Затова се отказал от местния алкохол и минал на черния тютюн. По-късно дошъл на север и отворил Портата — къща, в която човек може да си попуши кротко и спокойно. Имайте предвид, че тя беше пакка^[47], почтена пушалня за опиум, а не като онези задушливи и горещи чанду-кхана^[48], каквито има на всяка крачка в града. Не, старецът си знаеше работата и за китаец беше много спретнат. Беше дребно еднооко човече, не повече от три фута, и двата му средни пръста липсваха. Въпреки това не съм виждал друг толкова сърчно да овалва опиумни топчета като него.

Никога не изглеждаше повлиян от опиума, при все че пушеше ден и нощ, нощ и ден, просто като предпазна мярка. Ходех в къщата от пет години и мога да премеря сили с който и да е пушач, но бях начинаещ в сравнение с Фунчин. Въпреки това старецът обичаше парите, много ги обичаше, и не че не го разбирам. Чух, че спестил доста, преди да умре, обаче сега всичко е на племенника му. А старецът замина обратно за Китай да го погребат.

Голямата стая на горния етаж, където се събираха най-добрите му клиенти, беше безукорно чиста. В единия ъгъл стоеше идолът на Фунчин — грозен почти колкото него — и под носа му винаги горяха пръчици тамян, обаче уханието им не се усещаше, когато бяха запалени лулите. Срещу идола се намираше ковчегът на Фунчин. Беше похарчил съществена част от спестяванията си за него и когато в Портата дойдохе нов клиент, винаги биваше запознаван с ковчега. Беше черен, лакиран, с надписи в червено и златно, и доколкото съм чувал, Фунчин го купил чак от Китай. Не знам дали е истина, знам обаче, че ако пристигнеш пръв вечер, обикновено разстилах рогозката си точно под него. Беше спокойно кътче, нали разбирате, и от време на време откъм канавката появяваше ветреца. В стаята нямаше друго освен рогозките — само ковчега и стария идол, целия зелен, син и пурпурен от старост и от лъскането.

Фунчин така и не ни обясни защо е нарекъл мястото «Портата на стоте скърби». (Той е единственият ми познат китаец, който използваше неблагозвучни названия. Повечето китайци обичат цветисти изрази. Както може да видите в Калкута.) Сами се догаждахме. Нищо не е толкова пристрастяващо за един бял човек като черния пушек. За жълтите е различно. Тях опиумът почти не ги хваща, обаче белите и черните се пристрастяват много. Разбира се, има и такива, на които отначало опиумът не им въздейства повече от тютюневия дим. Просто стават сънливи, както естествено му се доспива на човек, и на следващата сутрин са почти способни да работят. И аз бях такъв отначало, но вече пет години пуша доста редовно и положението се промени. Имах една възрастна леля в Агра, която ми завеща едно-друго след смъртта си. Разполагах със сигурни шейсет рупии месечно. Не е много. Помня времето — сега ми се струва преди стотици години, — когато печелех по триста на месец,

без да броим другите приходи, работейки по голям договор за дърводобив в Калкута.

Не се задържах дълго на тази работа. Черният дим не ти позволява да вършиш много други неща и макар на мен да ми влияе съвсем слабо за разлика от другите, днес вече не съм в състояние да работя дори под страх от смъртна опасност. В крайна сметка шейсет рупии са ми предостатъчни. Докато старият Фунчин беше още жив, обикновено той теглеше парите вместо мен, даваше ми половината, за да се издържам (ям много малко), и запазваше останалото за себе си. Бях добре дошъл в Портата по всяко време на денонощието и можех да пуша и да спя там когато си поискам, затова не берях грижа. Знам, че старецът спечели доста, но за мен нямаше значение. Нищо няма особено значение за мен освен това парите да пристигат най-редовно всеки месец.

Когато къщата отвори врати, там се събирахме десет човека. Аз и двама чиновници от някаква правителствена служба в Анаркули, обаче тях ги уволниха и вече не можеха да си плащат (ако човек работи денем, не може дълго да пуши редовно опиум); един китаец, който беше племенник на Фунчин; продавачка, която някак се беше сдобила с много пари; английски безделник — Мак-някой си, струва ми се, но съм забравил, който пушеше много, обаче като че ли никога не плащаше — говори се, че спасил живота на Фунчин на някакъв съдебен процес в Калкута, докато работел като адвокат); още един евразиец като мен, от Мадрас; жена от смесени касти и двама мъже, които твърдяха, че идват от север. Мисля, че бяха персийци или афганци, нещо такова. В момента сме останали не повече от петима, но идваме редовно. Не знам какво се случи с чиновниците, обаче продавачката умря шест месеца след като започна да посещава Портата, и според мен Фунчин си присвои гривните и обещата на носай. Ама не съм сигурен. Англичанинът не само пушеше, но и пиеше и отпадна. Един от персийците беше убит много отдавна в спречкване през нощта до големия кладенец близо до джамията, след което полицията затвори кладенеца, защото твърдяха, че бил замърсен. Намериха го на дъното му. Така че, както виждате, останахме само аз, китаецът, жената от смесените касти, която всички наричаме мемсахиб (живееше с Фунчин), другият евразиец и единият от персийците. Мемсахиб вече изглежда много стара. Мисля, че е била млада жена,

когато отворила Портата, но вече всички сме стари заради тази къща. На стотици, стотици години. В Портата много трудно можеш да следиш времето, пък и времето няма значение за мен. Тегля си шейсетте рупии всеки месец. Много, много отдавна, когато получавах по триста и петдесет рупии месечно и допълнителни приходи по големия договор за дърводобив в Калкута, имах съпруга. Но тя вече е мъртва. Хората говорят, че съм я убил, като съм се захванал с черния дим. Може и така да е, но е минало толкова време, че вече няма значение. Понякога през първите ми дни в Портата съжалявах, но това вече отдавна приключи, тегля си шейсетте рупии всеки месец и съм си предоволен. Не съм опияняващо щастлив, нали разбирате, но съм винаги кротък, спокоен и доволен.

Как се пристрастих? Всичко започна в Калкута. Опитвах у дома, за да проверя какво е. Не стигах твърде далеч, но ми се струва, че по онова време е починала съпругата ми. Така или иначе, озовах се тук и се запознах с Фунчин. Не помня как точно се случи, обаче той ми каза за Портата, аз започнах да идвам и повече не си тръгнах, защо ли... Нека ви напомня обаче, че Портата беше почтено място по времето на Фунчин, където човек се чувстваше удобно, а не като чанду-кхана, където ходят чернилките. Не, там беше чисто и спокойно, не беше претъпкано. Разбира се, идваха и други освен нас десетимата и собственика, но ние винаги имахме по една рогозка с тапицирано дървено блокче за възглавница, цялата на червени и черни дракони и други неща, досущ като ковчега в ъгъла.

След третата лула драконите се раздвижваха и политаха. Наблюдавал съм ги много, много ноци подред. Така регулирах колко пуша. Сега ми трябват една дузина лули, за да се раздвижат. Освен това са мръсни и накъсани като рогозките, а старият Фунчин е мъртъв. Почина преди две години и ми даде лулата, която сега винаги използвам — сребърна, с чудати зверове, които пълзят нагоре-надолу по шишето под чашката. Струва ми се, че преди използвах голямо бамбуково стебло с медна чашка, много мъничка, и зелен нефритов мундщук. Беше малко по-дебела от бастун и беше много приятно да се пуши от нея, много приятно. Бамбукът сякаш засмукваше дима. Среброто не го прави, а и се налага да чистя лулата от време на време, което е голяма врътня, но пуша от нея заради стареца. Сигурно добре е

припечелвал от мен, обаче винаги ми даваше чиста рогозка и възглавница и най-хубавия опиум, който може да си набави човек.

След смъртта му неговият племенник Цинлин пое Портата и я нарече «Храм на трите притежания», обаче старите клиенти въпреки това си я наричат «Стоте скърби». Племенникът е много мърляв и според мен мемсахиб трябва да му помогне. Живее с него, както преди живееше със стареца. Двамата пускат вътре всякакви отрепки, чернилки и какви ли не, а черният дим не е толкова хубав като преди. Неведнъж намирам в лулата си изгорели трици. Старецът щеше да умре, ако нещо подобно се беше случило по негово време. Освен това стаята никога не е чиста, а всички рогозки са разкъсани и с разнищени ръбове. Ковчегът изчезна — отново замина за Китай — заедно със стареца и с две унции опиум вътре, в случай че му потрябват пътъом.

Пред идола не се палят толкова пръчици тамян като преди, което е лош късмет, неизбежен като смъртта. Идолът също покафеня целият, защото няма кой да се погрижи за него. Това е работа на мемсахиб, сигурен съм, защото когато Цинлин се опита да изгори пред него златно листче, тя заяви, че само прахосва пари и че ако остави пръчица тамян да гори пред него много бавно, идолът няма да забележи разликата. Затова сега пръчиците са с много лепило, горят половин час по-дълго и вонят. Стаята също вони. Никое предприятие не може да просъществува така. На идола не му харесва, личи си. Понякога късно нощем целият става цветен — във всички нюанси на синьото, зеленото и червеното — досущ като преди, когато старият Фунчин беше жив, освен това върти очи и тупа с крака като дявол.

Не знам защо не напусна това място и не си пуша кротичко в тясното си стайче на пазара. Най-вероятно Цинлин ще ме убие, ако си тръгна — сега той тегли моите шейсет рупии — освен това ще ми струва твърде много усилия, пък и съм се привързал към Портата. Не е бог знае какво на вид. Не е каквато беше по време на стареца, обаче не мога да се разделя с нея. Виждам съм толкова много хора да влизат и да излизат. Виждам съм и толкова много да умират тук, върху рогозките, че вече ме е страх да умра на открито. Виждам съм неща, които на мнозина ще се сторят странни, ала нищо не е странно, когато си във властта на черния дим, освен самия черен дим. А дори да беше странно, няма значение.

Фунчин подбираше клиентите си навремето и не би допуснал никой, който ще му създаде проблеми и ще забърка някоя каша, като умре. Обаче племенникът му не е и наполовина толкова внимателен. Навсякъде разказва, че държи «първокласно» заведение. Изобщо не се старае да пуска хората вътре тихичко и да им помогне да се почувстват удобно, както правеше Фунчин. Затова Портата постепенно печели известност сред чернилките, разбира се. Племенникът не се осмелява да допусне вътре бял или пък човек от смесен произход. Разбира се, налага се да задържи нас тримата — мен, мемсахиб и другия евразиец. Ние сме постоянни клиенти. Обаче за нищо на света няма да ни отпусне ни една лула на кредит.

Надявам се скоро да умра в Портата. Персиецът и човекът от Мадрас вече страшно се тресат. Имат си момче, което им пали лулите. Аз винаги го правя сам. Най-вероятно ще видя как ги отнасят преди мен. Надали ще надживея мемсахиб или Цинлин. Жените издържат по-дълго от мъжете на черния дим, а във вените на Цинлин тече малко от кръвта на стареца, въпреки че наистина продава евтина стока. Продавачката знаеше два дни по-рано, че ще умре, и издъхна на чиста рогозка и мека възглавница, а старецът окачи лулата ѝ точно над идола. Мисля, че винаги я е харесвал. Обаче въпреки това ѝ задигна гривните.

И аз трябва да умра като продавачката — на чиста и хладна рогозка, с лула хубава стока между устните. Когато усетя, че си отивам, ще помоля Цинлин за това, а той може да тегли моите шейсет рупии месечно докогато си иска и да гледа как червените и черните дракони за последен път политат заедно, а после...

Е, няма значение. За мен нищо няма особено значение — само ми се иска Цинлин да не слагаше трици в черния тютюн.“

[46] Малка медна монета, 1/4 от анната и 1/64 от рупията. — Б.пр. ↑

[47] Истински; първокласен; сигурен; установен и т.н. (хин.). — Б.пр. ↑

[48] Букв. «помещение за пушене на опиум» (хин.-перс.). — Б.пр. ↑

НЕОБИКНОВЕНАТА РАЗХОДКА НА МОРОУБИ ДЖУКС

Жив или мъртъв — няма друго.

Местна поговорка

Както казват фокусниците: няма никаква измама. Джукс по случайност се натъкнал на село, за което се знае, че съществува, макар че той е единственият англичанин, ходил там. Подобно поселище имало и край Калкута, а се говореше и че ако отидеш в центъра на Биканер в сърцето на Великата индийска пустиня, ще попаднеш не на село, а на цял град, превърнат в обител на умрелите, които не са съвсем мъртви, ала не могат и да живеят. И тъй като е съвсем вярно, че във въпросната пустиня се намира прекрасен град, където всички богати лихвари се оттеглят, след като натрупат състояние (толкова огромно, че собствениците му не се доверяват дори на силната ръка на правителството да ги закриля, ами търсят убежище сред безводните пясъци), и се возят на великолепни конски карети, купуват красиви момичета и украсяват дворците си със злато, слонова кост, керамични плочки „Минтън“^[49] и седеф, не виждам защо разказът на Джукс да не е истина.

Той е строителен инженер, разбира от планове, разстояния и подобни неща и определено няма да се главоболи да си измисля въображаеми капани. Би спечелил повече със законната си работа. Винаги разказва историята по един и същи начин и се горещи възмутено при спомена за неуважителното отношение, което е получавал. Отпърво написа историята съвсем простишко, но после я поукраси тук-там и внесе размисли над морала. Ето какво се получи.

„Всичко започна от лек пристъп на треска. Работата ми налагаше няколко месеца да живея на лагер между Пакпатан и Мухаракпур — пуста и пясъчлива местност, както е известно на всеки, имал неволята

да я посети. Носачите не ме вбесяваха нито повече, нито по-малко от другите работници, а работата ми изискваше доста голямо старание, за да избегна унието, ако изобщо съм податлив на тази тъй лишена от мъжественост слабост.

На 23 декември 1884 година усетих лека треска. Имаше пълнолуние и всички кучета около палатката ми виеха протяжно. Няколко дни по-рано бях застрелял един от гръмогласните певци и бях повесил трупа за назидание на около петдесетина ярда от входа на палатката си. Обаче неговите събратя му се нахвърлиха, сборичкаха се за него и в крайна сметка изядоха тялото, а после сякаш подхванаха благодарствения си химн с обновени сили.

Замаяността, която придружава треската, въздейства различно на различните хора. Скоро раздражението ми отстъпи на категорична решимост да убия едрата черно-бяла гадина, която се дереше най-гръмко в първите редици на своеобразния хор по цяла нощ. Тъй като ръката ми трепереше и главата ми се въртеше, вече два пъти не бях успявал да улуча песа с двуцевката си и тогава ми хрумна, че ще бъде най-добре да го подмамя на открито и да го довърша с копие за глигани. Разбира се, това беше просто помътената мисъл на трескав болник, но помня как тогава ми се струваше забележително практична и осъществима.

Затова наредих на коняря си да оседлае Порник и тихо да го доведе зад палатката ми. Когато понито беше готово, заставах до главата му, готов да го възседна и да се спусна в галоп веднага щом кучето отново нададе вой. Между другото, Порник не беше излизал от ограждението си няколко дни, нощният въздух беше свеж и прохладен, а аз си бях сложил много остри и дълги шпори, с които смущавах един ленив кон следобед. Затова ще ми повярвате, че когато го яхнах, той се изстреля като стрела, палатката остана далеч зад нас и ние се понесохме по гладкия пясък, все едно сме на надбягване.

След миг подминахме проклетото куче и аз почти забравих защо съм на кон и нося оръжие.

Делириумът от треската и възбудата от бързото движение във въздуха явно бяха стопили напълно здравия ми разум. Смътно си спомням, че се изправих на стремената, че размахвах дългото си копие към огромната бяла луна, която преспокойно наблюдаваше отгоре моя галоп, и че крещях предизвикателно на ниските камилски акации, край

които профучавахме. Един-два пъти, струва ми се, се олюлях над шията на Порник и буквално увиснах на шпорите, както щеше да стане ясно и от следите на следващата сутрин.

Клетото животно се втурна като обладано от зли сили към безкрайния пясъчен простор, осветен от луната. Следващото, което си спомням, е как земята пред нас неочаквано се надигна и когато се изкачихме най-отгоре, видях водите на река Сутледж да лъщят като сребърна линия. А после Порник тежко се стовари по нос и двамата се търкулнахме надолу по някакъв невидим склон.

Изглежда, съм изгубил съзнание, защото, когато се свестих, лежах по корем върху дюна от мек бял пясък и над склона, по който бях паднал, вече се процеждаше бледата зора. Когато светлината се усили, установих, че се намирам на дъното на пясъчен кратер с подковообразна форма, който от едната страна водеше право към плитчините на Сутледж. Треската ми напълно беше изчезнала и не усещах никакви последици от нощното падане, ако не броим лекото виене на свят.

Порник, който стоеше на няколко ярда от мен, беше много изморен, естествено, но изобщо не беше пострадал. Седлото му, любимото ми за игра на поло, беше доста поочукано и се беше завъртяло под корема му. Отне ми известно време да го наместя, възползвайки се от възможността да разгледам мястото, където така глупаво бях паднал.

С риск да досадя трябва да го опиша подробно, защото точната представа за неговите особености ще помогне съществено на читателя да проумее онова, което следва.

Както вече споменах, представете си пясъчна яма с формата на подкова и стръмни пясъчни стени, високи около трийсет и пет фута. (Допускам, че наклонът е бил 65 градуса.) Вдлъбнатината ограждаше равен участък, дълъг около петдесет ярда и около трийсет в най-широката си част, който имаше примитивен кладенец в средата. По дъното на ямата, на около три фута под нивото на земята, видях осемдесет и три полукръгли, овални, квадратни и многоъгълни дупки, всичките с широки три фута отвори. След като разгледах всеки отвор, установих, че отвътре старателно са поставени подпори от плавеи и бамбук, а от отвора като козирката на жокейска шапка стърчеше дървена платформа, дълга два фута. В тунелите нямаше признаци на

живот, обаче в целия амфитеатър се носеше отвратителна воня — много по-противна от всичко, което бях усещал в индийските села.

Отново възседнах Порник, който също като мен нямаше търпение да се върне в лагера, и обиколих дъното на подковата, за да намеря място, откъдето ще можем да излезем. Обитателите, които и да бяха, не смятаха за нужно да се появят, затова трябваше да разчитам само на себе си. Първият ми опит да пришпоря Порник право нагоре по стръмния пясъчен склон ми даде да разбера, че съм попаднал в капан досущ като онзи, който мраволъвът подготвя за жертвите си. На всяка стъпка отгоре се посипваше огромно количество пясък и трополеше по платформите пред дупките като дъжд от дребни сачми. Двата ни неуспешни опита завършиха със стремглаво премятане обратно към дъното, задавени от пясъчните струи, и се оказах принуден да насоча вниманието си към коритото на реката.

Тук всичко изглеждаше лесно. Наистина пясъчните могили стигаха до брега на реката, но имаше много плитчини, през които можех да препусна с Порник и да се добера обратно до твърда почва, като завивам рязко наляво или надясно. Поведох Порник по пясъка, но се сепнах от глухото пукане на пушка от другата страна на реката и в същия момент куршум изсвистя остро покрай главата на Порник.

Не мога да сбъркам това оръжие — уставна пушка «Мартини-Хенри». На около петстотин ярда местна лодка беше закотвена насред реката, а струйката дим, която се извиваше от носа ѝ в неподвижния сутрешен въздух, ми подсказа откъде е дошла тази проява на нежно внимание. Ама че безизходица за един почтен джентълмен! Опасният пясъчен склон не ми даваше никакъв шанс за бягство от това място, на което попаднах съвсем неволно, а разходката ми покрай реката се оказа достатъчен сигнал някакъв ненормален местен да започне да ме обстрелва. Опасявам се, че здравата се разгневих.

Втори куршум ми напомни, че е по-добре да не се ядосвам напразно, и побързах да се отдалеча към пясъците и обратно към подковата, където установих, че стрелбата е подмамила шейсет и пет човешки същества да се покажат от бърлогите, които дотогава мислех за необитавани. Озовах се сред гълпа зрители — около четирийсет мъже, двайсет жени и едно дете на не повече от пет години. Всички бяха облечени оскъдно в дрехи от оранжево платно, което обикновено се свързва с просещите индуисти, затова на пръв поглед ми се сториха

шайка противни факири. Сбирщината беше неописуемо мръсна и смрадлива и аз потръпнах при мисълта какъв ли е животът им в тези бърлоги.

Дори в онези дни, когато местното самоуправление беше унищожило в голяма степен уважението към белия сахиб, аз все пак бях навикнал с известна вежливост от страна на по-нископоставените от мен, затова, докато приближавах към тълпата, очаквах тя с нещо да покаже, че е забелязала присъствието ми. Всъщност така и стана, обаче не както допусках.

Орфаното множество всъщност ми се присмя — надявам се никога вече да не чувам такъв смях. Кикотеха се, крещяха, подсвиркваха и дюдюкаха, докато минавах между тях, а някои буквално се свлякоха на земята и започнаха да се гърчат от неистово веселие. След малко пуснах главата на Порник и в неописуем изблик на раздражение от това свое сутрешно приключение започнах с всичка сила да налагам с юмруци стоящите най-близо до мен. Клетниците падаха под ударите ми като кегли и смехът отстъпи място на вопли за милост. Онези, които още не бях докопал, се вкопчиха в коленете ми и ме умоляваха на всякакви чудати езици да ги пощадя.

В настъпилата суматоха, точно когато се засрамах, задето съм се поддал толкова лесно на раздражението си, тънък и писклив глас се обади иззад рамото ми:

— Сахиб! Сахиб! Познахте ли ме, сахиб? Аз съм Гунга Дас, телеграфистът!

Бързо се завъртях и заставах с лице към човека.

Познавах Гунга Дас (разбира се, изобщо не се колебаех да назова човека с истинското му име) отпреди четири години — беше брахман от Декан, временно отстъпен на Кхалсия от правителството на Пенджаб. Той отговаряше за телеграфа и когато го видях за последен път, беше весел и едър държавен чиновник с коремче и с невероятната способност да измисля страхотни игри на думи на английски. Заради това го помнех много след като действителната му работа при мен приключи. Не се среща често индуист, който измисля каламбури на английски.

Сега обаче човекът беше променен до неузнаваемост. Нямаше и помен от кастовия му знак на челото, коремчето, сивкавите панталони и угодливата реч. Вгледах се в съсухрения скелет, без тюрбан и

полугол, с дълга сплъстена коса и хлътнали рибешки очета. Ако не беше белегът с форма на полумесец — резултат от инцидент по моя вина, изобщо нямаше да го позная. Този човек обаче несъмнено беше Гунга Дас и — за което съм признателен — говореше английски и можеше да ми обясни какво преживявах онзи ден.

Тълпата се отдръпна мъничко, когато се извърнах към жалката фигура, и аз му наредих да ми покаже как да се измъкна от кратера. Той държеше в ръка току-що оскубан гарван и в отговор на въпроса ми бавно се покатери върху пясъчен насип пред отворите на бърлогите и мълчаливо се зае да кладе огън. Сухата полевица, пясъчните макове и плавеите горяха бързо, а фактът, че той ги запали с обикновена клечка кибрит, доста ме поуспокои. Когато се разгоряха ярко и гарванът беше сложен отгоре да се пече на шиш, Гунга Дас подхвана разказа си без никакво встъпление:

— Има само два вида хора, господине. Живи и мъртви. Когато си мъртъв, си мъртъв, обаче, когато си жив, си жив. (Тук гарванът, който се въртеше над огъня, отвлече вниманието му за един миг, защото имаше опасност да стане на въглен.) Ако умреш у дома, а не на гхата^[50], за да бъдеш изгорен, се озоваваш тук.

Вече ми стана ясно какво е това вонящо село и всичко ужасяващо или уродливо, за което бях чел, избледня пред факта, който току-що ми разясни някогашният брахман. Преди шестнайсет години, когато за пръв път пристигнах в Бомбай, един странстващ арменец ми разказа, че някъде в Индия имало място, където изпращали и държали всички клетки индуисти, имали злочестията да се възстановят след каталепсия или транс, а аз помня как се засмях от все сърце, защото си мислех, че това са измишльотините на един пътешественик.

Докато седях на дъното на пясъчния капан, в паметта ми ясно като на снимка изникна споменът за хотел «Уотсън» с въртящите се вентилатори, облечена в бяло хотелска прислуга и жълтеникавото лице на арменеца, и аз избухнах в буен смях. Контрастът беше направо абсурден!

Приведен над мръсната птица, Гунга Дас ме наблюдаваше внимателно. Индуистите рядко се смеят, а обстановката не беше такава, че да стимулира прекомерна веселост у Гунга Дас. Сериозно измуши птицата от дървения шиш и също толкова сериозно си я хапна. След това продължи разказа си, който предавам със свои думи:

— Когато има епидемия от холера, отнасят тялото за изгаряне още преди да е умряло. Озовеш ли се на брега на реката, леко живваш — сигурно от прохладния въздух, а после, ако си полужив, запушват ушите и устата ти с кал и ти умираш. Ако си повечко жив, слагат ти повечко кал, обаче ако си твърде жизнен, те отнасят обратно. Аз бях твърде жизнен и гневно възроптах срещу възмутителните неща, които искаха да ми направят. По онова време бях брахман, горд човек. А сега съм мъртвец и ям — той огледа оглозганата птица с първата искрица емоция, която забелязах у него, откакто го бях срещнал — гарвани и други неща. Като видяха, че у мен има доста живот, извадиха ме от савана и една седмица ми даваха лекарства, затова оцелях. След това ме изпратиха с влака от дома ми до гара Окара заедно с един човек, който да се грижи за мен. На гара Окара се срещнахме с още двама мъже и тримата ни качиха на камили и потеглихме през нощта от гарата към това място, бутнаха ме отгоре и аз се търколих до дъното, другите двама ме последваха и вече две години и половина съм тук. Някога бях горд брахман, а сега се храня с гарвани.

— Няма ли начин да се измъкнеш?

— Абсолютно никакъв. Отначало често се опитвах, другите също, но винаги ни надвива пясъкът, който се сипе над главите ни.

— Но откъм реката е отворено — прекъснах го — и си струва човек да опита да избегне куршумите нощем...

Вече бях начертал най-общ план за бягство, който инстинктът ми за самосъхранение не допусна да разкрия пред Гунга Дас. Той обаче се досети каква е неизречената ми мисъл почти веднага след като я формулирах в главата си, и за мое удивление си позволи дълъг и тих насмешлив кикот — смях на човек, който те превъзхожда или ти е най-малко равен.

— Оттам никога няма да избягаш. — Вече престана да се обръща към мен с «господине». — Но може да опиташ. Аз съм опитвал. Само веднъж.

Сковаха ме непонятен ужас и огромен страх, които напразно се мъчех да преодоля. Продължителното ми гладуване — вече приближаваше десет часа, а аз не бях хапвал нищичко от обяд предния ден, — в съчетание с огромната и неестествена възбуда от ездата, ме беше изтощило и съм напълно убеден, че няколко минути поведението ми беше като на безумец. Мятах се към безмилостния пясъчен склон,

обикалях дъното на ямата, ругаех и се молех. Изпълзвах сред остриците на брега на реката, но всеки път смъртно уплашен отстъпвах, погнат от куршумите, които попиляваха пясъка край мен — защото не смеех дори да си представя, че ще умра като бясно псе сред тази противна тълпа, — и накрая се строполих избеснял и капнал до бордюра на кладенеца. Никой не бе забелязал моето изпълнение, а аз и сега целият пламвам, като си спомня за него.

Двама-трима мъже се спънаха в задъханото ми тяло, докато си вадеха вода, но явно това за тях беше нещо обикновено и не желаеха да си губят времето с мен. Намирах се в унижително положение. След като затрупа въглените на огъня си с пясък, Гунга Дас поля главата ми с чаша зловонна вода — проява на внимание, за която бих паднал признателно на колене пред него, само дето той през цялото време се кикотеше безрадостно, както реагира и на първия ми опит да мина през плитчините. Лежах така до обяд, почти изпаднал в летаргия. После огладнях — човещина е — и споделих това с Гунга Дас, когото бях започнал да възприемам за свой естествен закрилник. Както винаги, когато имам вземане-даване с местните, инстинктивно бръкнах в джоба си и извадих четири анни. Тутакси осъзнах колко неуместно е това и понечих да прибера парите обратно.

Гунга Дас обаче беше на различно мнение.

— Дай ми парите! — каза той. — Всичко, което имаш, иначе ще повикам помощ и ще те убием!

Все едно е най-естественото нещо на света!

Мисля, че инстинктът на британеца е да пази съдържанието на джобовете си, но след кратък размисъл се убедих, че е безполезно да споря с единствения човек, който беше способен да ме поуспокои, а може би в крайна сметка и да ми помогне да избягам от ямата. Дадох му всички пари, които имах — девет рупии, осем анни и пет пейса, защото в лагера винаги си нося дребни за бакшиши. Гунга Дас стисна монетите и тутакси ги скри в орфаната си набедрена препаска, а изражението му стана дяволито, когато се озърна да се увери, че никой не ни наблюдава.

— Сега ще ти дам нещо за ядене — каза ми.

Не мога да кажа с какво толкова го зарадваха парите ми, но заради видимото му удоволствие не съжалявах, че се разделих с тях толкова охотно, и изобщо не се съмнявах, че той щеше да ме убие, ако

бях отказал. Човек не се противопоставя на чудатостите на дивите зверове, а моят събеседник беше по-низък и от звяр. Докато лакомо поглъщах храната, която ми даде Гунга Дас — питка чапати и чаша воняща кладенчова вода, хората не проявиха никакво любопитство, при все че то е нещо тъй разпространено във всяко индийско село.

Щеше да ми хареса дори ако ме презираха. Онези хора обаче неизменно се държаха към мен със смразяващо безразличие, а Гунга Дас беше почти същият. Обсипвах го с въпроси за това ужасяващо село и получавах крайно незадоволителни отговори. Доколкото разбирах, селото съществуваше от незапомнени времена — откъдето заключих, че е на поне един век — и през това време не се знае някой да е избягал от него. (Полагах огромни усилия да се владея, за да не изпадна отново в сляп ужас и да се разбеснея в ямата.) Гунга Дас подчерта този факт със злостно удоволствие и ме наблюдаваше как потръпнах от ужас. Както и да опитвах, не можех да го убедя да ми разкрие кои са загадъчните пазители.

— Така е наредено — отговаряше, — а аз още не познавам някой, дето да не се е подчинил на заповедите.

— Само почакай слугите ми да открият, че ме няма — възразих, — и ти обещавам, че това място ще бъде заличено от лицето на земята, а ти ще получиш урок по вежливо поведение, приятел.

— Слугите ти ще бъдат разкъсани на парчета, преди да успеят да се доближат до това място, освен това ти си мъртъв, скъпи ми приятелю. Вината не е твоя, разбира се, но въпреки това си мъртъв и погребан.

Научих, че през неустановени периоди от време откъм сушата в амфитеатъра биват пускани хранителни запаси и обитателите се борят за тях като зверове. Когато някой усети, че смъртта му приближава, се оттегля в бърлогата си и умира там. Понякога измъквали тялото му от дупката и го захвърляли на пясъка или го оставяли да изгние където си е.

Фразата «захвърлят го на пясъка» привлече вниманието ми и аз попитах Гунга Дас дали няма опасност да се появи чума.

— По-късно може сам да установиш — отговори ми той с поредната си хриплива смеховка. — Ще имаш предостатъчно време за наблюдения.

При тези думи, за негова огромна радост, аз отново потръпнах от ужас и побързах да продължа разговора:

— А как живеете тук? Какво правите?

Въпросът ми предизвика същия отговор като преди, но допълнен от информацията, че «това място е като вашия европейски рай: нито се жениш, нито се омъжваш»^[51].

Гунга Дас беше учил в мисионерско училище и както сам признаваше, ако беше променил религията си «като умен човек», би могъл да избегне да живее в гроб, каквато бе участта му сега.

Тук той беше сахиб, представител на господстващата нация, безпомощен като дете и изцяло зависим от милостта на своите местни съседни. Гунга Дас започна преднамерено бавно да ме измъчва, досуц като ученик, който възторжено би отделил половин час, за да гледа мъките на пронизан с карфица бръмбар, или както пор в дупка в земята би се притиснал удобно до врата на някое зайче. Печалният извод от този разговор беше, че «няма никакво бягство» и че трябва да остана там, докато умра и не бъда «хвърлен на пясъка». Ако е възможно да предрека какъв би бил разговорът сред прокълнатите при появата на нова душа в тяхната обител, бих казал, че те ще говорят точно както Гунга Дас ми говори в онзи дълъг следобед. Нямах сили да протестирам или да отговоря, защото бях вложил цялата си енергия в борбата с необяснимия ужас, който заплашваше да ме обземе отново и отново. С нищо друго не мога да сравня усещането освен с мъчителната битка на човек с гаденето, докато прекосява Ламанша, само че аз преживявах агония на духа, безкрайно по-ужасна.

Към края на деня обитателите се опитваха с пълна сила да уловят лъчите на следобедното слънце, което вече падаше косо в гърлото на кратера. Събираха се на малки групички и разговаряха помежду си, без дори да поглеждат към мен. Към четири часа, доколкото можех да преценя, Гунга Дас стана и се шмугна в бърлогата си за малко, после се показва отвътре с жив гарван в ръка. Клетата птица беше окаяна и мръсна, но, изглежда, никак не се боеше от господаря си. Гунга Дас предпазливо тръгна по брега на реката и се местеше от храст на храст, докато стигна до чист пясъчен участък на линията на стрелба откъм лодката. Обитателите на лодката не го забелязаха. Гунга Дас спря там и с няколко сръчни завъртания на китката прикова птицата по гръб и с разперени криле. Естествено, гарванът тутакси заграчи и заразмахва

нокти във въздуха. Няколко секунди по-късно врявата привлече вниманието на ято диви гарвани от плитчина на няколкостотин метра от нас, където, изглежда, имаше нещо подобно на труп. Половин дузина птици веднага долетяха да проверят какво става и за да нападнат прикованата си посестрима. Гунга Дас, който беше залегнал под един храст, ми даде знак да кротувам, което според мен беше напълно излишно. След малко и преди да успея да видя как се е случило, един от дивите гарвани, който беше сграбчил крякащата и безпомощна птица, на свой ред се оказа в нейните нокти, а Гунга Дас бързо го освободи и го прикова до първата жертва. Изглежда, останалата част от стадото бе завладяна от любопитство и още преди Гунга Дас да успее да се оттегли зад храста, още двама пленници се опитваха да се отскубнат от вирнатите във въздуха нокти на примамките. Ловът продължи — ако изобщо е уместно да го нарека с такова благородно име, — докато Гунга Дас не улови седем гарвана. Пет удуши веднага, а две птици запази за операцията на следващия ден. Бях силно впечатлен от този нов за мен метод за осигуряване на храна и поздравих Гунга Дас за ловкостта му.

— Това е нищо — каза той. — Утре ти ще го направиш. По-силен си от мен.

Тази спокойна надменност ме поразстрои и отговорих с тон, недопускащ възражение:

— Как ли пък не, дърт негоднико! За какво ти дадох парите според теб?

— Много добре — гласеше равнодушният отговор. — Може би не утре, не вдругиден и не по-вдругиден, но в крайна сметка години наред ще ловиш и ще ядеш гарвани и ще благодариш на твоите европейски богове, че изобщо има гарвани, които да ловиш и да ядеш.

Като нищо можех да го удуша заради това, но реших, че при тези обстоятелства е най-добре да потисна възмущението си. Един час по-късно се хранех с един от гарваните и както изтъкна Гунга Дас, благодарях на бога, че има какво да сложа в корема си. Докато съм жив, няма да забравя вечерята си онзи ден. Всички обитатели клечаха на пясъчния насип срещу бърлогите си, скупчени край огньовете, които накладоха с отпадъци и изсъхнали храсти. Смъртта, сграбчила тези хора, но забравила да ги довърши, изглежда, сега се беше отдръпнала от тях, защото повечето мъже бяха стари, прегърбени, разкривени и

грохнали, а жените изглеждаха като същински орисници. Седяха заедно на групички и си говореха — един бог знае какво намираха да обсъждат — с равен и спокоен тон, пълна противоположност на шумното бръщолевене, с което местните обикновено правят деня отвратителен. От време на време внезапната ярост, която ме бе обзела сутринта, връхлиташе някой мъж или жена и клетникът атакуваше склона с викове и клетви, но накрая се строполяваше обратно върху насипа окървавен и отчаян, неспособен да помръдне. Другите дори не поглеждаха, когато се случеше подобно нещо, прекрасно запознати с безплодието на тези опити и отегчени от тяхното ненужно повтаряне. За една вечер видях четири такива изблика.

Гунга Дас възприе забележително делови подход към моето положение и докато вечеряхме — сега мога да си позволя да се смея на спомена, но навремето беше доста мъчително — оповести условията, при които е съгласен да върши «разни неща» за мен. Заяви, че моите девет рупии и осем анни — по три анни дневно — ще ми подсигурият храна петдесет и един дни, тоест около седем седмици. Беше склонен да ме снабдява с храна за това време. След изтичането на периода трябваше да започна сам да се грижа за себе си. При допълнително възнаграждение — а именно ботушите ми — бил склонен да ми позволи да обитавам бърлогата до неговата и да ми отдели от своята суха трева за постеля.

— Много добре, Гунга Дас — отговорих. — Охотно се съгласявам с първите условия, но тъй като нищо на света няма да ми попречи да те убия и да ти отнема всичко, което притежаваш (имах предвид двата безценни гарвана), категорично ти отказвам ботушите си и ще се настая в която бърлога си пожелаеш.

Ходът ми беше дързък и с радост установих, че успява. Гунга Дас незабавно промени тона си и се отказа от всякакви претенции над ботушите ми. Тогава не ми се стори странно, че аз, строителен инженер на трийсет години, държавен служител и обикновен англичанин, мисля, съм способен толкова спокойно да заплаша с убийство и насилие човека, който ме бе взел под крилото си, макар и срещу възнаграждение. Струваше ми се, че съм напуснал света за векове. Тогава бях сигурен, както сега съм уверен, че съм жив, че в прокълнатото селище действаше единствено правото на най-силния, че живите мъртви са обърнали гръб на всеки светски закон, който ги беше

изхвърлил от общността, и че за да спася кожата си, мога да разчитам само на своята сила и бдителност. Членовете на екипажа на злополучната яхта «Миньонет»^[52] са единствените хора, които биха могли да разберат нагласата ми. «В момента — казвах си — съм силен и мога да се преборя поне с шестима от тези нещастници. Затова в името на собствената си безопасност трябва да съхраня здравето и силите си, докато настъпи часът на освобождението ми, ако изобщо настъпи».

Въоръжен с тези решения, хапнах и пийнах на корем и дадох на Гунга Дас да разбере, че възнамерявам да му бъда господар и че при най-малката проява на неподчинение от негова страна ще му налагам единственото наказание, което бях в състояние да наложя — внезапна и насилствена смърт. Малко след това си легнах. Гунга Дас ми даде голям наръч суха трева, който аз пъхнах в отвора на бърлогата отдясно на неговата, после се пъхнах с краката напред. Пясъчната дупка беше дълбока девет фута, леко наклонена и имаше сръчно поставени дървени подпори. От бърлогата ми се виждаше брегът на реката и можех да наблюдавам течението на Сутледж на светлината на младата луна, преди някак да успея да заспя.

Никога няма да забравя ужаса на онази нощ. Бърлогата ми беше тясна като ковчег и стените бяха излъскани и мазни от допира на безчет голи тела, а освен това вонеше отвратително. Бях толкова превъзбуден, че и дума не можеше да става за сън. С напредването на нощта целият амфитеатър сякаш се изпълни с легиони мърляви дяволи, които изпълязяха от плитчините и започнаха да се подиграват на клетниците в бърлогите.

Аз лично не живея в света на фантазиите — малцина инженери го правят — но тогава досущ като жена бях пленник на невъобразим ужас и напрежение. След около половин час отново бях в състояние спокойно да преценя шансовете си за бягство. Разбира се, да се измъкна през стръмните пясъчни стени, беше неприложимо. От известно време вече бях напълно убеден в това. Имаше малка възможност на слабата лунна светлина да успея да се промъкна невредим между куршумите. Онова място толкова ме ужасяваше, че бях готов да поема всякакъв риск, само и само да се измъкна оттам. Представете си радостта ми, когато крадешком се прокраднах до брега

на реката и установих, че пъклената лодка не е там. Само няколко крачки ме деляха от свободата!

Ако стигна до първата плитчина в подножието на издаденото ляво рамо на подковата, можех да прецапам до другия бряг, да заобиколя кратера и да се отправя към вътрешността. Без нито миг колебание закрачих чевръсто покрай храсталака, където Гунга Дас беше подмамил гарваните, и към белия гладък пясък отвъд тях. Още първата ми стъпка отвъд храстите ме убеди в безполезността на всеки опит за бягство, защото в мига, в който стъпих, усетих как пясъкът долу ме засмуква с непреодолима сила. След броени секунди кракът ми затъна до коляното. На лунната светлина пясъкът сякаш целият трептеше в лукаво задоволство от моето разочарование. Измъкнах се, облян в пот от ужас и напрежение, върнах се зад храстите и се проснах ничком.

Единственият ми път за бягство от този полукръг се оказваха плаващи пясъци!

Нямам никаква представа колко дълго съм лежал, но накрая ме събуди зловният кикот на Гунга Дас в ухото ми:

— Закрилнико на бедните — негодникът говореше на английски, — съветвам те да се прибираш! Не е здравословно да лежиш тук. Нещо повече, когато лодката се върне, със сигурност ще започнат да стрелят по теб!

Беше се надвесил над мен на бледата светлина на зората и се заливаше от смях. Овладях първоначалния си импулс да го сграбча за шията и да го метна върху плаващите пясъци, изправих се начумерен и тръгнах подире му към платформата под бърлогите.

Неочаквано и лукаво, както си мислех тогава, попитах:

— Гунга Дас, какъв е смисълът от лодката, след като и бездруго човек не може да се измъкне?

Помня, че дори когато бях най-унил, смътно се питах защо е нужно това разхищение на амуниции, след като брегът и бездруго си е добре обезопасен.

Гунга Дас отново се изхили и отговори:

— Държат лодката там само денем. Защото има път. Дано да се радвам на компанията ти още дълго. Мястото ще ти хареса, когато постоиш тук няколко години и се храниш с печени гарвани достатъчно дълго.

Доклатушках се вдървен и безпомощен до смрадливата бърлога, отредена за мен, и заспах. Около час по-късно ме събуди пронизителен писък — остро и тънко цвилене от болка. Ако някога си чувал кон да издава такъв звук, никога не можеш да го забравиш. Почти се изстрелях от бърлогата. Отвън намерих Порник, клетия ми стар Порник, проснат мъртъв на пясъка. Представа нямам как го бяха убили. Гунга Дас обясни, че конят е по-хубава храна от гарвана и че «добруването на мнозинството е политическа максима»^[53]. Тук е република, господин Джукс, и на теб ти се полага дял от животното. Ако искаш, може да предложи да ти гласуваме благодарност. Искаш ли?

Да, големи републиканци, няма що! Република от диви зверове, затворени на дъното на яма, в която да ядат, да се бият помежду си и да спят, докато умрат. Понечих да се възпротивя, но просто седнах и вперих поглед в грозната картина пред очите си. За по-кратко време, отколкото ми отне написването на тези редове, тялото на Порник беше разчленено кой знае как, мъжете и жените завлачиха всеки своя къс по пясъчния насип и се заеха да си приготвят храна. Гунга Дас стотви за мен. Отново ме обзе неудържим порив да се втурна към пясъчните стени на ямата и с мъка успях да го овладеея. Гунга Дас подмяташе оскърбителни шеги, докато не го предупредих, че ако изръси нещо такова само още веднъж, ще го удуша на място. Това му затвори устата, докато мълчанието стана непоносимо, и аз му наредих да каже нещо.

— Ще живееш тук, докато не умреш като другия фаранги^[54] — изтърси той студено, забол поглед в мен над хрущяла, който ръфаше.

— Кой друг сахиб, свиня такава? Веднага казвай и да не си посмял да ме излъжеш!

— Той е ето там — отговори Гунга Дас и посочи към отвор на бърлога през четири отляво на моята. Сам се увери — умря в дупката, както ще умра и аз, както ще умрат и всички тези мъже и жени и единственото дете.

— За бога, разкажи ми всичко, което знаеш за него. Кой беше той? Кога дойде и кога умря?

Молбата ми беше проява на слабост. Гунга Дас само се изхили злобно и отговори:

— Няма, освен ако не ми дадеш нещо.

Тогава си спомних къде съм, цапардосах го между очите и почти го зашеметих. Той тутакси слезе от платформата, започна да угодничи, да се суче и да реве, опита да обгърне краката ми и накрая ме поведе към дупката, която ми беше посочил.

— Нищичко не знам за господина. Твоят Бог ми е свидетел. Той нямаше търпение да избяга, досущ като теб, и го застреляха от лодката, макар всячески да се опитвахме да му попречим. Улучиха го ето тук — положи длан Гунга Дас върху хлътналия си корем и се поклони доземи.

— И после какво? Разказвай де!

— Ами после... после, Твоя чест, го занесохме в къщата му и му дадохме вода, превързахме раната с влажни препаски, а той остана да си лежи там и предаде богу дух.

— Колко дълго? Колко дълго?

— Около половин час след като го раниха. Вишну ми е свидетел — провикна се окаеният човечец, — направих за него всичко по силите си. Всичко възможно сторих!

Просна се на земята и стисна глезените ми. Обаче аз се съмнявах в добронамереността на Гунга Дас и го изритах, както лежеше и протестираше.

— Сигурен съм, че си му откраднал всичко, но сам ще се уверя след минутка. Колко дълго беше тук сахибът?

— Почти година и половина. Мисля, че беше мръднал. Кълна ти се, Закрилнико на бедните! Чуй ме, Твоя чест, заклевам се, че не съм докоснал нито една негова вещ. Какво ще прави Твоя чест?

Бях помъкнал Гунга Дас за препаската на кръста по пясъчната платформа към изоставената бърлога. Мислех си за неописуемото нещастие на моя събрат пленник, живял осемнайсет месеца сред тези страхотии, и за финалната агония да умре като плъх от огнестрелна рана в корема. Гунга Дас мислеше, че ще го убия, и нададе жалостив вой. Преситени след обилната храна, останалите ни гледаха, без да помръднат.

— Влизай вътре, Гунга Дас — наредих, — и го изнеси.

Вече бях премаял от ужас. Гунга Дас едва не се катурна от платформата и нададе протяжен вой.

— Но аз съм брахман, сахиб, от висша класа съм. В името на собствената ти душа и на душата на баща ти, не ме карай да правя

такова нещо!

— Брахман или не, моята душа или душата на баща ми — няма значение! Влизай вътре! — наредих, стиснах го за раменете и натъпках главата му в отвора на бърлогата, изригах тялото му вътре, седнах и закрих лицето си с длани.

Няколко минути по-късно чух шумолене и скърцане, после Гунга Дас започна да си говори сам, хлипайки задавено, накрая чух глухо тупване и отворих очи.

Сухият пясък беше превърнал поверения му труп в жълтеникавокафява мумия. Наредих на Гунга Дас да се отдръпне, докато го разгледам. Тялото — облечено в масленозелен ловджийски костюм, много мръсен и износен, с подплънки на раменете — принадлежеше на мъж между трийсет и четирийсет години, с ръст над средния, пясъчноруса коса и дълга неподдържана брада. Левият кучешки зъб на горната челюст липсваше, част от меката част на дясното му ухо — също. На втория пръст на лявата му ръка имаше пръстен — халцедон с формата на щит, инкрустиран в злато, с монограм, вероятно Б.К. или В.Л. На средния пръст на дясната му ръка имаше сребърна халка с формата на увита кобра, много протрита и потъмняла. Гунга Дас пусна шепа дреболии, които беше измъкнал от дупката под нозете ми, а аз покрих лицето на трупа с носната си кърпа и се обърнах да ги разгледам. Представям пълен списък с надеждата това да подпомогне разпознаването на този клетник:

1. Лула от корена на изтравниче с назъбен ръб; много използвана и почерняла, завързана с връвчица.

2. Два лъскави ключа с отчупени зъбци.

3. Джобно ножче с дръжка от корубата на костенурка, сребърно или никелово, и плочка с монограм Б.К.

4. Плик с нечетлива марка и викториански печат, адресиран до «Госпожица Мон... (останалото не се чете) ... хам... нт».

5. Бележник с моливче, подвързан с имитация на крокодилска кожа. Първите четирийсет и пет страници бяха празни, четири и половина бяха нечетливи, а още петнайсет бяха изписани с лични неща, свързани предимно с трима човека — някоя си госпожа Б. Сингълтън, чието име на няколко места беше съкратено на «Лот Сингъл», «госпожа С. Мей» и «Гармизън», споменаван на места като «Джери» или «Джак».

6. Дръжката на малък ловджийски нож. Острието му беше счупено. Еленски рог, ромбовиден, с въртящ се пръстен в края и привързана къса памучна връв.

Не допускайте, че тутакси огледах тези вещи толкова подробно, колкото ги описвам тук. Бележникът първи привлече вниманието ми и го прибрах в джоба си с намерението да го разгледам впоследствие.

Останалите предмети отнесох на по-сигурно място в дупката си и методично ги описвах там. След това се върнах при трупа и наредих на Гунга Дас да ми помогне да го отнеса на брега на реката. Докато правехме това, гилзата на стар кафеникав патрон падна от един от джобовете и се търкулна към краката ми. Гунга Дас не я забеляза, а аз си помислих, че никой не носи празни патрони, особено такива, които не можеш да напълниш отново с барут, за да стреляш. Следователно патронът беше изстрелян в кратера. Следователно някъде трябваше да има оръжие. Аха да попитам Гунга Дас, обаче се овладях, защото знаех, че ще ме излъже. Положихме тялото до плаващите пясъци край храстите. Имах намерение да го изтикам навън и да го оставя пясъците да го погълнат — само този начин ми хрумваше да погребва тялото. Отпратих Гунга Дас.

После колебливо положих трупа върху плаващите пясъци. Лежеше ничком, а аз разкъсах изтънелия и прогнил плат на ловджийската му куртка и отдолу се показа отблъскващата хлътнатина на гърба. Вече споменах, че сухият пясък беше мумифицирал тялото. Един бърз поглед ме увери, че зейналата дупка е причинена от огнестрелна рана, а дулото на оръжието почти е докосвало гърба. Куртката беше цяла, така че явно беше облечена посмъртно, а човекът бе издъхнал мигновено. Тайната около смъртта на клетника ми се изясни за секунди. Някой от кратера, вероятно Гунга Дас, го беше застрелял със собственото му оръжие — пушката с кафеникавите гилзи. Мъжът изобщо не се беше опитвал да избяга заради стрелбата от лодката.

Побързах да избутам трупа и видях как той потъна и се изгуби от погледа ми за броени секунди. Замаян и почти не на себе си, се обърнах да разгледам бележника. Между подвързията и задната корица беше пъхнато мръсно и изсветляло листче, което изпадна, когато отворих бележника. Ето какво пишеше на него: «Четири навън от гарвановия капан; три наляво, девет навън; две надясно; три назад; две

наляво; четиринайсет навън; две наляво; седем навън; едно наляво; девет назад; две надясно; шест назад; четири надясно; седем назад». Листчето беше обгорено и почерняло по ръбовете. Не проумявах какво означава. Седях върху изсъхналата трева, въртях го между пръстите си, докато усетих, че Гунга Дас е застанал точно зад мен с блеснали очи и протегнати ръце.

— Намери ли го? — задъхано попита той. — Дай и аз да погледна. Кълна се, ще ти го върна.

— Кое? Какво ще ми върнеш? — попитах.

— Това, което държиш в ръцете си. Ще помогне и на двама ни — протегна той подобните си на хищни птици нокти пръсти, разтреперан от нетърпение. — Аз не успях да го намеря. Беше го скрил някъде по себе си. Затова го застрелях, но пак не го намерих.

Гунга Дас напълно беше забравил измишльотината си за куршума от пушка. Възприех информацията съвсем спокойно. Моралът ти се притъпява, когато общуваш с живите мъртви.

— Какви ги дрънкаш, за бога? Какво искаш да ти дам?

— Хартийката от бележника. Ще помогне и на двама ни. О, глупак такъв! Глупак! Не разбираш ли какво ще можем да направим? Ще можем да избягаме!

Извиси глас почти до писък и затанцува възбудено край мен. Признавам, че се развълнувах от шанса да избягам.

— Престани да подскачаш! Обясни ми. Да не искаш да кажеш, че това листче ще ни помогне някак? Какво означава?

— Прочети го! Прочети го на глас! Умолявам те на колене, прочети го на глас!

Сторих го. Гунга Дас слушаше блажено и начерта назъбена линия в пясъка с пръсти.

— Погледни сега! Това е дължината на дулата му без приклада. Те са при мен. На четири дула от мястото, където хванах гарваните. По права линия, разбираш ли? После три наляво. Ах, колко ясно си спомням как онзи човек разгадаваше загадката нощ подир нощ! После девет навън и така нататък. Навън винаги означава по права линия през плаващите пясъци. Каза ми го, преди да го убия.

— След като си знаел всичко това, защо не си се измъкнал досега?

— Не го знаех. Той ми каза преди година и половина, че се опитва да го разгадае, каза ми как всяка нощ умува, след като лодката си тръгне и той може спокойно да се доближи до плаващите пясъци. После ми обеща да се измъкнем заедно. Обаче аз се боях да не ме зареже някоя нощ, след като разгадае всичко, затова го застрелях. Освен това не е удачно хората, озовали се тук, да бягат. Само аз може, понеже съм брахман.

Вероятността за бягство отново напомни на Гунга Дас за кастовата му принадлежност. Той се изправи, закрачи и започна неистово да жестикулира. Накрая успях да го накарам да заговори трезво и той ми разказа как англичанинът цели шест месеца, нощ подир нощ, проучвал педя по педя възможния път за прекосяване на плаващите пясъци. Как заявил, че маршрутът е съвсем простичък, докато не стигне на двайсетина ярда от брега на реката, след като завива покрай лявото рамо на подковата. Явно не беше успял да довърши това, когато Гунга Дас го беше застрелял със собственото му оръжие.

Зашеметен от радостния шанс да избягам, аз си спомням как прочувствено стиснах ръцете на Гунга Дас, след като решихме още същата нощ да опитаме да се измъкнем. Чакането следобед беше истинско мъчение.

Към десет часа, доколкото можех да преценя, когато луната изгря над ръба на ямата, Гунга Дас тръгна към бърлогата си, за да донесе дулата на пушката, с които щяхме да мерим пътя си. Другите клетници отдавна се бяха оттеглили по свърталищата си. Лодката на пазачите замина по течението няколко часа преди това и ние останахме съвсем сами до гарвановия храст. Докато носеше дулата, Гунга Дас изпусна листчето с инструкциите. Аз бързо се наведох да го вдигна и в този миг усетих, че коварният брахман се кани да ми нанесе страховит удар в тила с приклада на пушката. Нямах време да се обърна. Улучи ме в основата на тила. Сто хиляди огнени звезди затанцуваха пред очите ми и аз политнах напред в несвяст към плаващите пясъци.

Когато се свестих, луната залязваше и аз усещах непоносима болка в тила. Гунга Дас беше изчезнал, а устата ми беше пълна с кръв. Отново легнах и се помолих богу да издъхна тихо и кротко. После необяснимата ярост, за която вече споменах, отново ме обзе и аз се запрепъвах обратно към стените на ямата. Стори ми се, че някой ме

вика шепнешком: «Сахиб! Сахиб!», точно както ме викаше носачът ми онази сутрин, когато си мислех, че съм в несвяст, докато шепа пръст не се посипа в краката ми. После погледнах нагоре и видях нечия глава да наднича в кратера — главата на Дуну, момчето, което отговаряше за моите носачи, сивкава на лунната светлина, и ме умоляваше да не оставам тук, а веднага да се прибирам в лагера си.

Изглежда, беше проследил следите от Порник цели четиринайсет мили до пясъчния кратер, върнал се и съобщил на слугите ми, които директно отказали да си имат вземане-даване с когото и да било — бял или черен, — паднал в отвратителното село на мъртвите, поради което Дуну взел едно от моите понита и две въжета от вентилатор, върнал се до ямата и ме измъкна, както вече описах.

С две думи, Дуну сега е мой личен слуга и получава по един златен мухур^[55] месечно — сума, която аз все още смятам твърде ниска за услугите му. Нищо на света не може да ме накара отново да припаря до това дяволско място или да разкрия местоположението му по-ясно, отколкото сторих. От Гунга Дас нямаше и следа, а и не бих искал да попадна на такава. Единствената причина да дам този текст за публикуване е надеждата някой да разпознае трупа на мъжа с масленозелената ловджийска куртка по предметите, които описах по-горе.“

[49] Томас Минтън (1765–1836) — основател на прочутата фабрика в Стоук он Трент, северно от Бирмингам, производител на висококачествена керамика през 90-те години на XVIII в. — Б.пр. ↑

[50] Гхат — каменни стъпала към река, на които обикновено се извършват различни ритуали, включително погребалните изгаряния. — Б.пр. ↑

[51] Отглас от Мат. 22:30: «... защото при възкресението нито се женят, нито се мъжат, но пребъдват като Ангели Божии в небесата». — Б.пр. ↑

[52] Английска яхта, която през 1884 г. се разбива недалеч от нос Добра надежда, а четиримата пасажери на борда успяват да се прехвърлят на спасителна лодка. Когато два месеца по-късно са открити от немски кораб, корабкрушенците са трима — убили са четвъртия и са оцелели, хранейки се с него. — Б.пр. ↑

[53] Франсис Хътчисън (1694–1746), шотландски просветител, либертарианец, рационалист, утилитарист, учител на Адам Смит. — Б.пр. ↑

[54] Чужденец (перс.). Старо название на европейците в Индия с презрителен оттенък. — Б.пр. ↑

[55] Стара индийска монета, равняваща се по стойност на петнайсет сребърни рупии. — Б.пр. ↑

ХЪЛМЪТ НА ИЛЮЗИИТЕ

*Кой пропилява силата на
техния блян?*

*Бог, Бог отрежда им разлъка!
И между бреговете им
разстила*

солен, бездънен, необятен океан.

Матю

Арнолд

Той. Кажи на твоите джампани^[56] да не бързат толкова, скъпа. Забравят, че току-що пристигам от равнините.

Тя. Сигурно доказателство, че не съм излизала с никой. Да, неопитни са. Къде да отидем?

Той. Както обикновено — накрай света. Не, в Джако.

Тя. Тогава поръчай да водят и понито ти зад нас. Пътят е дълъг.

Той. За последен път — слава богу!

Тя. Така ли мислиш? През всички тези месеци не се осмелих да ти пиша за това.

Той. Разбира се! Още от есента подготвям делата си. Защо говориш така, сякаш ти хрумва за пръв път?

Тя. Аз ли? О! Не знам. И аз дълго мислих.

Той. Да не си променила решението си?

Тя. Не. Би трябвало да си разбрал, че съм образец на постоянството. Какви са плановете ти?

Той. Нашите, скъпа, нашите планове.

Тя. Добре, нашите. Клето момче, какъв обрив имаш на челото от тази жегга? Опита ли с разтвор на син камък?

Той. Тук, на високото, ще изчезне след ден-два. Плановете ми са съвсем простички. Качваме се на рикша рано сутринта, пристигаме в

Калка в дванайсет и в Умбала в седем, направо на нощния влак за Бомбай, а оттам — парахода на двайсет и първи за Рим. Това съм намислил. Континента и Швеция на десетдневен меден месец.

Тя. Шшшт! Не говори така. Плаша се. Гай, от колко време продължава нашето безумство?

Той. Седем месеца и четиринайсет дни, не помня точно колко часа. Ще опитам да си спомня.

Тя. Само проверявам дали си спомняш. Кои са тези двамата на Блесингтън Роуд?

Той. Ибри и госпожа Пенър. Какво ни интересува? Разкажи ми всичко: какво правеше, за какво говореше, за какво мислеше?

Тя. Почти нищо не правех, говорех още по-малко, но мислих много. Почти не съм излизала.

Той. А не биваше. Скучаеше ли?

Тя. Не особено. Не се ли учудваш колко малко се интересувам от развлечения?

Той. Честно казано, да. Каква е причината?

Тя. Ето каква: с колкото повече хора се запознавам и колкото повече мен познават тук, толкова по-надалеч ще се разчуе скандалната новина. А аз не го искам.

Той. Глупости! Ние вече няма да сме тук.

Тя. Сигурен ли си?

Той. Сигурен съм, както съм сигурен в парната тяга и в конските сили, които ще ни отведат оттук. Ха-ха!

Тя. Какво ти е толкова забавно, Ланселот?

Той. Нищо, Гуиневиър. Просто се сетих нещо.

Тя. Говори се, че мъжете имат по-силно чувство за хумор от жените. Аз мисля само за скандала.

Той. Не мисли за такива неприятни неща. Вече няма да сме тук.

Тя. Обаче всички в Шимла ще говорят за това, после ще се разчуе в цяла Индия, ще го обсъждат на всяка вечеря, на която той отиде, всички ще го зяпат, а ти знаеш как го приема. А ние ще бъдем мъртви, Гай, скъпи, мъртви и погребани в дълбок мрак, където има...

Той. Поне любов. Не е ли достатъчно?

Тя. Вече съм ти го казвала.

Той. Още ли мислиш така?

Тя. А според теб?

Той. Какво съм сторил? За мен ще бъде толкова пагубно, колкото и за теб. Изгнание, загуба на службата, откъсване от делото на моя живот. И аз плащам своята цена.

Тя. И си толкова над нещата, че да си позволиш да платиш тази цена? Ами аз?

Той. А какво друго, богиньо моя?

Тя. Боя се, че съм обикновена жена, но поне досега бях почитена. Как сте госпожо Мидълдич? А съпругът ви? Струва ми се, че е в Анандейл заедно с полковник Статърс. Да, не е ли божествено след дъжда? Гай, колко още трябва да се кланям на госпожа Мидълдич? До седемнайсети?

Той. Проклетата шотландка! Защо изобщо говорим за нея? Какво говориш?

Тя. Нищо. Виждал ли си някога обесен?

Той. Да, веднъж.

Тя. За какво?

Той. За убийство, разбира се.

Тя. Убийство. Толкова голям грях ли е то в крайна сметка? Как ли се е чувствал, преди да увисне?

Той. Според мен не е усещал много. Ама каква мрачна женичка си тази вечер! Цялата трепериш! Загърни се с наметката си, скъпа.

Тя. Да, ще се загърна. О! Погледни мъглата над Санджаоли, а аз мислех, че на Женската миля още ще има слънце! Хайде да се връщаме.

Той. Какъв е смисълът? На върха на Елизиъм са се скупчили облаци, значи, ще бъде мъгливо чак долу, до Мол Роуд. Ще продължим. Сигурно ще се разсее, преди да стигнем до манастира. Аууу, студено е!

Тя. Усещаш ли как отгоре се спуска хлад? Облечи си палтото. Харесва ли ти наметката ми?

Той. Никога не питай един мъж какво мисли за дрехата на жена, в която е отчаяно и дълбоко влюбен. Я да видя! Съвършена е като всичко твое! Откъде я купи?

Тя. Той ми я подари. В сряда, в деня на сватбата ни.

Той. Мътните да го вземат! Става щедър на стари години! Допадат ли ти тези воланчета на шията? На мен не.

Тя. Така ли? „Любезни господине, имайте добрината! Подарете ми наметка на топлината!“

Той. „Ти само в кладенеца надникни, Джанет, Джанет...“ Потърпи още малко, скъпа, и ще те отрупам с топли наметки и с всичко друго.

Тя. А когато се износят, ще ми купиш ли нови?

Той. Разбира се!

Тя. Дали?

Той. Миличка, не съм пътувал две денонощия с влака, за да се чудиш. Мисля, че още в Шайфазехат решихме този въпрос.

Тя. (замечтано) В Шайфазехат? Още ли съществува тази станция? Беше преди цяла вечност. Мислех, че вече е рухнало всичко освен черния път за Амиртоллах — той ще си е там и в деня на Страшния съд!

Той. Така ли мислиш? Това пък настроение откъде дойде?

Тя. Не знам. Много е студено! Хайде да побързаме.

Той. По-добре да повървим мъничко. Кажете да спрат рикшата и нека се разходим. Какво ти става тази вечер, скъпа?

Тя. Нищо. Не си ли свикнал с настроенията ми? Ако те отегчавам, може да се прибера у дома. Ето го капитан Конгълтън, не се съмнявам, че той ще ме изпрати.

Той. Глупак! За какво ни е? Проклетият капитан Конгълтън!

Тя. Много любезен господин. Колко много ругаеш! Малко дразни, а и всъщност трябва да ругаеш мен.

Той. Ангел мой! Не си давах сметка какви ги говоря. А и ти тъй внезапно се промени, че не разбрах какво става. Извини ме, моля те за прошка на колене в прахта.

Тя. Прах ще има предостатъчно по-късно днес. Добър вечер, капитан Конгълтън. На концерта ли отивате вече? Кой танци съм ви обещала за следващата седмица? Не! Сигурно сте си записали погрешно. Казах ви пети и седми. Ако сте сбъркали, не възнамерявам аз да пострадам от това. Трябва да промените програмата си.

Той. А уж не си излизала много през този сезон?

Тя. Точно така е, но когато излизам, танцувам с капитан Конгълтън. Много добър танцьор.

Той. И после посядате някъде заедно?

Тя. Да. Някакви възражения? В бъдеще да стоя само под светлината на полилея, така ли?

Той. За какво си говорите?

Тя. За какво говорят мъжете, когато седнат до някоя жена?

Той. О, недей! Е, вече съм тук, ще трябва за известно време да отпратиш очарователния Конгълтън. Не ми допада.

Тя. (след кратко мълчание) Даваш ли си сметка какви ги говориш?

Той. Не, не бих казал. Не съм в добро настроение.

Тя. Да, виждам, усещам го. Мой верен и предан любими, къде е твоето „вечно постоянство“, „неизменно доверие“ и „благоговейна всеотдайност“? Помня тези изрази, но ти сякаш си ги забравил. Просто споменавам името на един мъж...

Той. Направи нещо повече.

Тя. Е, поговорих с него за един танц, може би последния, който ще изтанцувам в живота си, преди да замина, а ти веднага се усъмни в мен и ме оскърби.

Той. Дума не съм казал.

Тя. Ала намекна много. Гай, с този запас от доверие ли ще започнем новия си живот?

Той. Не, разбира се. Не исках да се получи така. Кълна се в честта си, не исках. Нека да забравим, скъпа. Моля те, нека да забравим.

Тя. Само този път, после още един, и още един, и все така години наред, докато накрая вече ще ми бъде все едно. Искаш от мен твърде много, мой Ланселот, и знаеш твърде много.

Той. Какво искаш да кажеш?

Тя. Това е част от наказанието. Доверието помежду ни е невъзможно.

Той. О, небеса, защо не?

Тя. Тихо! И пъкълът ще свърши работа. Сам се запитай.

Той. Не разбирам.

Тя. Вярваш ми толкова сяпало, че само да погледна друг мъж... Няма значение. Гай, обичал ли си някое момиче... почтено момиче?

Той. Имаше нещо такова. Много отдавна, в тъмните векове, преди да срещна теб, скъпа.

Тя. Разкажи ми какво ѝ говореше.

Той. Какво говори един мъж на момиче? Забравил съм вече.

Тя. Ще ти напомня. Казва ѝ, че ѝ вярва и боготвори земята, по която тя стъпва, и че ще я обича, уважава и закриля до сетния ѝ час, и

тя се омъжва за него с тази вяра. Говоря поне за едно момиче, което нямаше кой да го закриля.

Той. И после?

Тя. Ами после, Гай, после момичето се нуждае от десет пъти повече любов, доверие и уважение, да, уважение, за да бъде поносим новият ѝ живот, който се решава да поведе и в който ще е само нечия съпруга. Разбираш ли?

Той. Поносим ли? Ще бъде рай!

Тя. Ах! Ще можеш ли да ми дадеш всичко, за което говорих, не сега, не след няколко месеца, а когато се замислиш какво би могъл да направиш, ако беше запазил работата и общественото си положение тук, и започнеш да гледаш на мен като на досадно бреме? Тогава ще имам най-голяма нужда от това, Гай, защото на този свят ще си ми останал само ти!

Той. Скъпа, тази вечер си преуморена и гледаш много драматично на нещата. След съдебните формалности пътят ни към...

Тя. Гайнството на брака! Ха-ха-ха!

Той. Шшшт! Не се смей толкова ужасно.

Тя. Не мога... да се... овладея. Ах! Ха! Ха! Гай, бързо ме накарай да спра, иначе ще се смея чак до църквата.

Той. Престани, за бога! Не се излагай така! Какво ти става?

Тя. Нищо, вече съм по-добре.

Той. Хубаво. Един момент, скъпа. Един кичур се е измъкнал зад дясното ти ухо и ще падне на бузата ти. Готово!

Тя. Благодаря. Боя се, че и шапката ми е накриво.

Той. Защо носиш тези огромни игли за шапка? Човек може да убиеш с тях.

Тя. О, но ти се постарай да не ме убиваш! Ще ме понижиш в сърцето! Дай на мен. Вие, мъжете, сте толкова тромави.

Той. Имала ли си много възможности да сравняваш в тези неща?

Тя. Гай, как се казвам?

Той. Не те разбирам.

Тя. Ето визитката ми. Можеш ли да четеш?

Той. Ами да. Е, и?

Тя. Това е отговорът на въпроса ти. Знаеш името на другия. Това достатъчно ли ти е, или искаш да ме попиташ още нещо?

Той. Сега разбирам. Скъпа моя, не исках да те оскърбя. Само се шегувах. Ето! Добре, че няма никой на пътя. Щяха да се възмутят!

Тя. Тепърва ще видят какво е скандал.

Той. О, не, пак започна с тези приказки.

Тя. Толкова си неразумен! Кой ме молеше да се изправя храбро пред създалото се положение и да го приема? Приличам ли на госпожа Пенър? Приличам ли на някоя пакостница? Дай ми честната си дума, почтени мой приятелю, че не съм като госпожа Бузгаго! Как само стои, склучила ръце на тила си! Харесва ли ти?

Той. Не се ядосвай.

Тя. Не се ядосвам. Аз съм госпожа Бузгаго. Слушай!

*Pendant une anne' toute entiere
Le regiment n'a pas r'paru.
Au Ministere de la Guerre
On le r'porta comme perdu.*

*On se r'noncait... retrouver sa trace,
Quand un matin subitement,
On le vit reparaetre sur la place,
L'Colonel toujours en avant.* ^[57]

Така заваля тя всички р-та. Аз като нея ли съм?

Той. Не, но не ми е приятно да се държиш като актриса и да пееш такива песни. Откъде, за бога, си научила „Песента на полковника“? Не е подходяща за светски салон. Не е прилична.

Тя. Госпожа Бузгаго ме научи. Тя е и светска, и прилична, а след още месец ще затвори салона си за мен — слава богу, че не е толкова непорядъчна, колкото съм аз! О, Гай, Гай! Много ми се иска да бях като някои жени и да нямах скрупули. Както казва Кийн^[58]: „Носи коса от покойник и е неискрена чак до залька хляб, който слага в уста“.

Той. Аз не съм особено интелигентен мъж и в момента съм доста озадачен. Когато престанеш с измишльотините, кажи ми, за да опитам да проумея поне последната.

Тя. Измишльотини ли, Гай? Нищо подобно. Аз съм на шестнайсет, ти си на само двацет и цели два часа си чакал пред училището на студа. Сега заедно се прибираме у дома. Това харесва ли ви, Ваше имперско величество?

Той. Не, ние не сме деца. Не може ли да бъдем разумни?

Тя. Пита ме дали няма да се самоубия заради него! А аз не искам да изпадам в емоционални изблици, но споменавала ли съм, че имам майка и брат, с когото бяхме много близки, преди да се омъжа? Вече е женен. Представяш ли си колко ще се зарадва на новината за моето бягство с теб? Ти имаш ли близки у дома, Гай, които да радваш с постъпките си?

Той. Един-двама. Човек не може да приготви омлет, без да счупи яйцата.

Тя. (бавно) Не виждам нуждата.

Той. А! Какво искаш да кажеш?

Тя. Да ти кажа ли истината?

Той. При дадените обстоятелства може би ще е по-добре.

Тя. Страх ме е, Гай.

Той. Нали вече се разбрахме. От какво те е страх?

Тя. От теб.

Той. О, по дяволите! Пак старата песен! Лоша работа!

Тя. Страх ме е от теб.

Той. И сега какво?

Тя. Какво мислиш за мен?

Той. Не разбирам какво ме питаш. Какво смяташ да правиш?

Тя. Не се осмелявам да рискувам. Страх ме е. Само да можех да мамя...

Той. Като госпожа Бузгаго? Не, благодаря. Това вече го намирам за непочтено. Не мога да се подслоня при някого и да го оберя. Ще го сторя открито или изобщо няма да го правя.

Тя. Не съм имала предвид нищо по-различно.

Той. Тогава защо, за бога, се преструваш, че не искаш да дойдеш?

Тя. Не се преструвам, Гай. Страх ме е.

Той. Обясни ми, моля те.

Тя. Няма да се получи, Гай. Ти ще се ядосаш и после ще започнеш да ругаеш, после ще ревнуваш и накрая няма да ми имаш

доверие, точно като сега, и ти самият ще си най-сериозната причина за съмнение. И тогава аз какво ще правя? Ще стана същата като госпожа Бузгаго, същата като всяка друга жена. И ти ще го знаеш. О, Гай, не разбираш ли?

Той. Разбирам, че изобщо не си на себе си, мъничката ми.

Тя. Ето! Започна ли да възразявам, ти се ядосваш. Какво ще правиш, когато ще бъда само твоя собственост, твоя откраднатата собственост? Не мога да се превърна в това, Гай, не мога! Мислех, че ще мога, ала не е възможно. Ще ти омръзна.

Той. Уверявам те, че няма. Как да те накарам да го проумееш?

Тя. Ето, виждаш ли? Ако сега ми говориш така, по-късно ще ме наричаш с ужасни имена, ако не правя онова, което ти харесва. А ако станеш жесток с мен, Гай, аз къде да се дяна? Къде да отида? Не мога да ти имам доверие! О, не мога да ти имам доверие!

Той. А аз мога да имам доверие на теб, така ли? Предостатъчно причини да ти имам доверие.

Тя. Моля те, недей, скъпи. Боли ме толкова много, все едно си ме зашлевил.

Той. И за мен не е приятно.

Тя. Какво да направя! Ще ми се да бях мъртва! Не мога да ти имам доверие, не мога да вярвам и на себе си! О, Гай, да се престорим, че нищо не се е случило, и да забравим!

Той. Твърде късно е. Не те разбирам, не мога, не вярвам и на себе си. Нека да не говорим тази вечер. Да ти се обадя ли утре?

Тя. Да. Не! О, дай ми време! Вдругиден. Сега се качвам на рикшата си и ще се срещна с него в „Пелити“. Ти се върни на кон.

Той. И аз ще дойда в „Пелити“. Искам да пийна нещо. Земята се разтресе под нозете ми, звездите се посипаха от небето... Кой са тези чудовища, които се дерат в старата библиотека?

Тя. Репетират да изпълняват кадрили за бала. Чуваш ли гласа на госпожа Бузгаго? Тя изпълнява солото. Много новаторско хрумване. Слушай!

Госпожа Бузгаго (в старата библиотека, *con molto espressione*^[59])

*Вижте я само Марджъри До!
Леглото си продаде, на сламеник полегна.*

*Глупачка е момичето!
Удобно ложе за пръст да замени!*

Капитан Конгълтън, ще заменя „пръст“ с „любов“, по-добре звучи.

Той. Не, размислих за питието. Лека нощ, мъничката ми. Ще се видим ли утре?

Тя. Да. Лека нощ, Гай. Не ми се сърди.

Той. Да ти се сърдя ли? Имам ти пълно доверие. Лека нощ и бог да те благослови!

(Три секунди по-късно, вече сам.) Хмм! Всичко бих дал да науча кой е другият мъж в дъното на всичко това!

[56] Водач на рикша. — Б.пр. ↑

[57] Известна навремето песен с дръзко съдържание от комедийната оперета „Баща на жени“, чиято премиера се състои през 1879 г. в Париж. — Б.пр. ↑

[58] Хенри Джордж Кийн (1781–1864), служител на Източноиндийската компания, военен, административен чиновник и ориенталист. — Б.пр. ↑

[59] С много чувство (ит., муз.). — Б.пр. ↑

НАЙ-ХУБАВАТА ИСТОРИЯ НА СВЕТА

*Славните дни лежат навеки
със стария свят в незнаен гроб.
Във Вавилон корона носех,
а ти беше покръстен роб.*

У. Е.

Хенли

Той се казваше Чарли Миърс; беше единствен син на майка си, която беше вдовица и живееше в Северен Лондон, и всеки ден пътуваше до града, където работеше в банка. Беше на двайсет години и преливаше от мечти. Запознах се с него в една билиардна зала, където служителят, който записваше резултата, го наричаше по малко име, а той пък наричаше него Мишената. Чарли ми обясни малко нервно, че дошъл тук само да погледа, и тъй като само да гледаш игра, която изисква сърчност, не е занимателно за един млад човек, аз предложих на Чарли да се прибира при майка си.

Това беше първата стъпка към нашето по-сериозно познанство. Понякога той се отбиваше у дома вечер, вместо да обикаля Лондон с колегите си чиновници, и не след дълго започна да ми разказва за себе си, както правят младите хора, и ми довери амбициите си, до една литературни. Искаше да заслужи безсмъртна слава най-вече със стиховете си, макар че нямаше нищо против да продава разкази за любов и смърт на евтини списанийца. От мен се искаше да седя кротко и да слушам, докато Чарли ми чете произведенията си от стотина стиха и обемисти части от пиеси, които несъмнено щяха да разтърсят света. Наградата ми за това беше неговото безусловно доверие, а признанията и тревогите на един млад мъж са толкова свещени, колкото и на всяка девойка. Чарли никога не се беше влюбвал, обаче копнееше да го стори при първия сгоден случай; вярваше във всичко

добро и благородно, но в същото време кой знае защо се стараяше да ми внуши, че прекрасно съзнава какво място му се полага в този свят като банков чиновник с двацет и пет шилинга седмична заплата. Римуваше „гургулица“ с „върволица“ и „дюли“ с „юли“ и дълбоко вярваше, че на него първи му хрумва подобна оригиналност. Дългите и тромави пропуски в пиесите си запълваше с недомислени извинения и описания и устремно продължаваше напред, защото виждаше намеренията си толкова ясно, все едно са вече осъществени. Накрая се обръщаше към мен в очакване на аплодисментите.

Допускам, че майка му не насърчаваше неговите стремежи, и знам, че за писалище у дома му служеше мивката. Довери ми това почти в началото на нашето познанство, докато опустошаваше лавиците ми с книги и малко преди да ме помоли да казвам само истината относно шансовете му да напише „велико произведение“. Сигурно съм прекалил с насърченията, защото една вечер той пристигна у дома с пламнал от вълнение поглед и задъхано попита:

— Имаш ли нещо против да остана тук и да пиша цяла вечер? Няма да ти преча, обещавам. При майка ми няма къде да творя.

— Какъв е проблемът? — попитах, макар прекрасно да знаех какъв е.

— Хрумна ми една идея, която ще се превърне в най-хубавата история, която съм писал. Моля те, позволи ми да я напиша тук. Какво хрумване само!

Как да устоя на тази молба! Настаних го на една маса, а той дори без да ми благодари, тутакси се захвана на работа. Писалката половин час дращи по листа без прекъсване. После Чарли въздъхна и започна да подръпва косата си. Дращенето на перото се забави, после Чарли взе да задрасква по-често и накрая спря да пише. Най-хубавата история на света нещо не се получаваше.

— Сега ми се струва ужасна глупост — печално призна той. — А докато я обмислях, ми харесваше. Какво не е наред?

Не исках да го обезсърчавам, като му кажа истината, затова отвърнах:

— Може би не си в настроение да пишеш.

— Напротив, обаче като погледна това... Пфу!

— Прочети ми какво си написал — подканих го.

Прочете ми го и то се оказа смайващо лошо, а Чарли поспираше на най-високопарните изречения в очакване на поне мъничко одобрение, защото се гордееше с тези изречения, както и очаквах.

— Трябва да се посбие — предложих предпазливо.

— Мразя да съкращавам произведенията си. Според мен оттук не може да се махне и една дума, без да се развали смисълът. Прочетено на глас звучи по-добре, отколкото докато го пишех.

— Чарли, ти страдаш от тревожна болест, поразила много хора. Остави написаното настрани и го преработи след седмица.

— Искам да го направя веднага. Какво мислиш?

— Как да отсъдя по недовършен разказ? Кажи ми историята, която си намислил.

Чарли ми я разказа и думите му съдържаха всичко, което литературното му неумение не му позволяваше да изрази върху листа. Погледнах го, чудейки се дали е възможно да не съзнава оригиналността, въздействието на хрумването си. Идеята определено беше една на милион. Хората са пъчели гордо гърди заради хрумвания, които не са и една десета толкова превъзходни и приложими. Чарли обаче продължаваше да дудне блажено, прекъсваше потока на бистрата фантазия с отвратителни изречения, които предлагаше да използва. Изслушах всичко до края. Погрешно би било да оставя тази идея в неумелите му ръце, след като бях способен да направя толкова много с нея. Не всичко възможно, но, о, толкова много!

— Какво мислиш? — попита той накрая. — Мисля да я озаглавя „Историята на един кораб“.

— Според мен идеята е много хубава, но няма да можеш да я обработиш напълно. Обаче аз...

— На теб ще ти бъде ли от полза? Искаш ли да я вземеш? За мен ще бъде гордост — каза Чарли тутакси.

Малко неща на света са по-приятни от непритворното, разпалено, невъздържано и открито възхищение на един младеж. Дори жена, която сляпо обожава един мъж, няма да тръгне да го следва като сянка, да наклони бонето си под същия ъгъл като неговата шапка или да изпъстри речта си с думите, които той обича. Чарли правеше всичко това. И все пак трябваше да спася съвестта си, преди да обладая съзнанието на Чарли.

— Хайде да сключим споразумение. Аз ще ти дам петарка за идеята — предложих.

Чарли тутакси влезе в кожата на банков чиновник.

— О, не е възможно. Нали разбираш, между двама приятели, ако ми позволиш да те наричам така, и като светски човек, не бих могъл да го направя. Взemi идеята, ако ще ти е от полза. Имам още много.

И наистина имаше — никой не го знаеше по-добре от мен — но всички бяха идеи на други хора.

— Гледай на това като на делова сделка — отвърнах. — С пет лири можеш да си купиш много стихосбирки. Бизнесът си е бизнес, уверявам те, че не бих предложил тази цена, ако не...

— О, след като го представяш така — каза Чарли, видимо развълнуван от мисълта за книгите.

Скрепихме сделката със споразумение, че той трябва от време на време да споделя с мен всички идеи, които му хрумват, в замяна на което ще разполага с маса, на която да пише, и безспорното право да излива връз мен всичките си стихотворения и откъси от стихотворения.

— А сега ми обясни как ти хрумна тази идея.

— Ами от само себе си — оокори се леко Чарли.

— Да, но ти ми разказа доста за героя, сигурно си чел някъде нещо за него.

— Нямам време за четене, освен докато съм с теб тук, а в неделя по цял ден съм на колелото или край реката. С героя всичко е наред, нали?

— Разкажи ми отново, за да разбера по-ясно. Казваш, че героят ти станал пират. Как е живял?

— На долната палуба на кораба, за който ти разказвах.

— Какъв кораб?

— От онези с гребла, морската вода пръска през отворите за греблата и мъжете гребат, затънали до колене. Има пейка между двете редици гребла, а един надзирател с бич крачи напред-назад покрай пейката и подканя моряците да работят.

— Откъде знаеш това?

— Така е в разказа. Над главите им има въже, провесено от горната палуба, за което надзирателят се хваща, когато корабът се клати. Нали помниш как веднъж, когато надзирателят изпусна въжето

и падна сред гребците, героят се засмя и си изпроси бича. Разбира се, героят е прикован към греблото.

— Как е прикован?

— С желязна скоба през кръста, закрепена за пейката, на която седи, и с нещо като белезници на лявата китка, които го привързват към греблото. Той е на долната палуба, където изпращат най-лошите и където светлина прониква само през отворите за веслата и лъковете. Представиш ли си как слънцето се процежда между дръжката на греблото и отвора и подскача с движението на кораба?

— Да, но не си представям, че ти си си го представил.

— А как иначе? Слушай ме сега. Слушай нататък. Дългите гребла на горната палуба се управляват от четирима мъже на всяка пейка, долните — от трима, а най-долните — от двама. Не забравяй, че на най-долната палуба е много тъмно и там всички мъже полудяват. Когато на тази палуба някой умре на греблото, не го изхвърлят през борда, а го насичат в оковите и го изхвърлят на парчета през отвора за греблото.

— Но защо? — изумих се аз колкото на информацията, толкова и на тона, с който ми беше подхвърлена.

— За да си спестят главоболията и да плашат другите. Нужни са двама надзиратели, за да отнесат нечие тяло на горната палуба, а ако гребците на долната палуба бъдат оставени сами, те ще престанат да гребат и ще се опитат да повдигнат пейките, като се изправят едновременно заедно с веригите си.

— Имаш много развнтено въображение. Къде си чел за галерите и за робите на тях?

— Не помня да съм чел някъде. Гребла малко, когато ми се удаде възможност. Но ако ми препоръчаш, мога да прочета нещо.

Малко след това той отиде при книжарите, а аз се зачудих как е възможно един двайсетгодишен банков чиновник да ми разкаже с такива смайващи подробности, поднесени с абсолютна сигурност, този разказ за невероятно и кърваво приключение, бунт, пиратство и смърт в непознати морета. Той принуди героя си да преживее метеж против надзирателите, да поеме командването на свой собствен кораб и накрая да основе царство на остров „някъде наред морето, нали разбираш“, а после, предоволен от нищожните пет лири, отиде да купува други хрумвания на други хора, с надеждата да го научат как да пише. За мен

оставаше утехата, че законно съм си купил това хрумване, и мислех, че ще мога да направя нещо с него.

Следващия път Чарли дойде при мен пиян — здравата опиянен от многобройни поети, които едва сега откриваше. Зениците му бяха разширени, думите му се лееха като буен поток и се беше обгърнал с цитати, както просяк би се загърнал с мантията на император.

— Не е ли прекрасно? Не е ли възхитително? — провикна се той след небрежно подметнати поздрави. — Слушай:

*Искаш ли, кормчията попита,
да видиш тайните на дълбините?
Само храбрите, опълчили се на водите,
загадката им да прозрат успяват.*

— „Само храбрите, опълчили се на водите, загадката им да прозрат успяват“, повтори той двайсет пъти, крачейки из стаята, напълно забравил за мен. — Но и аз го разбирам — каза Чарли по-скоро на себе си. — Не знам как да ти благодаря за тези пет лири. Чуй и това:

*Помня пристани почернели,
приливи необуздани,
примамливи галери,
брадати испански капитани
и магията на вълните,
щом бурята по равенство
Атлантика връхлита.*

Аз не съм презрял никакви опасности, но имам чувството, че съм преживял всичко това.

— Изглежда, наистина разбираш морето. Виждал ли си го някога?

— Като малък веднъж съм ходил в Брайтън, обаче преди да дойдем в Лондон, живеехме в Ковънтри. Никога не съм го виждал.

„Когато връхлети над Атлантика на равноденствието мощният вихър“, изрецитира той и ме тупна по рамото, за да изрази овладялата го страст. — Когато връхлети бурята — продължи той, — мисля, че всички гребла на кораба, за който ти разказвах, ще се счупят, а ключовете на греблата ще отхвърчат и ще размажат гърдите на гребците. Между другото, ти направи ли нещо с онова мое хрумване?

— Не. Чаках да ми разкажеш още малко. Каж ми откъде си толкова добре осведомен за оборудването на кораба? Та ти не разбираш нищо от кораби!

— Не знаех, докато не започнах да пиша за него. Снощи размишлявах над това в леглото, след като ти ми даде да прочета „Островът на съкровищата“, и измислих цял куп нови неща, които да включа в историята.

— Какви неща?

— За храната на моряците, за прогнилите смокини и почернелия боб, за виното в меха, който си предават между пейките.

— Толкова отдавна ли е построен корабът?

— Колко отдавна? Не знам дали е отдавна, или не. Това е просто хрумване, но понякога ми се струва толкова истинско, все едно е реално. Неприятно ли ти е да говоря за това?

— Ни най-малко. Измислил ли си още нещо?

— Да, но е глупаво — поизчерви се Чарли.

— Няма значение, разкажи ми.

— Ами, мислех си за историята и след малко станах от леглото и записах на един лист нещата, които може да се очаква мъжете да издълбаят върху греблата с ръбовете на оковите си. Струва ми се, че така историята става по-достоверна. Поне за мен е реална, разбираш ли?

— Носиш ли листчето?

— Да, но какъв смисъл има да ти го показвам? Само драсканици. Въпреки това може да поискаме да ги възпроизведат на заглавната страница на книгата.

— Ще се погрижа за подробностите. Покажи ми какво са написали твоите хора.

Той извади от джоба си лист от тетрадка с един-единствен ред драскулки и аз старателно го прибрах.

— Какво би трябвало да означават на английски? — попитах.

— О, не знам. Може би „смъртно съм изморен“. Страшни глупости — повтори Чарли, — но всички мъже на кораба ми се струват напълно реални. Моля те, направи нещо с хрумването ми скоро, бих искал да го видя написано и отпечатано.

— Нали каза, че трябва да напишем дълга книга?

— Ами напиши я. Трябва просто да седнеш и да я напишеш.

— Дай ми малко време. Имаш ли още хрумвания?

— В момента не. Чета книгите, които купих. Прекрасни са.

Когато той си тръгна, се взрях в листчето с надписа. После внимателно обхванах главата си с ръце, за да се уверя, че няма да се откачи или да падне. И след това... сякаш почти веднага, след като излязох от квартирата си, поведох спор с полицая пред врата с надпис „Частно помещение“ в коридора на Британския музей. Единствената ми молба, при това отправена колкото може по-учтиво, беше за среща със специалиста по Гръцка античност. Полицаят не знаеше нищо, запознат беше само с разпоредбите на музея, затова се наложи да обиколя всички сгради и канцеларии зад портата. Възрастен господин прекъсна обяда си и сложи край на моите дирения, стиснал листчето с палеца и показалеца си и с презрително сумтене.

— Какво означава това? Хмм... Доколкото мога да преценя, е опит да се пише на изключително неправилен гръцки от страна на... — тук той настойчиво впери в мен гневния си поглед — ... на крайно необразован човек.

Бавно прочете от листчето: „Полок, Еркман, Таухниц, Хеникер“^[60] — четири познати имена.

— Бихте ли ми казали какво гласи текстът, чийто изопачен вариант са тези имена? — попитах. — В най-общи линии.

— „Неведнъж тази работа изсмуква силите ми.“ Това е значението. — Върна ми листчето и аз избягах дори без да му благодаря, да му дам обяснение или да се извиня.

Трябва да бъда извинен за пропуските си. На мен се беше паднал шансът да напиша най-хубавата история на света, не каква да е, а разказ от името на роб от гръцка галера. Нищо чудно, че фантазиите на Чарли му се струваха действителност. Орисниците, които много внимават да затварят вратите зад гърба ни след всеки следващ живот, в този случай бяха проявили небрежност и Чарли беше надникнал, макар да не го съзнаваше, там, където никой човек не е допускан да

наднична напълно осъзнато, откакто свят светува. И отгоре на всичко младежът изобщо не подозираше какво знание ми е продал за пет лири и щеше да продължи да тъне в неведение, защото банковите чиновници не разбират метампсихозата, а обучението по търговски дисциплини обикновено не включва гръцки. Той щеше да ме снабди — подрипвах весело сред безмълвните египетски божества и се смеех на очуканите им физиономии — с материал да направя разказа си достоверен — толкова достоверен, че тъкмо затова никой няма да му повярва и ще го сметнат за нагла и скалъпена измишльотина. Аз и само аз държах в ръка това бижу, за да бъде шлифовано. Затова отново затанцувах сред египетските божества, докато един полицай не ме забеляза и не се отправи към мен.

Сега остана само да насърчавам Чарли да говори, което не беше никак трудно. Бях забравил обаче проклетите стихосбирки. Той идваше при мен отново и отново, безполезен като претоварен фонограф — дърдореше за Байрон, Шели и Кийтс. Сега вече, когато знаех какво е било момчето в свой предишен живот и обзет от отчаяно желание да не изпусна и една думичка от брътвежите му, не можех да крия от него своето уважение и интерес. Той погрешно прие и двете като уважение към сегашната му душа на Чарли Миърс, за когото животът беше такава новост, каквато е бил за Адам, и като интерес към четивата му. Поставяше търпението ми на изпитание, като ми рецитираше поезия — не своя, а на други хора. Искаше ми се всички английски поети да бъдат заличени от съзнанието на човечеството. Проклинах най-прославените бардове, задето са отвлекли Чарли от пътя на непосредственото повествование и ще го накарат да им подражава, обаче преглъщах раздражението, докато отmine първият поток на въодушевляването и момчето се върне към сънищата си.

— Какъв смисъл има аз да ти разказвам, след като тези хора са написали ангелски четива? — изръмжа той една вечер. — Защо не напишеш нещо като тях?

— Не си напълно справедлив към мен — казах, едва успявайки да се сдържа.

— Нали ти дадох историята — кратко отговори той и отново потъна в „Лара“^[61].

— Но аз искам подробностите!

— Нещата, които си измислям за онзи проклет кораб, който ти наричаш галера, ли? Това е много лесно. Можеш и сам да си ги измислиш. Увеличи малко пламъка, искам да чета.

Можех да строша стъклото на газената лампа в главата му заради смайващата му глупост. Разбира се, че можех и сам да си измислям неща, ако знаех онова, което знаеше Чарли. Обаче тъй като вратите зад мен бяха затворени, можех само да чакам младежкото му удоволствие и настървение да го поддържат в добро разположение на духа. Минутка невнимание можеше да погуби безценно откровение: от време на време той все пак оставяше книгата настрана — държеше стихосбирките в моята стая, защото, когато ги видяла, майка му се шокирала от такова пилеене на пари — и подемаше своите морски сънища. И аз отново проклинах всички английски поети. Податливият ум на банковия чиновник беше натоварен, обагрен и разкривен от онова, което четеше, и в резултат разказът му представляваше какофония от различни гласове, подобна на шума от градски телефон в натоварената част на деня.

Говореше за галерата — за собствената си галера, каквато я знаеше — но съпровождаше разказа с примери от „Абидоската невеста“. Обрисуваше преживяванията на героя си с цитати от „Корсар“ и включваше отчайващи морализаторски размисли от „Каин“ и „Манфред“, като очакваше да ги използвам всичките. Едва когато ставаше дума за Лонгфелоу, у него се сблъскваха противоречиви влияния и аз знаех, че Чарли говори истината такава, каквато я помни.

— Какво мислиш за това? — попитах една вечер веднага щом разбрах в каква среда паметта му работи по-добре, и преди да успее да ми отговори, му прочетох почти цялата „Сага за цар Олаф“^[62].

Чарли слушаше със зяпнала уста и поруменели бузи и барабанеше по гърба на канапето, където се беше излегнал, докато не стигнах до „Песента на Айнар Тамберскелвер“ и до следните стихове:

*Айнар стрелата си свали
от разхлабената тетива
и рече: „Под твоята ръка,
кралю, Норвегия се разломи“.*

Той ахна, запленил от прелестното звучене.

— Това не е ли малко по-хубаво от Байрон? — попитах.

— По-хубаво е! И е вярно! Откъде би могъл да знае?

Върнах се назад и повторих:

*Какво е туй? — удиви се Олаф,
изправен зад руля. —
Сякаш корабни греди
се разбиват с трясък в скали.*

— Откъде би могъл да познава грохота на кораба, как веслата се измъкват и с едно ззт се плъзгат по борда. Ето, онази нощ... Но, моля те, върни се и прочети отново „Островът на писъците“.

— Не, изморен съм. Хайде да поговорим. Какво се случи онази нощ?

— Сънувах нещо ужасно за нашата галера. Сънувах, че е била потопена по време на сражение. Разбираш ли, влязохме в пристанището заедно с друг кораб. Водата беше съвършено неподвижна — освен там, където я докосваха веслата ни. Знаеш ли къде винаги седя в галерата? — Отначало Чарли говореше неуверено, боеше се като всеки англичанин да не стане обект на присмех.

— Не, това е новост за мен — отвърнах аз и усетих как сърцето ми започва учестено да бие.

— На четвъртото гребло от носа, от дясната страна на горната палуба. На това гребло бяхме четирима, всичките оковани. Помня, че наблюдавах водата и се опитвах да сваля белезниците си, преди да започне сражението. После се приближихме към другия кораб и всичките им бойци наскочаха по нашия фалшборд, пейката ми се счупи, трима ми се нахвърлиха и ме приковаха към пода, а голямото гребло изхвърча и се стовари върху гърбовете ни.

— И?

Очите на Чарли блестяха оживено. Взираше се в стената зад стола ми.

— Не разбирам как се сражавахме. Мъжете ми се нахвърлиха, аз останах проснат долу. После нашите гребци отляво — вързани за греблата си, както знаеш — започнаха да крещят и загребах с веслата

назад. Чувах как кипи водата, завъртяхме се като майски бръмбар и аз знаех, както си лежах, че една галера се приближава към нас и ще забие нос от лявата ни страна. Само да вдигна глава, и щях да зърна как връхлита върху фалшборда ни. Опитвахме се да посрещнем удара нос в нос, но беше твърде късно. Можехме само да се завъртим мъничко, защото галерата отдясно се беше долепила до нас и пречеше на движението ни. И тогава — бум! Разнесе се трясък! Греблата ни отляво започнаха да се трошат, когато другата галера, онази, която се движеше, връза носа си сред тях. После греблата от дясната галера пронизаха дъсчената обшивка на палубата, а едно от тях изхвърча във въздуха и се приземи съвсем близо до главата ми.

— Как се случи това?

— Носът на движещата се галера запокити веслата обратно през отворите и на мен ми се струваше, че шумът и трясъкът на долните палуби няма да има край. После носът на другата галера стигна почти до средата на нашия кораб, ние се килнахме странично, моряците от дясната галера откачиха куките и въжетата си и започнаха да хвърлят разни неща върху нашите горни палуби — стрели, връща смола или нещо подобно, което пареше, а ние се издигахме все по-нагоре от лявата страна, докато дясната потъваше. Извъртях глава и видях как водата застива неподвижно на едно ниво с фалшборда, но после го заля и се стовари върху всички нас отдясно, а когато я усетих как ме блъсва в гърба, се събудих.

— Една минутка, Чарли, как изглеждаше морето, когато заля фалшбордовете?

Имах си причини да го питам. Мой познат веднъж беше потънал с пробит кораб в спокойно море и беше видял как нивото на водата за миг застива неподвижно, преди да залее палубата.

— Изглеждаше като изопната струна и сякаш остана така цяла вечност — каза Чарли.

Именно! Другият ми каза: „Приличаше на сребърна тел, опъната покрай фалшборда, и ми се струваше, че никога няма да помръкне“. Беше заплатил прескъпо за тази безценна информация, но все пак беше останал жив и аз бях пропътувал десет хиляди изтощителни мили, за да се срещнем и да получа тези сведения от него. Чарли обаче, банков чиновник със заплата от дваисет и пет шилинга седмично, който никога през живота си не беше виждал нищо друго освен

обикновен път, знаеше всичко. Изобщо не ме утешаваше фактът, че веднъж в своите многобройни животи е трябвало да умре за тази придобивка. И аз бях умирали десетки пъти, само че вратата се беше захлопнала зад гърба ми, защото бях способен да използвам това знание.

— И после? — попитах, мъчейки се да прогоня дяволчето на завистта.

— Интересното е, че в цялата бъркотия аз изобщо не се изненадах и не се уплаших. Изглежда, бях участвал в много сражения, защото точно това казах на съседа си, когато започна хаосът. Обаче мерзавецът — надзирател на моята палуба, отказваше да отключи веригите ни и да ни даде шанс. Винаги твърдеше, че след битка ще бъдем свободни хора, но не ставаше така, не ставаше — печално поклати глава Чарли.

— Какъв негодник!

— Такъв беше. Не ни даваше достатъчно храна, а понякога толкова ожаднявахме, че пиехме солена вода. Още усещам вкуса ѝ в устата си.

— А сега ми разкажи за пристанището, където се е провела битката.

— Не съм сънувал нищо за това. Знам, че беше пристанище, защото корабът беше привързан за халка на някаква бяла стена и цялата лицева страна на камъка под вода имаше дървена обшивка, за да не пострада корабът, когато ни заклати приливът.

— Интересно. Нашият герой командваше галерата, така ли?

— И още как! Стоеше на носа и крещеше на всички. Той уби надзирателя.

— Но вие сте потъвали всички заедно, нали така, Чарли?

— И аз не го разбирам съвсем — призна той с озадачено изражение. — Би трябвало галерата да потъне заедно с целия екипаж, а в съня ми героят остава жив. Може да се е качил на кораба на нападателите. Разбира се, аз не го видях, бях мъртъв, нали помниш?

Младежът потръпна леко и каза, че не помни нищо повече.

Не настоях, но за да се уверя, че той не съзнава какво се случва в главата му, умишлено го запознах с книгата на Мортимър Колинс „Преселението на душите“ и му разказах съдържанието накратко още преди да я е разгърнал.

— Ама че щуроти! — искрено възкликна той един час по-късно. — Не разбирам тези безумия за червената планета Марс, за царя и за всичко останало. Подай ми Лонгфелоу, моля те.

— Чарли, когато гребците на галерата вдигнаха бунт, как точно убиха надзирателите? — попитах го.

— Натрошиха пейките и им счупиха главите. Случи се по време на буря в открито море. Един от надзирателите на долната палуба се подхлъзна на средната скамейка и падна сред гребците. Те го удушиха съвсем до борда на кораба с окованите си ръце и понеже беше много тъмно, другият надзирател не видя какво става. Когато ги попита, те го повалиха и удушиха и него, гребците от долната палуба с бой си проправиха път нагоре през палубите, влачейки отломки от натрошените скамейки. Боже, как ревяха!

— И какво стана после?

— Не знам. Героят изчезна с червената си коса и брада и всичко останало. След като завзе нашата галера, струва ми се.

Звукът на гласа ми го дразнеше и той направи лек жест с лявата си ръка — като човек, който не желае да го прекъсват.

— За пръв път споменавах, че е бил риж и че е завзел галерата ви — отбелязах след кратко мълчание.

Чарли не вдигна поглед.

— Беше риж като мечок — разсеяно повтори. — Идваше някъде от север, така говореха на галерата, докато той търсеше гребци — не роби, а свободни хора. По-късно — много години по-късно — се разнесе слух за други кораби, той, изглежда, се беше върнал...

Устните му се движеха безмълвно. Беше потънал във възхитен унес от стихотворението пред себе си.

— Но къде е бил? — попитах почти шепнешком, та думите ми неусетно да се промъкнат в онази част от съзнанието на Чарли, която ме слушаше.

— На брега, на прекрасния дълъг бряг! — гласеше отговорът му след минутка мълчание.

— На Фурдурстранди? — попитах, целият изтръпнал.

— Да, на Фурдурстранди — произнесе Чарли думата особено. — Освен това видях... — И гласът му заглъхна.

— Съзнаваш ли какво каза току-що? — провикнах се непредпазливо.

Той вдигна очи и изцяло се отърси от унеса си.
— Не! — отсече. — Остави ме да чета на спокойствие.

*Отере, старият морски капитан,
не трепна, не застина като истукан
до властника, наострил слух.
Извади пак перо и върху листа
всичко дума по дума записа.*

*Сетне към гордия саксонски владетел,
на истината станал сам свидетел,
протегна кафява ръка и рече:
„Този моржов зъб погледнете!“.*

Ах, какви юнаци са били! Плавали, плавали, без да знаят кога ще стигнат до пристанище...

— Чарли, ако бъдеш разумен поне за минутка, ще направя героя на нашата история досущ като Отер.

— Как пък не! Лонгфелоу вече е написал това стихотворение! Писането вече не ме интересува. Искам да чета. — Вече съвсем беше изключил и аз го оставих, проклинайки лошия си късмет.

Представете си, че се намирате на входа на световната съкровищница, охранявана от едно дете — лениво и безотговорно дете, което си играе на ашици и от чието благоволение зависи да ви даде ключа, и ще добиете наполовина представа за моите мъки. До тази вечер всичко, което ми беше разказвал Чарли, беше свързано с преживяванията на роб на гръцка галера. Сега обаче, вероятно защото не намери нищо интересно в книгите, ми разказа за някакво отчаяно викингско приключение — за плаването на Торфин Карлсефне до Винеланд, ще рече Америка, през девети или десети век, за битката в пристанището, на която беше станал свидетел, и за собствената си смърт. Ала това беше изключително озадачаващо връщане назад в миналото. Възможно ли беше да е пропуснал половин дузина прераждания и само смътно да помни епизод, случил се хиляда години по-късно? Бъркотията беше влудяваща, а най-лошото от всичко беше, че в нормалното си състояние Чарли Миърс беше последният човек на

света, способен да я подреди. Оставаше ми само да чакам и да го наблюдавам, но онази вечер сънят ми изобилстваше от бурни фантазии. Всичко беше възможно, ако страховитата памет на Чарли работеше добре.

Бих могъл отново да напиша сагата за Торфин Карлсефне, сякаш не е вече написана, бих могъл да разкажа историята за откриването на Америка и да превърна себе си в откривателя. Ала зависех изцяло от Чарли, а докато държеше в ръцете си някое евтино издание на Бон^[63], той отказваше да говори. Не се осмелявах да го наругая открито. Не се осмелявах и да го подтиквам да си припомня, защото имах работа със спомени за събития отпреди хиляда години, разказани от устата на един младеж днес, а съвременният младеж се влияе от всяка промяна на тона или от мнението на събеседника си, така че беше възможно да ме лъже дори когато съвсем искрено желае да казва истината.

Чарли не се появи цяла седмица. Срегнах го случайно на Грейсчърч Стрийт с чекова книжка, провесена на верижка от колана му. Трябваше да отиде по работа на Лондонския мост и аз го придружих. Пъчеше се важно заради мисията си и преувеличаваше значението ѝ. Докато пресичахме Темза, поспряхме да погледаме един параход, натоварен с големи плочи бял и кафяв мрамор. Баржа приближи до кърмата на парахода и на борда ѝ измуча самотна крава. Лицето на Чарли мигом престана да бъде лицето на банков служител и се превърна във физиономията на непознат, но много по-суров човек, макар че самият той надали би го повярвал. Преметна ръка през парапета на моста, засмя се високо и каза:

— Когато чува рева на нашите бикове, скрелингите си плюха на петите.

Забавих се съвсем малко, но баржата и кравата вече бяха изчезнали зад кърмата на парахода, преди да успея да го попитам:

— Чарли, какво според теб представляват скрелингите?

— За пръв път чувам за тях. Звучат като някакви чайки. Странни въпроси ми задаваш! — отвърна той. — Трябва да отида ей там, при касиера на фирма „Омнибус“. Ще ме изчакаш ли да обядваме после някъде? Хрумна ми идея за стихотворение.

— Не, благодаря. Тръгвам. Сигурен ли си, че не знаеш нищо за скрелингите?

— Не и ако не е име на кон, вписан за надбягванията в Ливърпул — кимна ми и изчезна в тълпата.

В „Сагата за Ерик Рижия“ или в тази за Торфин Карлсефне пише, че преди деветстотин години, когато галерите на Карлсефне потеглили към селищата, които той издигнал в неизвестната страна Маркланд, която може да е била, а може и да не е била Роуд Айланд, скрелингите — един бог знае кои са били те — дошли да търгуват с викингите, но избягали, защото се уплашили от мученето на добитъка, който Торфин докарал с корабите си. Какво обаче би могъл един гръцки роб да знае по въпроса? Бродех по улиците и се опитвах да разплета тази загадка, но колкото повече размишлявах, толкова повече се обърквах. Едно нещо ми се струваше сигурно и от него за миг дъхът ми секна. Ако изобщо опознаех нещо изцяло, то нямаше да бъде животът на една-единствена душа в тялото на Чарли Миърс, а половин дузина различни и отделни същества, загинали в сините води в зората на света!

И тогава преосмислих положението.

Очевидно, ако използвах познанията си, щях да остана сам и неуязвим, докато всички хора не помъд्रेят като мен. Това само по себе си беше прекрасно, обаче и аз като всички хора бях неблагодарен. Струваше ми се ужасно несправедливо, че паметта на Чарли ме изоставя точно когато най-много се нуждая от нея. Великите сили горе — вдигнах очи към тях през дима и мъглата — нима властелините на живота и на смъртта не знаят какво означава това за мен? Вечна слава, която се дължи на един и принадлежи само нему. Щях да се задоволя — като си спомних за Клайв^[64], се удивих от собствената си скромност — да разкажа само тази история и да допринеса поне мъничко към словотворчеството. Ако Чарли можеше да се съсредоточи за един час — за шейсет кратки минути — да се съсредоточи над преживявания, случили се преди хиляда години, аз бих пожертвал всякаква изгода и почести, които ще получа, разказвайки историята му. Не искам да участвам в бурята, която ще се развихри в онова тълче на земята, което се нарича „свят“. Ще издам историята анонимно. Нещо повече, ще накарам други хора да повярват, че те са я написали. И те ще наемат дебелокожи английски самохвалковци, които ще я разтръбят навсякъде в чужбина. Проповедници ще основат на нея нови житейски правила и ще се кълнат пред човечеството, че ще го избавят от страха от смъртта. Всеки ориенталист в Европа ще свърже историята с

текстове на санскрит и на пали. Неприятни жени ще измислят нечисти варианти на мъжката вяра, за да въздигат своите сестри. Църкви и религии ще спорят за текста. Докато спра омнибус и той потегли отново, вече предвиждах междуособиците, които ще възникнат сред половин дузина вероизповедания, които до едно ще претендират, че са „учението за истинското преселение на душите, приложено към света и новата ера“. Представях си също как уважавани английски вестници мучат като слисани крави относно чудната простота на разказа. Мислите ми прескочиха напред със сто — с двеста — с хиляди години. Печално си представих как хората ще обезобразят и ще изопачат историята, как съперническа вяра ще я обърне с главата надолу и как накрая западният свят, вкопчен повече в страха от смъртта, отколкото в радостта от живота, ще започне да я пренебрегва просто като интересно суеверие и ще хукне подир някаква толкова отдавна забравена вяра, че ще му се струва съвсем нова. И тогава промених условията на сделката, която щях да сключа с властелините на живота и смъртта. Само ми позволете да узная и да напиша историята с увереността, че представям истината, и ще изгоря ръкописа като тържествено жертвоприношение. Пет минути след като напиша и последния ред, ще унищожа всичко. Обаче трябва да имам шанса да я напиша с абсолютна увереност.

Не получих отговор. Погледа ми привлякоха ярките цветове на афиша на театър „Акоуриъм“ и се запитах дали би било благоразумно и предвидливо да подмамя Чарли към професионален хипнотизатор и дали ако той попадне под неговото въздействие, ще разкаже за предишните си прераждания. Ако го стори и ако хората му повярват... Ала Чарли сигурно щеше да се уплаши и притесни, или пък обратното — ще се възгордее от славата. И в двата случая щеше да започне да лъже от страх или от суета. Най-сигурно беше да остане в моите ръце.

— Вие, англичаните, сте много смешни глупаци — каза глас до лакътя ми, обърнах се и видях един случаен познат, млад бенгалски студент по право на име Гириш Чандар, чийто баща го беше изпратил в Англия да се цивилизова. Бащата беше пенсиониран местен чиновник и при доход от пет лири месечно беше съумял някак да осигури на сина си двеста лири годишно да се прехранва в един град, където да се преструва на потомък на царски род и да разказва за безчовечни индийски бюрократи, които тъпчат бедните.

Гириш Чандар беше млад, закръглен и тлъстичък бенгалец, облечен скрупулъзно с цилиндър, редингот, светли панталони и светлокафяви ръкавици. Аз обаче го познавах още от времето, когато жестокото индийско правителство плащаше за университетското му образование, а той беше участвал в незначително въстание в Сачи-Дарпан и интригантстваше със съпругите на четиринайсетгодишните си съученици^[65].

— Това е много смешно и много глупаво — кимна той към вестника. — Запътил съм се към клуб „Нортбрук“. Искаш ли да дойдеш?

Повървах с него мъничко.

— Не изглеждаш добре — отбеляза той. — Какво ти тежи? Не говориш.

— Гириш Чандар, ти си твърде добре образован, за да вярваш в бог, нали?

— О, да, тук! Но когато съм у дома, трябва да се съобразявам с разпространеното суеверие, да извършвам пречистващи обреди, а жените ми помазват идолите на божествата.

— И окачваш тулси^[66], и угощаваш пурохита^[67], и отново те въвличат в системата на кастите, и пак те превръщат в почтен търговец, теб, напредничавия човек със свободна мисъл. Пак ядеш местна храна и всичко това ти харесва — от мириса на вътрешния двор до синапеното масло в косата ти.

— Много ми харесва — открито призна Гириш Чандар. — Веднъж индуист, винаги индуист. Но ми е приятно да научавам какво англичаните си въобразяват, че знаят.

— Ще ти разкрия нещо, което един англичанин знае. За теб е позната история.

Започнах да му разказвам историята на Чарли на английски, но Гириш Чандар ми зададе въпрос на местния език и разказът естествено продължи на езика, който беше най-уместен за нейното предаване. В крайна сметка историята не можеше да бъде разказана на английски. Гириш Чандар ме слушаше, кимаше от време на време и после се качи в дома ми, където довърших разказа си.

— Бешак — отсъди той философски, — лекин дарваза банд хай.
^[68] Чувал съм и моите хора да си припомнят предишни прераждания.

Разбира се, при нас това е стара история, но да се случи на англичанин, на млечха^[69], който яде месото на крава... Боже, това вече е странно!

— И ти си млечха, Гириш. Всеки ден се тъпчеш с телешко! Хайде да поразсъждаваме над този случай. Момчето си спомня свои предишни прераждания.

— А съзнава ли го? — тихо попита Гириш Чандар и разлюля крака; седеше до масата в дома ми. Премина на английски.

— Нищо не съзнава. Щях ли да го обсъждам с теб, ако съзнаваше? Продължавай.

— Няма какво да продължавам. Ако разкажеш това на приятелите си, ще те помислят за луд и ще пишат по вестниците. Да допуснем, че ги съдиш за клевета.

— Трябва напълно да изключим тази възможност. Има ли някакъв начин да накарам Чарли да говори?

— Има начин. О, да! Но ако заговори, това ще означава, че целият свят ще се срути — ама тутакси — върху твоята глава. Тези неща не са позволени, нали разбираш. Както казах, вратата е затворена.

— И няма съвсем никаква вероятност?

— Как би могло? Ти си християнин, а според вашите книги е забранено да ядете от дървото на живота, иначе никога няма да умрете. Как ще се боите от смъртта, ако всички знаете онова, което приятелят ти не подозира, че знае? Аз се боя да не ме удари някой, но не се боя от смъртта, защото знам каквото знам. Ти не се боиш да не те удари някой, обаче се страхуваш да умреш. Ако не беше така, кълна се в бога, вие, англичаните, за броени часове щяхте да обърнете всичко с главата надолу, да нарушите равновесието на силите и да предизвикате безредици. А това не е хубаво. Не се бой обаче. Той ще си спомня все по-малко и ще го нарича сън. После напълно ще забрави. Когато държах първия си изпит в Калкута, всичко това го пишеше при Уърдсуърт. „... облаци на славата“^[70] и така нататък.

— Това ми се струва изключение от правилото.

— Няма изключения от правилата. Някои правила не са толкова трудни като други, но всички са еднакви, когато се докоснеш до тях. Ако този твой приятел ти е разказал това, за да намекне, че си спомня всичките си минали животи, той няма да остане дълго в банката. Ще го

уволнят, защото е луд, и ще го изпратят в лудница. Разбираш, нали, приятел?

— Разбира се, но нямах предвид него. Неговото име никога няма да се появи във връзка с историята.

— А, разбирам. Той никога няма да я напише. Но ти би могъл да опиташ.

— Точно това ще направя.

— За собствена полза и заради парите, естествено?

— Не, за да напиша историята. Честна дума, това ще бъде всичко.

— Дори тогава няма никакъв шанс. Не се заигравай с боговете. Сега историята е много красива. Остави нещата така... Сериозно. Това няма да продължи дълго.

— Какво имаш предвид?

— Каквото казвам. Досега през главата му не е минавала мисълта за жена.

— Как да не е! — Спомних си някои от признанията на Чарли.

— Имам предвид, че никоя жена не го е забелязала. Когато това се случи, край, всичко ще се преобърне. Знам го. Тук има милиони жени. Прислужниците например. Целуват те зад вратата.

Намръщих се при мисълта историята ми да бъде провалена от някоя прислужница. Но въпреки това беше много вероятно.

Гириш Чандар се усмихна.

— Да, а също красиви момичета... братовчедки или пък не. Само веднъж да отвърне на целувка, която да запомни, и ще се излекува от цялото това безумие, или пък...

— Или пък какво? Нали помниш, че той не знае какво знае.

— Знам го. Ако нищо не му се случи, той ще се потопи понадълбоко в търговията и във финансовите спекулации, като всички останали. Така трябва да бъде. Ще видиш, че така ще стане. Но според мен най-напред ще се появи жена.

На вратата се почука и в стаята стремително влезе Чарли. Беше свършил работа и съдейки по погледа му, идваше от дълга разходка, най-вероятно със стихове по джобовете. Стиховете на Чарли бяха много, много скучни, но понякога го навеждаха на мисли за галерата.

Гириш Чандар любопитно се вгледа в него.

— Извинете — смутено каза Чарли, — не знаех, че имаш гост.

— Тръгвам си — каза Гириш Чандар и ме придърпа във вестибюла на излизане. — Това ли е твоят човек? — издума бързо. — От мен да го знаеш, никога няма да ти каже всичко, което искаш. Това са щуротии. Но можеш да го заставиш да види разни работи. Бихме могли да го направим като игра... — За пръв път виждах Гириш Чандар толкова възбуден... — Може да му капнем мастилено петна на дланта. А, какво ще кажеш? От мен да го знаеш, той ще види всичко, на което е способен човек. Нека да донеса мастило и камфор^[71]. Момчето е ясновидец, ще ни каже много.

— Може и да е точно какъвто казваш, но няма да го оставя на твоите богове и дяволи.

— Няма да му навреди. Само ще се почувства малко глупав и замаян, когато се свести. Не за пръв път виждаш хора след такъв сеанс.

— И точно затова не искам да виждам повече. Най-добре си върви, Гириш Чандар.

Той си тръгна и твърдеше чак до последното стъпало, че опропастявам последния си шанс да надзърна в бъдещето.

Не се трогнах, защото ме интересуваше миналото, а нямаше да го постигна с хипнотизирани младежи, които се взират в огледала и в мастилени петна. Обаче разбирах гледната точка на Гириш Чандар и донякъде ѝ съчувствах.

— Ама че грамаден черен звяр беше този! — възкликна Чарли, когато се върнах при него. — Е, погледни, току-що написах стихотворение. Това правих следобед, вместо да играя домино. Може ли да го прочета?

— Нека сам да си го прочета.

— Няма да намериш вярната интонация. Освен това от твоята уста римите винаги звучат зле.

— Тогава го прочети на глас. И ти си като всички останали!

Чарли ми прочете стихотворението си, което не беше много лошо от обикновено. Беше проучил стихосбирките добросъвестно, но не остана доволен, когато му казах, че предпочитам Лонгфелоу в чист вид, отколкото разреден с Чарли.

След това минахме през ръкописа ред по ред и Чарли парираше всяко мое възражение и поправка с думите: „Да, така може би ще звучи по-добре, но ти не разбираш какво съм искал да кажа“. Поне в това

отношение той приличаше на определен вид поети. На гърба на листа забелязах някаква драскулка с молив и попитах:

— Какво е това?

— О, това изобщо не е поезия. Някаква глупост, която написах снощи, преди да си легна, но не си направих труда да римувам. Затова я оставих в бял стих.

Ето го белия стих на Чарли:

„Принуждавахте ни да гребем въпреки насрещния вятър и смъкнатите платна.

Никога ли няма да ни пуснете?

Хранихме се с хляб и лук, докато вие завземахте градове или се връщахте бързо-бързо, разгромени от врага...

Капитаните крачеха напред-назад по палубите в хубаво време и пееха песни, а ние бяхме долу.

Припадахме, приковани за греблата, а вие не разбирахте, че не гребем, защото се поклацахме напред-назад.

Никога ли няма да ни пуснете?

От солта дръжките на греблата ни ставаха като акулска кожа, коленете ни бяха нацепени до кокал от солени рани, косата ни беше залепнала за челото, устните ни бяха напукани чак до венците, а вие ни биехте с камшици, защото не можехме да гребем.

Никога ли няма да ни пуснете?

Много скоро обаче ще избягаме през страничните отвори, когато водата нахлуе откъм греблата, и дори да заповядате на другите да гребат и да ни настигнат, никога няма да ни заловите, докато не опитомите пръските и вятърът не издуе платната ви. Охо! Никога ли няма да ни пуснете?“

— Пръски от какво, Чарли?

— От нашите гребла. Точно такава песен може да са пели на онази галера. Кога ще напишеш историята и ще ми дадеш ли част от печалбата?

— От теб зависи. Ако още отначало ми беше разказал за своя герой, вече сигурно щяхме да сме приключили. Но разказите ти са много неясни.

— Исках да ти създам само най-обща представа — странстването по моретата, сраженията и така нататък. Не можеш ли

да допълниш останалото? Да направиш така, че героят да спаси момиче от пиратска галера и да се ожени за нея или нещо подобно?

— Много ми помагаш, няма що. Допускам, че героят е имал преживелици и преди да се ожени.

— В такъв случай направи го лукав негодник... отрепка... човек, който нарушава всякакви споразумения... чернокос тип, който се крие зад мачтата, когато започне боят.

— Но ти каза онзи ден, че е червенокос.

— Не е възможно. Направи го чернокос, разбира се. Напълно си лишен от въображение.

Като прозрях какви са принципите, на които се основава този частичен спомен, погрешно назовавано въображение, ме досмеша, но се въздържах в името на историята.

— Имаш право. Ти си човек с голямо въображение, няма що! Чернокос мъж на закрыта палуба на кораб — подметнах.

— Не, корабът е открит — като голяма лодка.

Това вече беше влудяващо.

— Корабът ти е бил проектиран и построен затворен и с палуби на няколко нива, сам го каза — възразих аз.

— Не, не, не този кораб. Този беше открит или полуоткрит... Но, боже, ти имаш право. Накара ме да си представям, че героят е червенокос. Разбира се, че ако беше червенокос, корабът щеше да бъде открит и с цветни платна.

Сигурно сега вече ще си спомни, след като е работил най-малко на две галери, помислих си — на една гръцка с три палуби, под командването на чернокосия властник, и на открития викингски кораб, командван от мъж, „риж като мечок“, и плавал към Маркланд. Дяволът ме предизвикваше да говоря.

— Защо „разбира се“, Чарли?

— Не знам. Подиграваш ли ми се?

Потокът от спомени бе прекъснат. Взех един бележник и се престорих, че пиша вътре дълго.

— За мен е удоволствие да работя с човек, надарен с такова въображение като теб — отбелязах след кратка пауза. — Ти прекрасно обрисова характера на героя!

— Така ли мислиш? — попита той и доволно се изчерви. — Често си повтарям, че у мен има нещо повече, отколкото май... хората

си мислят.

— Има страшно много.

— Тогава защо не ми позволяваш да изпратя на „Тит-Битс“^[72] статията си „Случки от живота на един банков чиновник“ и да спечеля награда от една гвинея?

— Не казах точно това, приятелю, според мен ще е по-добре да изчакаш и да бъде издаден разказът за галерата.

— И каква полза ще имам от това? „Тит-Битс“ ще публикува само името и адреса ми, ако спечеля. Защо се усмихваш? Така ще бъде.

— Знам. Защо не излезеш да се поразходиш? Искам да прегледам бележките си за нашия разказ.

И така, този заслужаващ порицание младеж, който си тръгна от дома ми малко засегнат вероятно, доколкото знаехме той или аз, беше член на екипажа на кораба „Арго“, а също така несъмнено е бил и другар на Торфин Карлсефни. Ето защо толкова се интересуваше от състезания с награда една гвинея. Засмях се на глас, когато си спомних какво ми каза Гириш Чандар. Властелините на живота и смъртта никога не биха допуснали Чарли Миърс да говори осведомено за миналото си, затова трябваше сам да сглобя онова, което той ми разказа, с плодовете на собственото си въображение, докато Чарли пишеше за живота на банковия чиновник.

Въведох ред в бележките си и резултатът не беше никак ободряващ. Препрочетох ги. В тях нямаше нищо, което не би могло да се извлече от книгите на други хора — освен може би описанието на сражението на пристанището. Приключенията на един викинг вече бяха многократно описвани, историята на роб на гръцка галера не е нищо ново, и макар да написах и двете, кой би могъл да оспори или да потвърди прецизността на подробностите? Със същия успех можех да разкажа история отпреди две хиляди години. Властелините на живота и смъртта бяха лукави, както бе намекнал Гириш Чандар. Нямаше да допуснат да види бял свят нищо, което може да предизвика смут в умовете на хората или да ги разведри. Макар да бях убеден в това, не можех да нарежа историята. Въодушевляването се редуваше с апатия не веднъж, а двайсет пъти през следващите няколко седмици. Нощем или в прелестните пролетни утрини усещах, че бих могъл да напиша историята, но тя няма да бъде нищо повече от лъжовен и евтин разказ, покрит с фалшиво лустро. Как ли не ругах Чарли, макар че вината не

беше негова. А междувременно той беше погълнат от работата си за конкурса и аз го виждах много рядко през следващите седмици, докато земята се разпука и съзря за пролетта, а пъпките набъбнаха. Младежът изгуби интерес към четенето и към това да ми разказва какво е прочел, а в гласа му долавях нова самоуверена нотка. Когато се виждахме, почти не си правех труда да му напомням за галерата, обаче Чарли я споменаваше при всеки повод — винаги като история, от която може да се спечелят пари.

— Мисля, че заслужавам поне двайсет и пет процента, какво ще кажеш? — попита той с умилителна прямота. — Все пак хрумванията са мои, нали така?

Сребролюбието беше нова черта в характера му. Допусках, че се е развила в деловите кръгове, откъдето Чарли беше прихванал и любопитния носов и провлечен изговор на вулгарен служител от Сити.

— Ще поговорим, когато всичко приключи. В момента нищо не мога да кажа. И рижият, и чернокосият герой са ми еднакво трудни.

Той седеше до огъня, загледан в червените въглени.

— Не мога да разбера какво те затруднява толкова. На мен всичко ми е пределно ясно — каза. — Газено езиче припламна между пречките на решетката, просия и тихо изсвистя. — Да кажем, че най-напред вземем приключенията на рижия герой от онзи момент, когато той нападна моята галера и я завзе, а после отплава към Фурдурстранди.

Вече се бях научил да не прекъсвам Чарли. Нямах подръка лист и хартия и не се осмелих да се пресегна да си взема, да не би да прекъсна словесния му поток. Газеното пламъче примигваше и пукаше, гласът на Чарли се сниши почти до шепот и той ми разказа как е плавал в открития кораб към Фурдурстранди, за залезите в открито море, които съзерцавал под извивката на едно от платната вечер след вечер, когато носът на галерата пронизвал точно по средата потъващия слънчев диск, и „ние плавахме, използвайки него като ориентир, защото друг нямахме“, цитирам Чарли. Разказа ми как слезли на някакъв остров, как проучили гората, където моряците от екипажа убили трима мъже, заспали под боровете. Призраците им, твърдеше Чарли, последвали галерата, плували и се давели във водата, затова моряците теглили чоп и хвърлили един от тях зад борда като жертва на незнайните богове, които били оскърбили. А после, когато им

свършили провизиите, се хранели с водорасли и краката им миришели, а водачът им, червенокосият мъж, убил двама от въстаналите гребци. След като прекарали година в гората, моряците отплавали към своята страна, постоянният вятър ги повел обратно благополучно и те до един спали като къпани цяла нощ. Чарли ми разказа това и още много. Понякога гласът му толкова заглъхваше, че не можех да доловя думите, въпреки че всеки мой нерв бе обтегнат като струна. Той говореше за червенокосия водач, както варварин говори за Бог, защото този човек им вдъхвал смелост и ги посичал безпощадно, ако преценял, че така е най-добре, направлявал ги три дни сред плаващите ледове, където всеки леден къс гъмжал от чудати зверове, които „се опитваха да плават с нас — твърдеше Чарли, — а ние ги избутвахме обратно с дръжките на веслата си“.

Газената лампа угасна, въглените станаха на пепел и огънят тихичко се спихна в дъното на огнището. Чарли замълча, аз не обелвах нито дума.

— Боже! — възкликна той най-накрая и поклати глава. — Взирах се в огъня толкова дълго, че свят ми се зави. Какво щях да кажа?

— Нещо за нашата книга за галерата.

— Сега си спомням. Двайсет и пет процента от печалбата, нали?

— Каквото поискаш, щом завършим историята.

— Исках просто да се уверя. Вече трябва да тръгна. Имам уговорка.

И ме заряза.

Ако не бях толкова заслепен, щях да се досетя, че това дърдорене пред камината е лебедовата песен на Чарли Миърс. Аз обаче го взех за прелюдия към по-пълна изповед. Най-сетне, най-сетне щях да измамя властелините на живота и на смъртта!

Когато Чарли дойде у дома следващия път, аз го посрещнах възторжено. Той беше напрегнат и смутен, но очите му блестяха и устните му бяха раздалечени.

— Написал съм стихотворение — каза той и побърза да добави: — Най-хубавото ми досега. Прочети го.

Бутна ми листа в ръка и се отдръпна до прозореца.

Изстенах мислено. Щеше да ми отнеме не повече от половин час да критикувам творбата, тоест да я похваля достатъчно, за да се хареса на Чарли. А после ми идеше да изстена, защото Чарли се беше отказал

от любимото си тежко стихосложение и беше предпочел по-кратки и по-насечени и тематични стихове. Ето какво прочетох:

*Денят е ясен, лъчезарният ветрец
помахва иззад хълма
и превива палаво фиданките.
Бушуйвай, ветре, кръвта
ми те зове да не застиваш!
Тя е моя, о, земя, о, небеса!
Само моя е, сивеещо море!
Скалите мрачни възгласа ми ще подемат
и камъкът бездушен ще ликува!
Моя е! Сърцето ѝ плених, о, ласкава земя!
Пролет е и любовта ми дважди заслужава
благослова на разбудилите се поля!
Радостта ми нека развълнува
стопаните, що в нивите брануват!*

— Да, наистина е мъчително, извън всякакво съмнение — казах ужасено.

Чарли се усмихна, но не отговори.

*Аленото зарево на заника нашир
оповестява моята победа! Приветствай, слънце,
мен, всевластния върховен повелител
на една-единствена душа!*

— Е? — попита Чарли и надникна през рамото ми.

Изобщо не ми харесваше, всъщност беше ужасно, когато той мълчаливо положи снимка върху листа — снимката на момиче с къдрава коса и глупаво отпусната уста.

— Не е ли прекрасна? — прошепна той, порозовял до върха на ушите си, загърнат в розовата тайнственост на първата любов. — Не подозирах, не очаквах, просто ме връхлетя като гръм от ясно небе.

— Да, наистина връхлита като гръм. Щастлив ли си, Чарли?

— Божичко, тя... тя ме обича!

Седна и повтори последните думи на себе си. Погледнах към голобрадото му лице, към тесните раменца, вече прегърбени от работата на бюро, и се зачудих кога, къде и как бе обичал през предишните си прераждания.

— Какво мисли майка ти? — попитах бодро.

— Пет пари не давам какво мисли!

Когато си на двайсет, сигурно нещата, за които не даваш пет пари, са много, но човек не бива да включва в този списък майката. Внимателно му го изтъкнах, а той описа Нея така, както Адам би описал първосъздаденото величие, красота и нежност на Ева. По случайност узнах, че тя е продавачка в магазин за цигари, която има слабост към красивите рокли, и вече четири пъти беше успяла да спомене пред Чарли, че никой досега не я е целувал.

Чарли не спираше да нарежда, а аз, откъснат от него с хиляда години, размишлявах над началото на всичко. Вече разбирах защо властелините на живота и смъртта толкова старателно затварят вратите зад нас. За да не помним своите първи и най-красиви увлечения. Ако не беше така, само след сто години светът ни щеше да се изпразни от обитатели.

— И така, какво още ще ми разкажеш за галерата? — вметнах аз още по-бодро в едно прекъсване на разговора.

Чарли вдигна очи, сякаш някой го е шамаросал.

— Галера ли, каква галера? О, небеса, не се шегувай, човече! Това е сериозно! Представа нямаш колко е сериозно!

Гириш Чандар беше прав. Чарли вкуси любовта на жена, която убива всички спомени, и най-хубавата история на света щеше да си остане ненаписана.

[60] Фамилните имена са звуково подобие на гръцка фраза, която професорът разгадава и превежда. — Б.пр. ↑

[61] Поема (1814) на лорд Байрон. — Б.пр. ↑

[62] От стихосбирката „Приказки от крайпътния хан“ (1863). — Б.пр. ↑

[63] Хенри Джордж Бон (1796–1884) започва бизнеса си в Лондон през 1831 г. предимно като продавач на антикварни книги.

През 1846 г. започва да издава евтини препечатки и преводи. — Б.пр. ↑

[64] Клайв Робърт, барон на Пласи (1725–1774), изключително амбициозна и значима личност, спечелила ключови битки за Източноиндийската компания, една от основните сили за изграждането на империята на територията на сегашна Индия, Пакистан и Бирма. — Б.пр. ↑

[65] Киплинг има предвид реалната и злополучна традиция на детските бракове в Индия. — Б.пр. ↑

[66] Ароматно растение от семейство Ментови, свещено за бог Вишну. Известно като „свещен босилек“. — Б.пр. ↑

[67] Жрец, извършващ семейните обреди. — Б.пр. ↑

[68] Несъмнено, но вратата е затворена (хинд.). — Б.пр. ↑

[69] Неверник; парий. — Б.пр. ↑

[70] „Ода: Подражания на безсмъртието“. — Б.пр. ↑

[71] Явно описание на хипнотичен сеанс, а мастилото на дланта е средство за концентриране на погледа и вниманието. — Б.пр. ↑

[72] Седмично издание с кратки информативни материали, основано от Джордж Нюнс през 1881 г. и станало изключително популярно. — Б.пр. ↑

ИСТОРИЯТА НА БЕДЕЛИЯ ХЕРОДСФУТ

*Годината е пролет,
денят — зорница.
Утрото е седми час,
хълмът — росни перли.
Чучулигата е лекокрила,
охлювът — върху бодила.
Бог е в Своето Небе,
всичко на белия свят е добре.*

Пипа

Пасес

Това не е историята на Беделия, известна и като Йоана, Заядливката и Маккана, както се пее в песента, а на друга, много по-мила жена.

Отначало тя имаше грешна душа, носеше типичната за улична търговка тежка прическа с бухнал бретон, а на Гънисън Стрийт се ширеше легендата, че в деня на сватбата си тя, с по един светилник във всяка ръка, танцувала неприлични танци, докато не се намесила полицията и Беделия не подела танц със закона наред викове и крясъци. Това бяха охолните ѝ дни, но не продължиха дълго, защото, след като бяха женени две години, съпругът ѝ се хвана с друга и напусна живота на Беделия — прекрачи бездиханното ѝ тяло, след като заглуши протестите ѝ с юмруци. Тя остана безутешно самотна, след като и детето, което мъжът ѝ не ѝ отне, почина от круп. С рядка съпругеска вярност отказваше дори да изслушва предложения за втори брак според обичаите на Гънисън Стрийт, които не бяха по-различни от тези на Баралонг.

— Мъжът ми ще се върне скоро — обясняваше тя на всеки ухажор — и ще ме убие, ако види, че живея с теб. Не познаваш Том. А

сега си върви. Мога да живея и без дете.

Прехранваше се като перачка, гледаше деца от време на време и продаваше цветя. Последното занимание обаче се нуждае от капитал и отвежда търговеца доста на запад, а връщането от Бърлингтън Аркейд например до Гънисън Стрийт е толкова дълго, че човек има извинение да пийне, и както изтъкваше Беделия: „На връщане шалът ти се смъква на гърба, бонето ти се оказва под мишница, в джоба си нямаш пукната пара и нито едно ченге няма да се погрижи за теб“.

Беделия не пиеше, но познаваше посестримите си и им даваше строги наставления. Иначе живееше затворено и много мислеше за съпруга си Том Херодсфут, който някой ден щеше да се върне, и за бебето, което нямаше да се върне. Какво предизвикваха у нея тези мисли, никой не знае.

Появата ѝ в обществото е от нощта, когато тя буквално се надигна под нозете на преподобния Юстас Хана на площадката на къщата на Гънисън Стрийт номер седемнайсет и му заяви, че е глупак, задето раздава помощи на бедните в своя район тъй безразборно.

— Давате на Ласкар Лу яйчен крем, давате ѝ и портвайн — скастри го тя, без изобщо да се церемони. — Карайте все така! Давате ѝ одеяло! Що за глупост? Майка ѝ изяжда всичко и изпива парите от одеялата. Взема си ги обратно от магазина, преди да ги посетите отново, за да ги видите, както си му е редът, а Ласкар Лу вика: „О, майка ми е толкова добра с мен!“, така прави. И как няма — болна е на легло, ако не говори така, майка ѝ ще я убие. По дяволите! Мътните да ви вземат, охолен дебелак такъв, с вашите яйчени кремове! Ласкар Лу дори не ги е помирисвала!

Вместо да се засегне, викарият съзря в гневния поглед под дългия бретон душата на свой съратник в делото, затова помоли Беделия да се отбие в дома на Ласкар Лу следващия път, когато той занесе там желе или яйчен крем, и да се погрижи болната да го изяде. Беделия го стори въпреки негодуванието на майката на Ласкар Лу и злобните погледи, но болната получи яйчения си крем и макар раздирана от кашлица, добре се позабавлява с цялата крамола.

По-късно, отчасти защото преподобният Юстас Хана бързо оцени ползата от нея и отчасти благодарение на възторжените отзиви за нея, които с просълзени очи и пламнали бузи даде сестра Ева, най-малката и най-чувствителната от сестрите в „Червен диамант“,

Беделия, дръзката Беделия с бухналата коса и невъздържаната реч, си спечели специално място сред хората, които работеха на Гънисън Стрийт.

Те бяха най-различни, буйни и истерични, уплашени или просто изтощени от борбата с мизерията и нищетата. Повечето бяха погълнати от дребни съперничества и лична завист, която споделяха поверително само с най-близкото си обкръжение в промеждутъците, когато не се бореха със смъртта за тялото на умираща перачка или не крояха планове как да получат още помощи от мисията, за да осигурят нови подметки за съсипаните ботуши на съсипания от охтика словослагател.

Имаше един енорийски свещеник, който неспирно се тревожеше от растящата нищета на бедните, с радост организираше пазари за нови олтарни покривки и тайно се молеше за нова месингова птица за аналоя с очи от червено стъкло, които да минават за гранати. Тук беше и брат Виктор от ордена „Тясна килия“, който знаеше много за олтарните покривки, но пазеше знанията си в тайна, докато се опитваше да спечели доверието на госпожа Джесел, секретарката на обществото „Чаена чаша“, която разполагаше с излишни пари, но мразеше Рим, въпреки че Рим съвсем почтено се стараеше да нахрани някоя заблудена душа и после да я остави под грижите на госпожа Джесел. Тук бяха и всички сестри от „Червен диамант“, дъщери на ненаситността, които викаха „давай“^[73], когато собственото им милосърдие се изчерпеше, и търпеливо обясняваха на всеки, който им поискаше отчет за похарчения половин суверен, че милосърдното дело в бедните квартали трудно може да бъде системно отчитано без двойно увеличение на персонала. Тук беше и преподобният Юстас Хана, който работеше безпристрастно с женските комитети, със смесените по състав обединения и гилдии, с брат Виктор и с всеки друг, склонен да му отпусне средства, обувки, одеяла или всякаква друга безценна помощ. Всички тези хора постепенно привикнаха да се съветват с Беделия по въпроси от лично естество, относно правото за получаване на помощи и с надеждата за окончателното реформиране на Гънисън Стрийт. Отговорите ѝ рядко бяха ведри, но тя притежаваше специални познания и беше уверена в себе си.

— Аз съм Гънисън Стрийт — заяви Беделия на строгата госпожа Джесел. — Знам кое какво е — хората не искат религията ви, госпожо,

изобщо не я искат, ще ме прощавате. Няма нищо против нея, когато смъртта е близо, обаче преди да умрат, искат да се наядат. Мъжете хитруват — затова Ник Лапуърт ви е казал, че иска да се причести и тям подобни. Ама няма да започне нов живот, а жена му няма да има никаква полза от парите, които му давате. От това по-беден няма да стане. Той и сега е стигнал до просешка тояга. А жените не са такива лъжкеници, те си се грижат за семейството. Какво друго им остава? Стараят се да получат нещичко, а ако не — умират. И толкова по-добре. Защото Гънисън Стрийт е жестока към жените.

— Сигурен ли сте, че може да поверим средства на госпожа Херодсфут? — попита госпожа Джесел викария след този разговор. — Изглежда ми безбожница, поне на думи.

Той не оспори. Според госпожа Джесел Беделия беше безбожница, ала дали госпожата не смятала, че тъй като Беделия познава Гънисън Стрийт и нуждите ѝ като никой друг, би могла скромно да посредничи при раздаването на почтени помощи и че ако Чаеното дружество отпусна, да кажем, по пет шилинга седмично, а малките сестри от „Червен диамант“ — още няколко, и да, той самият би могъл да посъбере още нещичко, общата сума, надали твърде голяма, биха могли да предават на госпожа Беделия, за да я разпределя сред своите. Така немалко да се налага госпожа Джесел лично да се грижи за духовните нужди на едри здравеняци, поседнали в живописни пози на ниските пейки по време на нейните благотворителни събрания в търсене на истината, която е ценна колкото среброто, ако знаеш как да я пласираш.

— Тя ще облагодетелства приятелите си — заяви госпожа Джесел.

Кюрето сдържа смеха си и с умно ласкателство постигна своето. Беделия с гордост посрещна вестта, че е избрана да разпределя седмичните помощи, отпускани за нуждите на Гънисън Стрийт.

— Не знам колко ще успяваме да събираме всяка седмица — обясни ѝ викарият, — но за начало ето ти шестнайсет шилинга. Разпредели ги както прецениш сред хората, само ме осведомявай, за да не се оплитаме в сметките. Разбираш ли?

— Аха! Не е много, нали? — каза Беделия, оглеждайки белите монети в дланта си. Във вените ѝ се разгоря тайната страст, позната само на хората, вкусили властта. — Ботушите са най-важни, ама да

стават за носене, да са добре закърпени отгоре и отдолу; и после желето; и от онзи евтин портвайн, все е нещо. Парите ще свършват побързо от четвъртинка джин. Ще водя сметките в тефтер, както правех, преди Том да се пръждоса с онази грозница в Хенеси Рент. Само ние с него водехме тефтер със сметките.

Беделия си купи голям тефтер, защото неопитният ѝ почерк се нуждаеше от повече място, и в него се зае да записва историята на своята борба — храбро, както се полага на пълководец, и достъпно само за нейните очи и за очите на преподобния Юстас Хана. Много преди да изпише страниците, корицата се изпъстри с петна от керосин — майката на Ласкар Лу, лишена от своята част от храната за дъщеря си, нахлу в стаята на Беделия на Гънисън Стрийт № 17 и се сби с нея, от което пострада лампата и собствената ѝ коса. Не е лесно да носиш скъпоценния портвайн на хората в една ръка, а в другата — тефтера, сред това неизменно жадно население, затова към керосинените петна се добавиха и червени. Преподобният Юстас Хана обаче, който преглеждаше тефтера, нито веднъж не възрази. Едрите драскулки разказваха историята си, а всяка събота вечер Беделия добавяше припев към хора на написаното: „Госпожа Хики, много болна, бренди — 3 пенса. Карета до болницата, налагаше се да отиде — 1 шилинг. Госпожа Пун роди. Пари за чай (изпи го, сигурна съм, господине) — 6 п. Срегнах съпруга ѝ, търсеше си работа“.

— Шамаросах го, защото го взех за мързелив просяк! Никаква работа няма да си намери, щото... Извинете, господине. Четете нататък.

Викарият продължи: „Госпожа Винсънт роди. Няма пелени за бебето. Много мръсно. Похарчих 2 ш. и 6 п. Малко плат от госпожица Ева“.

— Сестра Ева ли стори това? — попита тихо викарият.

Милосърдието беше свещен дълг на сестра Ева, но в мъжките очи всяко нейно ежедневно дело беше проява на ангелско великодушие и доброта, заслужаваща постоянна възхита.

— Да, господине. Тя отиде при сестрите и донесе собствените си чаршафи. С много красив монограм. Продължавайте, господине, дотук са 4 шилинга и 3 пенса.

— „Госпожа Джанет за хубави въглища — 7 п.

Госпожа Локхарт взе да кърми бебе, за да припечели нещичко, но майката не може да плаща, мъжа ѝ го викат в съда. Той няма да помогне. В брой 2 ш. и 2 п. Работел в кухня, ама напуснал. За дърва, говежди бульон — 1 ш. и 7 1/2 п.“

— Там имаше караница, господине — каза Беделия. — Не с мен. Мъжът ѝ си дойде когато не трябва, искаше да изпие бульона, затова повиках съседа от горния етаж и слезе онзи мулат, дето продава бастуни на Бъдгейт Хил. „Мъли, викам му, грамаден черен звяр такъв, я вземи да убиеш този грамаден бял звяр.“ Знаех, че това няма да спре пияния Том Локхарт с говеждия бульон в ръка. „Ще го смажа“, вика Мъли и наистина го стори, а клетата жена плачеше в съседната стая. Счупиха перилата горе на стълбите, ама тя си получи обратно бульона, а Том си получи заслуженото. Ще продължите ли, господине?

— Не, мисля, че всичко е наред. Подписвам разходите за тази седмица — отговори викарият.

Човек привиква много бързо към нещата, които унизително наричаме човешки документи.

— Бебето на госпожа Чърнър има дифтерит — каза Беделия, вече готова да си тръгва.

— Къде? Семейство Чърнър на Пейнтър Али или другите Чърнър на Хотън Стрийт?

— Хотън Стрийт. Онези на Пейнтър Али продадоха всичко и си заминаха.

— Сестра Ева наглежда една вечер седмично старата госпожа Пробин на Хотън Стрийт, нали? — попита неловко викарият.

— Да, но вече няма да го прави. Аз поех госпожа Пробин. Не мога да ѝ говоря религиозни приказки, ама тя и не иска. А госпожица Ева не иска да се зарази с дифтерит, макар да не го признава. Не се тревожете за госпожица Ева!

— Но ти може да се заразиш.

— Надали. — Беделия погледна викария между очите, а собствените ѝ очи горяха под дългия бретон. — Може пък да искам да се заразя, откъде знаете?

Викарият се замисли над думите ѝ, но не задълго. Копненията му отново се насочиха към сестра Ева с нейната сива наметка и белите панделки на бонето под брадичката. Беделия се изпари от мислите му.

Беделия никога не обличаше мислите си в думи, но на Гънисън Стрийт се знаеше, че майката на Ласкар Лу, която седеше пияна до несвоят на прага на дома си, през онази нощ бе застигната и обгърната от буреносния облак на Беделиния гняв, та накрая буквално не знаеше къде се намира, и след като се качи до стаята на Беделия, получавайки мощен тласък на всяко стъпало, беше настанена на леглото на Беделия, където трепери и рида до сутринта, оплакваше се, че целият свят е против нея, и зовеше по име своите деца, починали от нищета и от липсата на грижи. Беделия само изсумтя и излезе да продължи битката, а тъй като вражеските пълчища бяха многобройни, си намери достатъчно работа до зори.

Както беше обещала, тя лично пое грижите за госпожа Пробин и от самото начало едва не докара удар на старицата, като я смая с твърдението: „Бог няма, а дори да има, това е без значение за вас, за мен или за начина, по който получавате това желе“. Сестра Ева възрази, задето я лишават от предишната ѝ работа на Хотън Стрийт, но Беделия настоя и с мили думи и обещания за разни благини успя да се наложи над тримата-четирима човека, останали трезвени в квартала, които препречваха вратата всеки път, когато сестра Ева се опиташе да влезе със сила, и се позоваваха на дифтерията като причина.

— Обещах, че няма да допусна нищо лошо да ѝ се случи, и ще удържа на думата си. Кюрето няма защо да се тревожи за мен, ама той и бездруго не го прави.

В резултат на карантината сестра Ева насочи дейността си към други улици, най-вече посещаваните от преподобния Юстас Хана и от брат Виктор от ордена „Тясна килия“. Въпреки всички дребни пререкания хората, чиито дела се въртяха около Гънисън Стрийт, бяха в братски отношения. Първо на първо, те бяха виждали болка, каквато не бяха в състояние да облекчат нито с думи, нито с дела, живот, роден в смърт, и смърт след нещастен живот. Освен това те прекрасно съзнаваха значението на пиянството, което мнозина добронамерени хора не проумяват, и някои от тях се бяха борили със зверовете в Ефес^[74]. Виждаха се по най-невероятно време на най-невероятни места, разменяха набързо по някоя дума, съвет или предложение и поемаха по делата си, защото времето е драгоценно, когато дори пет минути са от жизненоважно значение. За мнозина от тях газените лампи бяха тяхното слънце, а каруците по Ковънт Гардън — техните

файтони. Всеки от тях според положението си молеше за средства, затова всички бяха обединени от франкмасонството на нуждаещите се.

Към всичко това по отношение на двамата от описаните служители трябва да добавим още нещо, което хората са се споразумели да наричат любов. Вероятността сестра Ева да се разболее от дифтерит изобщо не бе хрумвала на викария, преди Беделия да му я спомене. Едва тогава му се стори чудовищно и неприемливо младата послушница да бъде изложена не само на такава опасност, но и на каквато и да било друга по улиците. Можеше да я премаже каруца, която завива зад ъгъла, прогнилите стълби, по които тя се качваше денонощно, можеха да се срутят и да я осакатят, опасност представляваха паянтовете корнизите на покривите на някои къщи, които той добре познаваше, а още по-сериозна опасност се криеше вътре в самите къщи. Ами ако някой от онези десетки пияни мъже отнемеше нейния безценен живот? Веднъж една жена запрати стол към главата на викария. Ръката на сестра Ева не беше толкова силна, че да отблъсне стола. Освен това много ловко се размахваха и ножове. Тези и сходни съображения пораждаха мъчително безпокойство в душата на преподобния Юстас Хана и той не можеше да разчита на Провидението да отстрани проблемите. Бог несъмнено беше велик и страшен — достатъчно е човек само да мине по Генисън Стрийт, за да се увери в това, — но щеше да бъде по-добре, много по-добре, ако сестра Ева можеше да разчита на закрила лично от викария. И онези, които не бяха заети и можеха да си позволят да наблюдават, щяха да забележат една жена не съвсем млада, светлокоса и светлоока, с не особено уверена реч и ограничена предимно в сферата на непосредствените си задължения, всеки път, когато преподобният Юстас Хана се извърнеше и отправеше поглед подир кралицата с малкото сиво боне с бели панделки под брадичката.

Ако бонето се появеше за миг в дъното на някой двор или му кимнеше от основата на тъмно стълбище, тогава имаше надежда за Ласкар Лу, която живееше с един дроб и със спомена за минали прегрешения, имаше надежда дори за мрънкащия глупак Ник Лапуърт, който с надеждата да получи пари обещаваеше този път да премине през изпитанието на „истинското кръщение, Бог да ми е на помощ, господине“. Ако бонето не се появеше някой ден, съзнанието на викария се изпълваше с ярки картини на ужас, представяше си

носилка, любопитна тълпа на някое злощастно кръстовище, и полицай; ясно виждаше този полицай — как разбутва тълпата, оглежда местопроизшествието и нарежда на човека, нарамил тежката носилка, да потегля. А след това надеждата за спасение на Гънисън Стрийт и на всички на улицата щеше да намалее още повече.

На тези страдания стана свидетел брат Виктор един ден, когато се връщаше от нечий смъртен одър. Забеляза блясъка в очите, отпуснатите мускули на устата и долови новата интонация в тона на викария, допреди равен и вял. Сестра Ева беше завила по Гънисън Стрийт, след като бе отсъствала цяла вечност — четирийсет и осем часа. Не беше прегазена. Сърцето на отец Виктор явно бе преживявало някое чисто човешко страдание, иначе той не би забелязал онова, което забеляза. Ала църковният закон облекчаваше страданието му. Негов дълг беше да продължи делото, докато умре, както правеше това Беделия. От висотата на положението си тя се беше справила със своя съпруг пияница, вече не се мислеше като безполезна и ненужна невръстна женичка и при всяка възможност просеше дрехи за болните от туберкулоза деца, които се множаха като зеленикавата пяна по откритите цистерни с вода.

Историята на нейните дела беше написана в тефтера, който викарият подписваше всяка неделя, но тя вече не му разказваше за сбиванията и за глъчката по улиците.

— Госпожица Ева си върши нейната работа, аз си върша моята. Правя десет пъти повече от госпожица Ева, а викарият казва: „Благодаря, Беделия, ето ти парите за следващата седмица“. Какво ли прави Том с новата си жена? Май не е зле да се отбия тия дни да проверя как е. Ама сигурно ще ми се прииска да му изрежа черния дроб... та май е по-добре да не ходя.

Хенеси Ренталс се намираше на повече от две мили от Гънисън Стрийт, а обитателите бяха почти същите. Том се беше настанил там с Джени Уобстоу, новата му съпруга, и седмици наред живя с ужаса да не би Беделия внезапно да изникне отнякъде. Не го плашеше вероятността да се счепкат, а полицейският арест, който щеше да последва, и съдебната заповед да й плаща издръжка и разните други съдебни щуротии, които не проумяват, че „когато на един мъж му омръзне една жена и вече не е такъв проклет глупак, че да живее с нея, това е краят, точка“. Няколко месеца новата жена на Том се справяше

доста добре и му вдъхваше прилична доза страх и подчинение. Освен това имаше и доста работа. Но после им се роди бебе, а като всички свои събрата, Том не проявяваше особен интерес към децата, които беше създал, и потърси развлечение в пиянството. По правило се ограничаваше с бира, понеже тя притъпява мисълта и е относително безвредна — оплита краката и дори в сърцето да се породи пламенно желание да убиваш, ти се доспива бързо и престъплението най-често остава неизвършено. Спиртните напитки се изпаряват по-бързо и позволяват на душата и на тялото да действат съвместно — обикновено за огромно неудобство на другите. Том установи, че уискито притежава едно огромно достойнство — само ако погълнеш достатъчно количество — то охлаждаше. Той пиеше толкова, колкото успееше да си купи или колкото му дадяха, и когато Джени отново беше в състояние да излиза, двете стаички, които обитаваха, се изпразниха от повечето си ценни вещи. Жената каза какво мисли по въпроса — не веднъж, а многократно, ясно, красноречиво и образно, а Том се възмущаваше, че е лишен от спокойствие в края на деня, изпълнен с работа и много уиски. Ето защо той се отдръпваше от утехата и компанията на Джени Уобстоу, поради което тя изпращаше подире му още цветисти изрази. В края на краищата Том се обръщаше и я удряше понякога по главата, друг път по гърдите, а синините даваха повод за разговор на стълбите сред жените, чиито съпрузи се отнасяха към тях по същия начин. Не бяха малко.

Все пак не се развихри твърде публичен скандал, докато един ден Том не реши да поведе разговор с една млада жена относно брак вместо свободно съжителство. Вече започваше да му писва от Джени, въпросната млада жена печелеше достатъчно като продавачка на цветя, освен това Джени пак беше бременна и абсолютно неразумно очакваше той да прояви някаква загриженост. Безформената ѝ фигура го отблъскваше и Том ѝ го каза съвсем недвусмислено на езика, който говореха хора като него. Джени рони сълзи, докато госпожа Харт, ирландка, „майка на Майк с магарешката каручка“^[75], не я спря на стълбите:

— Бог ще е милостив към теб, мила Джени, виждам как Том се отнася с теб.

Джеси се разплака още по-силно, даде на госпожа Харт едно пени и няколко целувки, докато Том ухажваше другата жена на ъгъла

на улицата.

Другата млада жена, тласкана от гордост, не от добродетел, разказа на Джени за авансите му и вечерта Джени поде разговор с Том. Пререканията започнаха в собствените им стаички, но Том се опита да избяга и накрая всички обитатели на Хенеси Рент се събраха на тротоара и сформираха своеобразен съд, към който Джеси се обръщаше от време на време с разпуснатата коса, раздърпани дрехи и пиянско залитане. „Когато мъжът ти пие, най-добре пий и ти! Така не боли толкова, когато те удря“, съветва женската мъдрост. А жените ги разбират тези работи.

— Погледнете го! — провикна се Джени. — Погледнете го как стърчи там и не смее да каже и дума в своя защита, иска да ме зареже като ненужен парцал! И ти се наричаш мъж? Жалко подобие на мъж си ти! Виждала съм по-хубави мъже от теб — от сдъвкана и изплюта хартия направени, ама по-хубави! Погледнете го! Пие още от четвъртък и ще продължи, докато има с какво да се налива. Всичко ми взе, а аз... нали ме виждате?

Откъм жените се разнесе състрадателно мърморене.

— Всичко ми взе, но и това не му стига... крадец такъв! И това не му е достатъчно, та сега иска да ме напусне и да отиде при тази... — Последва подробно и пълно описание на младата жена. За щастие, тя не беше сред събралата се тълпа да чуе. — И с нея ще се държи така, както се държеше с мен! Ще пропива всяко пени, което тя припечели, а после ще я зареже, както заряза мен! О, жени, погледнете, родих му едно дете, второто е на път, а той ме зарязва, смрадливото псе! Ами върви си! Не ти искам нищо. Върви си, махай се!

Гласът ѝ одрезгавя от гняв. Събралата се тълпа привлече вниманието на един полицаи и Том започна да се изсулва.

— Вижете го само! — възкликна Джени, доволна от новопоявилия се слушател. — Няма ли закони за такива като него? Всички пари ми отмъкна, толкова пъти ме потроши от бой. Напива се до несвяст, свинята недна, а сега иска да се хване с друга. А аз заради него се отказах от друг, пет пъти по-добър! Няма ли закони за такива като него?

— Какво има пък сега? Я се прибирай. Аз ще се заема с мъжа. Бие ли те? — попита полицаият.

— Дали ме бие? Сърцето ми разкъса, а сега стои и се хили, като че ли всичко е шега.

— Прибери се и си полегни.

— Аз съм омъжена жена, казвам ви, и си искам съпруга!

— Нищо не съм й направил, мамка му! — обади се Том откъм тълпата. Усецаше, че хората са се настроили срещу него.

— Ама и нищо хубаво не съм видяла от теб, псе такова. Аз съм омъжена жена и няма да позволя на никой да ми вземе мъжа.

— Ами щом си омъжена жена, вземи се покрий малко — успокоително каза полицаят. Беше свикнал със семейните разпри.

— Няма да ти благодаря за безсрамието! Ето, погледни! — Джени разтвори прокъсания си корсаж и показа синините с форма на полумесец от ударите с облегалката на стола. — Ето това ми причини, защото сърцето ми не се сломи достатъчно бързо! Това иска, да ми разбие сърцето. Виж това, Том, виж какво ми направи снощи, а аз ти простих. Ама това беше, преди да разбере, че искаш да избягаш с друга...

— Обвиняваш ли го? — попита полицаят. — Ще полежи в ареста сигурно месец.

— Не — категорично отсече Джени. Едно е да изложиш някого на присмеха на улицата, друго е да го тикнеш в затвора.

— Тогава отивай да си полегнеш, а вие се разотивайте — нареди полицаят на събралата се тълпа. Няма нищо смешно. — А на Том, който получаваше съчувствието на приятелите си, каза: — Извади късмет, че тя не отправя обвинения, но следващия път внимавай.

Том изобщо не оцени снизходителността на съпругата си, а и приятелите му с нищо не му помогнаха да се посмири. Беше ударил жената само защото му досаждаше. По същата причина си беше потърсил друга. И всичките му действия бяха приключили със срамна сцена на улицата, по време на която тази жена най-безсрамно и унижително го беше наклеветила и унижила — ето това му внушиха приятелчетата му. Следователно всички жени бяха пълна досада, а уискито беше чудно нещо. Приятелите му съчувстваха. Може би се беше отнесъл с тази жена по-сурово, отколкото тя заслужаваше, но позорното й поведение под влиянието на гнева извиняваше всичките му постъпки.

— Аз не бих могъл да живея с такава жена — заяви един от утешителите му.

— Да върви по дяволите и да се грижи сама за себе си — човек се претрепва от работа да ги храни, докато те по цял ден си седят вкъщи, а първия път, когато потърсиш нещо по-различно, както се полага на всеки истински мъж, тя те изхвърля на улицата и те нарича с какви ли не имена. Какво му е хубавото на това, питам ви? — обади се и вторият утешител.

Третият утешител беше уискито, което подейства на Том най-добре от всичко. Щеше да се върне при жена си Беделия. Тя сигурно беше сгазила лука по време на отсъствието му и той щеше да може да ѝ отмъсти за накърнения си мъжки авторитет. Беделия обаче имаше пари. Самотните жени, незнайно защо, винаги имат пари, от които Бог и властта лишават работещите мъже. Том се подкрепи с още уиски. Нямаше никакво съмнение, че Беделия ще е сгазила лука. Току-виж се бе омъжила за друг. Том щеше да почака новият съпруг да се разкара от пътя му, щеше хубавичко да натупа Беделия, да прибере парите и да изпита удовлетворение, каквото отдавна не беше изпитвал. Във вярата и в закона е заложена много добродетел, но след като излееш всичко в молитва и изстрадаш всичко, алкохолът остава единственото средство, способно да изчисти прегрешенията на мъжа в собствените му очи. Жалко, че въздействието му не е вечно.

Том се раздели с приятелите си и им поръча да съобщят на Джени, че отива на Гънисън Стрийт и повече няма да се върне в обятията ѝ. И понеже беше дяволско послание, мъжете го запомниха до един и с пиянска прецизност го сведоха до знанието на Джени. Том продължи да се налива, докато накрая опиянението не се отдръпна от него и не замря като огромна вълна точно преди да връхлети кораба и да го потопи. Стигна до излъсканата от уличното движение настилка на една пресечка и закрачи уморено между отраженията на лампите по витрините — светли ивици върху бездънния черен мрак под подметките на ботушите му. Беше съвсем трезвен. Замисли се за миналото си и установи, че всичките му действия си имат идеално оправдание, затова ако в негово отсъствие Беделия бе дръзнала да води безукорно съществуване, Том щеше да я смаже от бой, задето не е сторила нищо лошо.

В това време Беделия беше в стаята си след обичайната нощна препирня с майката на Ласкар Лу. На язвителните укори, които само обитател на Гънисън Стрийт бе способен да измисли, старицата, уличена за стотен път в кражба на оскъдната храна, която се полагаше на болната, само отвърна с кикот:

— Да не мислиш, че Лу никога в живота си не е лъгала мъж? Сега умира само защото ръси лъжи по мой адрес. По мой! Аз обаче ще живея още двайсет години!

Беделия я разтърси повече заради принципа, отколкото с надеждата да ѝ повлияе, и я изхвърли навън в тъмното, където тя се просна на тротоара и призова дявола да посече Беделия.

Дяволът се появи в образа на мъж с много бледо лице, който я попита как се казва. Майката на Ласкар Лу го помнеше. Беше съпругът на Беделия, а на Гънисън Стрийт завръщането на съпруга обикновено биваше последвано от побоища.

— Къде е жена ми? — попита Том. — Къде е тази повлекана?

— Горел... у вас — отговори старицата и се извърна на една страна. — При нея ли се връщаш, Том?

— Да. Беше ли с някого, докато ме нямаше?

— С всички попове в енорията. Така се е докарала, че няма да я познаеш.

— Мръсница!

— О, да, и не само. Постоянно се размотава с тях и онези проклетници сестрите от мисията. Кюрето ѝ дава пари, много пари всяка седмица. От месеци е така. Нищо чудно, че не ти се е доцяло да имаш вземане-даване с нея, откакто си тръгна. На мен пък не ми дава храната, която ми се полага, и ме изгони тук да мра като куче. Много зла стана Беделия, откакто ти си тръгна.

— В същата стая ли е? — попита Том, прекрачи майката на Ласкар Лу, която човъркаше между плочите на тротоара.

— Да, ама е толкова хубава, че няма да я познаеш.

Том тръгна нагоре по стълбите и старицата се изкиска. Том беше ядосан. Беделия нямаше да може да се покаже пред хората известно време, нито да се намесва в божественото разпределение на яйчения крем.

Беделия, която се събличаше да си ляга, чу познатите стъпки по стълбите. Преди да спрат пред вратата и да я изритат, много неща

минаха през главата ѝ.

— Том се е върнал — каза си. — И аз се радвам... въпреки побоите и всичко останало.

Отвори вратата с името му на уста.

Мъжът я избута вътре.

— Не ти ща целувките и лиготиите. До гуша ми е дошло от тях — изтърси той.

— Две години не съм те целувала, когато ти омръзна.

— Целувах те по-добре. Имаш ли пари?

— Съвсем малко.

— Това е... лъжа и ти го знаеш.

— Не е. О, Том, едва се върна и питах за пари. Джени не ти ли хареса? Знаех си, че няма.

— Затваряй си плювалника. Имаш ли колкото хубаво да се напие човек?

— Вече си достатъчно пиян. Ела да си легнеш, Том.

— С теб?

— Ами да, с мен. Да не съм по-лоша от Джени? — протегна ръце Беделия, обаче Том още беше здравата замаян.

— За мене си — отговори Том. — Да не мислиш, че не знам какви си ги вършила, докато ме е нямало?

— Разпитай хората! — възмутено отвърна Беделия и се отдръпна. — Кой ще каже нещо лошо за мен тук?

— Кой ли? Всички. Още не съм се върнал и разбрах какви ги вършиш с попа. Каква работа имаш ти с него?

— Викарият идва тук открай време — побърза да му напомни Беделия. В този момент мислеше за всичко друго освен за преподобния Юстас Хана.

Том седна начумерен на единствения стол в стаята. Беделия продължи да се готви да си ляга.

— Браво на теб, да говориш така със законния си съпруг — пет шилинга съм платил за брачната халка. Попът идвал открай време! Много си нахална. Не те ли е срам? Да не би и сега да е под леглото?

— Том, много си пиян. Няма от какво да се срамувам.

— Ти! Ти не знаеш какво е срам. Обаче не съм дошъл да се разправам с теб. Дай ми какво искам, за да те оставя на мира и да се върна при Джени.

— Нямам нищо, само няколко дребни монети и около един шилинг.

— Ами петте лири седмично, които ти дава викарият?

— Кой ти каза?

— Майката на Ласкар Лу лежи на тротоара отвън и е по-честна, отколкото ти някога ще бъдеш. Дай ми парите!

Беделия смъкна от полицата над камината малката кутия за игли, извади отвътре четири шилинга и три пенса — приходите от продажбите си — и ги подаде на мъжа, който се люлееше на стола и оглеждаше стаята с ококорени очи.

— Това не са пет лири — сънено каза той.

— Нямам повече. Вземи ги и се махай, щом няма да останеш.

Том бавно се изправи, стиснал ръкохватките на стола.

— Ами парите от викария? — попита той. — Майката на Ласкар Лу ми каза. Веднага ми ги дай, за да не те принудя.

— Майката на Ласкар Лу нищичко не знае!

— Знае повече, отколкото ти се иска.

— Не знае. Здравата я ступах, а на теб не мога да ти дам парите. Каквото друго поискаш, Том, само това не. Всичко друго ще ти дам с радост. Но тези пари не са мои. Няма ли да стигне един шилинг? Другите пари са ми поверени, водя ги на отчет в един тефтер.

— Поверени са ти? Как така си ти поверени пари, за които съпругът ти не знае? Поверени й били на нея! Гледай ти!

Том пристъпи към Беделия и стовари юмрука си в устата й.

— Дай ми каквото имаш — каза той с глухия и разсеян глас на човек, който бълнува.

— Няма — политна към мивката Беделия.

С всеки друг мъж би се борила като дива котка, но Том бе отсъствал две години и може би ако проявеше покорство, щеше да успее да го спечели отново. Обаче парите, които й бяха поверени за съхранение, бяха свещени.

Вълната, застинала неподвижно толкова отдавна, най-сетне връхлетя Том. Той стисна Беделия за гушата и я събори на колене. Струваше му се справедливо да накаже блудната си съпруга, която беше изоставил сама за две години, освен това тя беше признала прегрешението си, като бе отказала да му даде припечеленото с грях.

Майката на Ласкар Лу чакаше на тротоара отвън да чуе вопли, ала не се случи нищо подобно. Беделия не се развика дори когато Том пусна гърлото ѝ.

— Дай ми ги, уличнице! — крещеше Том. — Така ли ми се отплащаш за всичко, което съм сторил за теб?

— Не мога, парите не са мои. Дано Бог ти прости, Том, за онова, което...

Гласът ѝ секна, когато той затегна хватката си и я запрати към леглото. Челото ѝ се удари в таблата и Беделия се свлече на колене на пода. Няма как един уважаващ себе си мъж да се въздържа и да не започне да я рита, и Том продължи да рита, докато тънкият втвърден кичур, заплетен в подкованите му ботуши, и усещането за студена вода, разлята по пода, не го накара да проумее, че може би е време да престане.

— Къде са парите от викария, уличнице? — прошепна той в окървавеното ѝ ухо. Ала отговор нямаше — чуваше се само тропането по вратата и гласът на Джени Уобстоу, която крещеше като бясна:

— Излизай, Том, веднага ела при мен! А на тебе, Беделия, ще ти одера лицето!

Приятелите на Том ѝ бяха предали съобщението му и след първия изблик на прочувствени сълзи Джени беше станала и бе тръгнала подир Том, за да опита да си го върне. Беше готова дори да получи хубав пердах заради поведението си в Хенеси Рентс. Майката на Ласкар Лу я насочи към стаите, където се разиграваше кошмарът, и се кискаше, докато се оттегляше надолу по стълбите. Ако Том не беше успял да изкара душата на Беделия, щеше поне да се разрази хубава женска свада между Беделия и Джени. А майката на Ласкар Лу прекрасно знаеше, че няма по-страшна фурия от жена, която се бори за зародиша на живот в утробата си.

На улицата все още не се чуваше нищо. Джени рязко бутна отключената врата и завари мъжа си глупашки да оглежда купчинката до леглото. Един известен убиец е казал, че ако смъртта не беше толкова мръсна, повечето мъже и всички жени щяха да извършат поне по едно убийство през живота си. Том размишляваше над противната гледка пред очите си и уискито се бореше с проясняващия се поток на мислите му.

— Не издавай такива звуци — каза той. — Бързо ставай.

— Божичко! — провикна се Джени и се закова на място като уплашен див звяр. — Какво става тук? Нали не си...

— Не знам. Май съм.

— Така ли? Този път наистина прекали.

— Тя беше нетърпима — грубо отговори Том и се отпусна на стола. — Толкова непоносима, направо не е за вярване. Живее си тука хубавичко сред тези аристократични свещеници. Виж й белите чаршафи на леглото. Ние нямаме бели чаршафи. Искам да знам...

Гласът му заглъхна, както беше заглъхнал и гласът на Беделия, но по различна причина. Сега, след като бе сторил каквото бе сторил, уискито го стисна по-силно в хватката си и очите на Том взеха да се затварят. На пода Беделия дишаше тежко.

— Не, и няма да имаме — каза Джени. — Обаче този път стигна твърде далеч. Тръгвай!

— Не съм. Нищо й няма. Ще й се отрази добре. Сега ще поспя. Гледай какви чисти чаршафи! Ти няма ли да си легнеш?

Джени се приведе над Беделия и прочете в очите на пребитата жена твърда решимост и силна омраза.

— Не съм му казвала да прави такова нещо — прошепна Джени. — Това е дело на Том, не е мое. Да го предам ли на полицията, скъпа?

Очите й разказаха своята история. Том, който вече похъркваше, не биваше да бъде предаден на съда.

— Тръгвай! — подкани го Джени. — Ставай! Махни се оттук!

— Ти ми каза... следобед... днес... — сънливо отговори той. — Остави ме да спя.

— Онова беше дреболия. Просто ме удари. А това е убийство, убийство! Том, този път я уби! — Тя разтърси мъжа, за да го събуди, той постепенно осъзна какво се е случило и помътненият му мозък се скова от ужас.

— Направих го заради теб, Джени — измънка той немощно и се опита да я хване за ръката.

— Убил си я заради парите, както щеше да убиеш и мен. Махай се оттук. Но преди това я положи на леглото, звяр такъв!

Двамата вдигнаха Беделия на леглото и тихомълком се изнизаха.

— Не искам да ме арестуват с теб, а и знам, че ако те приберат, ще кажеш, че аз съм те накарала да го направиш, затова просто се махни оттук — каза Джени, докато го теглеше надолу по стълбите.

— Викария ли отивате да търсите? — обади се глас откъм тротоара. Майката на Ласкар Лу още чакаше търпеливо да чуе как Беделия пици.

— Кой викарий? — попита бързо Джени. Все още имаше шанс да спаси съвестта си заради купчинката човешка плът горе.

— Хана, „Румър Чембърс“ 63, недалеч оттук — отговори старицата.

Не обичаше много свещеника. Може би, след като Беделия така и не се разпищя, Том щеше да предпочете да размаже от бой мъжа вместо жената. Вкусове всякакви.

Джени затика мъжа пред себе си, докато не стигнаха до най-близката голяма улица.

— Сега се махай — поръча му тя задъхана. — Изчезни някъде и не се връщай при мен. Не искам да имам нищо общо с теб, Том, никога вече, чуваш ли? И си почисти ботушите.

Ненужен съвет. Тя го бутна отвратена и отчаяна и Том се просна ничком в канавката, където един полицай прояви интерес към състоянието му. Взе го за обикновен пияница. Добре, че не забеляза ботушите му. Джени оправи шапката си и хукна към адреса, който беше запомнила.

Превъзходният иконом на „Румър Чембърс“ и досега помни как се бе появила младата особа, задъхана и с посинели устни, и се бе провикнала: „Беделия, Гънисън Стрийт № 17. Кажете на викария да отиде веднага, ама веднага!“. И после бе потънала в нощта.

Съобщението било предадено на преподобния Юстас Хана, който вече преспокойно си спял. Той усетил, че положението е спешно, и без никакво колебание събудил брат Виктор. Рим и Англия си бяха поделили задълженията към бедните в квартала съгласно вярата на нуждаещите се, но Беделия беше същинска институция, затова междуцърковният етикет нямаше никакво значение.

— Нещо се е случило с Беделия — каза викарият. — А това засяга и теб, колкото и мен. Обличай се и тръгвай.

— Готов съм — долетя отговорът. — Знаеш ли нещо по-конкретно?

— Нищо, само че някой от улицата е съобщил да отидем при нея.

— Значи, може да е или трудно раждане, или нападение и убийство. Беделия няма да ни събуди за дреболия. Слава богу,

способен съм да се справя и с двете.

Двамата мъже хукнаха към Гънисън Стрийт, защото навън нямаше файтони, пък и щяха да платят за файтон колкото струва двудневното отопление на бедняк, умиращ от студ. Майката на Ласкар Лу си беше легнала и, естествено, вратата беше залостена. В стаята на Беделия завариха много повече, отколкото бяха очаквали. Римската църква благородно се зае с превръзките, а Англиканската можеше само да се моли за избавление от греховната завист. От ордена „Тясна килия“ вече бяха установили, че в повечето случаи достъпът до душата е през тялото, затова вземаха нужните мерки и обучаваха хората си по съответния начин.

— Този път е свършено с нея — прошепна брат Виктор. — Опасявам се, че има вътрешен кръвоизлив и мозъчна увреда. Нали има съпруг?

— Най-жалкото е, че всички имат.

— Да, раните говорят за домашно насилие, ясно е откъде са. — Свещеникът сниши глас. — Нали разбираш, че случаят е безнадежден? Най-много дванайсет часа.

Дясната ръка на Беделия потупа по покривката на леглото с дланта надолу.

— Мисля, че грешиш — възрази Англиканската църква. — Тя вече си отиде.

— Не, това не е предсмъртен гърч, иска да ни каже нещо. Ти я познаваш по-добре от мен.

Викарият се наведе съвсем ниско.

— Повикайте госпожица Ева — поръча Беделия и се закашля.

— Утре сутринта. Тя ще дойде утре сутринта — увери я викарият и Беделия се успокои.

Само че служителят на Римската църква, който поназнайваше едно-друго за човешкото сърце, свъси вежди и не каза нищо. В крайна сметка законът на ордена му беше съвсем ясен. Негов дълг беше да я наблюдава до зазоряване, докато луната залезе.

Малко преди да стане това, преподобният Юстас Хана каза:

— Дали не е по-добре да изпратим да повикат сестра Ева? Струва ми се, че Беделия гасне бързо.

Брат Виктор не отговори, но веднага щом приличието позволяваше, застана на прага на обителта на малките сестри от

„Червен диамант“ и потърси сестра Ева, за да облекчи страданието на Беделия Херодсфут. Без да ѝ обяснява почти нищо, той я поведе към Гънисън Стрийт № 17 и към стаята, където лежеше Беделия. След това застана на площадката и измъчено загриза пръстите си, защото като свещеник беше научен да знае и наистина знаеше какво се случва в човешкото сърце след драматично преживяване, как любовта се ражда от ужаса и страстта се излива навън, когато сърцето трепти от болка.

Беделия, разумна до последния си дъх, съхрани силите си до пристигането на сестра Ева. Малките сестри от „Червен диамант“ по правило твърдят, че тя издъхнала, бълнувайки несвързано, но тъй като поне една от сестрите се е вслушала в половината от предсмъртния ѝ съвет, това не звучи приемливо.

Беделия немощно опита да се обърне в леглото, но клетата изпотрошена човешка машина се възпротиви.

Сестра Ева се приведе напред, защото ѝ се стори, че чува ужасните признаци на предсмъртното хриптене. Беделия все още бе в съзнание и заговори удивително ясно, с грубоватия говор на улична търговка и с все още проблясащо в очите ѝ пламъче на жената, която беше танцувала върху сергията.

— Също като госпожа Джесел съм, нали? Преди да си изяде обяда и след като цяла сутрин е говорила пред учениците си.

Кюрето и сестра Ева не отвърнаха нищо. Брат Виктор стоеше пред вратата и дишаше тежко през зъби, защото страдаше дълбоко.

— Завийте ми главата с нещо — каза Беделия. — Този път здравата пострадах, а не искам сестра Ева да ме вижда такава.

— Кой беше? — попита викарият.

— Някакъв човек от улицата. Колкото познавам Адам, толкова и него познавам. Кълна се в Бога, това е истината. Тук ли е госпожица Ева? Не я виждам под кърпата. Здравата пострадах, госпожице Ева. Извинете, че не се ръкувам с вас, но нямам сили. Ето тук са четирите пенса за бульона на госпожа Аймъни и каквото можете да им дадете за пелени на бебето. Тези хора все раждат деца. Не ми е работа да говоря, защото мъжът ми не е идвал нощем в стаята ми от две години, иначе и аз щях да съм в същото положение като останалите, обаче не е идвал... Дойде някакъв непознат, който ме халоса по главата и започна да ме рита, госпожице Ева, така че е все същото и като да имах съпруг, нали? Тефтерът е в чекмеджето, господин Хана, всичко е наред, не съм дала

и едно пени от поверените ми пари на вятъра. В торбичката в скрина е каквото още не съм похарчила от парите за тази седмица... А, госпожице Ева, престанете да носите това сиво боне. Предпазих ви от дифтерита, обаче не се сетих сама, викарият така рече. Можех да го обикна повече от всеки друг, ама се появи Том, ама вие нали разбрахте, госпожице Ева, Том не е идвал при мен нощем вече две години, нито пък съм го виждала. Честна дума... не съм. Чувате ли? А вие двамата си подходате, трябва да се вземете. Често ми се е искало да беше иначе, ама това не е за жени като мен. Ако Том се беше върнал, макар че не го стори, и аз щях да съм като другите — шест пенса за бульон за бебето и шилинг за погребение. Виждали сте го в тефтера, господин Хана. Така стоят нещата. Никак не съм подходяща за вас. Но на жената винаги ѝ се иска, пък вие нямайте никакви съмнения в него, госпожице Ева. Виждала съм го на лицето му много пъти... Погребете ме... ще струва четири шилинга и десет пенса със савана.

За погребението ѝ платиха седем лири и петнайсет шилинга и всички от улица Гънисън отидоха да изкажат почести. Всички освен майката на Ласкар Лу, която видя, че вече нищо не стои на пътя ѝ към яйчените кремове, и когато погребалната карета се отдалечи, котката на прага чу как умиращата проститутка, която не можеше да умре, нададе вой:

— О, майко, майко, няма ли да ми позволиш поне да оближа лъжицата!

[73] Отпратка към Притчи Соломонови 30:15. — Б.пр. ↑

[74] Отпратка към Първо послание на апостол Павел до коринтяни 15:32. — Б.пр. ↑

[75] Стих от стихотворението на английския поет Уилям Козмо Мънкхаус (1840–1901) „Бдението на Тим О’Хара“. — Б.пр. ↑

ЦЪРКВАТА В АНТИОХИЯ

А когато дойде Петър в Антиохия, аз му се лично опрях, защото се беше изложил на осъждане.

Послание на свети
апостол Павла до галатяни
(2:11)

Майка му, набожна и благородна римска вдовица, прецени, че не му е от полза да служи в източен легион, толкова близо до свободомислещия Константинопол, и го уреди на цивилна служба в Антиохия, където чичо му Луций Сергий оглавяваше градската полиция. Валенс се подчини, както се полага на добър син и на млад човек, жаден да опознае живота, и се появи на прага на чичо си.

— Тази моя снаха — поде благородникът, — спомня си за мен само когато иска нещо. Какви ги вършиш?

— Нищо, чичо.

— Тоест всичко?

— Така си мисли майка, но не е вярно.

— Ще видим. Стайте ти са от другата страна на вътрешния двор. Багажът ти... вече пристигна. Не се тревожи, няма да се месея в личните ти дела! Не съм чичо, който ще ти чете конско. Изкъпи се. Ще поговорим на вечеря.

Само че преди да дойде време за вечеря, Татко Серга, както наричаха полицейския префект, бе повикан, научи от ковчежничеството, че племенникът му е пристигнал по суша от Константинопол като придружител на конвой на хазната и е успял да изпълни задачата си след сблъсък с разбойници на прохода непосредствено пред Тарс.

— Защо не ми каза за това? — попита чичото, докато вечеряха.

— Трябваше най-напред да докладвам в ковчежничеството — гласеше отговорът.

Серга го измери с поглед.

— Богове! Същият си като баща си!

— Киликия е скандално подредена.

— Значи, си забелязал.

— Устроиха ни засада на няма и пет мили от град Тарс. И тук ли ще бъде същото?

— Бързо се приспособяваш. Не, при нас не е същото, но Сирия не е регулирана провинция — намира се във властта на императора, не на Сената. От едната ни страна е целият непонятен Изток, от другата страна е средиземноморската измет, а на юг е тази фурия Юдея. В Сирия може да се случи всичко. Допадат ли ти тези изгледи?

— Да... под твоето командване.

— В кръвта ни е. И при хората е като при конете. Е, какво си направил, та толкова се е разтревожила майка ти?

— Тя е поизостанала, господине. От старата школа е — почитането на домашните духове, на строгата латинска триада. Не признава нищо друго освен Юпитер, Юнона и Минерва.

— Аз не... официално.

— Нито пък аз. Аз съм офицер, господине. Но майка ми иска нещо повече... А във Византия видях същото като докато служех в Петнайсети легион.

— Няма нужда да продължаваш. Всички източни легиони си приличат. Искаш да кажеш, че си последовател на Митра, нали?

Младият човек леко кимна.

— В това няма нищо лошо, момче. Митрианството е воинска религия, нищо че е чужда.

— И аз така мислех, но майка ми не одобри, след като научи, и допускам, че затова ме е изпратила тук.

— От трън, та на глог! Жена, какво да я правиш! Митрианството е много популярно в Сирия. Моето възражение срещу модерните религии е, че последователите на повечето се събират, след като падне мрак, а това означава повече работа за полицията. Тук има и група твърдоглави евреи, които се наричат християни.

— Чувал съм за тях — каза Валенс. — Всеки техен ритуал и символ е откраднат от митрианството.

— За мен не е новост. Религиите са част от моята работа, ще бъдат част и от твоята. Евреите от нашата синагога се боричкат като скити заради тази нова вяра.

— Толкова голямо значение ли има?

— Докато се боричкат помежду си, от нас се иска само да ги наблюдаваме. Разделяй и владей. Дори християните са разделени. Разбираш ли... един от ритуалите им е братската трапеза.

— Поредната кражба! Вечерята е наш важен символ — прекъсна го Валенс.

— Но за чичо ти е символ на неприятностите, скъпи мой. Всеки може да стане християнин. И евреинът може, но продължава да живее по своите Мойсееви закони (и на мен ми се наложи да изуча този проклет кодекс) и те направляват всичките му дела. След това сяда на християнско угощение редом до грък или до човек от Запад, който не убива овца или прасе... Не! Не! Евреите не докосват свинско... съгласно еврейските закони. После изпотрошават масите... но не от веселие... Не! Вдигат бунт!

— Това е детинско! — каза Валенс.

— Де да беше! Обаче призовават моите ликтори, за да пазят реда, и се налага да вземам показания от евреите от синагогата, които осъждат християните като предатели на Цезар. Ако се вслушам и в половината от нещата, които техните равини заявяват под клетва, ще трябва всяка седмица да обвинявам почтените еврейски магазинери в заговор. Когато си имаш работа с евреи, никога не съди по уликите! О, ще се преситиш от всичко това! Утре ще бъдеш разпределен на пазара, в квартала на Малката арена, наред тях. А сега иди да се напиш! Работя на тази граница от много отдавна — затова ме наричат Бащата на Сирия... Ах, да! Страшно се радвам отново да видя някой от старите сродници!

На следващата сутрин и много седмици след това Валенс патрулираше на пазара заедно с един дебел едил^[76], който изпаднаше в ярост, когато сергиите не затварят в уречения час. Двама от хората на чичо му бяха зачислени към Валенс и те, разбира се, му показаха кварталите на крадците и на проститутките, водещите гладиатори и така нататък.

Един ден зад Малката арена, близо до улица Сингон той се натъкна на тълпа, в която група от залаганията се опитваше да събере

— или да избегне — някакви залози от последното надбягване с колесници. Едилът заяви, че това не му влиза в работата, и се върна. Ликторите застанаха плътно зад Валенс, но го оставиха той да командва положението. После един дребен и суров мъж с рунтави вежди беше изблъскан към Валенс посредством викове от всички посоки, че оглавява някакъв заговор.

— Да — каза Валенс, — това е стар номер във Византия, но мисля да те приберем, приятел.

Валенс изтича нисичкия мъж и призова най-шумните му обвинители да се явят пред чичо му.

— Беше съвсем прав — каза Серга на следващия ден. — Друг го е принудил да го направи. Разпоредих дванайсет удара с бич. Разбра ли името на човека, когото са опитали да избутат към теб?

— Да. Гай Юлий Павел. Защо?

— Така и предположих. Той ми е стар познат — киликиец от Тарс. От сой, гражданин по произход, добре образован при това, обаче близките му го лишили от наследство. Затова работи, за да се прехранва.

— Говореше като човек от сой. Освен това е в прекрасна форма. Докоснах го, само мускули.

— Нищо чудно. Може да надбяга камила. Той е главата на новата секта. Обикаля навсякъде източните провинции, основава школи и ги поддържа на нужната висота. Затова го преследват евреите от синагогата. Ако му лепнат политическо обвинение, това ще го довърши.

— В такъв случай бунтовник ли е?

— Ни най-малко. А дори да беше, няма да го дам на евреите само защото го искат. Един от губернаторите опита тази игра преди години малко по-надолу по крайбрежието... в името на мира. Не му се получи. Хареса ли ти работата на пазара, момчето ми?

— Интересно е. Чичо, знаеш ли, че евреите от синагогата имат по-хубава кланица от нашата?

— Така е. Затова са толкова яки. Дузина удара с камшик са нищо за онзи евреин, макар че ще креци като луд в двора, докато го налагат. В поверения ти квартал има християни. Как ти се сториха?

— Кротки. Малко са притеснени какво да ядат по време на братски трапези.

— Знам. А, исках да ти кажа, че засега не бива да ги тормозим много, Валенс. Докладвах ми, че Павел, твоят дребен познайник, заминава в провинцията за няколко дни, за да се срещне с друг свещеник от групата, и ще го доведе, за да се опитат да изгледят различията си относно храненето. А това означава, че докато той не се върне, паството ще бъде на самотек. Човешко множество без водач се проваля. Затова евреите от синагогата ще се опитат да ги компрометират точно в този момент. Не искам тези клетници да бъдат подмамени да участват в нещо, което може да изглежда като политическо престъпление. Разбираш ли?

Валенс кимна. След прескачащите от тема на тема разговори с чичо си вечер, изпъстрени с битов гръцки и стари светски римски стихове, сутрешните си обиколки с пухтящия едил и тайните, които постоянно споделяха с него ликторите, Валенс си въобразяваше, че познава Антиохия.

Затова държеше под око стаите под колонадата зад Малката арена, където се събираха представителите на новата вяра. Един от многобройните еврейски касапи му каза, че Павел е поверил всички дела в ръцете на човек на име Варнава, но щял да се върне с още някой — Петър... явно известна личност... който щял да отстрани всички разлики в начина, по който се хранят гръцките и еврейските християни. Касапинът нямал нищо против гръцките християни, обаче ако убивали месото за трапезата си като всеки почтен еврейин.

Серга се засмя на тези приказки, но отпусна на Валенс още един-двама човека и каза, че не след дълго ще се пребори с този лъв.

Младежът се озова на бойната арена един горещ късен следобед, когато се разчу, че през нощта се очакват неприятности. Разположи ликторите си в една пресечка, така че да чуват сигнала му, и влезе в общата зала на школата, където се провеждаха братските трапези. Всички изглеждаха дружелюбни като християни, както казваха местните... и най-вече Варнава, усмихнат и достолепен мъж до вратата.

— Радвам се да се запознаем — каза той. — Ти помогна на нашия Павел в схватката онзи ден. Не можем да си позволим да го изгубим. Как ми се иска вече да се върне! — Огледа напрегнато коридора, който се пълнеше с хора от средните и ниските слоеве, които разполагаха вечерята си върху голите маси и се поздравяваха със

специален жест. — Уверявам те — продължи той, все още зареял поглед, — че не възнамеряваме да оскърбяваме братята. Разликите ни може да бъдат преодоленни само ако...

И като по даден знак от половин дузина маси едновременно се надигна гълчава и викове: „Омърсяване! Оскверняване! Варварство! Законът! Законът! Нека Цезар научи!“. Валенс се отдръпна към стената, а хората започнаха да се замерват с парчета месо и съдове, докато накрая, незнайно откъде, се появиха и камъни.

— Това е провокация — каза Валенс на Варнава.

— Така е. Идват с камъни, скрити под блузите. Внимавай, целят се в теб — предупреди го Варнава.

Тълпата вече вреше и кипеше. Част от нея се втурна към мястото, където стояха двамата, призовавайки към справедливост за Рим. Двамата ликтори на Валенс се скриха зад него, когато мъж с нож го нападна.

Валенс блъсна ръката му, а ликторите повалиха безпомощния човек, който изпусна оръжието си. Схватката за кратко успокои тълпата. Валенс се възползва от затишието и заговори бавно:

— Граждани, трябва ли да превръщате братските трапези в сражения? Нашите продавачи на карантия имат по-добри обноски.

Лек смях разведри напрежението.

— Това е работа на синагогата — промърмори Варнава. — Обаче отговорността ще падне върху мен.

— Кой оглавява вашето учение? — провикна се Валенс към тълпата.

Разнесоха се противоречиви викове.

— Павел! Саул! Той познава света... Не, не, Петър! Нашата скала! Той няма да ни предаде. Петър, живеят камък!

— Кога ще се върнат? — попита Валенс.

Споменаха няколко дати, заклеха се в тях, други ги отрекоха.

— Не се бийте, преди да се върнат. Аз не съм свещеник, но ако не почистите тази зала, нашият едил (Валенс му даде страховито прозвище) ще ви смъкне и сандалите от краката. Не бива да тъпчете хубавата храна. Когато свършите, ще заключа след вас. Побързайте. Аз познавам префекта ни, дори вие да не го познавате.

И те се подчиниха като деца, които си скастрил. Докато подаваха кошниците с отпадъците, Валенс се усмихна. Проблемът нямаше да се

разраства повече.

— Ето ключа — каза накрая Варнава. — Синагогата ще се закълне, че аз съм наел човека да те убие.

— Така ли? Хайде да се срещнем с него.

Ликторите изтикаха затворника си напред.

— Лош късмет! — каза човекът. — Трябваше да ти отмъстя за смъртта на брат си в прохода преди Тарс.

— Брат ти се опита да ме убие — възрази Валенс.

Човекът кимна.

— В такъв случай сме квит. — Валенс даде знак на ликторите, които освободиха човека. — Освен ако наистина не искаш да се видиш с чичо ми.

Мъжът изчезна като пъстърва в сумрака. Валенс върна ключа на Варнава и каза:

— На твое място не бих пуслал хората отново, докато не се върнат водачите ви. Не познаваш Антиохия като мен.

Прибра се у дома, следван от ухилените ликтори, а когато разказаха на чичо му, той също се ухили до ушите и му каза, че е постъпил правилно — дори като е взел Варнава под крилото си.

— Разбира се, аз не познавам Антиохия като теб, но сериозно ти казвам, скъпи мой, според мен този път си спасил църквата на християните. При мен вече са показанията на трима човека, че твоят приятел от Киликия бил християнин, нает от Варнава. Толкоз по-добре за Варнава, че си пуслал негодника на свобода.

— Ти ми каза, че не искаш да бъдат подлъгани към неприятности. Освен това така беше справедливо. В крайна сметка може би наистина съм убил брат му. Наложил се да се разправим с двама от онези.

— Хубаво! Запазваш самообладание в трудни моменти. Ще ти трябва. На нас с теб не ни е писано да се излежаваме в уединени паркове. Трябва да се срещна с Петър и Павел, когато се върнат, и да разбера какво са решили за проклетите си трапези. Не може ли просто хората да се напият и толкова?

— В града говорят за тях като за богове. Между другото, чичо, размириците сред евреите в синагогата са дело на Йерусалим, не наше.

— Не думай! Вече разбираш ли защо те пуснах да патрулираш из пазара с онзи шишко? От теб ще излезе чудесен полицай!

Валенс се срещна с уплашеното и смесено паство край чешмите и сергиите, докато обикаляше квартала. Изглежда, им беше олекнало, че за известно време нямат достъп до стаите си, а също и от вестта, че Петър и Павел ще се явят пред префекта на полицията, преди да се обърнат към тях с важния въпрос за трапезите.

Валенс не присъства на първата половина от разговора, която беше официална. Втората, в прохладния вътрешен двор под тентата, с напитки и ордъври, се проведе на фона на лимоново-лавандуловия залез и не беше толкова официална.

— Вече се познавате, струва ми се — каза Серга на дребничкия слаб Павел, когато влезе Валенс.

— Да, разбира се. Вече сме ви двойно задължени — гласеше бързият отговор.

— О, влиза в задълженията ми. Надявам се, че сте пътували добре по хубавите ни пътища — каза Валенс.

— Да, така мисля. — Павел отговори така, сякаш не бе обърнал внимание на пътищата.

— Щеше да е по-добре да бяхме пътували с лодка — обади се Петър, едър и възпълен мъж с очи, които сякаш не виждаха нищо, и с наполовина парализирана ръка, полегнала в скута му.

— Валенс пристигна по суша от Византия — отбеляза чичо му. — Предпочита да се доверява на краката си.

— И така трябва на тази възраст. Коя беше най-хубавата част от пътуването ви по Вия Себасте? — попита Павел заинтригуван и Валенс неусетно започна да разказва възторжено за дългия път през планините, който Павел, изглежда, беше извървял целия.

— Много хубаво — гласеше коментарът. — А сигурно сте пътували с по-тежко снаряжение от мен.

— Кое е вашето най-голямо постижение? — попита го Валенс на свой ред.

— Изминавал съм... — Павел спря и се поправи: — Ала не аз, а Господ... — промърмори той. — Човек трудно се освобождава от самохвалството.

Лицето на Петър се сгърчи.

— Да, трудно наистина — рече той. После се обърна към Павел, сякаш бяха само двамата: — Вярно е, че съм се хранил с езичници по техните обичаи. Ала тогава се съмнявах, че постъпвам разумно.

— Това вече е зад гърба ни — благо отбеляза Павел.

— Решението за църквата вече е взето... за малката общност, която ти спаси, сине. — Той се обърна към Валенс с усмивка, която почти покори сърцето на младежа. — А сега ми кажи какво мислиш за нас, християните, като римлянин и като полицаи.

— Мисля, че трябва да поддържам реда в поверения ми участък.

— Хубаво! Трябва да служиш на Цезар! Но като слуга на Митра, така да се каже... на какво мнение си относно споровете за трапезите?

Валенс се поколеба. Чичо му го насърчи с кимване.

— Като слуга на Митра аз се храня с всеки посветен, стига храната да е чиста — отвърна Валенс.

— Точно там е трудността — отбеляза Петър.

— Митра ни учи също — продължи Валенс — да споделяме дори изкаляна кост, ако няма нищо по-добро.

— Значи, не правите разлика между хората на вашите трапези? — настойчиво попита Павел.

— Как бихме дръзнали? Всички са Негови чада. Хората създават законите, не боговете — цитира Валенс от стария ритуал.

— Повтори го, дете!

— Боговете не създават закони. Те променят сърцата на хората. Останалото е Духът.

— Чу ли това, Петре? Чу ли? Това е най-висшето учение! — настоя Павел пред своя мълчалив сподвижник.

Валенс, леко смутен, че говори за вярата си, продължи:

— Разбирам, че еврейските месари искат да колят всички животни за вашите хора. Търговията е в основата на всичко.

— Може би има нещо повече — каза Павел. — Послушай малко.

И поде прелюбопитен разказ за Бога на християните, който по думите му приел човешки облик и когото йерусалимските евреи преди много години представили пред властите като заговорник. Каза, че самият той бил по онова време твърде праволинеен, поради което бил съгласен с присъдата и не приемал последователите на новия Бог. Ала един ден чул гласа на Бога, огряла го светлината Му и преживял коренна промяна — точно като в митрианската вяра. След това срещнал някакви хора, които го посветили — те бродели и разговаряли и най-вече се хранели заедно с новия Бог, преди Той да бъде убит. Те го и видели, подобно на Митра, след като възкръснал от гроба. Павел и

тези другите — Петър бил един от тях — опитали да проповядват за него пред евреите, ала безуспешно; и така едно подир друго Павел се върнал обратно у дома в Тарс, където близките му го лишили от всичко като вероотстъпник.

Там рухнал от преумора и отчаяние. Дотогава на никого от тях не било хрумвало да разкрие новата религия пред друг освен пред праведните юдеи, защото техният Бог бил евреин по рождение. Павел малко по малко започнал да осъзнава възможността да работят извън тяхната общност. Каза, че проповядването на новото учение в чужбина вече е изцяло под негов контрол и че ще промени света с него.

След това накара Петър да довърши разказа, а той заговори съвсем бавно и обясни, че преди няколко години е получил заповед от Бог да проповядва пред римски офицер от нередовната войска на юг, след което въпросният офицер и повечето от хората му станали християни. Петър ги посветил още същата нощ, макар че ни един от тях не бил евреин.

— И се убедих, че нищо под небето не може да се нарече нечисто — завърши Петър.

Павел светкавично се извърна към него и се провикна:

— Значи, признаваш! Очевидно е от твоята уста.

Петър затрепери като лист и дясната му ръка аха да се повдигне.

— За говора ми ли ме порицаваш?^[77] — поде той, но лицето му се сгърчи и той се задави.

— Не! Да не дава Бог! Отново моля за Божията прошка! — Павел видимо се разстрои, докато Валенс наблюдаваше този невероятен изблик.

— Като говорим кое е чисто и кое нечисто — поде чичо му, — в града отново се е появила онази отвратителна песен. Пееха я на главната улица вчера, забеляза ли, Валенс? — Погледна племенника си, който схвана намека.

— Да, за маринованата риба, господине. Това ще предизвика ли проблеми?

— Със сигурност, точно както човек ожаднява от тази риба. — Върху масата имаше съд с маринована риба. — Как беше текстът? А, да! — И Серга си затананика:

*Акули и сардини,
чисти или не,
Петър се закани,
мариновани от Галилея,
мои всичките ще станат.*

Пееше гърлено и провлачено.

*Кааак?
В мрежи или с въдици,
докато се съгласят и боговете.
Когааа?
Когато рибата от Галилея
се възкачи на Есквлин!*

— Някой ден ще стане — каза Павел. Обърна се към Петър, когото утешаваше нежно, и отново заговори с нормалния си, малко рязък глас: — Да, дължим много на факта, че онзи центурион^[78] беше покръстен тогава. Така узнахме, че целият свят ще приеме Бога, а аз проумях какво трябва да бъде следващото ми дело. Пристигнах от Тарс да проповядвам тук известно време. И никога няма да забравя колко добре се отнесе към нас префектът на полицията.

— Първо, с Корнилий бяхме колеги отдавна — усмихна се Серга над чашата със силното си питие. — Беше ми близък приятел и... как беше?... „заедно изпращахме на чаша предългия източен ден“^[79] и така нататък. Второ, веднага разпознавам добрия работник. Онези дисаги от камилска кожа, които ми направи, Павле, още са здрави. И трето, което за един роб на навика е най-важното — онзи гръцки лекар, препоръчан от теб, е единственият, който се справя с уголемения ми черен дроб.

Подаде му чаша чисто вино, което Павел остави пред Петър — неговите устни бяха напукани и побелели в ъгълчетата.

— Обаче проблемите ти ще дойдат от твоя народ — продължи префектът. — Йерусалим никога не прощава. Рано или късно ще те

обвинят в измяна.

— Аз ли не знам? — възкликна Петър. — Обаче решението, което всички взехме за нашите братски трапези, може отново да обедини юдеите и гърците срещу нас. Както ти казах, префекте, помолихме гръцките християни да не затрудняват участието на евреите християни в братските трапези, като ги принуждават да ядат месо от животни, които не са убити надлежно. (И бездруго по нашия начин е много по-полезно.) По този въпрос все пак бихме могли да се разберем. Обаче остава едно друго важно нещо. Някои от нашите гръцки християни носят на братските трапези храна, която са купили от вашите жреци след направени жертвоприношения. А това не може да допуснем.

Павел надменно се извърна към Валенс.

— Искаш да кажеш, че купуват приношенията пред олтара — каза младежът. — Но така постъпват само най-бедните. И са предимно обрезаки. Продажбата им е привилегия на арабските месари, не биха искали да се лишат от нея.

— Както вече предложих, позволете отделни маси за евреите и за гърците — неочаквано се обади Петър.

— Така накрая ще се стигне до отделни църкви. Църквата трябва да бъде една — подметна Павел през рамо и думите му прозвучаха като удар с пръчка. — Предвиждаш ли проблеми, Валенс?

— Чичо ми... — поде Валенс.

— Не, не! — засмя се префектът. — Твоята Сирия е уличният пазар на улица „Сингон“. Хайде да чуем мнението на нашия легат за поверената му територия.

Валенс се изчерви и се постара да събере мислите си.

— Първо, свинското — каза той. — Евреите го ненавиждат.

— Съвсем вярно. Кажи ми кой яде свинско източно от Адриатическо море! Не искам да умра от тения. На мен ми дай див глиган. Точка!

Серга си сипа още една чаша вино и хапна малко маринована езерна риба, за да усети по-добре аромата на напитката.

— Ала въпреки това — приведе се напред Петър като глух, — ако позволим на еврейските и на гръцките християни да седят на отделни маси, бихме избегнали...

— Нищо друго освен спасението — каза Павел. — Откъснали сме се от Мойсеевия закон. Живеем по законите на нашия Бог, чрез него и в негово име. Иначе сме нищо. Какъв смисъл има да се връщаме към стария закон по време на хранене? Кого заблуждаваме? Йерусалим? Рим? Бог? Ти самият си се хранил с езичници! Сам каза...

— Човек говори повечко, когато се увлече — отвърна Петър и лицето му отново се навъси.

— Този път ще кажеш точно каквото мислиш — процеди Павел през зъби. — Ще запазим църквата единна, в името на Бог и чрез него. Ще дръзнеш ли да не се согласиш?

— Не дръзвам, Бог ми е свидетел. Ала аз се отрекох от него... отрекох се от него... А Той рече... че съм камъкът, върху който ще се съгради църквата.

— Ще се погрижа да се съгради, ала не аз... — отново заглъхна гласът на Павел. — Утре ти ще говориш пред единствената църква и единствената трапеза на света.

— Това си е ваша работа — каза префектът, — но ви предупреждавам, че проблемите ще дойдат от вашите събрата.

Павел се надигна да се сбогува, но се олюля, вдигна ръка към челото си и още докато Валенс го водеше към едно канапе, рухна от пристъп на смъртоносната сирийска малария, която връхлита като змийче.

Валенс, който беше боледувал от нея, поръча да донесат от стаята му тежката му кожена наметка за път. Момичето, което беше купил няколко месеца по-рано в Константинопол, му я донесе. Петър неловко уви с кожата треперещото си тяло, префектът нареди да донесат лимонов сок и гореща вода, а Павел благодари и на двамата и се извини с потракващи по ръба на чашата зъби.

— По-добре днес, отколкото утре — отбеляза префектът. — Изпийте това, изпотете се и останете да пренощувате тук. Да повикам ли лекар?

Павел отвърна, че пристъпът ще отmine по естествен път, и щом се съвзе достатъчно да стъпи на краката си, настоя да тръгне с Петър, колкото и да бе късно, за да подготвят речта си пред църквата.

— Кой беше този едър и тромав мъж? — попита момичето Валенс, докато отнасяше кожата. — Беше по-шумен от дребния, който наистина страдаше.

— Той е свещеникът от новата школа до Малката арена, скъпа. Според чичо ми този човек е убеден, че навремето се е отрекъл от своя бог, който е умрял заради него.

Тя се закова намясто на лунната светлина, праметнала през ръка завивката от лъскави чакалови кожи.

— Така ли? Моят бог ме купи от търговците като кобила. А и плати прескъпо, нали така.

— Не и за теб! — категорично каза Валенс.

— Ала аз няма да се отрека от своя бог — жив или мъртъв... О, не, не и мъртъв. Моят бог ще живее... заради мен. Живей, кръв в моето сърце, живей вечно!

Щеше да е по-добре Павел и Петър да не си бяха тръгнали толкова късно от дома на префекта, защото, както Серга прекрасно знаеше, в града се носеше слух — явно потвърден от дългия им разговор, — че лично държавният секретар на Цезар в Рим урежда с посредничеството на Павел скверно смесване на еврейските и гръцките християни и че след като това стане чрез безразборната консумация на забранена храна, всички евреи се ще смесят в едно като християни — тоест ще бъдат от новата свободомислеца секта, а не от придиричивия и непокорен „народ на евреите в границите на империята“. Според слуха те в крайна сметка щели да изгубят правата си като римски граждани и щяло да бъде възможно да се продават на всеки пазар за роби.

— Разбира се — обясни Серга на Валенс на следващия ден, — този слух идва от Йерусалимската синагога. Нашите евреи в Антиохия не са толкова умни. Прозираш ли каква игра играят? Петър скверни еврейския народ. Ако тази вечер го посече някой млад фанатик, още по-добре.

— Няма — увери го Валенс. — Ще го пазя.

— Дано. Обаче ако не го намушкат — продължи Серга, — ще се опитат да вдигнат бунт в града под предлог, че когато евреите изгубят правата си като граждани, той ще стане нещо като християнски цар.

— В Антиохия? В тази година от римския календар? Това е налудничаво, чичо.

— Всяка тълпа е налудничава. Защо иначе ни плащат? Чуй ме, постави конен патрул зад Малката арена. С негова помощ принуждавай хората да се движат, когато събранието свърши. Постави

двама полицаи на верандата на школата им. Предупреди да накарат Павел и Петър да изчакаат там с тях, докато разчистят улиците, и после ги доведете при мен. Нападайте само в крайна нужда. И тогава ударете мощно, преди да полетят камъните. Не пришпорвайте малките ми коне повече от нужното... и се оглеждайте за „Маринована риба“!

Валенс познаваше добре поверения му участък, затова, докато отиваше на пост онази вечер, той си мислеше, че предпазните мерки на чичо му са прекомерни. Разбира се, християнската църква беше пълна и отвън също чакаше огромно множество, за да научи какво е решението относно трапезите. Повечето хора изглеждаха християни, ала имаше и местни безделници и като във всяка тълпа, те се забавляваха, като пееха популярни песни, докато чакат. Всичко вървеше гладко, докато група християни не подеха доста дързък химн, който гласеше:

*На трон над Цезар и земния съдник!
Очакваме ний Твоето пришествие... не се бави!
Раждането ти посрещнаха с меч
царете на изгрева,
а днес в полунощ оскърбени въставаме ние!*

— Да, а ако камила прекатури някоя сергия за риба, аз ще бъде виновен — промърмори Валенс. — Започна се!

И наистина далечни гласове запяха „Маринована риба“, но преди Валенс да успее да продума, се разнесе мощен вик:

— Я да мълчите, да не мариноваме вас преди рибата!

Вече се здрачаваше, когато от претъпканата църква се разнесе вик и паството се изля навън към тълпата. Всички говореха за новите порядки на братските трапези и повечето хора бяха на мнение, че те са разумни и лесни за изпълнение. Бяха единодушни също, че Петър (Павел явно не беше участвал активно в обсъждането) е говорил като озарен свише, затова всички се гордееха, че са християни. Някои от тях се хванаха за ръце на уличката и запяха „На трон над Цезар...“.

— Мисля, че вече е време да започнем да ги насочваме да се разотиват — провикна се Валенс към младия комендант на конния

патрул. — О! И нека „... нощта също получи своя заслужен химн“, както би казал чичо.

Зад Малката арена се показаха четири надути тръби, знаме и дузина конни полицаи. Умните им дребни арабски коне предпазливо поеха напред, запристъпваха на една страна и благо си запроправяха път в множеството, сякаш искаха хората да ги потупват и да ги галят, докато тръбите се деряха оглушително на тясната уличка. Не след дълго един открит площад наблизко пое част от хората. Тук патрулът се раздели на четворки и започна да кръстосва площада, оказвайки почит пред изображенията на боговете на всеки ъгъл. Хората спираха, както обикновено, да наблюдават как конниците ръсят тамян в окачените по стените кадилници, децата се пресягаха да погалят конете, които познаваха, семействата се събираха отново в изпълнения с пушек здрач, амбулантни търговци предлагаха готвена храна и не след дълго навалицата се сля с обичайното оживление по главните улици. Валенс се приближи към верандата на църквата, където Петър и Павел чакаха сред неговите ликтори.

— Браво на теб! — похвали го Павел.

— Как е треската? — попита Валенс.

— Днес ме пощади. Мисля, че с Божията благословия постигнахме своето.

— Радвам се да го чуя! Чичо ми поръча да ви предам, че сте добре дошли в дома му.

— Желанието му е заповед за нас — отговори Павел с бърз и изискан жест. — Сега, след като отхвърлихме бремето на днешния ден, за нас ще бъде удоволствие.

Петър се присъедини към тях като изморен вол. Валенс го поздрави, но той не отвърна.

— Остави го — прошепна Павел. — Силата излезе от него^[80]... и от мен... за малко. — И неговото лице изглеждаше пребледняло и изпито.

Улицата беше пуста и Валенс мина напъряко през една пресечка, където леки жени се бяха надвесили от прозорците и се смееха. Тримата крачеха спокойно заедно, следвани от ликторите, а някъде далеч чуха тръбите на нощната стража, която отдаде чест на статуята на Цезар в края на обиколката им. Павел тъкмо обясняваше на Валенс как цялата Римска империя ще се промени от споразумението,

постигнато от християните за техните братски трапези, когато зад тях се прокрадна безочливо малко еврейче, което свиреше „Маринована риба“ на някаква местна гайда.

— Не може ли някой от вас да спре този дребен пакостник? — засмя се Валенс. — Не бива никой да ти се подиграва в тази важна вечер, Павле.

Ликторите направиха няколко крачки назад, размахаха факла към момчето, но то отстъпи още по-назад и ги увлече подире си. Чуха как Павел извика и бързо се върнаха, но завариха Валенс да кашля, проснат на земята... кръвта му бе образувала локва до дрехата на коленичилиия до него Павел. Петър се приведе над тях и безпомощно размаха юмрук.

— Някой изтича иззад този кладенец. Прониза го и избяга. Чуйте! — каза Павел.

Само че не се чуваха никакви стъпки, а еврейчето с гайдата беше изчезнало яко дим.

— У дома! Бързо! Умирам! — промълви Валенс.

Откъртиха един капак от витрината на някакъв магазин, настаниха го върху него и го понесоха, а Павел закрачи до носилката. Положиха го в осветения вътрешен двор на дома на префекта и един ликтор хукна да доведе лекаря му.

Павел се взираше в лицето на младежа и когато Валенс леко потръпна, нареди на момичето да донесе дебелата кожена наметка. Тя я донесе и положи главата му в скута си.

— Раната не е сериозна. Не кърви много, значи, не е сериозна, нали? — повтаряше тя.

Усмивката на Валенс я поуспокои, докато не се появи префектът и не видя смъртоносното пронизване нагоре под ребрата. Нахвърли се на евреите:

— Утре ще има да търсите къде е била църквата ви!

— Не, не... — вдигна Валенс ръката си, която момичето целуваше. — Беше онзи мъж от Киликия. Заради брат си! Тъй рече.

— Онзи мъж от Киликия, когото ти освободи, за да спасиш тези християни, защото аз...

Валенс направи знак на чичо си, че е точно така, а момичето започна да го умолява да почерпи от нейните сили, докато пристигне лекарят.

— Прости ми — каза Серга на Павел. — Ала въпреки това ми се ще вашият Бог веднъж завинаги да иде в Хадес... Какво да пиша на майка му? Може ли някой от вас, същества на словото, да ми каже какво да ѝ напиша?

— Какво общо има тя с него? — провикна се момичето. — Той е мой... мой! Заклевам се пред боговете, че той ме купи! Аз съм негова и той е мой.

— По-късно ще се разправяме с онзи киликиец и с приятелчетата му — каза един от ликторите. — А сега какво?

По някаква причина мъжът, макар и навикнал на кървави рани, погледна към Петър.

— Дайте му да пие и чакайте — рече Петър. — Виждал съм... такава рана.^[81]

Валенс пи и страните му леко възвърнаха цвета си. Направи знак на Серга да се приведе.

— Какво има, най-скъпо същество, какво те тревожи?

— Киликиецът и неговите приятели... Не бъдете строги с тях... Те са разстроени... Не знаят що вършат^[82]... Обещай ми!

— Не зависи от мен, дете, а от закона.

— Няма значение. Ти си брат на баща ми... Хората правят законите, не боговете... Обещай ми!... Свършено е с мен!

Главата на Валенс се отпусна върху неговата любяща възглавница.

Петър сякаш беше изпаднал в транс. Лицето му престана да потрепва, когато той изрече:

— Прости им, понеже не знаят що вършат. Чу ли това, Павле? Каза го той, езичник и идолопоклонник!

— Чух. Защо да не го покръстим? — тутакси отвърна Павел.

Петър се вторачи в него, сякаш излизаше от морето.

— Да — рече най-накрая. — Това невръстно войниче... А какво разпорежда сега?

Павел повтори предложението си.

Другият измъчено вдигна парализираната си ръка, която някога бе вдигнал в една зала, за да отхвърли едно обвинение.

— Тихо! — рече. — Наистина ли мислиш, че човек, изрекъл тези думи, се нуждае такива като нас да го посветят само на един бог?

Павел се сви благоговейно пред своя съратник, величав и властен, разкрил новия си облик след толкова години.

— Както речеш... както речеш... — заекна той и подмина безмълвно богохулството. — Пък и конкубината е тук...

Момичето не го чу, защото челото под устните ѝ студенееше, макар тя пламенно да зовеше своя бог, който я беше купил скъпо и прескъпо, да не умира, а да живее.

[76] Длъжностно лице в Древния Рим. Сред отговорностите му са спортните състезания, строителният надзор, зърнените запаси на града и инфраструктурата. — Б.пр. ↑

[77] Вероятно е свързано с третото отричане на Петър от Исус (Марк 14:70). — Б.пр. ↑

[78] Корнилий. Вж. Деяния на светите апостоли, X. — Б.пр. ↑

[79] Епиграма на старогръцкия поет Калимах (305–240 г. пр.Хр.) по повод смъртта на приятеля му Хераклит. — Б.пр. ↑

[80] Алюзия с Марк 5:30. — Б.пр. ↑

[81] Раната на Валенс напомня на Петър на раната от копие на Исус, нанесена след смъртта му на кръста от един войник. — Б.пр. ↑

[82] Вж. словата на Исус на кръста: „Отче, прости им, понеже не знаят що вършат“ (Лука 23:34). — Б.пр. ↑

БЛЕЙ, БЛЕЙ, ЧЕРНА ОВЦА

Блей, блей, овчице.
Имаш ли вълна?
Имам вълна три торби.
За стопанина една, за
стопанката една,
а момчето, дете плаче,
ще остане с пръст в уста.
Детско стихче

ПЪРВАТА ТОРБА

Когато бях в дома на баща си, живеех на по-хубаво място.

Слагаха Пънч да си легне — бавачката и прислужникът, и Мита, високото момче от град Сурат с чалмата в червено и златно. Джуди, вече настанена под мрежата за комари, спеше дълбоко. Бяха позволили на Пънч да остане за вечеря. През последните десет дни той се радваше на многобройни привилегии, а на поведението му, най-често шумно и необуздано, хората от неговия свят откликваха с още по-голяма доброта. Седеше на ръба на леглото си и предизвикателно клатеше крака.

— Пънч баба^[83], няма ли да си лягаш? — предложи бавачката.

— Не — отсече Пънч. — Пънч баба̀ иска приказката за онази рани^[84], която била превърната в тигрица. Мита да ми я разкаже, а слугата да се скрие зад вратата и когато трябва, да ръмжи като тигър.

— Ама Джуди баба̀ ще се събуди — възрази бавачката.

— Джуди баба̀ вече е будна — обади се тъничко гласче откъм мрежата за комари. — Имало едно време една рани, която живеела в Делхи. Продължавай, Мита... — И момиченцето отново се унесе, когато Мита поде приказката.

Пънч за пръв път си подсигуричаше приказка след толкова нищожна съпротива. Дълго размишлява. Слугата ръмжеше като тигър в различни тоналности.

— Идеално! — авторитетно заяви Пънч. — Защо татко не идва да ме натупа?

— Пънч баба̀ заминава — обясни бавачката. — След седмица Пънч баба̀ вече няма да е тук, за да ми скубе косата. — Тя въздъхна тихичко, защото много обичаше момченцето.

— През Гхатите^[85] с влак ли? — попита Пънч и се изправи в леглото. — Чак до Нашик^[86], където живее принцесата тигрица?

— Тази година не в Нашик, малък сахиб — отговори Мита и го вдигна на рамото си. — Надолу до морето, където растат кокосови

орехи, а после с голям кораб през морето. Ще вземете ли и Мита в Европа?

— Всички ще дойдете — заяви Пънч от висотата на Митовото силно рамо. — И Мита, и бавачката, и слугата, и Бхини от градината, и Салам капитан сахиб със змията.

В гласа на Мита не се долавяше нито капка присмех, когато отговори:

— Сахиб е много великодушен! — И смъкна момченцето на леглото.

Бавачката, седнала на озарения от лунна светлина праг, го приспа с нескончаемия протяжен химн, който пееха, когато ходеха в католическата църква в Парел^[87]. Пънч се сви на кравайче и заспа.

На следващата сутрин Джуди се развика, че в детската стая има плъх, затова той забрави да й съобщи чудесната новина. Пък и нямаше голямо значение, защото Джуди беше само на три и нямаше да разбере. Пънч обаче беше петгодишен и знаеше, че пътуването до Англия ще бъде много по-приятно, отколкото до Нашик.

* * *

Татко и мама продадоха каретата и пианото, изпразниха къщата, намалиха посудата за всекидневните хранения и дълго се съветваха помежду си, надвесени над купчина писма с пощенска марка от Роклингтън.

— Най-лошото е, че човек няма как да е сигурен в нищо — каза татко, подръпвайки мустаците си. — Писмата са чудесни сами по себе си и условията са доста разумни.

„Най-лошото е, че децата ще отраснат далеч от мен“, помисли си мама, ала не го изрече гласно.

— Има стотици случаи като нашия^[88] — горчиво отбеляза татко. — Ти ще се прибереш у дома след пет години, скъпа.

— Тогава Пънч ще е на десет, а Джуди — на осем. О, колко много, много, много време! И съм принудена да ги оставя при непознати хора.

— Пънч е общително хлапе. Навсякъде ще си намери приятели.

— А кой ще обича моята Джу?

Двамата стояха надвесени над легълцата в детската стая до късно през нощта и мисля, че мама тихо плачеше. След като татко излезе, тя коленичи до леглото на Джуди. Бавачката я видя и отправи молитва децата на мемхасиб винаги да обичат нея, а не някоя непозната.

Молитвата на мама пък беше малко нелогична. Накратко гласеше: „Нека тези непознати обичат децата ми и се държат добре с тях като мен, но нека запазя тяхната обич и доверие за вечни времена. Амин“. Пънч се почеса насън, а Джуди измрънка. Това бе единственият ответ на молитвата ѝ, а на следващия ден всички отидоха на брега на морето, а там на пристана Аполо Бандер се разигра сцена, когато Пънч разбра, че Мита не може да дойде, а Джуди научи, че бавачката също трябва да остане. Пънч си намери много интересни неща на огромния параход — дебелите въжета, скрипеца, паропровода — много преди Мита и бавачката да изтрият сълзите от очите си.

— И да се върнеш, Пънч баба — провикна се бавачката.

— Върни се, когато вече си бара сахиб^[89] — додаде и Мита.

— Добре — обеща Пънч. — Ще се върна и ще бъда бара сахиб Бахадур^[90].

В края на първия ден Пънч настоя да го свалят в Англия, която несъмнено беше съвсем наблизо. На следващия ден излезе силен вятър и на Пънч му беше много лошо. Щом се възстанови, той се закани:

— Когато се върна в Бомбай, ще го направя по суша, с карета. Този кораб е много лош.

Шведският боцман го утешаваше и с течение на времето момчето отново промени мнението си относно пътуването. Имаше толкова много за гледане, за пипане, за разпитване, че Пънч почти забрави за бавачката, Мита и слугата и трудно успяваше да си припомни дори няколко думи на индустани, който преди му беше като втори език.

С Джуди нещата стояха по-зле. В деня, преди параходът да пристигне в Саутхамптън, мама я попита дали не иска пак да види бавачката. Джуди отправи поглед към синьото море, погълнало кратичкото ѝ минало, и попита:

— Бавачката ли? Коя бавачка?

Мама се разплака, а Пънч се озадачи. Тогава за пръв път мама пламенно го помоли да не допуска Джуди да забрави мама. Пънч виждаше, че Джуди е мъничка, съвсем мъничка, и че мама всяка вечер

през последните четири седмици идва в каютата да приспива нея и Пънч с някаква загадъчна песен, която той наричаше „Сине, сърце мое“^[91], но просто не разбираше смисъла на молбата на мама. Обаче се зае да изпълни дълга си и в мига, в който мама излезе от каютата, попита Джуди:

— Джу, помниш ли мама?

— Ами да — отговори тя.

— Винаги да я помниш, иначе няма да ти дам хартиените патета, които червенокосият капитан сахиб ми изряза.

И Джуди обеща винаги да помни мама.

Мама още много пъти го помоли за същото, татко повтаряше същата молба толкова настойчиво, че детето се уплаши.

— Побързай да се научиш да пишеш, Пънч — рече татко, — за да ни изпращаш писма в Бомбай.

— Просто ще дойда в спалнята ви — отвърна Пънч и татко се задави.

Напоследък нещо все стискаше мама и татко за гърлото. Когато Пънч напомняше на Джуди, че не бива да забравя, те се давеха. Когато Пънч се излегна на канапето в пансиона в Саутхамптън и нарисова бъдещето си в пурпурно и златисто, те се задавиха. Същото се случи и когато Джуди поднесе устничките си за целувка.

Много, много дни четиримата скитаха по земята: Пънч нямаше на кого да раздава нареждания, Джуди беше твърде мъничка за каквото и да било, а татко и мама — мрачни, разсеяни и хълцащи.

— Къде е нашата индийска гари^[92]? — питаше Пънч, изморен от отвратителното превозно средство на четири колела с багажник за куфарите им отгоре. — Това нещо толкова говори, че не мога аз да говоря. Къде е нашата индийска гари? Преди да заминем, попитах господин Инверарити защо седи в нея, и той отговори, че вече била негова. Пък аз му викам: „Ще ви я дам“ — господин Инверарити ми харесва, затова. И го питам: „Можете ли да си пхнете краката в кожените дръжки до прозорците?“. Пък господин Инверарити се засмя и отговори, че не може. Вижте! Мама пак плаче. Не знаех, че не бива да правя така.

Пънч извади крачетата си от ремъците на файтона, вратата се отвори и той тупна в прахта сред каскада от вързопи точно пред

портата на неугледна малка вила, на чиято порта пишеше „Даун Лодж“.

— Да се махаме — каза Пънч. — Това място не е хубаво.

Обаче мама, татко и Джуди бяха слезли от файтона и вече внасяха в къщата целия им багаж. На прага стоеше жена в черно, широко усмихната, със сухи и напукани устни. Зад нея се виждаше мъж, едър, кокалест, с прошарена коса и с един куц крак, а зад него се подаваше дванайсетгодишно момче с черна коса и мазно лице. Пънч огледа тримата и се приближи безстрашно, както беше свикнал да постъпва в Бомбай, когато идваха посетители, а той се случеше да си играе на верандата.

— Приятно ми е, аз съм Пънч — представи се той.

Обаче те всички се бяха вторачили в багажа — всички освен мъжа с прошарената коса, който се ръкува с Пънч и каза, че той е „умно момче“. Настана голямо суетене и тропане с куфарите, а Пънч се сгуши на дивана в дневната и обмисли положението.

— Тези хора не ми харесват — каза Пънч, — но карай. Скоро ще си заминем. Винаги бързо си заминаваме отвсякъде. Искане ми се скоро да се приберем в Бомбай.

Обаче желанието му не се сбъдна. Цели шест дни мама току плачеше и показваше на жената в черно дрехите на Пънч — волност, която бе крайно неприятна за Пънч. „Може би тя е новата бяла бавачка“ — помисли си той.

— Ще ѝ казвам Леляроза, ама тя не ми вика сахиб. Казва само Пънч — довери той на Джуди.

— Какво е Леляроза?

Джуди не знаеше. Нито тя, нито Пънч бяха чували някоя животина да се нарича „леля“. Техният свят се състоеше от татко и мама, които знаеха всичко, позволяваха всичко и обичаха всички — дори Пънч, който излизаше в градината в Бомбай и точно след като му бяха отрязали ноктите, пак ги правеше черни, защото, както обясняваше между две шляпвания с чехъла на страшно ядосания си баща, усещал пръстите си „много нови на връхчетата“.

Неизвестно по какви съображения Пънч прецени за разумно да застава така, че и двамата му родители да са между него и жената в черно и чернокосото момче. Не ги харесваше. Допадаше му само мъжът с прошарената коса, изразил желание да бъде наричан

Чичохари. Кимаха си един на друг, когато се срещаха, и мъжът му показва едно малко корабче с приспособление, което го издигаше нагоре и го спускаше.

— Това е макет на „Бриск“, на малкия „Бриск“, пострадал здравата в Наварино^[93]. — Мъжът с прошарената коса изтананика последните думи и после замълча. — Ще ти разкажа за Наварино, Пънч, когато двамата с теб ходим на разходка. Обаче не бива да пипаш кораба, защото това е „Бриск“.

Много преди да излязат на въпросната разходка, първата от много подобни, събудиха Пънч и Джуди в една мразовита февруарска сутрин, за да се сбогуват с мама и татко, представете си. Този път и двамата плачеха. Пънч беше много сънен, а Джуди беше сърдита.

— Не ни забравяйте — помоли ги отново мама. — О, синчето ни, не ни забравяй и се постарай Джуди също да ни помни.

— Вече съм поръчал на Джуди да помни — отговори Пънч и се заусуква, защото брадата на татко го гъделичкаше. — Предупредих Джуди десет... четирийсет... единайсет хиляди пъти. Обаче Джу е мъничка... още е бебе... нали?

— Да — отвърна татко, — още е бебе и ти трябва да се държиш добре с Джуди и да се постараяш бързичко да се научиш да пишеш, и... и...

Пънч се върна в леглото. Джуди спеше дълбоко, а долу се чу трополенето на файтона. Татко и мама бяха заминали. Не за Нашик, той беше отвъд морета, а за някакво по-близко място, разбира се, и също така, разбира се, щяха да се върнат. Връщаха се, след като бяха ходили на вечеря, татко пък се връщаше отнякъде „сред снеговете“, както казваше, и мама ходеше с него, идваха си при Пънч и Джуди в къщата на госпожа Инвераръти на Марийн Лайнс. Със сигурност щяха да се върнат и този път. Затова Пънч заспа до истинската сутрин, когато чернокосото момче го посрещна с информацията, че мама и татко са заминали за Бомбай и че Джуди и Пънч ще останат в Даун Лодж „завинаги“. Когато през сълзи се обърнаха към Леляроза за опровержение, научиха, че Хари им е казал истината и че Пънч трябва прилежно да си сгъва дрехите, преди да си ляга. Пънч излезе и заедно с Джуди си поплакаха горчиво, а той опита да набие в русата ѝ главица що е това раздяла.

Когато зрял човек установи, че е изоставен от съдбата, лишен от своя бог и захвърлен без ничия помощ, утеха или състрадание в нов и непознат за него свят, отчаянието му може да намери отдушник в злини, в описание на преживелиците му или в по-удовлетворителното решение на самоубийството, и по правило е много дълбоко. При същите условия обаче едно дете без особено големи познания надали ще прокълне бога и ще умре. То реве, докато нослето му почервене, очите му засмъдят и главата го заболи. Пънч и Джуди бяха изгубили целия си свят, макар и съвсем не по своя вина. Седяха в стаята и плачеха, а чернокосото момче ги наблюдаваше отдалеч.

Макетът на кораба не помогна с нищо, макар че мъжът с прошарената коса уверяваше Пънч, че може да подръпва приспособлението и да го мести нагоре-надолу колкото си пожелае. Джуди пък получи обещание за свободен достъп до кухнята. Двамата обаче искаха мама и татко, които бяха отплавали за Бомбай, и скръбта им беше безутешна.

Когато сълзите престанаха, къщата бе притихнала. Леляроза беше решила, че е най-добре да остави децата да се наплачат, а момчето беше отишло на училище. Пънч вдигна глава от пода и подсмръкна печално. Джуди беше полузаспала. Трите кратки години от живота ѝ не я бяха научили как да понася скръбта с пълно съзнание. Отнякъде се чуваше далечен и глух грохот — повтарящ се и тежък. Пънч знаеше какво означава този звук в Бомбай по време на мусона. Беше морето — морето, което трябва да преплаваш, за да се добереш до Бомбай.

— Побързай, Джу — провикна се той, — близо сме до морето. Чувам го! Слушай! Натам са тръгнали. Може би ще успеем да ги настигнем. Надали са искали да тръгнат без нас. Просто са ни забравили.

— Дааа, просто са ни забравили. Да тръгваме към морето — рече Джуди.

Вратата на коридора беше отворена, градинската порта — също.

— Това място е много, много, много голямо — установи Пънч, оглеждайки предпазливо пътя — и ние ще се изгубим. Обаче аз ще намеря някой и ще му разпоредя да ни върне в къщата ни, както правех в Бомбай.

Хвана Джуди за ръчичката и двамата хукнаха гологлави по посока на морския грохот. Вила Даун беше почти последната от редицата новопостроени къщи, които между хаотично пръснати купчини тухли опираха в полето, където понякога спираха цигански катуни и където тренираше артилерията на гарнизона. Не се виждаха почти никакви хора и децата бяха забелязани само от войниците, които се прицелваха надалеч. Половин час крачетата трамбоваха из полето, картофените ниви и пясъчните дюни.

— Много се изморих — каза Джуди — и мама ще се ядоса.

— Мама никога не се ядосва. Сигурно ни чака на брега на морето, докато татко купува билетите. Трябва да ги намерим и да заминем с тях. Джу, недей да сядаш. Само още мъничко и ще стигнем морето. Джу, ако седнеш, ще те шамаросам! — заплаши я Пънч.

Изкатериха се на още една дюна и пред тях се ширна сивото море в отлив. По брега щапукаха стотици раци, но нямаше и следа от мама и татко, дори кораб нямаше във водата... нищо освен кал и пясък, докъдето ти поглед стига.

Чичохари ги намери случайно — много кални и много отчаяни, Пънч беше потънал в сълзи, но се стараеше да разсейва Джуди с рачетата, обаче тя виеше към безмилостния хоризонт за „Мама, мама!“, и пак „Мама!“.

[83] Умилително обръщение към дете. — Б.пр. ↑

[84] Индийска принцеса. — Б.пр. ↑

[85] Планинска верига в Южна Индия. — Б.пр. ↑

[86] Град в Западните Гхати, на брега на р. Годавари, важен индуистки център. — Б.пр. ↑

[87] Предградие на Бомбай. — Б.пр. ↑

[88] Европейските деца обикновено били изпращани у дома на възраст около пет години заради тежкия климат в Индия и с оглед на тяхното добро здраве, а също за да получат добро образование. Същата съдба е имал и Киплинг. — Б.пр. ↑

[89] Букв. „голям господин“, т.е. пораснал. — Б.пр. ↑

[90] Смел (перс.-инд.). — Б.пр. ↑

[91] Детско изопачаване на текста на „Вечерен химн“ от Джон Кебъл: „Сине на моето сърце, мой скъп спасител, / няма нощ, когато си край мене“. — Б.пр. ↑

[92] Карета; файтон; кола. — Б.пр. ↑

[93] Битката (1827 г.) в залива Наварино между британско-френско-руски флот под командването на сър Едуард Кодрингтън и турско-египетски флот под командването на Ибрахим паша вследствие на опита на Турция да възвърне влиянието си над Гърция. Победата е за Кодрингтън. — Б.пр. ↑

ВТОРАТА ТОРБА

*Ах, безутешна печал попарва
духа!*

*От всички създания под
необятната синева
най-безнадеждни сме ние, най-
дълбока надежда
нявга таили,
вярвали най-безпределно; а сега
сме заклетни неверници.*

Градът
на страшната
нощ

Досега още не е ставало дума за черната овца. Тя се появи покъсно и появата ѝ до голяма степен се дължи на Хари, чернокосото момче. Джуди — кой не би обикнал мъничката Джуди? — получи специално разрешение и се озова право в кухнята, а оттам — в сърцето на леля Роза. Хари беше единственото дете на леля Роза, а Пънч беше излишното момче в къщата. Нямаше специално място нито за него, нито за незначителните му занимания, беше му забранено да се изтяга по диваните и да обяснява разбиранията си за света и надеждите си за бъдещето. Изтягането се тълкуваше като проява на леност и протриваше диваните, а от малките момчета не се очакваше да говорят. На тях им говореха, за да повлияят полезно на възпитанието им. Тъй като беше безспорният деспот в къщата в Бомбай, Пънч не проумяваше напълно как така няма никакво значение в новия си живот.

Хари можеше да се пресяга през масата и да взема каквото си поиска, Джуди можеше да посочи и да получи желаното. На Пънч бяха забранени и двете. Мъжът с прошарената коса беше голямата му

надежда и опора месеци наред, след като мама и татко заминаха, затова Пънч забравяше да напомня на Джуди за мама.

Пропускът имаше извинение, защото междувременно леля Роза го запозна с две много впечатляващи неща: с абстрактното понятие Бог — близък приятел и съюзник на леля Роза, за когото се смяташе, че живее зад печката в кухнята, защото там беше топло — и една мръсна кафеникава книга, пълна с неразбираеми чертички и точки. Пънч винаги се стремеше да угажда на всички. Затова той свърза разказите за сътворението с онова, което си спомняше от индийските вълшебни приказки, и предизвика възмущението на леля Роза, когато повтори постигнатия резултат пред Джуди. Това се оказа грях, тежък грях, и Пънч беше мъмрен четвърт час. Не проумяваше в какво се изразява прегрешението му и се стараяше да не го повтори, защото леля Роза го предупреди, че Бог чува всяка изречена от него дума и е много сърдит. Ако беше вярно, защо Бог просто не се появи да му го каже, зачуди се Пънч и просто прогони тази мисъл от главата си. По-късно опозна Бог като единственото нещо на света, което е по-ужасно от леля Роза — като създанието, което се спотайва някъде отзад и брои ударите на пръчката.

Обаче в онзи момент се занимаваха с много по-важен проблем от вярата. Лела Роза го настани на масата и му обясни, че А и Б заедно дават АБ.

— Защо? — попита Пънч. — А си А, а Б си е Б, как така ще са АБ?

— Защото аз ти казвам — отвърна леля Роза — и трябва да го повториш.

Пънч послушно го повтори и в продължение на един месец и до голяма степен против волята си сричаше кафеникавата книжка, без да проумява смисъла. Обаче чичо Хари, който се разхождаше много и най-често сам, имаше навика да влиза в детската стая и да предлага на леля Роза Пънч да се разходи с него. Рядко говореше, но показва на Пънч цял Роклингтън — от калните брегове и пясъка на залива до големите пристанища, където корабите пускаха котва, доковете, където винаги се чуваха чукове, складовете и лъскавите месингови плотове в канцеларията, където чичо Хари ходеше веднъж месечно с някаква синя хартийка и в замяна получаваше монети, защото вземаше пенсия за инвалидност. Пънч научи от неговата уста и историята за битката в

залива Наварино, след която цели три дни моряците от нашата флота били глухи и разговаряли помежду си само със знаци.

— Заради трясъка на оръдията — поясни чичо Хари. — А някъде в тялото ми още има парченце от куршум.

Пънч го изгледа любопитно. Нямаше понятие какво е това куршум — представяше си го голям колкото снаряда на оръдието на доковете, по-голям от собствената му глава. Как така в тялото на чичо Хари ще има такава гюле? Искаше да го попита, но се боеше да не го ядоса.

Пънч така и не знаеше какво е гняв — истински гняв, — докато един ужасен ден, когато Хари взе кутията с боичките му, за да нарисува лодка, Пънч се възпротиви силно. Тогава се появи чичо Хари, промърмори нещо за „чужди деца“ и започна да удря с пръчка чернокосото момче през раменете, докато то не се разплака и не се развика, когато пък дотича леля Роза и обвини чичо Хари в жестокост към собствената му плът и кръв, а на Пънч здравата му се разтрепериха мартинките.

— Не бях виновен — обясни той на момчето, обаче и чичо Хари, и леля Роза твърдяха, че е, че си съчинява истории, затова цяла седмица след случилото се чичо Хари не разговаря с него.

Обаче същата тази седмица донесе огромна радост на Пънч.

Повтаряше до пълна изнемога фразата „Котката лежеше на изтривалката, когато плъхът влезе в стаята“.

— Вече наистина мога да чета — заяви Пънч — и няма да прочета повече нищичко.

Прибра кафявата книжка в шкафа, където се намираха учебниците му, и по случайност попадна на доста внушително томче без корици със заглавие: Списание „Шарпс“. На първата страница се мъдреше страховита рисунка на грифон, а отдолу бяха написани стихове. Грифонът крадеше по една овца всеки ден от някакво германско село, докато не се появи някакъв мъж с ятаган, който разсече звяра на две. Един бог знае какво беше „ятаган“, а историята му определено беше за предпочитане пред онази за котката.

— Това е интересно — отбеляза Пънч — и сега ще науча всичко на света.

Четеше, докато светлината помръкне, без да разбира нищичко, но заплепен от погледа към нови светове, които очакваха да бъдат

открити.

— Какво е „ятаган“? Какво е „овчица“? Какво е „подъл узурпатор“? Какво е „тучни пасища“? — питаше той с пламнали бузи слисаната леля Роза, преди да си легне.

— Кажи си молитвата и си лягай — отговаряше тя и това беше единствената помощ, която получаваше Пънч от нея във връзка с четенето — неговото ново и увлекателно занимание.

— Леля Роза знае само за Бог и такива неща — твърдеше Пънч. — Чичо Хари ще ми обясни.

По време на следващата разходка се оказа, че и чичо Хари не може да му е от помощ, но той поне остави Пънч да говори и дори приседна на една пейка да изслуша разказа му за грифона. По време на другите разходки последваха нови разкази, защото Пънч продължаваше да проучва огромния брой стари книги в къщата, които никой не поглеждаше — като се започне от поредицата за Франк Фарли^[94] и ранните стихове на Тенисън, публикувани анонимно в списанието, и се стигне до каталозите на изложението от 1862 година, пъстри и сладостно неразбираеми, и по някой и друг лист от „Приключенията на Гъливер“.

Веднага щом Пънч бе в състояние да навърже няколко ченгелчета, той писа до Бомбай и помоли да му изпратят по пощата „всички книги на света“. Татко не можеше да удовлетвори тази скромна молба, но му изпрати приказките на Братя Грим и на някой си Ханс Андерсен. Ако го оставеха, Пънч можеше по всяко време да се отнася в своя свят, извън обсега на леля Роза и нейния Бог с неговите забрани и далеч от молбите на Джуди да си играе с нея.

— Не ми пречи, чета. Върви да си играеш в кухнята — изсумтяваше Пънч. — Леля Роза те пуска там.

Джуди тъкмо бе започнала да сменя зъбките и беше раздражителна. Обърна се към леля Роза, която се нахвърли на Пънч.

— Чета — обясни той и на нея. — Чета книга. Искам да чета.

— Правиш го само за да се фукаш — изтърси леля Роза. — Ще видим тази работа. А сега си поиграй с Джуди и да не си отворил книга една седмица.

На Джуди не ѝ беше особено приятно да си играе с Пънч, който изгаряше от възмущение. На дъното на тази забрана имаше дребнавост, която го озадачаваше.

— Обичам да правя това, а когато разбра, тя ми забрани. Не плачи, Джу, не си виновна, моля те, не плачи, иначе тя ще обвини мен, че съм те разревал.

Джу предано избърса сълзите си и двамата си поиграха в нейната стая — помещение в сутерена, където най-редовно ги изпращаха следобед, докато леля Роза спеше. Тя пиеше вино — тоест надигаше някаква бутилка в килера уж за корема си, обаче ако не спеше, понякога се отбиваше в детската, за да провери дали децата наистина си играят. Кубчетата, дървените халки, кеглите и куклената посуда не могат да забавляват вечно, особено когато можеш да попаднеш в нов приказен свят само като разгърнеш книга, затова по-често заварваше как Пънч чете на Джуди или ѝ разказва нескончаеми приказки. Това бе сериозно провинение в очите на закона, затова леля Роза отвеждаше Джуди и оставяше Пънч да си играе самичък: „И се постарай да те чувам!“.

Не беше весело занимание, та да издава весели звуци. Накрая той изобретателно измисли следното: подпираше масата с кубчета, все едно е на три крака, като оставаше да направят четвъртия. Пънч можеше с една ръка да се занимава с масата, а с другата да държи книга. Кара така до деня, в който леля Роза връхлетя изненадващо и го уличи в лъжа.

— След като си достатъчно голям да ме лъжеш, значи си достатъчно голям да си изядеш боя — заяви тя.

— Аз... не съм животно! — слиса се Пънч. Пребледня от спомена за чичо Хари и пръчката.

Леля Роза беше скрила тънка пръчка зад гърба си и тутакси започна да налага Пънч по раменете. За него това беше откровение. Вратата на стаята беше затворена и той остана сам да плаче разкаяно и да си изработи свое собствено житейско верую.

Реши, че леля Роза може да го бие колкото си иска, но това е жестоко и несправедливо, а мама и татко никога не биха го допуснали. Освен ако, както намекуваше леля Роза, не ѝ бяха дали тайни нареждания. В такъв случай Пънч наистина се оказваше изоставен. Би било разумно от негова страна в бъдеще да умилостивява леля Роза, но пък тя го обвиняваше дори когато беше напълно невинен, че се „фука“. Беше се „фукал“ пред гости, когато беше затрупал един непознат господин — чичо на Хари, не негов — с въпроси относно грифона и

ятагана и какво точно представлява двуколката, с която пътува Франк Фарли — до едно прелюбопитни неща, които той си умираше да разбере. Явно нямаше как да се предпази от леля Роза.

В този момент влезе Хари, застана далеч и отвратно измери с поглед Пънч — размъкната купчинка в ъгъла.

— Ти си лъжец... невръстен лъжец — заяви Хари с огромно удоволствие. — И ще пиеш чай тук, долу, защото не си достоен да разговаряш с нас. И повече да не си посмял да обелиш дума на Джуди, докато майка не ти разреши. Ще я развалиш. Ще общуваш само с прислугата. Майка така нареди.

След като доведе Пънч до втори пристъп на сълзи, Хари се качи горе с новината, че Пънч продължава да се бунтува.

Чичо Хари седеше неловко в дневната.

— Да му се не види, Роза — каза той накрая, — защо не оставиш детето на мира? Когато е с мен, е много възпитано хлапе.

— Пред теб се държи добре, Хенри — каза леля Роза, — но се опасявам, силно се опасявам, че той е черната овца в семейството.

Хари чу и запомни прозвището, за да го използва по-нататък. Джуди плака, докато не й наредиха да спре, защото не си струвало да лее сълзи за брат си, и вечерта завърши с връщането на Пънч в горните селения, където беше подложен на строга лекция, която му разкри страховитите пъклени мъки в образност, твърде силна за ограничения ум на леля Роза.

Най-мъчителен за него беше укорът в тъжните очи на Джуди и Пънч си легна, изпаднал в дълбоката пропаст на унижението. Спеше в една стая с Хари и знаеше какво мъчение му предстои. В продължение на час и половина трябваше да отговаря на въпросите на младия господин относно причините да излъже толкова сериозно и точно какво наказание му е наложила леля Роза, и също така да изрази дълбоката си признателност за религиозните наставления, които Хари сметнеше за нужно да му даде.

От този ден започна падението на Пънч, вече получил прозвището Черната овца.

— Ако си неблагонадежден за едно, значи си неблагонадежден за всичко — заяви леля Роза и Хари усети как Черната овца му пада в ръчичките. Щеше да го буди посред нощ и да го пита как може да е такъв лъжец.

— Не знам — отговаряше Пънч.

— Ами тогава не мислиш ли, че трябва да станеш и да се молиш на Бога за ново сърце?

— Да.

— Ставай и се моли!

И Пънч се надигаше от леглото с бушуваща омраза в сърцето срещу целия свят, видим и невидим. Все се забъркваше в неприятности. Хари умееше да го подлага на кръстосан разпит какво е правил през деня, а Пънч, вбесен и сънен, рядко съумяваше да не се заплете в половин дузина противоречия — до едно надлежно докладвани на леля Роза на следващата сутрин.

— Но това не беше лъжа — измъчено започваше да се оправдава Пънч, ала накрая цопваше в калта още по-безпомощен. — Не съм казвал, че съм се молил два пъти през деня, но това беше във вторник. Знам, че се молих веднъж, сигурен съм, но Хари каза, че не съм... — И така нататък, докато напрежението избиваше в сълзи и Пънч биваше позорно отпратен от масата.

— Преди не беше толкова лош — казваше Джуди, ужасена от списъка с прегрешенията на Черната овца. — Защо сега си?

— Не знам — отговаряше Черната овца. — Не съм, те просто ме объркват. Знам какво съм направил и искам да го кажа, обаче Хари винаги преиначава и леля Роза не вярва на нито една моя дума. О, Джу, недей и ти да ме обвиняваш, че съм лош.

— Леля Роза казва, че си — отговаряше Джуди. — Каза го и на викария, когато той се отби вчера.

— Защо разправя на хората разни неща за мен? Не е честно! — възмути се Черната овца. — Когато бях непослушен в Бомбай — наистина непослушен, а не с измислени пакости като тук, — мама казваше на татко, той ми съобщаваше, че знае, и точка. Никой друг не знаеше, дори Мита.

— Не помня — замислено признаваше Джуди. — Тогава съм била мъничка. Мама обичаше и теб колкото обичаше мен, нали?

— Разбира се. Татко също. Всички.

— Леля Роза харесва мен повече от теб. Казва, че ти си същинско изпитание и черна овца и че трябва да избягвам да говоря с теб.

— Винаги ли? Не само когато ти е изрично забранено?

Джуди тъжно кимна. Черната овца се извърна отчаяно, но Джуди обгърна шията му с ръце.

— Няма значение, Пънч — прошепна тя. — Въпреки това аз винаги ще си говоря с теб, винаги. Ти си моят брат, макар да си... макар леля Роза да казва, че си... лош, а Хари да повтаря, че си малък страхливец. Казва, че ако те оскубя силно, ще се разплачеш.

— Ами оскуби ме — подкани я Пънч.

Джуди подръпна косата му колебливо.

— Дръпни по-силно, с все сила дръпни! А така! Не ме интересува колко силно ще дърпаш. Ако говориш с мен както винаги, ще ти позволя да ми оскубеш цялата коса, ако искаш. Обаче знам, че ако Хари дойде и те накара да ме оскубеш, ще се разплача.

Двете деца скрепиха съгласението с целувка и сърцето на Черната овца се ободри. Прояви огромна предпазливост и като се стараеше да избягва Хари, заслужи снизхождението на леля Роза и позволенията цяла седмица да чете необезпокояван. Чичо Хари го водеше на разходки и го утешаваше с грубовата нежност; той никога не го наричаше Черна овца.

— Сигурно така е полезно за теб, Пънч — казваше той. — Хайде да поседнем. Изморих се.

Сега стъпките му водеха не към морския бряг, а към гробището на Роклингтън, наред картофените ниви. Прошареният мъж седеше часове наред пред някой надгробен камък, а Черната овца прочиташе епитафията, после с въздишка се отправяха обратно към къщи.

— И аз скоро ще легна там — каза той на Черната овца една зимна вечер, когато лицето му беше бяло като излъскана сребърна монета. — Да не вземеш да кажеш на леля Роза.

Един месец по-късно той направи рязък завой по средата на разходката и тежко закрачи обратно към къщата.

— Помогни ми да си легна, Роза — промърмори. — Това беше последната ми разходка. Куршумът най-сетне ме уцели.

Сложиха го да си легне и две седмици над къщата бе надвиснала сянката на болестта му. Черната овца сновеше незабелязано. Татко му изпрати нови книги и му беше поръчано да кротува. Той се оттегли в собствения си свят и беше напълно щастлив. Щастиято му оставаше ненакърнено дори нощем. Лежеше в леглото и си измисляше истории за пътешествия и приключения, докато Хари беше долу.

— Чичо Хари ще умре — каза Джуди, която вече живееше почти постоянно с леля Роза.

— Много съжالياвам — сериозно рече Черната овца. — Той ми го каза много отдавна.

Леля Роза чу разговора им.

— Няма ли да спреш злото си езиче? — гневно възкликна тя. Имаше сини кръгове край очите.

Черната овца се оттегли в детската и прочете „Поникни като цвете“^[95] с дълбок и озадачен интерес. Беше му забранено да го чете, защото е „греховен“, обаче светът се разпадаше, а леля Роза беше потънала в скръб.

— Радвам се — каза Черната овца. — Сега тя е нещастна. Обаче не беше лъжа. Аз знаех. Той ме предупреди да не ѝ казвам.

През нощта Черната овца се събуди внезапно. Хари не беше в стаята, а от горния етаж се чуваха ридания. После в мрака прокътят гласът на чичо Хари, който запя песента за битката при Наварино:

*„Азия“ предвождаше флотилията,
следваха я „Албион“ и „Генуа“.*

„Той се подобрява“ — помисли си Черната овца, който знаеше всички седемнайсет строфи на песента, обаче кръвта в мъничкото му сърце се смръзна при тази мисъл. Гласът политна една октава по-нагоре и зазвуча пронизително като боцманска свирка:

*Сетне — красивата „Роза“ с угаснал огън
и „Литъл Бриск“, изложен на врага.
През онзи ден в Наварино!*

— В онзи ден в Наварино, чичо Хари! — провикна се Черната овца наполовина развълнуван, наполовина уплашен и той не знаеше от какво.

Отвори се врата и леля Роза изпищя нагоре по стълбите:

— Тихо! Тихо, за бога, дявол такъв! Чичо Хари е мъртъв!

[94] „Франк Фарли, или Сцени от живота на един частен ученик“ от Франк Смедли (1818–1864), публикувана първоначално като поредица в списание, а през 1859 г. и като книга. — Б.пр. ↑

[95] Успешен роман на викторианската писателка Рода Бротън (1840–1920), издаден през 1867 г. и смятан за доста дързък навремето. — Б.пр. ↑

ТРЕТАТА ТОРБА

*Всяко скитане накрая
свършва в ласки и любов!*^[96]

„Какво ли ще стане с мен сега — зачуди се Черната овца, когато приключиха полуезическите погребални ритуали, типични за семействата от средната класа, и леля Роза, още по-страховита в черен креп, се върна в живота му. — Не съм направил нищо нередно, за което тя да знае. Но сигурно скоро ще сбъркам, а тя ще е много ядосана след смъртта на чичо Хари, Хари също ще е ядосан. Най-добре да си стоя в детската.“

За жалост, плановете на Пънч бяха осуетени, защото беше решено да го изпратят в същото училище, където учеше Хари. Значи, всяка сутрин щеше да ходи дотам заедно с Хари, а сигурно и вечер щяха да се прибират заедно. Обаче изгледите да бъде свободен помежду тези два отрязъка от деня му подействаха ободряващо.

— Хари ще издава всичко, което правя, обаче аз пък няма да правя нищо нередно — каза Черната овца.

Почерпил сили от това добродетелно решение, той отиде на училище, но там установи, че образът, който беше нарисувал Хари за него, го е изпреварил и в резултат животът му ще бъде ад. Огледа новите си съученици. Някои от тях бяха много мръсни, други говореха на диалект, много пропускаха Х, имаше двама евреи и един негър, или поне много тъмнокож.

„Този е хабши^[97] — помисли си Черната овца. — Дори Мита се присмиваше на хабши. Според мен това място не е хубаво.“ Възмущава се поне един час, докато не си каза, че всякакви протести от негова страна ще бъдат окачествени от леля Роза като „фукня“ и че Хари ще го издаде пред момчетата.

— Хареса ли ти в училище? — попита леля Роза в края на деня.

— Мисля, че е много хубаво място — тихо отвърна Пънч.

— Нали си предупредил момчетата за нрава на Черната овца? — попита леля Роза Хари.

— О, да! — отвърна цензорът на морала на Черната овца. — Знаят всичко за него.

— Ако бях с татко — каза Черната овца, дълбоко засегнат, — дори нямаше да разговарям с тези момчета. Той нямаше да ми позволи. Те живеят в магазините. Виждал съм ги да влизат — бащите им живеят там и продават разни работи.

— Значи си твърде добър за това училище, така ли? — попита леля Роза с огорчена усмивка. — Черна овца, трябва да си благодарен, че другите момчета изобщо разговарят с теб. Не всяко училище приема малки лъжци.

Хари не пропусна да извлече солидна полза от непредпазливата забележка на Черната овца, в резултат на което няколко момчета, включително онзи хабши, демонстрираха на Черната овца равенството на всички хора, като го цапардосаха по главата, а утехата, която му даде леля Роза, се изразяваше в коментара ѝ, че „така му се пада, като е толкова суетен“. Той обаче се научи да не споделя мнението си открито, спечели благоразположението на Хари с предложението да му носи книгите от време на време и други подобни и така си подсигури мъничко спокойствие. Животът му не беше песен. Беше на училище от девет до дванайсет и после от два до четири без съботите. Вечер го изпращаха в детската да си пише домашните за следващия ден, а всяка нощ се провеждаше страховитият кръстосан разпит на Хари. Почти не виждаше Джуди. Тя беше станала много религиозна — на шест години лесно попиваш религията — и болезнено се разкъсваше между естествената си обич към Черната овца и обичта си към леля Роза, която в нейните очи беше непогрешима.

Мършавата жена се отплащаше за тази обич с лихвите и когато дръзнеше, Джуди се възползваше от този факт, за да облекчава наказанията на Черната овца. Неуспехите в училище бяха наказвани у дома със седмица без четене на друго освен учебниците и Хари ликуващо носеше у дома новината за такива неуспехи. Освен това Черната овца трябваше преди лягане да разказва уроците на Хари, който в повечето случаи успяваше да го доведе до отчаяние и го утешаваше със страховити предсказания за следващия ден. Хари беше

едновременно шпионин, шут, инквизитор и заместник-палач на леля Роза. Изпълняваше многобройните си задължения с достойно за възхищение усърдие. Сега, след смъртта на чичо Хари, Пънч нямаше на кого да се оплаче от действията му. Черната овца беше лишен от всякакво уважение в училище, у дома, разбира се, беше напълно отритнат и беше признателен за всяка проява на съжаление от страна на прислужниците — сменяха се често в Даун Лодж, защото и те все се оказваха лъжкини. „Всички сте от един дол дренки с Черната овца“, беше чувала от устата на леля Роза всяка Джейн или Елайза в даден момент още преди да е изтекъл първият месец. Черната овца свикна да пита момичетата дали вече са ги сравнили с него. Те наричаха Хари „мастър Хари“, Джуди официално беше „мис Джуди“, обаче Черната овца си беше просто Черната овца.

С течение на времето споменът за мама и татко бе напълно засенчен от неприятната задача да им пише писма под строгия поглед на леля Роза всяка неделя и Черната овца съвсем забрави какъв живот беше водил преди това. Дори молбите на Джуди да се помъчи да си припомни Бомбай не го оживяваха.

— Не помня — отговаряше. — Знам, че раздавах заповеди и че мама ме целуваше.

— Леля Роза също ще те целува, ако си добър — уверяваше го Джуди.

— Пфу! Не искам да ме целува леля Роза. Ще каже, че го правя, за да ми сипе допълнително.

Седмиците станаха месеци, дойдоха празниците, но точно преди тях Черната овца извърши смъртен грях.

Сред многото момчета, които Хари беше насъскал да „цапардосват Черната овца по главата, защото той няма да се осмели да отвърне“, имаше едно особено натрапчиво. Веднъж то има нещастieto да удари Черната овца, когато Хари не беше наблизо. Юмрукът беше силен и Черната овца разярен започна да раздава удари наляво и надясно с все сила. Момчето се свлече и изстена. Черната овца беше слисан от собствената си постъпка, обаче усетил лишеното от съпротивителни сили тяло под себе си, го разтърси с две ръце в бясна ярост и после започна да души врага си с искреното намерение да го убие. Намесиха се други момчета и заедно с Хари издърпаха Черната овца и го изпратиха у дома целия натъртен, ала възторжен.

Леля Роза не беше у дома. Преди да се е прибрала, Хари се зае да му чете лекция, че убийството е смъртен грях, и го описа като прегрешението на Каин.

— Защо не се би с него почтено? Защо го нападна, когато беше на земята, малко псе?

Черната овца вдигна очи към гърлото на Хари и после към един нож на масата.

— Не разбирам — уморено каза той. — Ти постоянно го настройваш срещу мен и ми повтаряш, че съм страхливец, когато се разплача. Остави ме на мира, докато се прибере леля Роза. Тя ще ме набие, ако й кажеш, че заслужавам бой, така че всичко е наред.

— Нищо не е наред — високомерно заяви Хари. — Ти едва не го уби. Всъщност нищо чудно той да умре.

— Ще умре ли? — попита Черната овца.

— Ами сигурно и тогава ще те обесят.

— Добре — примири се Черната овца и се докопа до ножа върху масата. — Тогава ще убия и теб. Ти говориш и вършиш разни работи... не разбирам защо никога не ме оставяш на мира... Затова пет пари не давам какво ще стане!

Нападна момчето с ножа и Хари хукна нагоре по стълбите към стаята си, заплашвайки Черната овца с най-здравия бой, който е ял, когато леля Роза се прибере. Черната овца седна в основата на стълбите с ножа в ръка и се разплака, задето не бе успял да убие Хари. Прислужницата излезе от кухнята, измъкна ножа от ръката му и го утеши, обаче Черната овца остана безутешен. Леля Роза здравата щеше да го напердаши, после щеше да го отупа и Хари, щяха да забранят на Джуди да говори с него, после щяха да разкажат всичко в училище и после...

Нямаше кой да му помогне и на никого не му пукаше, затова най-уместният изход беше смъртта. С нож щеше да боли, но преди година леля Роза му каза, че ако глътне боя, ще умре. Отиде в детската стая, извади вече непотребния Ноев ковчег и изсмука боята на всички животни, които бяха останали. Вонеше отвратително, обаче Пънч успя да оближе гълъба на Ной, преди да се върнат Джуди и леля Роза. Качи се горе и ги посрещна с думите:

— Моля те, лельо Роза, мисля, че убих едно момче в училище, опитах се да убия и Хари, а след като свършиш с речта за рая и ада,

може ли да ме набиеш, та да приключваме?

Единственото обяснение за нападението, както го представи Хари, бе, че дяволът се е вселил в Черната овца. Ето защо му наложиха не само превелик побой — веднъж от леля Роза и после още веднъж, когато бе съвсем смирен, от Хари, но продължиха да го споменават в семейните молитви заедно с прислужницата Джейн, която беше откраднала студено кюфте от килера и изсумтя на всеослушание, когато я изправиха да отговаря за постъпката си. Черната овца беше целият насинен и схванат, обаче ликуваше. Тази нощ щеше да умре и да се отърве от всички тях. Не, нямаше да моли Хари за прошка и нямаше да отговаря на въпросите му, преди да си легнат, макар че онзи го наричаше „младия Каин“.

— Ял съм пердах, правил съм и други работи — каза той. — Пет пари не давам. Ако ми продумаш тази нощ, Хари, ще стана и ще те убия. А сега ти ме убий, ако искаш.

Хари отнесе дюшека си в празната стая и Черната овца легна да мре.

Тъй като майсторите на Ноевия ковчег явно са знаели, че има голяма вероятност техните животни да се окажат в устата на някое дете, бяха използвали подходяща боя. Знае се от достоверен източник, че когато следващото морно утро надникна през прозореца, Черната овца се чувстваше добре и в идеално здраве, срамуваше се от себе си, беше обаче обогатен от съзнанието, че в бъдеще има начин да се защитава от Хари.

Когато слезе за закуска през първия ден от ваканцията, го посрещна новината, че Хари, леля Роза и Джуди заминават за Брайтън, а Черната овца ще остане у дома с прислугата. Последната му простъпка идеално подпомогна плановете на леля Роза и я снабди с удобно извинение да остави момчето у дома. От Бомбай татко, който явно наистина долавяше инстинктивно от какво се нуждае малкият грешник в този момент, му беше изпратил тази седмица колет с нови книги. С тях и в компанията на Джейн, на която плащаха с храна, Черната овца остана самичък за цял месец.

Книгите му стигнаха за десет дни. Изгълта ги твърде бързо, на големи глътки, като четеше по двацет и четири часа. Сетне дойдоха празните дни, когато, потънал в мечти и повел въображаеми армии нагоре-надолу по стълбите, Пънч броеше стълбовете на перилата и

измерваше всяка стая в педи — петдесет надлъж, трийсет нашир и отново петдесет обратно. Джейн се сприятели с много нови хора и след като Черната овца я увери, че няма да издаде отсъствията ѝ, излизаше всеки ден задълго. Черната овца следваше лъчите на залязващото слънце от кухнята в дневната, после нагоре към своята спалня, докато не се спуснеше сивкав здрач, и тогава хукваше надолу към кухненския огън и четеше на неговата светлина. Беше щастлив, че са го оставили сам и може да чете на воля. В късните часове обаче се плашеше от сенките на пердетата, от помръдването на вратите и от скърцането на капациите на прозорците. Излизаше в градината, ала там пък го стряскаше шумоленето на лаврите.

Зарадва се, когато всички се върнаха — леля Роза, Хари и Джуди, — преливащи от новини, а Джуди, обсипана с подаръци. Кой не би обичал преданата малка Джуди! В отговор на радостното ѝ бърбене Черната овца ѝ довери, че разстоянието от вратата на коридора до първата площадка на стълбите е точно сто осемдесет и четири педи. Лично го беше измерил.

Сетне всичко се върна постарому, но с една разлика и един нов грях. Черната овца беше добавил нов порок към многобройните си недостатъци: феноменална непохватност — беше толкова неумел в действията, колкото и в думите. Сам не разбираше защо разлива всичко, което похване, защо събаря чаши, протегне ли ръка, и защо си удря главата във врати, които са очевидно затворени. Сивкава мъгла бе обгърнала целия свят и той се свиваше месец подир месец, докато накрая Черната овца остана сам-самичък с полюшващите завеси, същински призраци, и безименните дневни ужасии, които в крайна сметка се оказваха просто дрехи по закачалките.

Ваканциите започваха и свършваха, а Черната овца виждаше много хора, чиито лица му се струваха еднакви, ядеше бой, когато се налага, Хари го измъчваше при всеки сгоден случай, ала Джуди неизменно го бранеше, макар с това сама да си навличаше гнева на леля Роза.

Седмиците нямаха край, а мама и татко бяха съвсем забравени. Хари завърши училище и стана банков чиновник. Избавен от присъствието му, Черната овца реши, че вече няма да се лишава от полагащото му се удоволствие да чете. Ето защо, когато се изложеше в училище, казваше, че всичко е наред, и у него се породиха дълбоко

прозрение към леля Роза, когато видя с каква лекота я заблуждава. „Твърди, че съм малък лъжец, когато не лъжа, а сега, когато я лъжа, не забелязва“ — помисли си Черната овца. Преди леля Роза му приписваше лукавства и коварни планове, които дори не му бяха хрумвали. В светлината на отвратителното си прозрение за нея той ѝ го върна тъпкано. Никак не му беше трудно в дома, където неговите най-невинни мотиви, естественият му копнеж за мъничко обич бе приеман като желание само за повече хляб и конфитюр или за подмазване пред непознати хора и стремеж да измести Хари на заден план. Леля Роза долавяше някои видове лицемерие, ала съвсем не всички. Той противопоставяше детската си хитрост на нейната и побоите престанаха. С всеки изминал месец му ставаше все по-трудно да чете учебниците, а дори страниците на другите книги започваха да се размазват пред очите му. И така Черната овца седеше мрачен сред сенките, които се съгъстяваха край него и го откъсваха от света, измисляше страховити наказания за „скъпия Хари“ или плетеше поредната нишка от мрежата с измами, с които оплиташе леля Роза.

Сетне се случи катастрофата и паяжината се разкъса. Невъзможно беше да предвиди всичко. Леля Роза лично поразпита за успеха на Черната овца и се изуми от получената информация. Стъпка по стъпка, със същата наслада, както когато обвиняваше прегладняла прислужница в кражбата на малко студено месо, тя тръгна по следата на простъпките на Черната овца. За да избегне наказанието, което щеше да го откъсне от книгите му, той седмици наред я беше правил на глупачка — нея, Хари, Бог и целия свят. Ужасно, направо ужасно, и показателно за помътен мозък.

Черната овца мислено изреди простъпките си. „Ще ми нанесе един голям бой, а после ще ми лепна знака «лъжец» на гърба, както правеше преди. Хари ще ме фрасне и после ще се моли за мен, а тя ще се моли за мен, ще ме нарича дяволско изчадие и ще ми дава да уча химни. Обаче аз съм си прочел всички книги, без тя да разбере. Ще твърди, че през цялото време е знаела. И тя е една дърта лъжкиня“, мислеше си той.

В продължение на три дни Черната овца остана затворен в спалнята си — за да се подготви. „Значи, два побоя. Един в училище и един тук. Този тук ще боли повече.“ Чувстваше го още докато си го мислеше. Бяха го били в училище пред евреите и пред черното момче

заради отвратителното престъпление, че е излъгал у дома за оценките си. Леля Роза го наби у дома за същото и после извади табелката „лъжец“. Заши я между лопатките му и го накара да излезе така навън.

— Ако ме принудиш да го сторя — тихо я предупреди тихо Черната овца, — ще опожаря тази къща до основи и сигурно ще те убия. Не знам дали ще мога да те убия... толкова си кльоцава... обаче ще опитам.

След това кощунство не последва наказание, макар че Черната овца се подготви да се вкопчи в изпосталялата шия на леля Роза и да стиска, докато не го пребият. Може би леля Роза се страхуваше, защото, след като бе стигнал дъното на греха, Черната овца бе добил нова дързост.

Във вихъра на всички тези неприятности в Даун Лодж пристигна гост от чужбина, който познаваше мама и татко и комуто беше поръчано да види Пънч и Джуди. Черната овца беше изпратен в дневната и беше настанен до ниска масичка, отрупана с порцелан.

— Внимателно, млади човече — каза гостът и бавно обърна лицето на Черната овца към светлината. — Каква е тази голяма птица на оградата?

— Каква птица? — попита Черната овца.

Гостът дълго се взира дълбоко в очите на Черната овца и после изведнъж каза:

— Мили боже, момчето е почти сляпо.

Много делови посетител. Раздаде нареждания на своя отговорност, че Черната овца няма да ходи на училище, нито да отваря книга, докато не пристигне мама.

— Тя ще дойде след три седмици, както ти е известно — каза мъжът, — а аз съм Инверарити сахиб. Аз те въведох в този зъл свят, млади човече, и ти, изглежда, добре си оползотворил времето си. Не бива да правиш нищичко. Ще можеш ли?

— Да — отговори Пънч замаян. Знаеше си, че мама ще дойде. Значи, може би пак щяха да му теглят един бой. Слава богу, че и татко няма да идва. Напоследък леля Роза все повтаряше, че заслужава да го ступа мъж.

През следващите три седмици Черната овца беше под забрана да върши каквото и да било. Прекарваше времето си в някогашната детска стая и разглеждаше старите играчки, за които трябваше да се

отчете пред мама. Леля Роза го цапваше през ръцете дори ако счупи някоя дървена лодка. Обаче това прегрешение беше незначително в сравнение с другите, за които толкова зловещо намекваше леля Роза.

— Когато пристигне майка ти и чуе каквото имам да ѝ казвам за теб, ще разбере какво представляваш — каза тя мрачно и държеше Джуди под око, да не би момиченцето да отиде да утешава брат си, застрашавайки собствената си душа.

И ето че мама пристигна — с карета, нежна, развълнувана. О, каква мама! Толкова млада, тъй безразсъдно млада и красива, с нежно поруменели бузи, с блеснали като звезди очи и глас, който не се нуждаеше от помощта на протегнатите ръце, за да привлеча към сърцето. Джуди хукна към нея, но Черната овца се поколеба. Да не би това чудно същество да се преструваше? Надали щеше да протяга ръце, ако знаеше за прегрешенията му. Дали пък не искаше да изтръгне нещо от Черната овца с ласките си? Само цялата му обич и цялото му доверие, ала точно това Черната овца не знаеше. Леля Роза се оттегли и остави мама, коленичила между децата си полузасмяна-полуразплакана, в същата стая, в която Джуди и Пънч се бяха разплакали преди пет години.

— Е, деца, помните ли ме?

— Не — честно призна Джуди, — обаче всяка вечер казвам: „Бог да благослови мама и татко“.

— Малко — отвърна Черната овца. — Помня обаче, че ви пишех всяка седмица. Не за да се фукам, а за да не стане после нещо.

— Да не стане после нещо ли? Че какво може да стане, скъпо момче? — И тя отново го привлече към себе си.

Той пристъпи непохватно, колебливо. „Не е свикнал на ласки — бързо отсъди майчиното сърце. — С момиченцето е по-лесно.“

„Тя е много малка, за да навреди на някого — помисли си Черната овца. — Ще се уплаши, ако ѝ кажа, че ще я убия. Какво ли би рекла леля Роза?“

Имаше късна напрегната вечеря, след която мама взе Джуди на ръце и я отнесе да си легне, като я отрупа с ласки. Вероломното създание вече бе изменило на леля Роза и въпросната дама бе силно уязвена. Черната овца стана и понечи да излезе от стаята.

— Ела и ми пожелай лека нощ — нареди леля Роза и подложи изпитата си буза.

— Пфу! Никога не съм те целувал, няма и сега да се преструвам!
— каза Черната овца. — Разкажи на тази жена какво съм правил, да видим какво ще каже.

Черната овца си легна с усещането, че е изгубил рая, след като е надзърнал вътре през портата. Половин час по-късно „тази жена“ се приведе над него. Черната овца вдигна дясната си ръка. Не беше честно да идва да го удря в тъмното. Дори леля Роза никога не постъпваше така. Само че не последва удар.

— Нищо не можеш да ми сториш! Няма да кажа нищо, което леля Роза вече не ти е казала, обаче тя не знае всичко — каза Черната овца толкова ясно, колкото може, защото нечийи ръце вече го прегръщаха.

— О, синчето ми... мъничкото ми синче! Аз съм виновна... аз съм виновна, скъпи... но откъде да знаем? Прости ми, Пънч! — Гласът заглъхна до шепот и две горещи сълзи парнаха челото на Черната овца.

— Тя и теб ли разплака? — попита той. — Да видиш как плаче Джейн! Но ти си добра, а Джейн е родена лъжкиня... така казва леля Роза.

— Шшт, Пънч! Момчето ми, не говори така. Опитай се да ме обичаш поне мъничко... поне мъничко. Само да знаеш колко силно го желая. Върни се при мен, Пънч баба! Аз съм твоята майка... твоята мама... другото няма значение. Знаем, да, скъпи, знаем. Вече няма значение. Пънч, обичаш ли ме поне мъничко?

Удивително е колко ласки е способно да понесе едно десетгодишно момче, когато е съвсем сигурно, че няма кой да му се смее. Никой не беше обръщал внимание на Черната овца, а ето че тази красива жена се държеше с него, с Черната овца, с дяволското изчадие, комуто бе отсъден вечният пъклен огън, все едно е малък бог.

— Много те обичам, мила мамо — прошепна той най-накрая, — и се радвам, че се върна. Но сигурна ли си, че леля Роза ти е казала всичко?

— Всичко ли? Какво значение има? Обаче... — гласът ѝ бе прекъснат от ридание, което беше и смях — Пънч, клетото ми, скъпо полусляпо момче, не мислиш ли, че е било малко глупаво от твоя страна?

— Не, така си спестявах боя.

Мама потръпна и изчезна в мрака, за да напише дълго писмо на татко. Ето един откъс:

„... Джуди е сладка, пълничка пуританка, която обожаваш онази жена и със същата сериозност, с която носи религиозните си убеждения — а е само на осем, Джак!, — мъкне някакво чудовищно нещо, която нарича «турниор». Току-що го изгорих и детето спи в моето легло, докато пиша. Тя веднага дойде при мен. Обаче не разбирам Пънч. Не е недохранен, обаче е в плен на тревогата си от разни дребни прегрешения, които онази жена е раздула и представя като смъртни грехове. Помниш ли как са възпитавали и теб, скъпи мой, когато страхът от Бога нередко е бил началото на лъжите? Бързо ще спечеля Пънч. Ще отведе децата в провинцията, за да ме опознаят, и като цяло съм доволна, или поне ще бъда, когато ти се прибереш у дома, скъпи, и тогава най-сетне отново ще сме всички заедно под един покрив!“

* * *

Три месеца по-късно Пънч, който вече не беше Черната овца, беше установил, че е истински притежател на жива и прекрасна мама, която е също сестра, приятелка и утешител, и че той трябва да я закриля, докато татко се върне у дома. Измамата не подхожда на един закрильник, пък и когато човек може да прави каквото си пожелае, каква полза от нея?

— Мама много ще се ядоса, ако влезеш в тази канавка — каза Джуди в продължение на разговора им.

— Мама никога не се ядосва — отговори Пънч. — Тя само казва: „Малко си пагал^[98]; това не е хубаво, но аз ще те науча“.

Пънч влезе в канавката и се окаля до коленете.

— Скъпа мамо — провикна се той, — омърлях се до ушите!

— Тогава иди и да се измиеш до ушите! — разнесе се ясният глас на мама откъм къщата. — И не бъди толкова пагал!

— Нали ти казах? — рече Пънч. — Вече е различно, ние сме с мама, все едно никога не е заминавала.

Не съвсем, Пънч, защото, когато младите устни са отпили голяма глътка от горчилката на омразата, подозрителността и отчаянието, и

цялата обич на света не може да заличи онова, което са научили, ала все пак може за известно време да насочи помръкналите очи към светлината и да вдъхне вяра там, където я няма.

[96] У. Шекспир, „Дванайсета нощ“, прев. В. Петров. — Б.пр. ↑

[97] Африканец, негър (перс.). — Б.пр. ↑

[98] Откачен, луд, шантав (хин.). — Б.пр. ↑

ТЕ

Всяка гледка ме подмамваше към следващата, навлизах все по-навътре в местността и тъй като единствената ми грижа беше местенето на лоста, оставих гумите да летят. Осеяните с орхидеи равнини на Изтока отстъпиха място на мащерка, джела и сивкавата трева на хълмистия Юг, сетне и те бяха изместени от царевичните ниви и смокините на южното крайбрежие, където отляво чуваш ритъма на приборя цели петнайсет мили, и когато най-сетне завих обратно към вътрешността през сгушени обли възвишения и гори, се оказах далеч от всякакви познати ориентири. Отвъд китното село, кръстница на столицата на Съединените щати, попаднах на скрити селца, където пчелите, единствените будни, жужаха сред клоните на високи осемдесет фута липи, засенчили сиви нормански църкви; чудни реки се гмуркаха под каменни мостове, построени да поемат по-натоварено движение, отколкото отново някога щеше да минава по тях; хамбари за съхранение на църковния десятък, по-големи от самите църкви; и една стара ковачница, която се провикваше на висок глас, че навремето е била зала на Рицарите на храма. Натъкнах се на цигани на една общинска мера, където прещипът, орловата папрат и пиренът драпаха заедно цяла миля нагоре по стар римски път, а малко по-нататък обезпокоих рижа лисица, която се въргаляше като пале на слънце.

Когато гористите възвишения ме обградиха плътно, аз се изправих в колата да се ориентирам в тази хълмиста местност, чийто назъбен хребет служи за ориентир цели петдесет мили долу в ниското. Прецених, че конфигурацията на терена ще ме изведе на някой път за западните местности в подножието на възвишенията, ала не го виждах, защото воалът на гората го скриваше. Завих бързо и потънах най-напред в зелено сечище, обляно от слънчева светлина, а после в сумрачен тунел, където последните сухи листа за годината шушукаха и се разпиляваха край гумите ми. Здравите клони на кестените, склучени над мен, не бяха подкастриани поне от няколко поколения, нито пък брадва беше помагала на проядените от мъх дъбове и брези

да изкласят нагоре. На това място пътят се превръщаше в същински килим, чийто кафеникав плюш беше осеян с изсъхнали туфи иглика, подобни на нефрит, и няколко хилави диви зюмбюла кимаха с главици. Наклонът ме улесняваше, изключих от скорост и се плъзнах по наклъдрените листа, очаквайки всеки момент да се натъкна на някой горски пазач, ала чух само сойка някъде в далечината да спори с тихия сумрак сред дърветата.

Пътят продължаваше да се спуска. Тъкмо се наках отново да включа на втора, за да не се озова в някое мочурище, когато през сплетените клони отпред зърнах слънчева светлина и дръпнах спирачката.

Колата тутакси намали. Когато светлината огря лицето ми, предните гуми поеха по тревата на просторна притихнала поляна, по която стърчаха конници, високи десет фута, с насочени копия, огромни пауни и заоблени придворни дами с кръгли глави — сини, черни и лъскави, до една от подрязан тис. В далечния край на поляната — оградена от три страни от военния строй на горите — имаше стара къща от покрити с лишеи и заоблени с времето камъни, прозорци, разделени от вертикални колони, и покрив с червени като рози керемиди. От двете ѝ страни се издигаха полукръгли зидове, също червени като рози, които затваряха поляната откъм четвъртата посока, а живият плет в основата им бе пораснал до човешки бой. Край тънките тухлени комини на покрива бяха накацали гълъби, а зад оградата мярнах осмогълен гълъбарник.

Заковах се на място, притиснат от зеленото копие на един конник и пленен от прелестта на това бижу.

„Ако не ме отпратят като нарушител или ако този рицар не ме нападне — помислих си, — от тази откряната градинска порта трябва да се покаже най-малкото Шекспир или кралица Елизабет и да ме покани на чай.“

На прозорец на горния етаж се появи дете и ми се стори, че ми махна дружелюбно с ръка. Ала явно бе повикало другарчето си, защото скоро се появи още една светла главица. После чух смях сред пауните от тис, извърнах се, за да се уверя (дотогава съзерцавах само къщата), и видях сребристите струи на фонтан зад някакъв храст, бликнали високо на слънцето. Гълъбите на покрива гукаха и водата

ромолеше, а между това долових щастливия смях на дете, погълнато от някаква дребна пакост.

Градинската порта — тежка, дъбова, дебела колкото стена — се отвори още малко и жена с широкопола градинска шапка бавно стъпи върху вдълбаното от старост каменно стъпало и също тъй бавно закрачи по поляната. Тъкмо обмислях как да се извиня, когато жената вдигна глава и аз видях, че е сляпа.

— Чух ви — каза тя. — Това автомобил ли е?

— Опасявам се, че обърках пътя. Трябваше да завия високо горе... не допусках... — подех.

— Много се радвам. Представете си само — автомобил в нашата градина! Каква радост... — Жената се извърна, сякаш се оглеждаше. — Вие... дали видяхте някого?

— Не съм разговарял с никого, но децата проявиха интерес отдалеч.

— Кои деца?

— Току-що мярнах две горе на прозореца и мисля, че чух малчуган и на поляната.

— О, късметлия! — възкликна тя и лицето ѝ грейна. — Аз ги чувам, разбира се, но само толкова. А вие сте ги чули и сте ги видели, нали?

— Да — уверих я. — И доколкото познавам децата, едно от тях се забавлява чудесно ей там, до фонтана. Сигурно е избягало.

— Обичате ли деца?

Изтъкнах пред жената две причини да не мразя децата.

— Разбира се, разбира се — каза тя. — Значи, разбирате. И няма да ви се стори глупаво, ако ви помоля да минете с колата през градината един-два пъти... съвсем бавно. Сигурна съм, че на децата ще им бъде приятно да я разгледат. Толкова малко неща виждат, горкичките. Опитвам се да направя живота им приятен, обаче... — разпери жената ръце към гората. — Тук сме съвсем откъснати от света.

— Чудесно, ще го направя — съгласих се. — Но да не изпотъпча тревата?

Жената се извърна надясно.

— Чакайте малко. Намираме се на южната порта, нали? Зад онези пауни там има пътека от плочи. Наричаме я Паунската пътека.

Казвали са ми, че оттук не се вижда, но ако продължите покрай гората, трябва да завиете след първия паун и ще стигнете до плочника.

Беше истинско светотатство да разбудя тази задрямала фасада с рева на двигател, обаче аз завих с колата, за да се махна от тревата, поех покрай гората и свърнах по широката алея, застлана с плочи, където се намираше фонтанът — същински сапфир.

— Може ли и аз да дойда? — попита жената. — Не, моля ви, не ми помагайте. Децата предпочитат да ме виждат. — Тя опипом се придвижи до предницата на колата, вдигна крак на стъпенката и се провикна: — Деца, деца! Гледайте сега какво ще стане!

Гласът ѝ би призовал и изгубени души от пъкълъ, защото под мелодичността му бе стаен огромен копнеж, ето защо никак не се учудих на вика иззад тисовете, който долетя в отговор. Сигурно беше детето край фонтана, обаче то избяга, когато наближихме, и заряза във водата малка лодка играчка. Мярнах синята му блуза между неподвижните конници.

Много спокойно изминахме пътеката и после по молба на жената се върнахме обратно. Този път детето преодоля уплахата си, но продължаваше да се колебае отдалеч.

— Малкото приятелче ни наблюдава — казах. — Дали не иска да се повози?

— Децата са много, много срамежливи. Но вие сте щастливец, защото ги виждате! Да се послушаме.

Веднага изключих двигателя и ни обгърна влажен покой, натезал от мириса на чемшир. Чувах тракането на ножица — някъде градинар подрязваше растенията, — жуженето на пчели и накъсани гласове, може би на гургулиците.

— О, колко нелюбезно! — уморено каза тя.

— Сигурно се смущават от двигателя. Момиченцето на прозореца ми се струва страшно заинтригувано.

— Така ли? — вдигна глава жената. — Не биваше да ги обвинявам. Те наистина ме обичат. Само заради това си струва да живее човек — детската обич, нали? Дори не смея да си помисля какво би било това място без тях. Между другото, красиво ли е?

— Мисля, че е най-красивото място, което някога съм виждал.

— И на мен така ми казват. Разбира се, аз го усещам, но не е съвсем същото.

— Значи, вие никога не сте...? — подех, но млъкнах неловко.

— Не. Откакто се помня, съм така. Случило се, когато съм била само на няколко месеца, така са ми казвали. Но въпреки това помня нещичко, иначе защо сънувам цветове? В сънищата си съзирам светлина и цветове... но никога не ги виждам истински. Просто ги чувам, както и когато съм будна.

— Трудно е човек да вижда лица насън. Някои го умеят, но повечето от нас нямат тази дарба — продължих и вдигнах очи към прозореца, където детето изобщо не се криеше.

— И аз съм чувала същото — каза жената. — Освен това са ми казвали, че насън никога не виждаш лицето на покойник. Вярно ли е?

— Сега като се замисля... да, струва ми се.

— А при вас как е... При вас? — завъртяха се към мен слепите очи.

— Никога не са ми се присънвали лицата на мои починали близки — отвърнах.

— Значи е толкова неприятно, колкото и да си сляп.

Слънцето се беше спуснало зад гората и дългите сенки поглъщаха дръзките конници един подир друг. Видях как светлината на върха на едно копие от лъскави листа угасва и как храброто тъмнозелено става черно. Къщата прие края на още един ден, както бе приела края на стотици хиляди други, сякаш се сгуши още по-удобно и потъна сред сенките.

— Някога искало ли ви се е? — попита жената след известно мълчание.

— Понякога много — отвърнах.

Детето се дръпна от прозореца и здрачът го обгърна.

— А, на мен също, но май не е позволено... Къде живеете?

— В другия край на графството — на около шейсет мили и повече отгук, и вече трябва да се връщам. Дошъл съм без силните фарове.

— Но още не е съвсем тъмно. Усещам го.

— Опасявам се, че докато се прибера, ще се стъмни. Бихте ли изпратили някой с мен да ми покаже пътя? Съвсем се заблудих.

— Ще изпратя Мадън с вас до разклона. Много сме откъснати от света, нищо чудно, че сте се изгубили. Ще ви упътя, докато стигнем

пред къщата, но карайте бавно на излизане от двора, моля ви. Нали не го намирате за глупаво?

— Обещавам да карам бавно — казах и подкарах колата по застланата с плочи алея.

Заобиколихме лявото крило на къщата, където дори само превъзходните излети оловни улуци си струваха еднодневното пътуване, минахме през една внушителна порта в червената стена, обрасла с рози, и завихме към високата предна фасада на къщата, която беше далеч по-хубава и внушителна от задната и от другите, които бях видял.

— Наистина ли е толкова красиво? — попита жената замечтано, когато чу възклицанието ми. — Харесвате ли оловните фигурки? Отзад е старата градина с азалиите. Казват, че това място, изглежда, е било създадено за деца. Бихте ли ми помогнали да сляза? Бих искала да можех да ви придружа до разклона, но не бива да ги оставям самички. Ти ли си, Мадън? Искам да заведеш този господин до разклона. Изгубил се е, но... ги видя.

Икономът се появи безшумно на входната врата — същинско произведение на изкуството от стар дъб, и се отдръпна, за да си сложи шапката. Жената стоеше, насочила към мен отворените си сини очи без искрица зрение в тях, и аз за пръв път забелязах, че е красива.

— Помнете — каза ми тихо, — ако обичате децата, трябва да дойдете отново.

После хлътна в къщата.

В колата икономът мълча, докато не наближихме портата на имението, където забелязах синя блуза в храсталака и бързо свърнах, да не би дяволчето, което подмамва децата към игра, да ме превърне в детеубиец.

— Извинете, но защо направихте това, господине? — попита изведнъж мъжът.

— Заради детето ей там.

— Нашия млад господин в синьо ли?

— Разбира се.

— Той много тича. Видяхте ли го край фонтана, господине?

— О, да, няколко пъти. Тук ли завиваме?

— Да, господине. А видяхте ли и другите на горния етаж?

— На прозореца. Да.

— Преди господарката да излезе да разговаря с вас ли, господине?

— Малко преди това. Защо питате?

Той се умълча.

— Само за да се уверя, че... че те са забелязали колата, господине, за да не стане някоя злополука с деца, които припкат наоколо, макар че вие шофирате много внимателно. Само това, господине. Ето го разклона. Вече няма как да го подминете. Благодаря ви, господине, но ние нямаме обичай... не и с...

— Моля ви се — рекох и отблъснах сребърната монета.

— О, с другите обикновено е съвсем в реда на нещата. Довиждане, господине.

Той отново се затвори в бронираната командна кула на отреденото си място в обществото и се отдалечи. Очевидно беше иконом, силно загрижен за честта на дома и проявяващ интерес, вероятно посредством някоя прислужница, към детската стая.

След като подминах пътните знаци на разклона, погледнах назад, ала нагънатите възвишения се прихлупваха толкова ревностно, че изобщо не различавах къде се намира къщата. Когато попитах за името ѝ по-надолу по пътя, пълната жена, която продаваше захаросани ядки, ми даде да разбере, че хората със спортни автомобили нямат почти никакво право да живеят, още по-малко „да обсъждат изисканото общество, което се вози в карета“. Не се оказа особено възпитана събеседничка.

Вечерта, когато проследих маршрута си на пътната карта, се ориентирах по-добре. Старата ферма на Хокинс, така се наричаше картографски въпросното място, а в стария Справочник на графствата, обикновено толкова богат на информация, изобщо не се споменаваше. Голямото имение по тези места беше Ходнингтън Хол, къща от епохата на крал Джордж с ранновикториански подобрения, както гласеше грозна гравирана табела от стомана. Обърнах се към съсед, за да ме избави от затруднението — човекът имаше дълбоки корени по тези места и ми даде името на семейство, което не ми говореше нищо.

Около месец по-късно отидох отново, или пък колата ми самичка пое по онзи път. Прекоси неплодната хълмиста област, провря се по всички завой на лабиринта от пътища под възвишенията, промъкна се през горите от високи дървета, непроходими и разделени, стигна до

разклона, където ме беше завел икономът, а малко по-нататък възникна технически проблем, който ме принуди да изоставя автомобила на една тревиста ивица покрай притихнала по лятному лешникова гора. Доколкото успях да се ориентирам по слънцето и по картата си, това би трябвало да е крайпътният участък от гората, която бях видял най-напред горе от високото. Сериозно се заех с поправката на колата и подредих примамливо и спретнато върху едно одеяло инструментите си: гаечен ключ, помпа и други подобни. Беше капан за всяко дете, защото в ден като този, мислех си, децата надали бяха далеч. Прекъсвах работа и се ослушвах, но през лятото в гората имаше страшно много звуци (макар че птиците вече се бяха чифтосали), затова отначало не успях да ги различа от трополенето на крачета, които се прокрадват скришом по сухите листа. Подрънквах подмамващо със звънчето, обаче крачетата избягаха и аз съжалих, защото за едно дете внезапният шум е съвсем реална заплаха. Изглежда, бях работил около половин час, когато чух в гората гласа на сляпата жена: „Деца, деца, къде сте?“, а тишината не побърза да заглуши този съвършен зов. Тя крачеше към мен, опипвайки стволовете на дърветата, и макар че в полата ѝ, изглежда, се беше вкопчило едно дете, то се стрелна в листака като зайче, когато жената приближи към мен.

— Вие ли сте? — попита тя. — От другия край на графството?

— Да, аз съм, от другия край на графството.

— Защото тогава не дойдохте през горната гора! Те бяха там току-що.

— Те бяха и тук преди няколко минути. Сигурно са разбрали, че колата ми се е повредила, и са дошли да се позабавляват.

— Надявам се, че не е нищо сериозно. Как се развалят колите?

— По петдесет различни начина. Обаче моята избра петдесет и първия.

Тя се засмя весело на шегата ми, изгука сладостно и побутна шапката си назад.

— Разкажете ми — каза.

— Един момент — провикнах се, — ще ви донеса възглавница.

Тя стъпи на одеялото, осеяно с резервни части, и нетърпеливо се надвеси.

— Какви интересни работи! — Ръцете, с които виждаше, надникнаха на шарената сянка. — Кутийка тук, кутийка там! Защо сте ги подредили като в къщичка за игра?

— Признавам, че исках да привлека вниманието им. Всъщност половината от тези работи не ми трябват.

— Колко мило от ваша страна! Чух звънчето ви в горната гора. Значи, казвате, че са били тук преди малко?

— Сигурен съм. Защо са толкова срамежливи? Приятелчето в синьо, което беше с вас току-що, би трябвало да е преодоляло уплахата си. Наблюдаваше ме зорко като индианец.

— Вероятно заради звънчето ви — каза тя. — Чух едно от децата притеснено да минава покрай мен, докато се спусках. Те са срамежливи... дори с мен. — Извърна лице над рамото си и отново се провикна: — Деца! О, деца! Елате да видите!

— Сигурно са отишли някъде заедно да си играят — предположих, защото зад нас се чуваше тихо и сподавено бърборене, а после избухна весел детски кикот.

Отново се заех с инструментите си, а жената се приведе напред, облегна брадичка върху ръката си и се заслуша заинтригувана.

— Колко са? — попитах най-накрая. Бях приключил с поправката, но не виждах причина да си тръгвам.

Тя смръщи чело замислено.

— Не съм сигурна — отвърна простичко. — Понякога повече, друг път по-малко. Идват и остават при мен, защото ги обичам, нали разбирате?

— Сигурно ви е много весело — отбелязах и тутакси осъзнах колко глупаво звучи отговорът ми.

— Вие... нали не ми се присмивате! — възкликна тя. — Аз... нямам свои деца. Не съм се женила. Понякога хората ми се смеят заради децата, понеже... понеже...

— Понеже хората са диваци — довърших вместо нея. — Не се тревожете. Присмиват се на всичко, което липсва в собствения им тлъст живот.

— Не знам. Откъде да знам? Просто не ми харесва да ми се присмиват заради... тях. Боли ме, а когато човек не вижда... Не бих искала да изглеждам глупаво — брадичката ѝ трепереше като на дете, докато говореше, — обаче ние, слепите, имаме тънка кожа, струва ми

се. Външният свят наранява направо душите ни. С вас е различно. Вашите очи са ви добра защита... бдят... преди някой истински да накърни душата ви. А при нас хората забравят това.

Мълчаливо размишлявах над този пространен проблем — относно не просто унаследената (защото тя е и старателно изграждана) жестокост на християнските народи, в сравнение с които негърът езичник от Западното крайбрежие на Америка е чист и въздържан. Вгледах се надълбоко в себе си.

— Не правете така! — внезапно се обади тя и закри очите си с ръце.

— Как?

Направи жест с ръка.

— Така! Толкова... само пурпурно и черно. Недейте! Тези цветове болят.

— Но... тези цветове... които видяхте току-що...

— Знаете не по-зле от мен — засмя се тя, — иначе нямаше да ми задавате този въпрос. Тях изобщо ги няма на света. Те са във... вас... когато се ядосате така.

— Да нямате предвид тъмно пурпурно петно — като портвайн, смесен с вино? — попитах.

— Никога не съм виждала вино или портвайн, но цветовете не са смесени. Отделно са... всички са отделно.

— Искате да кажете: черни прави и назъбени ивици през пурпурното?

Тя кимна.

— Да... ако са такива... — и отново описа зигзаг с пръст — обаче е повече червено, отколкото пурпурно... този лош цвят.

— А какви са цветовете върху... тези, които виждате?

Тя бавно се наведе напред и върху одеялото описа самото „яйце“^[99].

— Така ги виждам — каза жената, сочейки със стръкче трева, — бяло, зелено, жълто, червено и пурпурно, а когато хората са гневни или лоши — черно през червеното, както при вас току-що.

— Кой ви каза за това... отначало? — попитах.

— За цветовете ли? Никой. Като малка питах какво представляват цветовете — на покривките, завесите и килимите, нали разбирате... защото някои цветове ми причиняваха болка, а някои ме

правеха щастлива. Хората ми обясняваха и когато пораснах, започнах така да виждам самите хора. — Тя отново очерта силуета на яйцето, което малцина от нас са способни да видят.

— Сам-сама ли? — повторих.

— Да, сам-сама. Нямах никой друг. Едва впоследствие научих, че други хора не виждат цветовете.

Жената се облегна на дървото и започна да сплита и разплита случайно откъснати тревички. Децата в гората се приближиха. Виждах ги с въглчето на очите си как лудуват като катерички.

— Вече съм сигурна, че никога няма да ми се присмееете — продължи жената след дълго мълчание. — Нито на тях.

— Боже! Не, разбира се! — възкликнах и се сепнах от унеса си. — Човек, който се смее на дете — освен ако и детето не се смее, — е варварин!

— Нямах предвид това, разбира се. Никога не бихте се присмели на децата, но си мислех... преди си мислех... че бихте се смели на нещо, свързано с тях. Затова ви моля да ме извините... На какво щяхте да се засмееете?

Не бях издал нито звук, но тя беше разбрала.

— На факта, че вие ме молите за прошка. Ако бяхте изпълнили дълга си като стълб на обществото и като поземлена собственичка, трябваше да ме обвините в незаконно влизане, когато онзи ден нахлух в горите ви. Беше позорно от моя страна... непростимо.

Тя ме погледна, облегнала глава на ствола на дървото — дълго и упорито. Тази жена надничаше право в душата на човек.

— Колко любопитно... — прошепна тя. — Колко любопитно!

— Защо, какво съм направил?

— Не разбирате... обаче за цветовете схванахте. Не проумявате ли?

Заговори с необяснима разпаленост и аз я гледах озадачен, когато се изправи. Децата се събраха в кръг зад една калина. Една пригладена глава се наведе над нещо по-мъничко и позата на раменцата ми подсказа, че пръстите са върху устните. Имаха някаква огромна детска тайна. Само аз бях безнадеждно изолиран на слънчевата светлина.

— Не — казах и поклатих глава, като че ли мъртвите очи щяха да видят. — Каквото и да е, още не го разбирам. Може би ще го проумея по-късно, ако ми позволите да дойда отново.

— Ще дойдете отново — отговори тя. — Със сигурност ще дойдете отново и ще се разходите в гората.

— Може би децата ще са ме опознали достатъчно добре дотогава и ще ми позволят да поиграя с тях — като проява на благоволение. Знаете какви са децата.

— Не е благоволение, а право — отговори тя и докато се чудех какво има предвид, откъм завоя на пътя се втурна размъкната жена с разпуснатата коса, съвсем посиняла. Почти мучеше от мъка, тичайки. Беше моята груба и дебела позната от магазина за захаросани ядки. Сляпата жена я чу и пристъпи напред.

— Какво има, госпожо Мейдхъртс? — попита тя.

Новодошлата метна престилката върху главата си и буквално се отъркаля в прахта, ридаеше, че детето ѝ е смъртно болно, че местният лекар е заминал за риба, че майката на Джени не е на себе си и така нататък, повтаряше думите си и току виеше.

— Къде е най-близкият лекар? — попитах между изблиците ѝ.

— Мадън ще ви покаже. Отидете в къщата и го вземете със себе си. Аз ще се погрижа за нея. Побързайте!

Сляпата жена настани дебеланата на сянка. Две минути по-късно вече надувах йерихонските тръби пред красивата къща и Мадън реагира на възникналата криза и като иконом, и като човек.

Четвърт час по-късно долетяхме с непозволена скорост до лекар на пет мили от къщата. След още половин час го доставихме, силно заинтригуван от автомобила, на входа на магазинчето за захаросани ядки и се оттеглихме малко встрани в очакване на заключението.

— Полезно нещо са автомобилите — отбеляза Мадън като човек, не като иконом. — Ако имах кола, когато моята дъщеря се разболя, нямаше да умре.

— От какво? — попитах.

— Круп. Госпожа Мадън я нямаше. Никой не знаеше какво да прави. Изминах осем мили с двуколката да доведе лекар. Беше се задушила, когато се върнахме. Ако имах кола, щях да я спася. Скоро щеше да навърши десет.

— Съжалявам — казах. — От думите ви на път за разклона онзи ден заключих, че много обичате децата.

— Видяхте ли ги отново днес сутринта, господине?

— Да, обаче ги е страх от колите. Не можах да подмамя нито едно да се приближи на по-малко от двајсетина метра.

Той се вгледа внимателно в мен, както патрул оглежда непознат, не като слуга, който следва да отмести поглед пред по-висшестоящ.

— Защо ли? — каза едва чуто и въздъхна.

Чакахме. Откъм морето се надигна лек ветреца, залута се между дърветата в гората и тревата край пътя, вече изсветляла под летния прах, се набразди на жълтеникави вълни.

От къщата до магазинчето за захаросани ядки излезе жена, бършейки сапунената вода от ръцете си.

— Чух от задния двор — бодро съобщи тя. — Лекарят каза, че Артър е много зле. Чухте ли го как изпищя току-що? Страшно е зле. Сигурно следващата седмица ще е ред на Джени да обикаля в гората, господин Мадън.

— Извинете, господине, но одеялото се смъква от коленете ви — почтително отбеляза Мадън.

Жената се сепна, поклони се и бързо се прибра.

— Какво искаше да каже тя с това „да обикаля в гората“? — попитах.

— Сигурно е някакъв местен израз. Аз съм от Норфък — отговори Мадън. — Тук хората са много независими. Тя ви взе за шофьор, господине.

Забелязах, че лекарят излиза от къщата, следван от прислужница повлекана, вкопчена в ръката му, сякаш той можеше да се пазари със смъртта от нейно име.

— Тези деца... — ридаше тя, — обичаме ги също като родни. Също като родни... също... Бог ще бъде доволен, ако го спасиш, докторе. Не ми го отнемай. Госпожица Флорънс ще ти каже същото. Не го изоставяй, докторе.

— Знам, знам — увери я човекът, — но той сега ще се успокои. Ще изпратят сестрата и лекарството възможно най-скоро.

Даде ми знак да се приближа с колата и аз не чух последвалия разговор, но видях изражението на момичето, зачервено и застинало от скръб, и усетих как една ръка без пръстен се вкопчава в коляното ми, когато потеглихме.

Лекарят беше човек с чувство за хумор, защото помня как постави колата ми под Хипократовата клетва и безмилостно използва

мен и нея. Най-напред придружихме госпожа Мейдхърст и сляпата жена да чакат до леглото на болника, докато дойде медицинската сестра. След това нахлухме в едно спретнато провинциално градче, за да купим предписаните лекарства (според доктора ставаше дума за менингит), а когато от общинската служба, обградена отвсякъде от уплашен добитък за продан, заявиха, че в момента нямат свободни медицински сестри, ние буквално се развилняхме из околността. Разговаряхме с богатите собственици на именията в края на дълги алеи, където едри и кокалести жени се откъсваха от масата за чай, за да изслушат властните обяснения на лекаря. Най-сетне една белокоса дама, седнала под ливански кедър и заобиколена от превъзходни кучета борзая — до едно враждебно настроени към автомобилите, — даде на лекаря (и той го пое като връчено му от кралска особа) писмено нареждане, което отнесохме с висока скорост и на много мили разстояние до френски метох, откъдето ни отпуснаха една пребледняла и разтреперана сестра. Тя се сви в откритото купе на колата и занарежда неспирни молитви, докато не я доставихме при болното дете, след като профучахме по преки пътища, предложени от лекаря. Беше дълъг следобед, пълен с безумни случки, които се надигнаха и пак се слегнаха като пушилката под гумите ни — пресичащите се линии на чужди и неразбираеми човешки животи, през които кръстосвахме. Прибрах се по тъмно изтощен и сънувах как крави и волове удрят рога, кръглооки монахини в гробище, приятни събирания на чай под сенчести дървета, миришещите на карболова киселина сиви коридори на общинската болница, стъпките на деца в гората и вкопчени в коленете ми ръце, докато колата потегля.

* * *

Смятах да се върна след ден-два, обаче съдбата реши да ме задържи в другия край на графството по най-различни причини, докато бъзът даде плод. Най-сетне настъпи един сияен ден, от югозапад се проясни и възвишенията изглеждаха на една ръка разстояние — ден с непостоянно време и високи перести облаци. Не по своя заслуга се оказах свободен и за трети път подкарах колата по онзи познат път. Когато стигнах хребета, усетих как мекият въздух се променя, видях го

как засиява на слънцето, отправих взор надолу към морето и зърнах как синьото на Ламанша става лъскаво сребърно, после матово стоманено и накрая опушено калаено. Натоварен с въглища кораб се насочи от брега към открито море и в мъглявината с цвят на мед видях как закотвените рибарски корабчета едно подир друго вдигат платна. В по-дълбока долчинка зад гърба ми сред закътаните дъбове внезапно се надигна вятър и завихри нависоко първия рояк от есенни листа. Когато стигнах до брега, над тухларниците беше плъзнала морска мъгла и приливът разказваше на всички вълноломи за морската буря край Уесон. След по-малко от час лятна Англия изчезна сред студена сивота. Отново се превърнахме в изолирания северен остров, към чиито опасни порти кораби от цял свят приближаваха с надути сирени, а помежду тях се чуваха крясъците на смутените чайки. От шапката ми капеше влага, която образуваше локвички в гънките на одеялото или се изтичаше на струйки, а устните ми вкусаха солената слана.

На сушата гъстата мъгла между дърветата миришеше на есен и ръмежът се превърна в пороен дъжд. Ала късните цветя — слез в тревата край пътя, скабиози в полето и гергини в градината — изглеждаха весели сред пръските, а извън обсега на морския вятър нямаше почти никакви признаци на развала. Вратите на къщите по селата обаче зееха отворени, босоноги и гологлави деца седяха спокойно на влажните стълби и подвикваха за поздрав подир колата на минаващия непознат.

Осмелих се да се отбия в магазинчето за захаросани ядки и плодове, където госпожа Мейдхърст ме посрещна с гостоприемните си сълзи на дебеланка. Осведоми ме, че детето на Джени починало два дни след пристигането на монахинята. Според нея така било по-добре, макар че застрахователните компании по неразбираеми за нея причини неохотно поемали разходите за погребенията на такива изоставени същества. Благодарение на щедростта на госпожица Флорънс детето било погребано както си му е редът, което според госпожа Мейдхърст напълно заличавало дребната нередност при появата му на този свят. Тя описа ковчега отвътре и отвън, стъклената катафалка и градежа на гроба.

— А как е майката? — попитах.

— Джени ли? О, ще го превъзмогне. И аз съм преживяла същото с едно-две от моите. Ще се оправи. Сигурно сега броди из гората.

— В това време?

Госпожа Мейдхърст ме изглежда с присвити очи през плота.

— Не знам, ама все едно земята се разтваря. Да, земята се разтваря. В крайна сметка по това си приличат раждането и смъртта, така мисля аз.

Мъдростта на старите жени е по-голяма от тази на всички църковни отци, а последната пророчица ме хвърли в толкова дълбок размисъл, когато поех по пътя, че едва не премазах жена и дете в гората до портата на красивата къща.

— Ужасно време! — провикнах се и намалих на завоя.

— Не е толкова зле — отвърна жената ведро в мъглата. — Моето хлапе все тича навън. Вашето сигурно ще намерите вътре.

В къщата Мадън ме посрещна с професионална вежливост и любезно ме попита как е колата, която надлежно покри.

Чаках в притихнала ореховокафява стая, украсена с приятни късни цветя и сгряна от уютен огън — вдъхващо покой и ведрина място. (Понякога, ако положат сериозно усилие, мъжете и жените успяват да постигнат достоверна лъжа, ала къщата, която е техният храм, казва само истината за своите обитатели.) Върху черно-белия под, от който килимът беше избутан назад, имаше детска количка и кукла. Усетих, че децата току-що са изприпкали някъде — най-вероятно да се скрият сред многобройните извивки на внушителното стълбище, което тръгваше от вестибюла, или да приклекат и да надничат иззад изваяните лъвове и рози в галерията горе. После чух гласа ѝ някъде над мен, пееше, както пеят слепците — направо с душата си:

*Под приветливите дървета,
отрупани с плод,
на Бог за щедростта благодарим.
Ала загубите ни да благославя
приляга повече на нашия род.
Чуйте, невръстни деца!
Чуйте, нежни, чисти сърца!^[100]*

— „Ала загубите ни да благославя приляга повече на нашия род“, повтори тя.

Видях я как се привежда от балкона, склонила перленобелите си ръце върху дъбовия парапет.

— Вие ли сте... от другия край на графството? — провикна се жената.

— Да, аз съм, от другия край на графството — отвърнах през смях.

— Колко много време мина, преди да ни посетите отново! — Тя се спусна бързо надолу по стълбите, докосвайки леко с една ръка широките перила. — Два месеца и четири дни. Лятото си отиде.

— Искаше ми се да дойда по-рано, ала съдбата не ми позволи.

— Знаех си. Моля ви, погрижете се за огъня. На мен не ми позволяват, но усещам, че не е много послушен. Дайте му да разбере!

Огледах камината от двете страни и намерих само наполовина овъглен градински кол, с който сръчках един почернял пън да се разгори.

— Никога не угасва — нито денем, нито нощем — отбеляза жената, сякаш ми даваше обяснение. — Ако някой се прибере премръзнал, нали разбирате...

— Вътре е още по-хубаво, отколкото отвън — промърморих.

Червеникавата светлина обливаше излъсканата от годините тъмна ламперия, а тюдорските рози и лъвове на горната галерия се обагриха и се раздвижиха. Едно старо изпъкнало огледало, увенчано с орел, бе скътало цялата гледка в загадъчното си сърце, разкривяваше отново вече разкривените сенки и огъваше силуета на галерията във формата на кораб. Денят приключваше почти буреносно, защото мъглата се превърна в погнати от вятъра облаци. През вертикалните крила на прозорците без пердета виждах как храбрите конници на моравата се надигат, за да се противопоставят на вятъра, който ги предизвикваше с легиони опадали сухи листа.

— Да, сигурно е красиво — каза жената. — Искате ли да разгледате? Горещо все още е светло.

Последвах я по стабилното, широко като път стълбище към вътрешната галерия с тънките елизабетински врати с канелюри.

— Вижте как са поставили резетата ниско заради децата. — Тя бутна леката врата навътре.

— Между другото, къде са те? — попитах. — Днес дори не ги чувам.

Тя не ми отговори веднага. А после тихо рече:

— Само аз ги чувам. Това е една от техните стаи — всичко е готово, нали виждате?

Тя посочи към стаята с тежка дървена ламперия. Имаше ниски сгъваеми маси и детски столчета. Къща за кукли с откряната предна фасада беше обърната към голямо петнисто люлеещо се конче, от чието подплатено седло едно дете бързичко можеше да пролази до широкото канапе край прозореца към моравата. Детска пушка лежеше в ъгъла до позлатено дървено оръдие.

— Явно току-що са излезли — прошепнах.

В гаснещата светлина предпазливо проскърца врата. Чух шумоленето на рокля и топуркането на крачета — бързи стъпки в съседната стая.

— Чух ви! — провикна се жената ликуващо. — А вие? О, деца, деца, къде сте?

Гласът изпълни стените, които го скътаха нежно до последния съвършен тон, ала не чух в отговор викове, каквито чувах в градината. Бързо тръгнахме да обикаляме стаите с дървена ламперия, едно стъпало нагоре, три стъпала надолу, сред лабиринт от коридори, под неизменния присмех на съществата, които дирехме. Все едно да овладееш непокрит с мрежа зайчарник с един-единствен пор. Имаше безброй убежища — ниши в стените, амбразури от дълбоко врязани прозорци, вече притъмнели, откъдето те се прокрадваха зад гърба ни; изоставени камини, вдълбани шест фута в зидарията, както и заплетена поредица вътрешни врати. А най-верният им съюзник в нашата игра беше сумракът. Бях доловил едно-две весели хихикания и няколко пъти мярнах детска дрешка пред някой тъмнеещ прозорец в дъното на коридор, обаче със спътницата ми се върнахме с празни ръце в галерията точно когато жена на средна възраст поставяше лампа в една ниша.

— Не, и аз не съм я виждала тази вечер, госпожо Флорънс — чух я да казва, — обаче онзи Търпин иска да се отбиете в бараката му.

— О, господин Търпин явно много държи да ме види. Кажете му да дойде в салона, госпожо Мадън.

Погледнах надолу към салона, осветен само от бледото зарево на огъня, и там, в плътната сянка, най-сетне ги видях. Сигурно се бяха спуснали долу, докато ние обикаляхме коридорите, и сега си въобразявах, че са неоткриваеми зад стария позлатен кожен параван. Съгласно детския закон моето безплодно преследване бе равнозначно на запознанство, но тъй като бях положил много усилия, реших да ги принудя по-късно да се покажат с един простичък номер, който децата мразят — като се престоря, че не ги забелязвам. Бяха съвсем наблизо, неколцина, скупчени заедно, силуети само, осветявани от време на време от припламващия огън.

— А сега ще прием чай — каза тя. — Мисля, че отдавна трябваше да ви предложи, обаче човек губи обноските си, когато живее сам и го смятат за... чудак. — После попита с прелестна насмешка: — Искате ли лампа, докато похапваме?

— Светлината на огъня е много по-приятна, струва ми се.

Спуснахме се към този превъзходен сумрак и Мадън ни поднесе чая.

Преместих стола си към паравана, готов да изненадам или да бъда изненадан, когато играта продължи, и с нейно позволение, защото огнището винаги е свещено, се наведох да поразпаля огъня.

— Откъде имате тези красиви къси пръчки? — попитах нехайно. — О, но това е рабош!

— Разбира се — отвърна тя. — Не мога да чета, нито да пиша, затова съм принудена да прибягна към стария английски рабош, за да вода сметките си. Подайте ми една пръчка и ще ви обясня какво означава.

Подадох ѝ кестенова пръчка, дълга около един фут, и тя плъзна палец по резките.

— Записала съм млеконадоя от нашата ферма за месец април миналата година в галони — обясни жената. — Не знам какво щях да правя без рабоша. Един мой стар лесничей ме научи. За всички останали тази система вече е остаряла, обаче моите арендатори я уважават. Скоро ще дойде един от тях. О, няма значение, няма работа тук извън работното време. Той е алчен и невеж човек — много алчен... иначе защо ще идва по тъмно!

— Много земя ли имате?

— Само няколкостотин акра, слава богу. Другите шестстотин са отдадени под аренда на хора, познати на близките ми преди мен, но този Търпин е нов — и пладнешки обирджия.

— Сигурна ли сте, че не трябва аз да...

— Категорично не. Вие имате право, а той няма деца.

— А, децата! — казах и побутнах ниския си стол още по-назад, почти до паравана, зад който се криеха те. — Дали ще излязат да ми се покажат?

Чуха се гласове — този на Мадън и един по-плътен — до ниската странична врата, а после един риж великан с брезентови гамаша, самото възплъщение на арендатор, се препъна през прага или пък бе избутан вътре.

— Елате край огъня, господин Търпин — покани го жената.

— Ако нямате нищо против, госпожице... добре ми е до вратата.

Докато говореше, той се вкопчи в резето като уплашено дете. Изведнъж осъзнах, че той е в плен на някакъв непреодолим ужас.

— Е?

— Ами, за новия обор на телетата... само това. Започват първите есенни бури... но ще дойда пак, госпожице. — Зъбите му тракаха, както потракваше резето на вратата.

— Не мисля — каза тя. — За новия обор, значи... Какво ви писа моят пълномощник на петнайсети?

— Мислех, че ако... може би... дойда лично при вас... да поговорим по мъжки, госпожице... обаче...

Очите му оглеждаха ужасено всеки ъгъл на стаята. Той откряна вратата, през която беше влязъл, но забелязах, че отново я затвори... отвътре и плътно.

— Написа ви, каквото аз му казах — продължи тя. — Вече имате твърде много животни. Фермата Дънет никога не е имала повече от петдесет глави добитък, дори по времето на господин Райт. А той използваше пресован фураж. Вие имате шейсет и седем и не използвате фураж. В това отношение нарушихте договора. Изтощавате почвата на тази ферма.

— Аз... следващата седмица... ще получа фосфати... Вече съм поръчал цял камион. Утре ще отида на гарата да ги получа. После ще дойда да поговорим по мъжки, госпожице, през деня... Този господин няма да си тръгва, нали? — почти изпищя гостът.

Аз само плъзнах стола си още по-назад, пресегнах се и почуках по кожата на параван, но той скокна уплашено.

— Не, моля да ме чуете внимателно, господин Търпин.

Тя се извърна на стола си с лице към него, застанал с гръб към вратата. Арендаторът я подлагаше на дребна, стара като света измама — молеше я за нов обор за нейна сметка, та да може той с продажбата на съхранения по този начин тор да плати арендата си за следващата година, след като, както тя ясно му даде да разбере, беше изтощил почвата на пасищата. Не можех да не се възхитя на алчността му, докато го гледах как, тласкан от нея, този мъж се изправя пред страха, от който цялото му чело беше плувнало в пот.

Престанах да потропвам по кожата на паравана — всъщност пресмятах стойността на обората... когато усетих как мека детска ръчичка хваща отпуснатата ми ръка. В крайна сметка бях победил. След миг щях да се обърна и да се запозная с тези скитници с пъргави крачета...

Усетих детска целувка в средата на дланта си — като дар, който се очакваше пръстите да обхванат, като предания и донякъде укорителен знак от чакащо дете, което не е свикнало да бъде пренебрегвано дори когато възрастните са заети. Беззвучен код, изобретен много отдавна.

Тогава проумях. И сякаш знаех още от първия ден, когато плъзнах поглед по моравата и нагоре към прозореца.

Чух затварянето на вратата. Жената се извърна към мен мълчаливо и аз усетих, че тя знае.

Не мога да кажа колко време мина след това. Сепнах се от падането на една цепеница и инстинктивно станах да я вдигна. После се върнах на стола си съвсем близо до паравана.

— Вече разбирате — прошепна тя откъм плътния сумрак.

— Да, разбирам — отвърнах. — Благодаря.

— Аз... само ги чувам. — Тя сведе глава и я обхвана с длани. — Нямам право, нали разбирате, не ми е позволено друго. Нито съм родила, нито съм изгубила... нито едното, нито другото!

— Тогава се радвайте — рекох и сърцето ми се късаше в гърдите.

— Простете!

Тя се умълча и аз се върнах към своята радост и своята скръб.

— Случи се, защото много ги обичах — обади се тя най-сетне накъсано. — Затова стана така, още от първото... още преди да разбере, че те... те са всичко, което ще имам някога. А толкова ги обичам!

Тя протегна ръце към сенките и към сенките в сенките.

— Те идваха, защото ги обичах... защото се нуждаех от тях. Аз... аз вероятно ги карам да идват. Нередно ли е, как мислите?

— Не... не.

— Признавам, че играчките и всички други работи са глупост, обаче... толкова мразех празни стаи като мъничка. — Тя посочи към галерията. — И празни коридори... Как бих могла да понеса градинската порта да стои затворена? Ами ако...

— Недейте! Умолявам ви, недейте! — провикнах се. — Здравчът бе донесъл студен дъжд и внезапни бурни пориви на вятъра, които блъскаха прозорците с оловни рамки.

— Затова поддържам и огъня по цяла нощ. Аз... не мисля, че е глупаво, а вие?

Погледнах към широката тухлена камина, видях през сълзи, струва ми се, че няма непристъпна за духовете метална решетка, и сведох глава.

— Направих това и още много неща... за заблуда. И после те дойдоха. Чувах ги, но не знаех, че не са мои по право, докато госпожа Мадън не ми каза...

— Съпругата на иконома? Какво?

— Едно от тях... аз чух, а тя видяла. Така разбрала. Било нейното. Нейно! Не мое. Отначало не знаех. Може би завиждах. А след това започнах да разбирам, че е, защото ги обичам, а не защото... О, трябва да си ги родил или изгубил — жално каза тя. — Няма друг начин... но те въпреки това ме обичат. И така трябва! Нали?

В стаята не се чуваше друг звук освен пращането на огъня, но ние двамата се вслушвахме съсредоточено и чутото явно поне на нея й носеше утеха. Жената се окопоти и се надигна. Аз седях в стола си до паравана.

— Не ме презирайте, задето се вайкам така, но... но аз съм в постоянен мрак, а вие... вие виждате.

Наистина виждах и зрението затвърди решимостта ми, макар че сякаш духът и тялото се разделиха. Щях обаче да остана още мъничко,

защото идвах за последно.

— Значи, не го намирате за нередно? — остро повиши тон тя, когато не отговорих.

— Не и за вас. Хиляди пъти не. За вас е редно... Нямам думи да изразя признателността си. Би било нередно за мен. Само за мен...

— Защо? — попита тя, но махна с ръка пред лицето си, както беше сторила по време на втората ни среща в гората. — А, разбирам — каза простичко като дете. — За вас не било редно. — И после добави с кратък смях, поемайки дъх: — А помните ли, че веднъж... в началото... казах, че сте късметлия? Вие, който не бива повече да идвате тук!

Остави ме да поседя още мъничко до паравана и после чух как стъпките ѝ заглъхват в галерията горе.

[99] Образ на човешката аура. — Б.пр. ↑

[100] „Изгубената градина“, Елизабет Барет Браунинг (1806–1862). Прев. Емилия Ничева. — Б.пр. ↑

СЕЛОТО, КОЕТО ГЛАСУВА, ЧЕ ЗЕМЯТА Е ПЛОСКА

До този момент пътуването ни беше много успешно. Другите пътници в колата бяха приятелят ми Удхаус, младият Олет, негов далечен роднина, и депутатът Палант. Бизнесът на Удхаус беше да лекува болни вестници. Той инстинктивно надушваше точно в кой момент от живота на един вестник доброто му управление изчерпва възможностите си и се стига до мъртвата точка между бавния и скъп сив и новото начало, възможно само с финансова инжекция... и гений. Той нищо не разбираше от журналистика, обаче наведеше ли се над скелет, там със сигурност имаше месо. През онази седмица беше добавил един полумъртъв евтин вечерен вестник към колекцията си, която се състоеше от печеливш лондонски всекидневник, един провинциален такъв и един немощен седмичник с търговска насоченост. Освен това точно в онзи момент ми беше изсипал общите дялове на вечерния вестник, без да съм ги искал, и обясняваше редакторското изкуство на Олет — младеж, завършил Оксфорд едва три години по-рано, с коса като рогозка от кокосови влакна и сурово лице, набраздено от сурови преживявания, който, доколкото схванах, щеше да помага в новото начинание. Палант, високият и сбръчкан депутат, чийто глас напомняше по-скоро на грак на жерав, отколкото на паунски писък, нямаше дялове, но ни даваше съвети.

— Сигурно ти прилича повече на търговия със стари коне — каза Удхаус. — Да, знам, че ме наричат търговец на стари кранти, обаче вестникът ще си върне парите до една година. Всички вестници успяват. Моето мото е: дръж на късмета си, дръж на персонала и всичко ще се нареди.

После колата спря, а един полицаи поиска имената и адресите ни заради шофиране с превишена скорост. Изтъкнахме, че на половин миля пред нас пътят е прав като стрела и няма дори отклонение.

— Точно на това разчитаме — неприятно се тросна полицаят.

— Обичайното мошеничество — изсумтя Удхаус под мустак. — Как се казва това място?

— Хъкли — отговори полицаят. — Х-ъ-к-л-и! — И си записа нещо в тефтера, при което младият Олет се възпротиви. Едър румен мъж на сив кон, който ни наблюдаваше от другата страна на храстите, извика някаква заповед, която не чухме. Полицаят положи длан върху ръба на дясната врата до шофьора (Удхаус носи резервната си гума в багажника, не на вратата) и натисна копчето на електрическия клаксон. Сивият кон хукна светкавично, а ругатните на ездача заогласяха цялата околност.

— По дяволите, човече, натискаш клаксона с тъпашкия си юмрук! Вдигни го! — провикна се Удхаус.

— Ха! — възкликна полицаят и се вгледа съсредоточено в пръстите си, все едно ги бяхме впримчили в капан. — И това няма да помогне. — Написа още нещо в бележника си, после ни пусна да потеглим.

Това беше първият сблъсък на Удхаус със закона за движение по пътищата и тъй като аз не очаквах лоши последици за себе си, изтъкнах, че положението е много сериозно. Възприех същото отношение и лично към своята замесеност, когато след време научих, че също съм призован по обвинения, вариращи от използването на нецензурен език до застрашаване на пътното движение.

Присъдата щеше да бъде произнесена в светложълто пазарско градче с малка юбилейна кула^[101] и голямата борса за селскостопанска продукция. Удхаус ни откара с колата си. Палант, който не беше включен в призовката, дойде за морална подкрепа. Докато чакахме отвън, пълният мъж на сивия кон се приближи и поде незначителен разговор с другите мирови съдии. Каза на единия (направих си труда да го отбележа):

— Пада се встрани от моята порта, три четвърти миля пътят е прав като по конец. Как да устоиш? Миналия месец смъкнахме седемдесет лири. Някоя кола не може да устои на изкушението. Направете си и във вашия край, Майк. Просто не се сдържат.

— Пфу! — възкликна Удхаус. — Загазихме. Нито дума, и ти Олет! Ще платя глобите и ще приключим за нула време. Къде е Палант?

— Някъде в съда — отговори Олет. — Видях го да влиза преди малко.

Дебелият мъж зае мястото си като председател на съда и аз научих от един зрител, че името му е сър Томас Ингъл, баронет, депутат от Ингъл Парк, Хъкли. Поде официално обръщение, произнесено с тон, който би послужил като оправдание за бунтове из цели империи. Уликите, когато претъпканият малък съд не ги заглушаваше с ръкопляскания, бяха представяни в паузите на обръщението му. Всички страшно се гордееха със своя сър Томас и местеха очи от него към нас, недоумявайки защо ние не ръкопляскаме.

Без да бърза, съдебният състав се забавлява с нас седемнайсет минути. Сър Томас обясни, че му било дошло до гуша от нахалници като нас, които щели да са по-полезни, ако трошат камъни за строителството на пътя, отколкото като плашат коне, които струват повече от самите тях или от предците им. Това се случи, след като беше доказано, че приятелят на Удхаус умишлено натиснал клаксона, за да подразни сър Томас, който по случайност минавал оттам! Имаше и други подмятания — доста примитивни, но нас дълбоко ни жегна по-скоро неописуемата грубост на тона, отколкото качеството на раздаваното правосъдие или смеха на присъстващите в залата. Освободиха ни всички срещу глоба в размер на двайсет и три лири, дванайсет шилинга и шест пенса и докато чакахме Палант да се присъедини към нас, слушахме следващото дело — за шофиране без свидетелство за управление. С оглед на работата си като редактор на вечерния вестник Олет си бе водил пълни записки от наша страна, но не искахме да изглеждаме предубедени.

— Всичко е наред — успокои ни репортерът на местния вестник. — Никога не отразяваме сър Томас подробно. Само глобите и обвиненията.

— О, благодаря — отвърна Олет и го чух да разпитва кои са хората в съдебната зала. Местният репортер се оказа много словоохотлив.

Следващата жертва, едър мъж със светлоруса коса и донякъде озадачаващо облекло, към което сър Томас, вече във вихъра си, насочи вниманието на публиката, каза, че е забравил свидетелството си у дома. Сър Томас го попита дали очаква полицията да отиде на домашния му адрес в Йерусалим, за да му го донесе, и в залата

избухна кикот. Сър Томас не одобри и името на господина, а настояваше да го нарича Гад Маскарад, и всеки път, когато го стореше, всичките му съселани надаваха възгласи. Явно това бе установеният тук начин за провеждане на аутодафе.

— Мен не ме призова сигурно защото съм депутат — каза Палант, когато се появи отново към края на делото. — Мисля, че трябва да задам въпрос в парламента.

— А аз пък смятам да дам публичност на този случай — каза Удхаус. — Не бива да допускаме да се случват подобни неща.

Лицето му беше строго и преbledняло. Палант, от друга страна, беше почервенял и инстинктът ми подсказваше, че е от гняв. Олет беше без цвят.

— Е, хайде да обядваме — каза най-сетне Удхаус. — А после можем да се измъкнем преди края на представлението.

Издърпахме Олет от ръцете на местния репортер, прекосихме пазарния площад към странноприемница „Червеният лъв“ и заварихме Гад Маскарад на сър Томас седнал пред бира и чиния с бифтек и туршия.

— Ах! — възкликна той силно. — Другари в неволята. Ще се присъедините ли към мен, господа?

— С удоволствие — отвърна Удхаус. — Какво получихте?

— Не съм решил. Може да се получи добър шарж, обаче тукашната публика не е достатъчно образована. Не е по силите им. Ако не беше така, този червендалест тъпчо нямаше да струва петдесет на седмица.

— Къде? — попита Удхаус.

Мъжът го изгледа с непресторена изненада.

— В някоя от моите зали — отговори. — Но вие сигурно сте тукашни?

— Мили боже! — възкликна младият Олет внезапно. — Значи, вие наистина сте Маскарад? Знаех си!

— Бат Маскарад. — Изрече думите с тежестта на международен ултиматум. — Да, аз съм. Обаче вие имате предимство пред мен, господа.

Докато приятелите ми се представяха, аз недоумявах. И после си спомних ярките и огромни плакати за мюзикъли, които от години вече бяха незабелязан фон на посещенията ми в Лондон. Плакати с мъже и

жени, певци, жонгльори, имитатори и всякакви дръзки номера, представления, които обикаляха Лондон и провинциите, от Бат Маскарад, с удължено и френско Р.

— Веднага ви познах — каза Палант, обигран депутат, и аз побързах да подкрепя лъжата. Удхаус измрънка някакви извинения, а Бат Маскарад не се впечатли от нас повече, отколкото би се трогнала фасадата на някой от театрите му.

— Винаги повтарям на своите хора, че има граница за големината на буквите. Прехвърлиш ли я, ретината не ги възприема. Рекламата е най-деликатното изкуство.

— Има един човек на света, който ще получи малко от него, ако съм жив през следващите двайсет и четири часа — заяви Удхаус и обясни как ще стане това.

Маскарад дълго се визира в него със сиво-сините си очи.

— Сериозно ли? — попита той провлачено. Гласът му беше толкова магнетичен, колкото и погледът.

— О, да — увери го Олет. — Дори само тази история с клаксона е достатъчна да го свали от съдийското място след три месеца.

Маскарад се взря в него още по-дълго, отколкото в Удхаус.

— Той ми каза — изтърси внезапно, — че живее в Йерусалим. Чухте ли го?

— Но по-неприятното беше тонът, тонът — възкликна Олет.

— И това забелязахте, нали? — попита Маскарад. — Имате артистичен темперамент. Много може да постигнете. А аз съм Бат Маскарад... — продължи той. Облегна брадичката си върху юмруците и се взря смръщено право пред себе си. — Аз създадох „Силуетите“. Аз създадох вариететата „Трефойл“ и „Джокунда“. Аз създадох Дал Бензаген.

На това място Олет се изпъна, защото и той като всички младежи през онази година безрезервно боготвореше госпожица Видал Бензаген от „Трефойл“.

— „С какво сте облечен — с палто или с халат за баня?“ И това чухте, нали? „Сигурно не сте имали време и да си вчешете косата?“ И това чухте, нали? А сега вие ме чуйте!

Гласът му изпълни заведението, после се снижи до шепот, всяващ ужас като този на хирург преди операция. Говори няколко минути.

Палант промърмори: „Съгласен, съгласен“, очите на Олет проблеснаха — всъщност Маскарад се обръщаше предимно към него, а Удхаус се приведе напред със склучени длани.

— Следите ли мисълта ми? — продължи Маскарад и ни привлече с един широк жест. — Захвана ли се с нещо, докарвам го докрай, господа. Онова, което Бат не може да прекърши, прекършва него! Само дето още не съм попадал на такова. Няма да бъде едноактен фарс. Това е дело, което ще стигне до страшния финал. С мен ли сте? Добре! А сега да видим с какво разполагаме. Един сутрешен лондонски вестник, един провинциален всекидневник, така ли казахте? Един търговски седмичник и един депутат.

— Не особено полезен, опасявам се — подсмихна се Палант.

— Обаче привилегирован. Привилегирован — отговори му комедиантът. — Аз разполагам с малък екип в Лондон, в Блекбърн, в Ливърпул и Лийдс... за Манчестър ще ви кажа после... И аз самият, Бат Маскарад — изрече той тихо и благоговейно името в халбата си. — Господа, когато разиграем комбинацията си, със сър Томас Ингъл, депутат, баронет и всичко останало, което е, ще бъде свършено и в сравнение с него Содом и Гомор ще бъдат страшна веселба. Господа, сега трябва да се върна в града, но се надявам довечера да ми правите компания на вечеря в „Чоп Суей“, в зала „Ален вълген“, за да начертаем план. — Той положи длан върху рамото на младия Олет и додаде: — Нуждая се от умовете ви. — После си тръгна, загърнат с широка астраганова яка и в никелирана лимузина, а пивницата сякаш се изпразни.

Няколко минути по-късно и ние поръчахме да ни докарат колата. Докато с Удхаус и Олет се качвахме, сър Томас Ингъл, баронет и депутат, излезе на площада от съда и яхна коня си. Понякога си мисля, че ако си беше тръгнал мирно и кротко, може би щеше да се спаси, обаче докато се настаняваше върху седлото, ни мярна и не се съдържа да извика:

— Още ли не сте се пръждосали? Най-добре се омитайте и да внимавате!

В този момент Палант, който купуваше пощенски картички, излезе от пивницата, прикова погледа на сър Томас и много бавно се качи в колата. Стори ми се, че в онзи миг в очите на баронета се прокрадна сянка на неувереност.

— Дано да е вдовец — каза Удхаус след няколко мили.

— Да, заради клетата му съпруга се надявам на това, силно се надявам — съгласи се Палант. — Мисля, че не ме видя в съда. А, ето я историята на енорията на Хъкли, написана от пастора, а ето и вашите пощенски картички. Ще вечеряме ли днес с господин Маскарад?

— Да! — отвърнахме в хор.

* * *

Макар Удхаус да не разбираше нищо от журналистика, младият Палант, който беше завършил труден университет, поназнайваше доста. Нашият евтин вечерен вестник, ще го наречем „Бън“, за да се различава от успешния „Кейк“, бе не само полумъртъв, а и корумпиран. Установихме това, когато някакъв човек ни донесе новината за евентуално ново петролно находище и поиска статии за неговия успех. Олет цели три минути му държа реч на висок оксфордски английски. Иначе си говореше и пишеше по разговорному — приятна амалгама от американизми и епиграми. Ала макар езикът да се променя, играта си остава същата, затова в крайна сметка Олет, аз и неколцина други страшно се забавлявахме. Минаха седмици, преди да обозрем цялата картинка, но много скоро служителите разбраха, че имат собственици, които ги подкрепят и когато са прави, и когато не са, особено когато не са (което е единствената тайна на журналистиката), и че съдбата им не зависи от временното настроение на някой временен собственик, затова вършеха чудеса.

Ние обаче не пренебрегнахме Хъкли. Както посочи Олет, първата ни грижа беше да създадем „интригуваща атмосфера“ около селото. Той го посещаваше в края на всяка седмица с мотоциклет с кош, поради което аз не се занимавах с действителното място, а с абстракцията. Обаче именно аз пуснах първата кръв. Двама жители на Хъкли ни изпратиха опровержение на кратък и много обоснован абзац в „Бън“, че в Хъкли е забелязан папуняк, който, разбира се, бил „застрелян от местни ловци“. Писмата бяха донякъде разпалени, публикувахме и двете. Нашата версия относно това как папунякът получил гребена си от цар Соломон, признавам с болка, беше толкова невярна, че лично енорийският свещеник — без да е ловец, както

изтъкна, а просто любител на точността — ни писа да ни поправи. Ние публикувахме писмото му на видно място и му благодарихме.

— Този свещеник ще ни трябва — изтъкна Олет. — Мисли безпристрастно. Ще го посъживя.

Незабавно създадохме М. Л. Сиджън, саможивец с изискан вкус, който на страниците на „Бън“ настоя да узнае дали това село Хъкли с папуняка не е Хугли от неговото детство и дали случайно промяната на името не е предизвикана от сблъсък между местен магнат и железниците и от неуместен интерес към фалшивата изисканост. „Защото аз го познавах и го обичах с девиците от младостта си — eheu ab angulo^[102]! — като Хугли“, пишеше М. Л. Сиджън от Оксфорд.

Въпреки присмеха на другите вестници, „Бън“ прояви сериозно състрадание. Няколко човека ни писаха, за да отрекат промяната на името на Хъкли. Само свещеникът — без да е философ, както изтъкна, а любител на точността — имаше съмнения, които публично поде г-н М. Л. Сиджън, който предложи чрез „Бън“ версията, че селцето вероятно се е появило през англосаксонските дни като „Хогсли“ или сред нормандците като „Аргиле“ заради обилната си глина. Свещеникът си имаше свое мнение (според него беше предимно чакъл), а М. Л. Сиджън се оказа истинска съкровищница от спомени. Странното е — а това рядко се случва с безплатните четива, — че кореспонденцията доста допадна на нашите абонати и съвременниците я цитираха свободно.

— Тайната на властта — отбеляза Олет — не е в голямата пръчка. Тайната е да вдигаш летвата. (Ето това е смисълът на „поразителен“ цитат от шест-седем реда.) — Видяхте ли, че „Спектейтър“ е публикувал на средната си страница „Провинциален застои“ миналата седмица? Все за Хъкли. Следващата седмица ще напиша „Бързо и подвижно“.

Нашата рубрика „Бързо и подвижно“ представляваше репортажи, публикувани в петък вечер, за обиколки на мотори с кошове из Лондон, илюстрирани (така и не успяхме да накараме тази машина да работи както трябва) с размазани карти. Олет пишеше материалите с плам и деликатност, които аз винаги отдавах на мотоциклетния кош. Неговото описание на Епинг Форест например беше чисто и просто млада любов, на която каквото й бе на сърцето, това й беше на устата. Обаче статията му в тази рубрика за Хъкли би отвратила и майстор на

сапун. Тя беше химическо съединение от отблъскваща фамилиарност, похотливи намеци, долнокачествено благочестие и гранива служба на обществото в един изпускащ пара компост, който буквално ме изстреля във въздуха.

— Да — каза той, след като получи комплиментите. — Това е най-живото, интригуващо и динамично целево материалче, което съм писал досега. Non nobis gloria^[103]! Срецнах сър Томас Ингъл в собствения му парк. Разговаря с мен и вдъхнови повечето от написаното.

— Кое? „Гърленият местен изговор“ или „занемарените аденоиди на селските деца“? — попитах го.

— О, не! Това е само за да привлечем вниманието на местния лекар. Най-много се гордея с последния абзац.

Той се занимаваше със „сумрачната сянка, протегнала призрачни пръсти над хресталака“; с „пъргави зайци“; с „бременни англъски юници“ и със „забележителното смугло като на циганин лице на техния учен собственик, тъй добре известен на кралските селскостопански изложения“.

— Смугъл е добре, това с бременните юници също, обаче селският лекар ще се подразни от аденоидите.

— Не и наполовина, колкото сър Томас ще се подразни заради лицето си — възрази Олет. — Само да знаете какво съм пропуснал!

Имаше право. Местният лекар посвети целия си уикенд (това е предимството на петъчните статии) да ни залива с професионални опровержения, които не представляваха никакъв интерес за нашите абонати. Казахме му го и той тутакси си проправи път до „Лансет“, където си падат по жлезите, и съвсем забрави за нас. Сър Томас Ингъл обаче беше по-жилав. Явно и той беше прекарал приятен уикенд. Писмото, което получихме от него в понеделник, доказваше, че е смахнат дървеняк без семейство, защото никоя жена, проявяваща дори смътен интерес към един мъж, не би допуснала това писмо да се озове другаде освен в кошчето. Той възразяваше срещу това, че споменаваме стадата му, собствените му дела в собственото му село, което определяше като „образцово“, и срещу нашето пъклено безочие. Обаче най-гръмко протестираше срещу описанието на чертите си. В учтиво писмо го попитахме дали посланието му може да бъде публикувано.

Той, припомняйки си вероятно херцога на Уелингтън, отговори: „Публикувайте го и бъдете проклети!“.

— О, така е твърде лесно! — каза Олет, докато озаглавяваше писмото.

— Чакай малко — спрях го. — Играта малко излиза извън контрол. Довечера ще вечеряме с Бат (пропуснах да спомена, че нашата вечеря с Бат Маскарад в зала „Ален въглен“ в ресторант „Чоп Суей“ се беше превърнала в ежеседмично събитие). — Почакай всички да го видят.

— Може би имаш право — съгласи се той.

На вечеря всички прочетоха писмото от сър Томас. Умът на Бат, изглежда, бе зает с други дела, обаче Палант прояви сериозен интерес.

— Хрумна ми нещо — каза той. — Може ли утре да публикувате нещо в „Бън“ относно шапа, който мори стадото на този приятел?

— Дори чума, ако искаш — отговори Олет. — Става дума само за пет жалки крави. Видях едната полегнала в парка. Ще ни послужи за основа на фактологията.

— Тогава го направете и засега се оттеглете. Мисля, че тук идва моят ред — каза Палант.

— Защо? — попитах.

— Защото в парламента предстои нещо за шапа и защото той ми написа писмо след онзи случай, когато се натъкна на вас. Десет дни го обмислял, но ето го — каза Палант. — На официална бланка на Камарата на общините.

Ето какво прочетохме:

Скъпи Палант,

Макар че досега пътищата ни не са се пресичали често, сигурен съм, ще се съгласите с мен, че в камарата всички членове са на равна нога. Ето защо дръзвам да се обърна към вас по един въпрос, който тълкувам вероятно доста по-различно от вашите приятели. Бихте ли им обяснили, че случаят е точно такъв и че аз ни най-малко не съм бил повлиян от враждебност, изпълнявайки дълга си като магистрат, който и вие като мой събрат знаете, че често е крайно неприятен...

Искрено ваш,
Т. Ингъл

П.П. Погрижих се строгостта по отношение на пътното движение, срещу която приятелите ви възразиха, да бъде съществено облекчена в моя район.

— А ти какво отговори? — попита Олет, след като всички изразихме мненията си.

— Казах му, че не мога да направя нищо по въпроса. И тогава наистина не можех. Обаче ти не забравяй да вместиш онзи абзац за шапа. Искам да поработя над нещо.

— Струва ми се, че досега „Бън“ върши цялата работа — отбелязах. — Къде е ролята на „Кейк“?

— „Кейк“ — поде Удхаус и после си спомних, че той говори като министър от кабинета преди приемането на бюджета, — си запазва пълното право да се оправя със ситуациите в крачка.

— Ееех! — възкликна Бат Маскарад и излезе от унеса си. — В крачка! Да знаете, че и аз не бездействам. Няма смисъл да пускаш въдицата без стръв. Ти — обърна се той към Олет — пускаш превъзходна стръв на дъното. Все питам моите хора: какво е това, по дяволите?

Откъм друг частен салон отсреща се разнесе песен.

— Някакви дами от „Трефойл“ — обясни келнерът.

— Знаем. Обаче какво пеят?

Стана и излезе, а после го посрещнаха възторжените викове на онази весела компания. Сетне се възцари тишина, каквато настава в класната стая, когато влезе учителят. А после обичан от нас глас се разпя.

— Там са само Дал и приятели — обясни той, когато се върна. — Обеща да дойде при нас за десерта. — Седна, тананикайки си старата песен, и докато дойде госпожица Видал Бензаген, ни държа прехласнати по разказите му за нейния артистичен темперамент.

Послушахме Палант и пуснахме във вестника един предпазлив абзац за полегнали крави, от чиято муцуна се точат лиги, което можеше да се изтълкува като нелюбезна клевета или пък можеше да

бъде представено от умел адвокат като достоверно природно наблюдение.

— Освен това — отбеляза Олет — ние пишем за „бременни ангъски юници“. Обясниха ми, че не бива да споменаваме нищо за девствени телици шортхорн. Палант иска да отидем в камарата довечера. Запазил ни е места в галерията за зрители. Започвам да го харесвам този Палант.

— А Маскарад явно харесва теб — отбелязах.

— Да, обаче мен ме е страх от него — съвсем искрено отговори Олет. — Наистина. Той е напълно аморална душа. За пръв път срещам такъв човек.

Отидохме в камарата заедно. Случи се следобед, посветен на ирландски въпроси, и веднага щом започнах да проумявам виковете и лицата, установих, че има многобройни поводи за недоволство, но съвсем малко от тях ме засягат.

— Всичко е наред — успокои ме Олет с тренираното си ухо. — Затварят пристанищата... о, да... износ на ирландски добитък! Шап в Балихелиън. Започвам да проумявам идеята на Палант.

В камарата наистина в момента се говореше само за шап, но съвсем сериозно, доколкото виждах. Министър с лист с напечатан текст в ръка отбиваше волета от оскърбления. Заприлича ми на напрегнат ловец, който нарязва тялото на лисица, за да хвърли късовете на бесните кучета.

— Въпрос на време е. Те задават въпроси — каза Олет. — Вижте, Палант се изправя.

Няма как да го сбъркаш. Гласът му, който според неговите врагове било единственото му парламентарно достойнство, заглуши гълчавата.

— С оглед на това може ли да попитам дали напоследък са взети специални мерки във връзка с подозрения за епидемия от отсамната страна на канала?

Вдигна ръка. Държеше брой на „Бън“. Бяхме преценили, че е поуместно абзацът да отсъства от следващите броеве. Палант щеше да продължи, обаче някакво същество в сив редингот изрева, скочи на пейката срещу него и размаха друг брой на „Бън“. Беше сър Томас Ингъл.

— Като собственик на стадото, обвинено толкова драстично...

Гласът му беше заглушен от призивите: „Ред в залата!“, предимно от ирландците.

— Какво става? — попитах Олет. — Нали е с шапка?

— Да, обаче трябваше да изрази гнева си във въпрос.

— Знаете ли, господин спикер — изрева сър Томас насред гълчавата, — знаете ли, че всичко това е един заговор... част от страхлива кампания по очернянето на Хъккли... по осмиването на самите нас? Част от измамен заговор да бъда осмян аз? Господин спикер, сър!

Лицето му изглеждаше почти черно между белите бакенбарди и той размаха ръце, сякаш плуваше. Разпалеността му озадачи камарата и задържа вниманието на присъстващите, а спикерът се възползва от този факт, за да пренасочи интереса си от Ирландия другаде. Той се обърна към сър Томас Ингъл с умерен укор, предназначен вероятно към всички членове на камарата, която попритихна. После се обади Палант, шокиран и пребледнял:

— Мога само да изразя дълбоката си изненада, че в отговор на моя най-простиичък въпрос почитаемият депутат се впусна в лична атака. Ако по някакъв начин съм оскърбил...

Спикерът отново се намеси — явно той регулираше тези въпроси.

Той също изрази изненадата си, а сър Томас седна в осъдителна тишина, стаила ледената тръпка на цели столетия. Империята отново се зае с делата си.

— Прелестно! — възкликнах и усетих по гърба си топли и студени вълни.

— Сега вече ще публикуваме писмото — каза Олет.

Така и сторихме — веднага след старателния репортаж за горното събитие. Не направихме коментар. С този рядък инстинкт да улавя същината на проблема, отличителен за англосаксонците, всичките ни съвременници и, бих казал, две трети от кореспондентите настояха да узнаят нима е възможно да изглежда още по-нелепо човек, който вече се е доказал като достоен за посмешище. Обаче, освен че пишехме името му като „Инджъл“, ние отказвахме да нападнем човека, когато беше повален.

— Няма нужда — каза Олет. — Цялата преса се е заела да рови в историята.

Дори Удхаус малко се озадачи колко лесно ни се получи и си го призна.

— По дяволите, едва сега започваме! — каза Олет. — Хъкли още не е новина.

— Какво искаш да кажеш? — попита Удхаус, у когото се беше породило дълбоко уважение към този млад, но със сигурност близък познат.

— Какво искам да кажа ли? За бога, мастър Ридли, искам да направим така, че когато Хъкли се обръща насън, „Ройтерс“ и „Прес“ да скачат от леглата, за да изпращат телеграми.

След това подробно заразказва за някакви реставрационни работи в църквата в Хъкли... изглежда, прекарваше там всеки уикенд... било извършено престъпление от предшественика на сегашния свещеник, който премахнал „прозорчето за прокажените“ (каквото и да е това), за да направи тоалетна във вестиария. Не ми се струваше проблем, който ще прогони съня на „Ройтерс“ или на „Прес“, затова го оставих да дудне пред Удхаус за някакъв купел от четиринайсети век, който намерил в бараката за инструменти на гробаря.

Аз прибягнах до мирното проникване. Един брой на списание „Хоунс Евридей Бук“ от парцаливата библиотека на „Бън“ ми разкри съществуването на селски танци, основаващи се — като всички селски танци — на друидски мистерии, свързани с лятното слънцестоене (което е неизменно), а това е росно и освежаващо за лондонското око. Нямам никаква заслуга за това — „Хоунс“ е златна мина, с която всеки може да работи, — обаче ми се полага безсмъртна слава, задето ги кръстих „Танци-манци“ и написах, че те все още може да бъдат видени в „цялата си затрогваща чистота в Хъкли, последната обител на средновековни реликви“, и толкова се влюбих в творението си, че го държах при себе си дни наред, лъсках го и го полирах до блясък.

— Най-добре го пускай — подкани ме накрая Олет. — Време е отново да напомним за себе си. Други започват да ни навлизат в територията. Видя ли онзи материал в „Пенакъл“ за образцовото село на сър Томас? Явно е убедил някой от техните да напише материала.

— Нищо не може да се сравни с рана, нанесена от приятел — отвърнах. — Онази статия за кръчмата без алкохол беше...

— Най-много ми хареса онова за пералнята с бели плочки и пропадналите девизи, които перат ризите на сър Томас. На нас никога нямаше да ни хрумне. Не си падаме по сексуални лиготи.

— Нали все това повтарям — оставете ги на мира. Другите ще свършат нашата работа. Освен това искам да поизпипам още мъничко материала си за танците.

— Не, ще го развалиш. Хайде да го пуснем днес. Първо, това си е чиста литература. Знаеш, че не си падам по комплиментите, обаче...

Имах разумни подозрения във всяко отношение към младия Олет, но макар да съзнавах, че ще си платя за това, се поддадох на ласкателствата му и безценната ми статия „Танци-манци“ беше отпечатана. Следващата събота той ме помоли да подготвя броя на „Бън“ сам, а аз, естествено, допуснах, че причината е свързана с неговия малък мотоциклет с кош. Грешах.

Следващия понеделник хвърлих поглед на „Кейк“, за да се убедя както обикновено в превъзходството над него на моя недоходоносен „Бън“. Попаднах на следното заглавие: „Селото, което гласува, че Земята е плоска“. Зачетох се... И прочетох, че Дружеството по геоплания, посветило дейността си на хипотезата, че Земята е плоска, е провело годишния си тържествен банкет в събота, когато след убедителни обръщения и сред прояви на огромно въодушевление село Хъкли решило с единодушен вот от 438 гласа, че Земята е плоска. Притаих дъх, докато изчетох докрай разположеното на две колонки описание, което следваше. Само един човек беше способен да напише тези думи — бяха безукорни, стегнати, с нерв, сурови, но в същото време човечни, живи, затрогващи, приковаващи... определено приковаващи... достатъчно динамични да променят цял град... и пълни с паметни цитати. Това беше невероятна уводна статия, впечатляваща и балансирана, от която направо щях да се пръсна от смях, докато не си спомних, че съм изключен... позорно и неоправдано изключен от стореното. Отидох в кабинета на Олет. Той закусваше и за да бъда справедлив, ще кажа, че имаше гузен вид.

— Не съм виновен — поде той. — Беше Бат Маскарад. Кълна се, щях да те поканя, ако...

— Няма значение — казах. — Това е най-добрата ти работа досега. Има ли поне частица истина?

— Частица ли? Божичко! Подозираш, че съм си го измислил?

— И материалът е публикуван само в „Кейк“?! — възкликнах.

— Струваше две хилядарки на Бат Маскарад — отговори Олет.
— Да не мислиш, че ще посвети някой друг в замисъла? Обаче ти давам честната си дума, че не знаех нищо, докато той не ме повика да отида и да го отразя. Беше разлепил цветни плакати: „Годишен тържествен банкет на Дружеството по геоплания“. Да, той го измисли. Искаше онези в Хъкли да си мислят, че е свързано с аероплани. Да, знам, че наистина има дружество, което смята, че Земята е плоска^[104] — трябва да бъдат благодарни за рекламата, — обаче Бат си измисли свое. Наистина! Организира цяло представление, казвам ти. Половината му театри участваха. Само си го представи — в събота! Пристигнаха с автобуси — три автобуса: един розов, един жълт и един син като незабравка, по двайсет човека в автобус и с надпис „Земята е плоска“ от двете страни и отзад. Аз пътувах с Теди Рикетс и с Лафоун от „Трефойл“, със „Силует Систърс“ и с трио „Кросли“. Нали знаеш триото „Всекидневна драма“ в „Джокунд“ — Ейда Кросли, Бънт Кросли и малката Викторин? Те. Там беше и Хаук Рамсдън, онзи тип от „Моргиана и Дрекъл“, а също Били Търпий. Да, него го знаеш! Звездата от Северен Лондон! „Аз съм реферът, навлякъл си омразата на всички в Блэкхийт.“ Този тип. Там беше и Макей — едноок шотландец, по когото цял Глазгоу е луднал. Ето това е да се посветиш на изкуството! Макей беше човекът, който най-силно се съмняваше, обаче в края на вечерта бе спечелен за каузата. Имаше и много момичета, които не познавам... и да! О, да, там беше и Дал! Самата Дал Бензаген! Седяхме един до друг и на отиване, и на връщане. Най-чаровната жена на света! Изпраца ти поздрав и ми поръча да ти предам, че няма да забрави за Нели Фарън. Каза, че си й дал идеал, към който да се стреми. О, тя беше секретарката на Дружеството по геоплания, разбира се. Не помня хората в другите автобуси — предимно провинциални звезди — обаче всички изпълниха ролите си превъзходно. Вариететното изкуство се е променило от твоето време. Изобщо не преигравах. Разбираш ли, хората, които вярват, че Земята е плоска, не се обличат като другите хора. Може би си забелязал, че го намеквам в статията си. Семпъл класически стил — неовикториански с изключение на турнюрите, така ми обясни Дал, обаче тя изглеждаше божествено! Викторин също. А в синия автобус имаше едно момиче — беше от провинцията, обаче тази зима ще се премести в града и ще ги

разбие... Уини Дийнс. Запомни това име! Тя разказа на Хъкли как страдала за каузата като гувернантка в богато семейство, което вярвало, че Земята е кръгла, и как предпочела да напусне работата си, вместо да преподава безнравствена география. И това беше пред хората отвън, които не успяха да влязат в баптисткия параклис. Направо ги срази! Трябва да следим тази Уини... Обаче Лафон! Той беше направо ненадминат! Въздействие, всеотдайност, лично присъствие... всичко наедно! Беше страшно убедителен. Боже, дори мен успя да убеди, докато говореше! (Каква беше ролята му ли? Председател на дружеството, разбира се. Не четете ли статията ми?) Теорията е пъклено достоверна. В крайна сметка никой не е доказал, че Земята е кръгла, нали така?

— Зарежи Земята. Кажете ми за Хъкли.

— О, Хъкли се накваси. Най-лошото в тези образцови села е да надушат огнена вода. Там има само една кръчма с алкохол, която сър Томас не е успял да ликвидира. Бат я превърна в свой щаб. Организира банкета в два камиона — вечеря за петстотин човека и питиета за десет хиляди. И Хъкли гласува, и още как. Изобщо не се съмнявай — ако нямаше вечеря, нямаше да гласуват. Единодушно, както съм написал. Накрая свещеникът и лекарят бяха единствените инакомислещи. Тях не ги броихме. О, да, сър Томас беше там. Появи се ухилен до ушите от портата на парка си. Днес ще му се смръзне усмивчицата. Има една анилинова боя, която втриваш през шаблон — разяжда камъка на един фунт дълбочина и е на практика вечна. Бат поръча да напишат „Земята е плоска!“ по всички хамбари и стени, на които успеят... и на портите на съда. О, боже, ама нали всички в Хъкли бяха мотани! Наложих се да ги напишем, за да ни простят, че не сме аероплани. Неблагодарни селяндури! Даваш ли си сметка, че дори императори не биха успели да обуздаят таланта, който Бат развихри там? Божичко, само Дал беше... В осем часа вече не беше останало нищичко! Цялото представление си вдигна чукалата и изфиряса, а Хъкли скандираше, че Земята е плоска.

— Много добре — казах. — Както знаеш, аз съм собственик на една трета от „Бън“.

— Не съм го забравил — прекъсна ме Олет. — Не ми излиза от ума. Днес съм подготвил специален материал за „Бън“ — истинска идилия! — и за да ти докажа колко много съм мислил за теб, на

връщане разказах на Дал за твоите „Танци-манци“, а тя пък каза на Уини. Уини се върна в нашия автобус. После слязохме и танцувахме на полето. Как се развихрихме само... а Лафон измисли първобитен локстеп за финал. Бат изпрати някакъв тип да го заснеме. Бил син на свещеник, страшно енергичен човек. Твърдеше, че в обичайните събирания няма нищо интересно за кинематографите — немалко действие. Филмите са си вид изкуство. Обаче направо откачи по нашите езически танци. Каза, че било досущ като видението на свети Петър в Йопа. Засне и аз не знам колко материал. След това направихме ексклузивни снимки за „Бън“. Вече съм ги изпратил за печат, само не забравяй, че трябва да махнем левия крак на Уини от първия кадър. Твърде привлича вниманието... Ето на! Казвам ти обаче — страх ме е от Бат. Този човек е истински дявол! Той направи всичко! А дори не слезе от автобуса. Щял да разсейва хората.

— Защо не ме покани? — настоях.

— Защото той твърдеше, че ще ме разсейваш. Искаше да действам с хладен ум. Дадохме им да се разберат. Сигурен съм, че това е най-хубавото нещо, което съм писал. — Олет се пресегна към „Кейк“ и препрочете статията предоволен. — Да, категорично най-доброто... всички други издания трябва да се позовават на него — завърши той и след още един поглед добави: — Боже, вчера бях абсолютен гений!

Бих се ядосал, обаче нямах време. Онази сутрин от агенция „Асошиейтед Прес“ ми се подмазваха в редакцията на „Бън“ да им позволя да използват снимките на някакви селски танци, които разбрали, че са под мое разпореждане. Когато отпратих и петия молител на ръба на сълзите, донякъде възвърнах самоуважението си. След това трябваше да се заема с първа страница на „Бън“. И понеже изкуството е умението да елиминираш, сведох всичко до две думи (една в повече, както се оказа): „Ах, езичество!“, отпечатани в червено, срещу което управителят ни възрази. Обаче в пет часа ми съобщи, че съм Наполеон на Флийт Стрийт. Статията на Олет в „Бън“ за тържествения банкет на Дружеството по геоплания беше лишена от смайващата изненада, предизвикана от материала му в „Кейк“, но от нея болеше повече; снимките на „Танци-манци“ (онези с левия крак на Уини, заради които бях вдигнал на крак подозрителната преса толкова рано) обаче бяха изненадващи, а на следващия ден — и безценни! Но дори това не проумявах тогава.

Седмица по-късно, струва ми се, Бат Маскарад ми се обади и ме повика в „Трефойл“.

— Сега е твой ред — каза той. — Няма да поканя Олет. Ела в ложата.

Отидох и там в качеството ми на гост на Бат ме посрещнаха като кралска особа. Седнахме в дъното и имахме прекрасна гледка към хилядите хора в театъра. Представлението беше „Моргиана и Дрексел“, наелектризиращото вариететно представление, създадено от Бат, макар че той приписваше заслугите на Лафон.

— Дааа — замечтано въздъхна Бат, след като Моргиана сипа врящо масло в меховете на четирийсетте разбойници, — както се казва, спипах ги и ги стискам за гушите. Няма голямо значение какво прави човек, нито как го прави. Важно е кога — това е психологическият момент. Пресата не може да го постигне, парите не могат, умът също. Въпрос на късмет, а останалото е чист гений. Сега не говоря за хората си. Говоря за мен.

После Дал — единствено тя се осмеляваше — почука на вратата и застана зад нас съвсем жива и задъхана в образа на Моргиана. Лафон изпълняваше сцената със съда и цялата зала се заливаше от смях.

— Ах! Я ми кажи — попита ме тя за двайсети път, — харесваше ли Нели Фарън като млад?

— Дали я обожавах? — отвърнах. — Боже, Дал, ние бяхме три милиона и я обожавахме.

— Каква беше? — продължи Дал.

— Беше си Нели. Залата се разтапяше, когато тя се появи на сцената.

— И мен ме харесват, обаче още не се разтапят по мен — отбеляза Дал замечтано.

— Не е важно как, а кога — повтори Бат. — Ах!

Той се наведе напред, когато залата се разтресе и избухна в кикот с пълно гърло. Дал изчезна. В залата на съда започваше да се вие мълчалива процесия на фона на едва доловим съпровод. Хората от нея бяха облечени... всъщност целият свят и кинотеатрите в него знаят как бяха облечени. Танцуваха ли, танцуваха, изпълняваха танца, който завладя цялото човечество за половин година, и завършиха с локстеп, който буквално покоси залата, хората хълцаха и се държаха за корема от смях. Някой в галерията простена: „Божичко, мръсни танци!“, а

думите прозвучаха като трепет, полуслято. После се появи Дал със светеща звезда в тъмната коса, проблясващи камъчета по високите токове на обувките — видение, което не помръдна цели трийсет секунди, докато сцената в съда зад нея се превръщаше в двореца на Моргиана. Звездата в косите ѝ угасна и меката светлина я окъпа, когато тя направи — бавно, съвсем бавно насред ласкавото обожание на струнен съпровод — осемнайсет крачки напред. Най-напред я видяхме като кралица насаме, а после — като кралица, която за пръв път съзира своите поданици, и накрая, когато ръцете ѝ потръпнаха — като доволна жена, лишена от всякакъв страх, преобразена и озарена от чиста, хипнотизираща обич и доброта. Долових накъсаното мърморене на прехласнатата публика — онзи звук, който е много повече от бурята на аплодисментите. Утихваше и се издигаше, после отново глъхнеше с обич.

— Тя ги омагьоса — прошепна Бат. — Никога не съм я виждал такава. Поръчах ѝ да запали звездата, обаче не бях прав и тя го знае. Тя е актриса.

— Дал, скъпа! — обади се някой не много силно, но се чу в цялата зала.

— Благодаря — отвърна Дал и смиреният ѝ глас прикова вниманието и на последния човек в залата. — Добър вечер, момчета. Идвам от... откъде, по дяволите, идвам? — Извърна се към невъзмутимите редици на танцьорите и продължи: — А, толкова мило, че ми напомнихте, сладурчета. Идвам от селото, което гласува, че Земята е плоска.

И тя изпълни песента с пълен оркестров съпровод. Песента опустоши всичко живо на света за шест месеца напред. Представете си в такъв случай от какъв гняв и буен изблик е била родена! Дал изпълни припева само веднъж. В края на втория куплет се провикна: „Следите ли мисълта ми, момчета?“, и зрителите в залата изригнаха заедно с нея: „Земята е плоска... Земята е плоска... плоска като тава... още по-плоска дори“, и заглушиха всички инструменти освен фаготите и контрабасите, които акцентираха думите.

— Прекрасно! — казах на Бат. — А е най-обикновено детско стихотворение, с някои промени.

— Да, обаче аз направих промените — отговори той.

На последния стих тя направи знак на диригента Карлини, който ѝ подхвърли диригентската си палка, а Дал я улови с момчешка лекота.

— Чувате ли ме? — отново се провикна тя и от обезумелия оркестър зад нея се чуваше само гърленият рев на контрабасите на всяко повтаряне на думата „Земя“: „Селото, което гласува, че Земята е плоска!“. Беше опияняващо. После Дал придърпа танцьорите, поведе ги и те обиколиха три пъти сцената в импровизирано изпълнение на шумен локстеп, докато при последното рязко махване с крак обувката ѝ с фалшиви диаманти се запревърта и полетя към полилея.

Видях как гора от ръце се надига да я улови, чух как виковете и тропотът се издигнаха от нивото на ураган до бесен тайфун, чух как песента, прикована от преданите контрабаси, както булдог приковава ревящ бик, надделява дори над тях. После завесата падна и Бат ме отведе в съблекалнята ѝ, където тя лежеше изтощена след седмия бис. Песента продължаваше да се чува през белосаните стени и да тресе подсиления бетон на „Трефойл“, както парни пилотонабивачи разклащат коловете на пристан.

— Изцедена съм... за пръв път в живота си. Ах! Я ми кажи, успях ли да им въздействам? — прошепна ми тя.

— Знаеш, че да — отговорих, а тя навря нос в чашата с ечемичена отвара. — Разтопи ги.

Бат кимна.

— А клетата Нели е мъртва... някъде в Африка, нали така?

— Дано да умра, преди да престана да ги разтапям — каза Дал.

„Земята... е плоска... Земята... е плоска!“ Скандирането сега приличаше повече на мощни помпи.

— Ще съборят театъра, ако не излезеш за още един бис! — провикна се някой.

— Бог да ги благослови! — каза Дал и излезе за осми бис.

А после очите ѝ просто се затваряха, тя се прозя и каза:

— Не знам за вас, деца, обаче аз съм мъртва. Тишина.

— Почакай малко — каза ми Бат. — Трябва да чуя как мина в провинцията. Уини Дийнс беше в Манчестър, а Рамсдън в Глазгоу... а и всички филми. Имах много натоварен уикенд.

Телефоните го увериха в успеха.

— Бива — каза той. — Ще ми казва той на мен, че живея в Йерусалим!

И си тръгна, тананикайки си припева на „Свещеният град“. Установих, че и от него се страхувам като от Олет.

Уплаших се още повече, когато излязох на улицата и видях тълпите, които бълваха кината, да си напяват песента (защото Бат беше сложил грамофони като съпровод на филмите), а когато далеч на юг забелязах червения примигващ надпис „Танци-манци“, се уплаших още повече.

* * *

Минаха няколко дни, които не мога да опиша на нищо друго освен на кратко успокояване на треската, по време на което болният съзира как прожекторите на струпаните световни флотилии се сливат и осветяват дребен отломък — един-единствен в черното и агонизиращо море. Сетне лъчите се фокусираха. Земята, каквато я познаваме — пълното кълбо на нашата планета, — стовари тежестта на своето безпристрастно и пронизващо любопитство върху селцето Хъкли, което беше гласувало, че тя е плоска. Питаше за новини от Хъкли — къде и какво е това село и как говори (знаеше го как танцува) и какви мисли спотайва в прекрасната си душа. И после в цялата ревностна и безмилостна преса Хъкли беше изтипосано пред всички, както капка езерна вода бива изложена на показ с латерна магика. В мига, когато се налагаше да стане това, съдбата отреди да няма нищо по-важно в очите на света. Едно жестоко убийство, политическа криза, непредпазлив или самозабравил се политик от континента, дори лекичко възпаление на някой крал щеше да засенчи важността на нашето послание, както преминаващ облак засенчва настоящия слънчев диск. Но дните бяха спокойни във всяко отношение. Вече не се налагаше с Олет дори пръста си да помръдваме, досущ като алпиниста, чиито последни думи предизвикват откъртването на лавина. Цялата история ревеше гръмко, разпрашаваше се на хиляди частици и се разлиташе докъдето ни поглед стига и отвъд сам-самичка... сам-самичка. А веднъж развихрила се, дори падането на царства не можеше да възпре хода ѝ.

В крайна сметка нашата Земя е многотърпелива. Докато песента я обикаляше и я тормозеше с каталептичния ритъм на „та-ра-ра-бум-да“, подсилена от западноафриканския подтекст на „Всички го правят“

плюс два пъти по-силната пъклена стихийност на определена мелодийка в „Dona et Gamma“, когато на практика за литературата, театъра, изобразителното изкуство, за всякакви социални, общински, търговски и административни цели Земята беше плоска, свещеникът на Хъкли ни писа — отново като любител на точността, — за да изтъкне, че вотът на Хъкли за набедената плоскост на сцената на нашите житейски усилия не е бил единокласен, защото той и докторът гласували против. Великият барон Ройтер (не се съмнявам, че можеше да е всеки друг) показва това писмо в пълния му вид навсякъде — и отпред, и зад кулисите на сцената на нашите житейски усилия. Защото Хъкли беше новина. „Бън“ също публикува снимка, която положих известно старание да подправа.

— Ние сме жизнен народ — каза Олет, докато обсъждахме делата си на вечеря с Бат. — Само англичанин е способен да напише подобно писмо в такъв момент.

— Прилича ми на турист в пещерата на ветровете под Ниагарския водопад. Самотна фигурка с дъждобран. Сигурно сте виждали нашата снимка? — попитах гордо.

— Да — отговори Бат. — И аз съм ходил на Ниагара. Как го приема Хъкли?

— Те не проумяват, разбира се — отговори Олет. — Обаче към селото се стичат пари. Започнали са дори да организират автобусни екскурзии...

— Не знаех — обади се Палант.

— О, да, с шарабани^[105] — с униформени гидове и ловджийски рогове. Напоследък песента започва да им втръсва — добави Олет.

— Пускат я под прозорците му, нали? — попита Бат. — Дори собствения си парк не може да прекоси.

— Не може — увери го Олет. — Между другото, Удхаус, купих ти онзи купел от гробаря. Платих петнайсет лири за него.

— И какво да го правя? — попита Удхаус.

— Дай го на музея „Виктория и Албърт“. Това е артефакт от четиринайсети век. Довери ми се.

— Струва ли си... сега? — попита Палант. — Не че бия отбой, но просто от гледна точка на тактиката?

— Обаче е истина — настоя Олет. — Освен това ми е хоби, винаги съм искал да стана архитект. Лично ще се погрижа. Това е

твърде сериозно за „Бън“ и твърде добро за „Кейк“.

Той проби в скучен архитектурен седмичник, в който не бяха чували за Хъкли. Твърденията му не звучаха разпалено, просто излагаха факти, подкрепени от най-различни власти. Установи извън всякакво съмнение, че старият купел в Хъкли е изхвърлен по настояване на сър Томас преди двайсет години, за да се направи място за нов от батски камък с емайл от Лимож, и че оттогава старият се въргаля в ъгъла на бараката на гробаря. Олет доказа с подкрепата на учени, че в цяла Англия има само още един друг купел, който може да се сравнява с този. Затова Удхаус го купи и го подари на признателните жители на Южен Кенсингтън, които заявиха, че Земята ще стане още по-плоска, преди да го върнат на недалновидните обитатели на Хъкли. Множество епископи и голяма част от членовете на Кралската академия — сецате се за прословутите бисери и свинете — пишеха разпалени писма до вестниците. „Пънч“ публикува политическа карикатура по темата, „Таймс“ — статия на трета страница, „Примамливостта на новото“, „Спектейтър“ — приятна научна статия на средните страници, озаглавена „Селска хаусмания“^[106]. Останалата част на развеселения свят заяви на най-различни езици: „Ама, разбира се, какво друго да очакваш от Хъкли!“. Нито сър Томас, нито енорийският свещеник, нито гробарят, нито някой друг отрече.

— Ето, виждате ли — каза Олет, — това е по-силен удар за Хъкли, отколкото изглежда на пръв поглед, защото всяка думичка е вярна. Твоят танц беше плод на вдъхновение, признавам, обаче нямаше корени в...

— Две полукълба и четири континента засега — изтъкнах.

— Корени в сърцата на Хъкли, това исках да кажа. Защо никога не идваш да видиш мястото? Не си бил там, откакто ни спряха...

— Свободен съм само през уикендите — отвърнах, — а ти прекарваш своите там най-редовно... с мотоциклета с кош. Опасявам се...

— О, да — весело ме прекъсна той. — С него сме като стари годеници. Всъщност се случи след онази история с „бременните ангъски юници“. Ела тази събота. Удхаус каза, че може да ни закара следобед. И той иска да види Хъкли.

Палант нямаше да ни придружи, затова Бат зае мястото му.

— Странно е, че никой освен Олет не е виждал Хъкли от онзи път — отбеляза Бат. — Все това повтарям на моите хора. Хрумне ли ви идеята, веднага местен колорит. Преди това е излишно. — Докато пътувахме, ни разкриваше панорамни гледки на успеха — географски и финансов — на танца и на песента. — Между другото, приписал съм на Дал всички права за грамофонните плочи с песента. Тя е роден артист. Не прояви достатъчно съобразителност да ми поиска увеличение на заплатата на сутринта след премиерата. Веднага щях да ѝ го дам.

— Бог да я благослови! И какво ще прави с правата за грамофонните плочи? — попитах.

— Един бог знае! — отговори той. — Аз спечелих четиресет и четири хиляди от моите си работи, а това е само началото. Чуйте това!

Светлорозов автобус се приближи към нас отзад и клаксонът му беше с мелодията на „Селото, което гласува, че Земята е плоска“. Няколко минути по-късно надминахме друг автобус в естествен дървесен цвят, чиито пътници си тананикаха мелодията под носа.

— Не знам коя туристическа агенция ги организира, сигурно „Кукс“ — каза Олет.

Преди да пристигнем в Хъкли, постоянно отнякъде чувахме въпросната песен.

Очаквах да е така, но въпреки това бях разочарован от действителния вид на мястото, което бяхме създали на картата — ако не е твърде самонадеяно да го твърдя. Пивницата с алкохол, селската морава, баптисткия параклис, църквата, бараката на гробаря, домът на енорийския свещеник, откъдето пристигаха толкова въздействащи писма, колоните на входа на парка на сър Томас, на които все още натрапчиво пишеше „Земята е плоска“ — всичко си беше невзрачно, среднестатистическо и обикновено като снимката на стая, където е извършено убийство. Олет, който, разбира се, знаеше мястото най-добре, ни го показва цялото. Бат, който го беше използвал за фон на една от своите драми, го пренебрегна като нещо преексплоатирано и ненужно, но Удхаус изрази и моите чувства, когато каза:

— Това ли е... след всичко, което направихме?

— Да, знам... — каза успокоително Олет. — Като онази странна песен, която пее Аполон: „Когато кулите на Илион в мъгла се

извисиха“. И аз се чувствам така понякога, макар че за мен беше истински рай. Те обаче страдаха.

Четвъртият автобус в рамките на трийсет минути току-що зави към парка на сър Томас, за да оповести на съдебната палата, че „Земята е плоска“. Група наглед американски туристи снимаха портите, а чайната срещу покритата портичка беше пълна с хора, които си купуваха пощенски картички на стария купел, лежал дваайсет години в бараката на гробаря. Отбихме се в кръчмата, където се продаваше алкохол, и поздравихме собственика.

— Тази история донесе пари в селото — каза той. — В известен смисъл печалбата може и да струва твърде скъпо. Не ни се отразява добре. Хората ни се присмиват. Точно това правят... Така, по отношение на това гласуване, сигурно сте подочули...

— За бога, зарежете тази история с гласуването — провикна се възрастен човек откъм вратата. — Привлича или не привлича пари, до гуша ми дойде от това.

— Е, според мен — промени позицията си кръчмарят — сър Томас успяваше да управлява по-добре в някои отношения...

— Той ми каза — продължи възрастният господин и си проправи път до бара, — каза ми преди дваайсет години да взема този купел и да го сложа в бараката за инструменти. Лично ми го каза. А сега, дваайсет години по-късно, собствената ми жена ме изкарва по-черен от дявола...

— Това е гробарят — обясни кръчмарят. — Неговата благоверна продава пощенските картички... ако не сте си купили. Обаче според нас сър Томас щеше да се справи по-добре.

— Какво общо има той с това? — попита Удхаус.

— Ами, не можем да го уличим в нищо конкретно, обаче според нас той щеше да ни спаси от тази история с купела. Така, а сега по отношение на гласуването...

— Майната му! — изрева гробарят. — Зарежете тази работа, иначе ще си забия тирбушона в гърлото. Ето още една порция присмехулници!

Автобус беше спрял до вратата и от него веднага се изсипа множество мъже и жени. Излязохме да гледаме. Носеха навити плакати, трибуна от три части и — специално обърнах внимание — портативен хармониум, какъвто има по корабите.

— От Армията на спасението ли са? — попитах, макар че не виждах униформи.

Двама от тях развиха плакат между два кола с надпис „Земята е плоска“. Двамата с Удхаус се обърнахме към Бат, но той поклати глава.

— Не, не! Не съм аз... Ако им бях видял костюмите предварително...

— Мили боже! — възкликна Олет. — Това е истинското дружество!

Групата напредваше по поляната с прецизността на хора, които са обръгнали на такива моменти. И сценични работници не биха се справили толкова бързо с трибуната от три части, нито пък стюарди — с хармониума. Още преди крачетата да щракнат на място, една жена седна пред хармониума и запя химн:

*Чуйте гласовете ни, които истината разгласяват,
от бряг до бряг прострете светлина.
Бог на човека даде дом —
на всекиго за вечни времена.
Когато мракът изначален се оттегли,
от дебрите неразкроени
Той с равнило и отвес отмери
покрив за рода човешки!*

Видях как по лицето на Бат се изписа завист.

— Проклетата природа! — измърмори той. — Истинският живот все те изпреварва. Как можах да забравя химните и хармониума!

После зазвуча припевът:

*Чуйте гласовете ни, които истината разгласяват,
от бряг до бряг прострете светлина.
Имайте доблест! Имайте вяра!
Земята е за всекиго за вечни времена.*

Изпяха няколко химна с плам на ревностни християни, които очакват да дойдат да ги разкъсат лъвовете. После във въздуха се разнесе мърморене. Гробарят и земевладелецът се изтъпанчиха пред вратата на кръчмата. Всеки се опитваше да надвика другия:

— Извинявам се предварително за думите му — изкрещя земевладелецът. — По-добре си върви! (На това място гробарят заговори.) Това не е нито времето, нито мястото да продължаваме този разговор.

Тълпата се сгъсти. Видях как полицейският сержант на селото излезе от къщата си, затягайки колана си.

— Но моля ви — каза жената на хармониума, — станала е грешка. Ние не сме суфражетки.

— По дяволите! Поне щеше да е разнообразие — провикна се гробарят. — Я ставайте оттам! Нито дума! И веднага да се разкарате, да не ви покръстим набързо в езерото!

Навалицата от хора от всяка къща в селото повтори поканата. Сержантът разбута хората и пристъпи напред. Мъж до трибуната каза:

— Но моля ви, ние се намираме сред приятели и симпатизанти. Чуйте ме за малко!

В този момент от един минаващ шарабан се разнесе песента. Ефектът беше мигновен. Бат, Олет и аз, опознали психологията на тълпата по трудния начин, отстъпихме към вратата на кръчмата. Удхаус, собственикът на вестника, вероятно от желание да не прекъсва връзката с читателите, се гмурна право във вихъра. Всички останали повтаряха на хората от дружеството веднага да си тръгват. Когато жената на хармониума (вече започвах да проумявам защо понякога се налага да бъдат убивани жени) посочи към надписите на колоните в парка и ги нарече „кромлехи на нашата обща вяра“, се разнесе ръмжене и започна щурм. Полицейският сержант го овладя, но посъветва дружеството да не спира оттеглянето си. И те го направиха, но придружиха отстъплението си към автобуса с ораторстване на всяка крачка. Най-сетне вдигнаха падналия хармониум и в плен на обичайната за тълпите неразумност, приветстваха този факт със силни възгласи, докато шофьорът не натисна педала и не отпраши бързо. След това тълпата се разпръсна, поздравяваха всички замесени освен гробаря, за когото смятаха, че е опозорил поста си, като е ругал жени. Той закрачи през зелената морава към Удхаус, който разговаряше с

полицейския сержант близо до портите на парка. Бяхме на двайсетина метра от него, когато видяхме сър Томас да излиза от къщата и разярен да се нахвърля на Удхаус, вдигнал бастуна си и крещейки: „Ще те науча аз тебе...“. Олет е записал точните му думи. Докато успеем да стигнем до тях, сър Томас беше на земята, а Удхаус, силно пребледнял, държеше бастуна и казваше на сержанта:

— Обвинявам този човек в нападение!

— Мили боже! — възкликна сержантът, по-блед и от Удхаус. — Но това е сър Томас!

— Който и да е, не бива да бъде на свобода — заяви Удхаус.

Тълпата заподозря нещо нередно и започна отново да се скупчва, а типичният английски ужас от публични спречквания ни подбра начело със сержанта вътре в къщата. Затворихме и портите на парка, и тези на къщата.

— Вие видяхте нападението, сержант — продължи Удхаус. — Може да свидетелствате, че не съм използвал повече сила, отколкото е нужно да се защитя, и че дори не съм повредил собствеността на този човек. (Ето, я си вземете бастуна!) Чухте и неприличните думи, които използва той.

— Аз... не бих казал — заекна сержантът.

— О, но ние ги чухме! — намеси се Олет и ги повтори, за ужас на съпругата на иконома, която покри главата си с престилката.

Седнал на твърд кухненски стол, сър Томас заговори. Каза, че му е дошло до гуша „да ме снимат като някакъв див звяр“, и изрази на висок глас съжалението си, че не е убил „този човек“, който „заговорничеше със сержанта да го направи за смях“.

— Виждали ли сте го преди, сър Томас? — попита сержантът.

— Не! Обаче е време да се даде пример! Не съм виждал този боклук през живота си!

Мисля, че хипнотичното око на Бат Маскарад му припомни миналото, защото лицето му се промени и челюстта му увисна.

— О, не, виждал съм ги! — изстена той. — Сега си спомних.

В този момент от задната врата влезе човек, който се гънеше раболепно. Оказа се местният адвокат. Не твърдя, че облиза ботушите му, но щяхме да го уважаваме повече, ако го беше сторил, та да се тури точка. Беше на мнение, че въпросът може да се уреди и да се намери компромисно решение срещу злато и още злато. Сержантът беше на

същото мнение. Удхаус разби илюзиите и на двамата. На сержанта каза: „Ще заведете ли жалбата ми, или не?“, а на адвокатата даде имената на своите адвокати, при което мъжът закърши ръце и възкликна: „О, сър Т., сър Т.!“ с нещастен фалцет, защото това беше фирма от калибъра на Бат Маскарад. Двамата се посъветваха с трагичен шепот.

— Не че си падам толкова по Дикенс — каза Олет на Бат, — обаче всеки път, когато се забъркам в нещо, установявам, че арестът е пълен с негови типажи.

— И аз съм го забелязвал — каза Бат, — обаче странното е, че на публиката Дикенс в чист вид не ѝ допада. Защо ли, питам се?

Сетне сър Томас с нови сили запроклина деня, в която се е родил той... или пък ние. Опасявах се да не би, понеже е радикал, да вземе да се извини, а като депутат би могъл и да се измъкне от оплетеното положение. Той обаче наистина не беше на себе си. Задаваше глупави въпроси — например какво изобщо търсим в селото и какво очаква Удхаус да му измъкне с това изнудване. Обаче нито Удхаус, нито сержантът, нито умилквацията се адвокат слушаха. Резултатът от техния разговор край комина беше, че сър Томас бе призован да се яви следващия понеделник пред своите събратя мирови съдии по обвинения в нападение, непристойно поведение, оскърбителен език и т.н. Олет много държеше на обвинението за езика.

След това си тръгнахме. Селото изглеждаше много красиво на късната следобедна светлина — красиво и мелодично като славеево гнездо.

— Надявам се да се появите в понеделник — каза Удхаус, когато пристигнахме в града. Единственото споменаване на случилото се от негова страна.

И ние се появихме — в един свят, който продължаваше да пее, че Земята е плоска — в пазарното градче с цвят на глина, голямата селскостопанска борса и малката юбилейна кула. Не си намерихме лесно места в съдебната зала. Лондонският адвокат на Удхаус беше внушителен човек и имаше глас, школуван да отправя съкрушителни обвинения. Когато заседанието на съда започна, той стана и оповести намерението на клиента си да се откаже от подадената жалба, защото той, клиентът му, не възнамерявал и при тези обстоятелства не би могъл да възнамерява да приеме каквито и да е публични средства,

предложени му от името на сър Томас. В същото време никой не оценявал по-искрено от клиента му духа, породил това предложение от страна на хората, упълномощени да го отправят. Всъщност обаче — и тук адвокатът се превърна в светски човек, който разговаря със своите равни — определени подробности станали достояние на клиента му след въпросното злополучно избухване, които... Той сви рамене. Нищо нямаше да постигне, ако се впусне в подробно описание, но той все пак изтъкна, че ако въпросните болезнени обстоятелства бяха станали известни по-рано, на клиента му, разбира се, никога не би му хрумнало... Изречението му завърши с великодушен жест, а заплепените съдии погледнаха към сър Томас с нови очи, леко дистанцирано. Както самите те виждали, би било чисто и просто жестокост да продължават с този... злополучен случай. Ето защо адвокатът помоли за разрешение да оттегли напълно обвинението и същевременно да изрази най-дълбокото съчувствие на клиента си към всички, които са пострадали като самия него от публичното провеждане на съдебната процедура, до което, отново ги увери адвокатът, клиентът му изобщо не би прибягнал, както ясно показал, ако бил навреме осведомен за определени факти... И така, смятал, че е казал достатъчно. С оглед на хонорара му и аз смятах така.

Адвокатът на сър Томас — целият плувнал в пот да не би езикът, използван от клиента му, да стане публично достояние — получи озарение свише, стана и му благодари. След това сър Томас, който още не подозираше каква проказа му бяха лепнали току-що, но доволен, че е избегнал делото, стори същото. Изслушан бе в заинтригувано мълчание и хората се поотдръпваха, докато прокаженият се оттегляше.

— Здравата го шамароса — каза Бат на Удхаус след това. — Собствените му хора го мислят за луд.

— Не думай! Довечера ще ти покажа някои от писмата му — отговори той.

Донесе писмата в зала „Ален въглен“ на ресторант „Чоп Суей“. Вече не се дивяхме като преди на песента, на танца или на мощната ръка на съдбата, която сякаш се намесваше в наша полза. Дори Олет не се заинтригува, че думата „задник“ е влязла в речника на един от лидерите на английското общество. Всъщност разглеждахме отвътре една душа, чиито най-тъмни кътчета дори бяха осветени от ужаса, че ще „изгуби положението си“.

— И после ти благодари, че оттегляш обвинението, нали така? — попита Палант.

— Да, и ми изпрати телеграма за потвърждение. — Удхаус се обърна към Бат: — Още ли мислиш, че съм го шамаросал здравата?

— Неее! — отвърна Бат. — В крайна сметка — и сега говоря от името на всички — нищо в изкуството не може да се мери с природата, с естествения ход на нещата в която и да е сфера. Само си помислете как се разви тази история...

— Я пак да прегледам това ваше съдебно дело — каза Палант и се пресегна към броя на „Бън“, където то беше отразено пълно.

— Има ли вероятност Дал да се отбие при нас тази вечер? — попита Олет.

— Заета е с изкуството си — горчиво отвърна Бат. — Каква полза от изкуство? Хайде да ми каже някой! — Латерна отвън тутакси изтъкна в отговор, че Земята е плоска. — Грамофонът измества напълно уличните латерни, обаче аз пуснах по улиците сто седемдесет и четири латерни дванайсет часа след появата на песента — каза Бат. — Без да броим провинцията. — Лицето му просветна мъничко.

— Погледнете! — възкликна Палант, загледан във вестника. — Сигурно нито вие, нито онези глупави мирови съдии са подозирали, обаче адвокатът ти със сигурност е знаел, че сте направили голям гаф с това дело за нападение.

— Какво има? — попита Удхаус.

— Това е налудничаво, пълна глупост! В това няма нищо законно, нито капчица. Разбира се, че можете да оттеглите обвинението, обаче начинът, по който сте го направили, е детински... освен това и незаконен. Какво си е въобразявал онзи полицай?

— О, той беше приятел на сър Томас. Всички му бяха приятели — изтъкнах аз.

— Трябва да бъде обесен. Председателят на съда също. Сега говоря като адвокат.

— Защо, в какво сме се провинили? Укриване на държавна измяна или извършване на углавно престъпление? — попита Олет.

— По-късно ще ви обясня. — Палант отново се зачете във вестника със сключени вежди и от време на време се подсмиваше неприятно. Най-накрая се засмя.

— Благодаря ти — каза той на Удхаус. — Това ще бъде много полезно... за нас.

— Какво имаш предвид? — попита Олет.

— За нашата страна по случая. Те всички са радикали, замесени в цялата тази каша — начело с шефа на полицията. Трябва да отправите питане в парламента. На всяка цена.

— Да, обаче аз исках да оттегля обвинението по свой си начин — настоя Удхаус.

— Това няма нищо общо с делото. Става дума за законността на глупавите ти методи. И до утре сутринта да говоря, пак няма да разбереш. — Закрачи из стаята с ръце на гърба. — Дали ще успее да набия в дебелия глава на нашия председател, че това е шанс... Така става, когато съдилищата се напълнят с проклети радикали — промърмори той.

— О, я сядай! — каза Удхаус.

— Къде мога да намеря адвоката ти? — попита Палант.

— В „Трефойл“ — веднага отговори Бат. — Дадох му ложа за тази вечер. И той е артист.

— Тогава отивам да се срещна с него — каза Палант. — Ако пипаме както трябва, това може да се окаже божи дар за нас. — И се оттегли без никакви извинения.

— Ама тази история продължава да се нагнетява — отбелязах глупаво.

— Не мога да го проумея! — каза Бат. — Никога не съм предполагал, че някога ще... Да, всъщност знаех си. Той каза, че живея в...

— Беше по-скоро тонът му — тонът му! — почти кресна Олет.

Удхаус мълчеше, обаче лицето му пребледня, докато размишляваше.

— Е, както и да е — продължи Бат, — радвам се, че винаги съм вярвал в Бог и съдбата и тям подобни. Иначе щях да изгубя самообладание. Разпространихме го по целия свят... плъзна навсякъде по земното кълбо. Не можем да го спрем, дори да искаме. Трябва само да отшуми. Вече не командвам нещата. Какво очаквате да се случи сега, ангелчета?

Аз не очаквах нищо. Очакванията ми дори не се доближаваха до онова, което получих. Не се интересувам от политика, но те,

политиците, явно нямаше да си седнат скоро на „задника“. Струваше ми се, че водят кучешки живот, но без кучешките облаги, и се убедих напълно в това, когато, небръснат и некъпан, Палант дойде у дома в десет часа една сутрин с молба да му предоставя ваната и канапето си.

— Да не трябва да ти плащам и гаранция в изтрезвителното? — попитах. Беше с вечерно облекло и очите му бяха хлътнали дълбоко.

— Не — отговори дрезгаво. — Цяла нощ заседавахме. Петнайсет гласувания. Довечера пак. Твоят апартамент е по-близо от моя. — И започна да се съблича в коридора.

Когато се събуди в един часа, ми разказа сензационни неща за нещо, което определи като история. Имало политическа криза. Той и другите депутати правели разни неща — така и не разбрах точно какви — в продължение на осемнайсет часа, а безмилостните председатели на групите продължавали да ги насъскват за нови кучешки боеве. Изсумтя и отново се разпали, макар че трябваше да си почива.

— Днес следобед ще задам питането си за злоупотребата със закона в Хъкли, ако те интересува да чуеш — каза той. — Ще бъде абсолютно отхвърлен... в сегашното ни състояние. Казах им го, обаче това е единственият ми шанс за седмици. Може би и Удхаус ще иска да дойде.

— Сигурно. Всичко, свързано с Хъкли, ни интересува — уверих го.

— Опасявам се, че няма да улучим целта. И двете страни са напълно изтощени. Положението ескалира от известно време. Нямаше как да не се стигне до кавга... — И Палант отново избухна гневно.

Звъннах на Удхаус и заедно отидохме в парламента. Беше мрачен и лепкав следобед, във въздуха миришеше на дъжд. По една или друга причина всяка от страните беше решена да докаже в максимална степен своята издръжливост и добродетелност. Навсякъде край мен хората си ръмжаха.

— Ако не ни пощадят, няма да имаме милост към тях!

— Ще пречупим негодниците още от самото начало. Не издържат да стоят до късно.

— Хайде! Никакво огъване! Знаем, че сте ходили на турска баня!

Ето такива реплики чувахме с Удхаус. Залата вече беше пълна и се усещаше отрицателната нагласа на преуморените депутати, които си обтягаха нервите и помрачаваха следобеда.

— Не е на хубаво! — прошепна Удхаус. — Ще се скарат, преди да приключат. Погледни предните редове, където са министрите! — И ми посочи дребните признаци, по които си личеше колко напрегнат е всеки от присъстващите.

Удхаус можеше и да си го спести. Парламентът щеше да се разбеснее като див пес още преди някой да е подхвърлил кокала. Начумерен министър стана да отговори на един отривисто зададен въпрос. Привържениците му нададоха предизвикателни възгласи. „Пълни глупости!“ долетя от задните редове. Забелязах как лицето на спикера се изопна като на кормчия, който управлява непокорен кораб след внезапно опасно вълнение. Едва успяха да овладеят опасността навреме. Няколко минути по-късно последва нов и наглед безпричинен изблик — буен, заплашителен, но безплоден. И той утихна — с почти осезаема въздишка — с внезапното гневно осъзнаване на тепърва предстоящите дълги и мъчителни часове, и корабът на държавата продължи да плава.

Тогава се изправи Палант и разбуненият парламент се сви измъчено от гласа му. Въпросът беше дълъг двайсетина реда и беше изпъстрен с юридически термини. С две думи, той искаше да знае дали съответният мирови съдия е бил наясно, че е извършено сериозно нарушение на закона на еди-коя си дата и на еди-кое си място пред тези и тези мирови съдии във връзка с...

Чух едно отчаяно и изморено „По дяволите!“ да се надига откъм залата наред това изтезание. Палант продължаваше:

— ... известни събития, случили се в село Хъкли.

Парламентът се заслуша внимателно с полуотворени устни, сякаш изхълца, и през ума ми мина...

— Хъкли — повтори Палант. — Селото...

— Кое то гласува, че Земята е плоска. — Обади се глас от задните пейки като самотно квакане на жаба в далечно езеро.

— Земята е плоска — припя му друг от отсрещната страна на залата.

— Земята е плоска. — Още няколко гласа. После още няколко.

Това беше изопнатият до краен предел нерв на парламентарната зала, който се откъсва нишка по нишка и с различни тонове, както се прокъсва въжетото на закотвен кораб.

„Селото, което гласува, че Земята е плоска.“ Песента започваше да се оформя. Присъединиха се още гласове и крака заотмерваха ритъма. Въпреки това не ми хрумваше, че това нещо може да...

„Селото, което гласува, че Земята е плоска!“ Беше по-лесно да забележиш кой не пее, отколкото обратното. Имаше неколцина такива. Изведнъж (което доказва фундаменталната нестабилност на отлюспените) един такъв отлюспен депутат скокна върху седалката си и започна да свири на въображаем контрабас с невероятни движения на лакътя, като същински маестро.

И последната нишка се откъсна. Корабът на държавата се понесе безпомощно по бурните вълни на мелодията.

Селото, което гласува, че Земята е плоска!

Селото, което гласува, че Земята е плоска!

Най-напред на ирландците им хрумна да използват листовете с дневния ред като фунии, с които да постигнат нужните децибели. Лейбъристите, неизменно консервативни и порядъчни в кризисен момент, се въздържаха по-дълго от останалите, но когато се включиха, го сториха гръмко и екстремно. После без никакви партийни разграничения, страх от избирателите или за заемания пост, нито пък с каквато и да било надежда за възнаграждение, парламентът запя с пълно гърло, депутатите залюляха изморените си тела и започнаха епилептично да отмерват ритъма с крака. Пееха „Селото, което гласува, че Земята е плоска“, първо, защото искаха, и второ — което е най-ужасното по отношение на тази песен, — защото не можеха да престанат. По каквато и да било причина.

Палант все още беше прав. Някой го посочи и хората се засмяха. Други също започнаха да го сочат и да размахват пръст в такт с ритъма. В този момент двама човека се озоваха на практика един до друг зад стола на спикера и се заковаха на място ужасени. Единият се оказа министър-председателят, а другият — куриерът. Депутатите със стичащи се по бузите им сълзи пренесоха вниманието си към слисаната двойка. Клатеха се и се олюляваха, сочейки, но продължаваха да пеят. Когато за миг песента позагълхна, Ирландия се провикна: „С мен ли сте, момчета?“, и всички запяха с нова сила като

същински Антей, докоснал земята. Никой не може да каже какво се случи след това в галерията за пресата или за посетителите. Защото всички погледи бяха насочени към Камарата на общините, която пееше истерично и оглушително. Видях как предните редове се наведоха напред, няколко човека дори положиха чело върху чантите си, други бяха обхванали лицето си с ръце, а подскачащите им рамене сложиха край на всякакво приличие в залата. Единствено спикерът остана непоклатим. На следващия ден цялата британска преса написа как той дори не свел глава. Ангелът — закрилник на конституцията, защото човешката помощ бе непотребна, му подсказа точния момент, когато залата щеше да подеме и езическия танц. Говори се, че той казал:

— Никога не съм бил толкова благодарен на някой депутат, колкото съм признателен на господин Палант.

Не даде никакво обяснение. Не спомена за разпоредби и нарушения. Просто освободи всички до шест часа вечерта. И депутатите се разотидоха — някои от тях почти на четири крака.

Не съм прав, като твърдя, че само спикерът не се засмя. Удхаус беше до мен през цялото време. Лицето му беше изопнато и силно преbledняло — досущ като това на сър Томас Ингълс, казват, когато отивал на разговор на четири очи с председателя на парламентарната си група.

[101] Една от многото, издигнати през 1887 г. в чест на златния юбилей на кралица Виктория — 50 години на трона. — Б.пр. ↑

[102] Уви, това пасторално кътче (лат.). — Б.пр. ↑

[103] Не е за нас славата (лат.). — Б.пр. ↑

[104] Самюъл Роуботъм (1816–1884), английски изобретател и писател, автор на книгата „Зететична астрономия: Земя, не кълбо“; оттогава съществува дружеството, което подкрепя идеята, че Земята е плоска. — Б.пр. ↑

[105] Вид открит файтон с няколко реда седалки. — Б.пр. ↑

[106] На името на барон Хаусман, префект на Париж (1853–1870), известен с мащабното преустройство на града. — Б.пр. ↑

ОКОТО НА АЛЛАХ

Псалтът на „Свети Илод“ беше твърде запален музикант, за да се занимава с библиотеката на абатството, а помощникът му, който обожаваше всяка подробност от работата, тъкмо приключваше, след като часове наред беше писал и диктувал в скриптория. Монасите писари му предадоха листовете си — беше обикновено четвероевангелие по поръчка на абата на Евъшам — и отидоха на вечерня. Джон Ото, по-известен като Джон от Бургос, не бързаше. Полираше малка златна розетка от своята миниатюра на сцената на Благовещение в Евангелието от Лука, което се надяваше впоследствие папският легат кардинал Фалколи да благоволи да приеме.

— Стига толкова, Джон — тихо му каза помощник-псалтът.

— А? Тръгнаха ли? Не съм забелязал. Една минутка, Клемънт.

Помощник-псалтът изчака търпеливо. Познаваше Джон повече от шест години, току пристигаше и заминаваше от „Сейнт Илод“, към който по време на странстванията си в чужбина Джон винаги заявяваше, че принадлежи. С радост му позволяваха да го твърди, защото повече от всеки друг той владееше всички изкуства и на практика приходите от тях.

Помощник-псалтът погледна през рамо към забодения лист, на който се оформяха в златно първите думи на хвалебствения псалм върху фона от червен лак на още незасиялия ореол на Дева Мария. Тя беше изобразена с удивено склучени ръце върху мрежа от безкрайно сложни арабески, от чиито ръбове портокалови цветчета сякаш изпълваха с уханието си синкавия нажежен въздух над миниатюрния безводен пейзаж в среден план.

— Направил си я съвсем еврейка — каза помощник-псалтът, загледан в мургавите поруменели бузи и в натезалия от предизвестие поглед.

— А Нима Богородица не е такава? — Джон извади иглите. — Чуй ме, Клемънт. Ако не се върна, това трябва да бъде включено в моя

велик Лука, който и да го довърши. — Пъхна рисунката между предпазните хартии.

— Значи, заминаваш отново за Бургос, както подочух?

— След два дни. Новата катедрала там влияе добре на душата... обаче строителите са по-бавни от Божия гняв.

— На твоята душа ли? — усъмни се помощник-псалтът.

— Дори на моята, ако позволиш. А долу на юг, на границата на завладените територии, към Гранада има превъзходен мавърски орнамент. Уталожва суетните мисли и ги насочва към самата рисунка — както ти току-що усети в моето „Благовещение“.

— Тя... рисунката е много красива. Нищо чудно, че отиваш. Но нали няма да забравиш да получиш опрощение, Джон?

— Разбира се.

Това беше предпазна мярка, която Джон вече не пропускаше, преди да отпътува някъде, както не пропускаше и да оформи тонзурата, с която се беше сдобил още на младини край Гент. Тонзурата му осигуряваше монашеска привилегия^[107] и неизменно внимание на път.

— Нали няма да забравиш и от какво имаме нужда в скриптория? На света вече няма истински ултрамарин. Смесват го с немскосиньо. А пък цинобърът...

— Ще направя всичко по силите си.

— А брат Томас (това беше монахът, който отговаряше за манастирската болница) има нужда от...

— Той лично ще ми каже. Сега отивам при него да оформи тонзурата ми.

Джон слезе по стълбите към алеята, която разделяше болницата и кухнята от жилищните помещения. Докато го подстригваше, брат Томас (кроткият, но неотстъпчиво упорит отговорник на лечебницата) му даде списък с лекарства, с които да се сдобие в Испания по един или друг начин, дори чрез законна покупка. Изненада ги появата на куция и мургав абат Стивън, който се появи по подплатени с кожа пантофи. Не че Стивън дьо Сотре беше шпионин, просто като млад беше участвал в неблагоприятен кръстоносен поход, който след битката при Мансура за него приключи с двугодишно пленничество сред сарацините в Кайро, а там човек се научава да пристъпва безшумно. Доста добър ловец и соколар, разумно строг, но най-вече

човек на науката, а също и доктор по медицина под ръководството на някой си Ранулф, каноник на „Свети Павел“, сърцето му беше повече в болничните, отколкото в религиозните дела на манастира. Заинтригуван, провери списъка и добави една-две свои поръчки. След като началникът на лечебницата се оттегли, абат Стивън даде на Джон великодушно опрощение, поне колкото за незначителните прегрешения, защото нямаше вяра на случайно закупените индулгенции.

— Какво ще дириш по време на това пътуване? — попита той, седнал на пейката до хаванчето и везните в малката топла килия с лекарствата.

— Предимно дяволи — усмихна се широко Джон.

— В Испания? Не Авана и Фарфар^[108]...?

Джон, за когото хората бяха просто обект за рисуване и имаше твърде добър произход, за го подмятат (понеже беше Де Санфорд по майчина линия), погледна абата право в очите и попита:

— Вие там ли ги намерихте?

— Не, имаше ги и в Кайро. Обаче на теб защо са ти притрябвали?

— За моя велик Лука. Той е най-вещ от четиримата евангелисти по въпроса за бесовете.

— Нищо чудно. Бил е лечител. А ти не си.

— Да не дава Бог! Обаче ми дойде до гуша от вашите църковни дяволи. До един са съшити от кози, маймуни и пилета. Вършат работа за обикновения пъкъл в червено и черно и за деня на Страшния съд, но не и за мен.

— Защо имаш такава слабост към тях?

— Защото е съвсем логично за здравия разум и за изкуството, че в пъкъла е пълно с бесове. Онези седемте например, дето били прогонени от Магдалина^[109]. Те ще да са били женски бесове, съвсем неродствени с рогатите и брадати обикновени дяволи.

Абатът се засмя.

— И още нещо! Бесът, излязъл от немия. На него за какво му е зурла или човка? Ще да е безлик като прокажен. И най-вече — дано Бог ми позволи да доживея да го сторя! — бесовете, които влизат в гадаринските свине^[110]. Те ще бъдат... ще бъдат... още не знам какви ще бъдат, обаче ще бъдат по-могъщи от дяволите. Знаем, че са най-

различни, като светците. А сега ги изографисват навсякъде еднакви — на стени, прозорци или в рисунките.

— Продължавай, Джон, по-дълбоко от мен си навлязъл в тази мистерия.

— Да не дава Бог! Обаче трябва да се отнасяме с уважение към нечистите сили, каквито и да са!

— Опасно верую.

— Искам да кажа, че ако формата на нещо заслужава човек да се замисли, щом ще го изобразява за пред друг човек, тези сили заслужават човек да се замисли още по-сериозно.

— Така е по-безопасно. Радвам се, че ти дадох опрощение.

— Опасността не е толкова голяма за занаятчия, който се занимава с външната форма на нещата... за прослава на църквата.

— Може и така да е, Джон, обаче — ръката на абата почти докосна ръкава на Джон, — кажи ми, тя мавърка ли е, или еврейка?

— Моя е — отвърна Джон.

— Това достатъчно ли е?

— За мене е.

— Ами добре! Извън моята власт е... обаче как изглеждат те там, на юг?

— В Испания не гонят никого — нито църквата, нито кралят, Бог да ги поживи! Има твърде много маври и евреи, за да ги избият всички, а ако ги прогонят, няма да има нито търговия, нито земеделие. Повярвай ми, в завладените земи от Гранада до Севиля всички живеят в разбирателство — испанци, маври и евреи. Разбираш ли, не задаваме въпроси!

— Да, да — въздъхна Стивън, — пък и винаги има надежда тя да се покръсти.

— Да, винаги има надежда.

Абатът отиде в лечебницата. Бяха волни времена, преди Рим да затегне контрола над монашеските връзки. За много неща си затваряха очите, ако жената не беше дръзка, а синът не се облагодетелстваше твърде от монашеските привилегии и приходи на бащата. Обаче, както абатът основателно помнеше, съюзите между християни и неверници завършваха с мъка. Въпреки това, когато Джон потегли с мулето, слугата си и пощата към Саутхамптън и морето, Стивън му завидя.

* * *

Върна се дванайсет месеца по-късно жив и здрав и натоварен с дарове. Къс превъзходен лазулит, къс киновар с оранжева сърцевина и кесийка изсушени бръмбари, от които се получаваше най-превъзходното алено за помощник-псалта. Освен това носеше няколко кубчета млечен мрамор с розови жилки, които можеха да стрият и да получат несравним грунд. Носеше и половината лекарства, които бяха поискали абатът и Томас, имаше и една дълга огърлица от тъмночервен халцедон за дамата на абата — лейди Ан от Нортън. Тя я получи с признателност и попита откъде я е купил Джон.

— Близо до Гранада — отговори той.

— Там всичко наред ли е? — попита тя (може би абатът ѝ беше споменал нещичко от изповедта на Джон).

— Там всичко вече е в Божиите ръце.

— О! Преди колко време?

— Четири месеца без единайсет дни.

— С нея ли бяхте?

— В обятията ми. При раждане.

— И?

— Момчето също. Вече нямам нищо.

Дъхът на Ан от Нортън секна.

— Мисля, че така за вас е по-добре — рече тя след малко.

— След време ще го преодоля, ала още не мога.

— Имате работата и изкуството си... И, Джон, помнете, в гроба няма ревност и завист.

— Дааа! Имам изкуството си и Бог ми е свидетел — не завиждам никому.

— Слава богу поне за това! — каза Ан от Нортън, винаги болна, която следваше абата с хлътнали очи. — Уверявам ви, че ще ценя и пазя това — докосна тя зърната на наниза, — докато съм жива.

— Купих я за вас... и затова ви я подарявам — отвърна той и излезе.

Когато Ан разказа на абата как се е сдобила с наниза, той не каза нищо, но докато двамата с Томас подреждаха лекарствата, донесени от

Джон, в килията, застанали с гръб към кухненския комин, той отбеляза по повод калъпчетата от изсушен маков сок:

— Това има свойството да пресича болката в човешкото тяло.

— Виждам съм го — каза Джон.

— За болката в душата освен Божията милост има само един лек — изкуството, знанията или другите полезни усилия на човешкия ум.

— И това ми се удава — гласеше отговорът.

Джон прекара следващия прекрасен майски ден в гората с манастирското стадо свине и всички шопари и се върна, натоварен с билки и с пролетни клонки, в своето грижливо поддържано местенце в северната ниша на скриптория. Там, пъхнал скициниците си от пътуването под левия си лакът, той потъна в своя велик Лука, забравил всякакви спомени.

Брат Мартин, старши писарят, който продумваше веднъж на две седмици, се осмели да попита как върви работата.

— Всичко е тук! — потупа Джон челото си с молива. — През всички тези месеци просто чака да се роди. Свободен ли сте от преписите си, брат Мартин?

Монахът кимна. Гордееше се, че Джон от Бургос се е обърнал към него, за да му направи наистина добър препис, въпреки че беше на седемдесет години.

— Тогава погледнете! — Джон извади нов лист веленова хартия — тъничка, но безукорна. — Няма по-хубава хартия от тази, от Париж. Да! Помиришете, ако искате! Поради което... подайте ми пергела, да съм готов. Ако направите една буква по-дебела или по-тънка от другата, ще ви бода с него като прасе.

— Няма, Джон! — усмихна се радостно старецът. — Обаче ще ти го напиша. Сега гледай! Ето тук и тук, ще отбележа, и с букви ей толкова по-височки от ширината на един косъм ще изпиша трийсет и първи и трийсет и трети стих от осма глава на Лука.

— Да, за гадаринските свине! И те молеха Исус да не им заповядва да идат в бездната. И там по рътлината пасеше голямо стадо свине... — Естествено, брат Мартин знаеше всички евангелия наизуст.

— Точно така! Чак до „И им позволи“. Не бързай. Моята Магдалина трябва най-напред да се роди от сърцето ми.

Брат Мартин се справи със задачата си тъй безукорно, че Джон открадна малко захаросани плодове от кухнята на абата, за да го

възнагради. Старецът ги изяде, после се разкая, сетне се изповяда и настоя за изкупление. А абатът, който прекрасно знаеше, че има един-единствен начин да стигнеш до истинския грешник, му поръча да изготви препис на *De Virtutibus Herbarum*^[111]. Манастирът я беше заел от мрачните цистерцианци, които не обичат красивите неща, и нечетливият текст погълна вниманието на Мартин точно когато Джон искаше да му възложи някои доста специфични надписи.

— Сега разбра ли, че не бива да правиш такива неща, Джон — укорително каза заместник-псалтът. — Брат Мартин изкупва прегрешението си заради теб...

— Не, заради моя прекрасен Лука. Обаче аз платих хубавичко на готвача. Така добре го изтипосах, че собствените му миячи в кухнята щяха да умрат от смях! Повече няма да ме издава.

— Не те е срам! Освен това абатът също ти е сърдит. Откакто си се върнал, все едно не те забелязва, нито веднъж не те е канил на масата си.

— Бях зает и понеже Стивън има очи на главата си, вижда. Клемънт, от тук до Даръм няма библиотекар, достоен дори да разтребва подире ти.

Монахът застана нащрек, знаеше докъде водят обикновено комплиментите на Джон.

— Обаче извън скриптория...

— Където аз никога не ходя. — На Клемънт беше позволено дори да не копае в градината, да не би да нарани ръцете си, които тъй прелестно книговезват.

— Обаче за всичко извън скриптория, Клемънт, ти си най-големият глупак в християнския свят. От мен да го знаеш. Познавам мнозина.

— От теб търпя всичко — усмихна се добродушно Клемънт. — Използваш ме по-безмилостно и от хорист.

Чуваха един от тези страдалци да пици в галерията долу, докато псалтът го скубеше.

— Бог те обича! Аз също! Обаче замислял ли си се някога как ежедневно лъжа и крада по време на пътешествията си, и дори убивам, да знаеш, за да ти нося твоите бои и пигменти?

— Така е — призна Клемънт, измъчван от угризения, — все си мисля, че ако бях светски човек — да не дава Господ!, — щях да съм

страхотен крадец на някои неща!

Дори брат Мартин, приведен над омразния том за билките, се засмя.

* * *

Ала някъде към средата на лятото Томас предаде на Джон поканата на абата за вечеря в дома му същата вечер с молба да донесе каквото е свършил по Евангелието на Лука.

— За какво е това? — попита Джон, изцяло потънал в работата си.

— Просто поредната му вечеря за умници. Присъствал си на такива.

— Така е, и повечето са приятни. Как иска Стивън да бъдем...

— С расо и качулка. Ще присъства някакъв лекар от Салерно — Роджеро, италианец. Умен и известен майстор с ножа по човешкото тяло. Вече десетина дни е в лечебницата и ми помага — дори на мен!

— Не съм го чувал. Обаче нашият Стивън си е повече лекар, отколкото монах.

— А неговата дама е болна от известно време. Роджеро е тук най-вече заради нея.

— Така ли? Сега като се замисля, не съм виждал лейди Ан напоследък.

— Ти от дълго време нищичко не виждаш. Не е излизала от къщи почти месец — вече се налага да я изнасят навън.

— Толкова ли е зле?

— Роджеро от Салерно сега ще каже какво мисли. Обаче...

— Клетият Стивън!... Кой друг ще присъства?

— Францисканец от Оксфорд. И той се казва Роджър^[112]. Учен и известен философ. Освен това много носи на пиене, храбрецът.

— Трима доктори — включително Стивън. Открай време съм на мнение, че това прави двама атеисти^[113].

Тома неловко сведе очи.

— Това е порочна поговорка, не бива да я използваш — заекна той.

— Ха! Не ми се прави на монах, Томас! От единайсет години си лечителят на „Сейнт Илод“, а още си мирянин. Защо още не си се замонашил, а?

— Аз... не съм достоен.

— Десет пъти по-достоен си от онази свиня Хенри — как му беше името, който причестява мъртвите в лечебницата! Влита с причастието и го пъха под носа на човека, а той бере душа, след като тъкмо са му пуснали кръв. И клетникът умира просто от страх. Знаеш го! Наблюдавал съм изражението ти в такива моменти! Стани монах, Дидиме^[114]! Тогава ще даваш на болните малко повече лекарства и по-малко молитви и те ще живеят по-дълго.

— Не съм достоен... не съм достоен — печално повтори Томас.

— Кой си ти... Пред своя господар стои той или пада.^[115] А сега, щом работата ми ме пуска за мъничко, ще пия с всеки философ от която и да е школа. И Тома — примоли се угоднически Джон, — топла вана за мен в лечебницата преди вечерня.

* * *

След превъзходно приготвената и поднесена вечеря у абата и след като вдигнаха покривката с пискюли, помощник-абатът изпрати ключовете и новината, че в манастира всичко е спокойно. Те му бяха върнати с поръката да задържи нещата така до утринната молитва, след което абатът и гостите му излязоха да се поразхладят в една от горните галерии, която ги отведе в трифориума покрай южната страна на хора. Лятното слънце още беше силно, защото беше едва шест часа, но църквата на абатството, разбира се, тънеше в обичайния сумрак. На трийсетина фута под тях бяха запалени светлините за репетицията на хора.

— Нашият псалт не им дава нито минутка покой — прошепна абатът. — Застанете до тази колона и ще чуем какво репетират сега.

— Помнете всички! — извиси се строгият глас на псалта. — Това е душата на самия Бернар, който напада нашия зъл свят. Изпейте го по-бързо от вчера и произнасяйте отчетливо думите. Горе на балкона — започвай!

Засвири органът — за миг се развихри сам. После се присъединиха и гласовете за първия разпален стих от *De Contemptu Mundi*^[116].

Hora novissima-tempora pessima — пауза, преди да се извиси очакваното *sunt* като ридание в мрака и едно момчешко гласче, бистро като сребърен тромпет, да отвърне с проточеното *vigilemus*.

Esse minaciter, imminet Arbiter (органът и гласовете се сляха ужасено и предупредително и плавно се извисиха към *ille supremus*). След това звученето се промени за прелюдията към *Imminet, imminet, ut mala terminet...*

— Спрете! Спрете пак! — провикна се псалтът и даде нарежданията си малко по-грубичко, отколкото е нормално за репетицията на един хор.

— А! Клета човешка суета! Досетил се е, че сме тук! Хайде, да се махаме — рече абатът.

Ан от Нортън също слушаше, бяха я донесли на стола ѝ малко по-надолу в тъмния трифориум заедно с Роджеро от Салерно. Джон я чу да ридае. На връщане той попита Томас какво е здравословното ѝ състояние. Преди Томас да успее да отговори, италианският лекар с остри черти се намърда помежду им.

— В резултат от разговора ни реших, че е най-добре да ѝ кажа — каза той на Томас.

— Какво? — попита простичко Джон.

— Това, което тя вече знаеше. — Роджеро от Салерно цитира нещо на гръцки, чийто смисъл беше, че всяка жена знае всичко за всичко.

— Аз не знам гръцки — сковано рече Джон. Роджеро от Салерно ги угощаваше обилно с гръцки по време на вечерята.

— Тогава за вас ще бъде на латински. Овидий го е казал добре. *Utque malum late solet immedicabile cancer...*^[117], но вие несъмнено знаете как продължава, достопочтени ми господине.

— Уви! Учил съм латински от глупци, които твърдят, че лекуват болни жени. Фокус-мокус... но вие несъмнено знаете как продължава, достопочтени ми господине.

Роджеро от Салерно се смълча, докато не се върнаха в трапезарията, където беше накладен огън и на масата бяха поднесени фурми, стафиди, джинджифил, смокини, захаросани ядки с канела и

подбрани вина. Абатът се настани, свали пръстена си, пусна го в сребърна купичка, така че всички да чуят извъняването, изпъна нозе към камината и погледна към голямата резбована и позлатена роза на сводестия таван. Тишината, която настава от вечерната до утринната молитва, беше погълнала и техния свят. Дебеловратият монах наблюдаваше как един слънчев лъч се разлага на различни цветове в ръба на кристална солница, Роджеро от Салерно отново беше повел някакъв разговор с брат Томас относно някакъв вид гноен менингит, който озадачавал и двамата както в Англия, така и в чужбина. Джон забеляза енергичния профил и понеже можеше да му послужи като скица за неговия Лука — ръката му се повдигна към гърдите. Абатът забеляза и кимна одобрително. Джон извади молив със сребърен връх и скицника си.

— Не, не, скромността е хубаво нещо, но споделете мнението си — настояваше италианецът пред брат Томас.

От куртоазия към чужденеца почти всички разговори около масата се водеха на латински, по-официален и богат от монашеското бърбене. Томас заговори, заеквайки леко.

— Признавам, че нямам представа какво причинява треската, освен ако — както отбелязва Варо в своя трактат *De Re Rustica*^[118] — някои дребни животинки, невидими за окото, не могат да проникнат в тялото през носа или устата и да предизвикат сериозни болести. От друга страна, това го няма в Светото писание.

Роджеро от Салерно изви раменете и главата си като ядосана котка.

— Все това! — каза той и Джон нахвърли извивката на тънките устни.

— Никога не си почиваш, Джон — усмихна се абатът на художника. — Трябва да прекъсваш през два часа за молитва като нас. Свети Бенедикт не е бил глупак. Два часа, толкова издържа окото или ръката на човек.

— Да, това важи за преписвачите. Брат Мартин се изморява и след един час. Обаче когато човек е погълнат от работата си, трябва да продължава, докато тя го пусне.

— Да, това е Сократовият деймон — избоботи монахът над чашата си.

— Това учение клони към самонадеяност — отбеляза абатът. — Спомнете си: „Човек по-праведен ли е от Бога?“^[119].

— Няма опасност от справедливост — отбеляза францисканецът с горчивина. — Но човекът поне може да получи правото да напредва в своето изкуство или своята мисъл. Ала какво казва църквата, ако научи, че човекът се е придвижил напред? Не! Винаги казва „не“.

— Но ако малките животинки на Варо са невидими, как ще се доближим до лечението? — попита Роджеро от Салерно Томас.

— Посредством експерименти — внезапно се извърна към него францисканецът. — Посредством разсъждения и експерименти. Едното е безполезно без другото. Обаче църквата...

— О! — Роджеро от Салерно се нахвърли на новата стръв като щука. — Слушайте, господо, епископите на църквата, нашите принцове, са осеяли пътищата в Италия със скелети, които създават за свое удоволствие или от гняв. Красиви трупове! Обаче ако аз... ако ние, лекарите... повдигнем дори само кожата на някой от тях, за да зърнем божествената тъкан отдолу, какво казва църквата? „Светотатство! Придържайте се към свинете и кучетата си, иначе ще горите в ада!“

— И не само църквата — присъедини се към него францисканецът. — Отвсякъде пътя ни препречват думите на някой човек, умрял преди хиляда години, които се смятат за окончателни. Какво представлява който и да е син на Адам, та едно-единствено негово изказване да затваря вратата към истината? Не бих приел това дори от Перегрин^[120], собствения си велик учител.

— Нито аз — от Павел от Егина^[121] — провикна се Роджеро от Салерно. — Чуйте ме, господо, ето как стоят нещата. Апулей твърди, че ако човек пие само сока на лютиче — *sceleratus*, както го наричаме, което ще рече „пакостливо“ — и кимна снизходително към Джон, — душата му ще напусне тялото със смях. Ето това е лъжа, по-опасна от истината, защото в нея има известна истина.

— Няма начин! — отчаяно възкликна абатът.

— Сокът на тази билка, знам го от експерименти, изгаря, прави мехури и разкривява устата. Запознат съм също с така наречения *ricus*, или псевдосмеха, на лицето на хората, умрели от силни отрови от билки, сходни на лютичето. Този спазъм определено прилича на смях. В такъв случай според мен, изглежда, Апулей, след като е видял тялото

на един такъв отровен, е пренесъл случилото се върху множеството и е заключил, че човекът е умрял от смях.

— Без да остане да наблюдава или да потвърди наблюдението с експеримент — додаде намръщено францисканският монах.

Абат Стивън погледна към Джон, извил едната си вежда.

— А ти как мислиш? — попита той.

— Не съм лекар — отговори Джон, — но мисля, че Апулей през всички тези години е бил предаден от своите преписвачи. Те съкращават, за да си спестят неприятностите. Да допуснем, че Апулей е написал, че душата сякаш напуска тялото през смях след тази отрова. Според мен трима от петима преписвачи биха пропуснали думата „сякаш“. Защото кой ще се усъмни в Апулей? Ако на него така му се струва, значи е така. Иначе всяко дете познава лютичето.

— Запознат ли сте с билките? — лаконично попита Роджеро от Салерно.

— Знам само, че докато бях момче в манастира, си правех екземи около устата и на шията със сок от лютиче, за да не ходя на молитва през студените нощи.

— Аха! — възкликна Роджеро. — Не съм запознат с номерата. — И се извърна сковано.

— Няма значение! Я да чуем за твоите номера, Джон — намеси се тактично абатът. — Покажи на докторите своята Магдалина, твоите гадарински свине и бесовете.

— Бесове? Бесове? Създавал съм бесове с лекарства и съм ги усмирявал по същия начин. Още не съм стигнал до извода дали бесовете са външни спрямо хората, или са им вътрешно присъщи — каза Роджеро от Салерно все още ядосан.

— Да не сте посмели — обади се францисканецът от Оксфорд. — Църквата създава свои бесове!

— Не напълно! Нашият Джон се върна от Испания с чисто нови.

Абат Стивън пое пергаментовата хартия, която му бе подадена, и я положи върху масата. Всички се събраха да погледнат. Магдалина беше нарисувана с много светъл, почти прозрачен гризайл на бурен и разлюлян фон от демоници с човешки лица, всяка покорена от свой грях и всяка, както прекрасно се виждаше, фучаща срещу силата, която бе приковала.

— Никога не съм виждал такъв сивкав монохром — каза абатът.
— Как стигна до него?

— Non nobis^[122]! Той дойде при мен — отговори Джон, без да подозира, че е изпреварил с близо цяло поколение използването на тази техника.

— Защо е толкова бледа? — попита францисканецът.

— Цялото зло е произлязло от нея — сега тя може да приеме всякакъв цвят.

— О, като светлина през стъкло, разбирам.

Роджеро от Салерно съзерцаваше мълчаливо — носът му се приближаваше все повече към листа.

— Това е — произнесе се той накрая. — Това е епилептичната уста, очите и челото — дори извивката на китката ѝ ето тук. Всички признаци! Тази жена ще има нужда от тоник и след това ще заспи по естествен път. Без сок от мак, иначе ще повръща, когато се събуди. И после... но аз не съм в своята школа. — Той се изправи: — Господине, би трябвало да упражнявате нашата професия. Защото и вие виждате като събрат на Ескулап!

Двамата мъже се ръкуваха като равни.

— А какво мислите за седемте бяса? — продължи абатът.

Те се сливаха в едно спираловидно цвете или като подобни на огнени езици тела, чиито цветове варираха от фосфоресциращо зелено до тъмното пурпурно на отколешното злодеяние, и се виждаше как сърцата им туптят в телата. Ала за да може да се възродят надеждата и житейското здравомислие, широкият бордюр се състоеше от стилизирани цветя и птици, увенчани от синьо рибарче, издигнато върху жълти ириса.

Роджеро от Салерно разпозна билките и говори надълго и нашироко за ползата от тях.

— И сега гадаринските свине — каза Стивън.

Джон положи рисунката върху масата. Тук, прогонени и уплашени да не бъдат изпратени в бездната, бесовете се бяха скупчили и се бяха втурнали да се настанят насила във всяка пролука, която телата на животните предлагаха. Някои от свинете се съпротивляваха със свирепи тласъци и пяна на зурлите, някои просто се покоряваха в унес като на приятно почесване по гърба, а трети, изцяло обладани, се носеха на безформени групи към езерото долу. В ъгъла освобожденият

от бесовете човек протягаше крайниците си, които отново беше овладял, а нашият Бог, седнал, го гледаше въпросително как проумява своето освобождение.

— Бесове наистина, но от съвсем нов вид — гласеше коментарът на францисканеца.

Някои от бесовете бяха просто грамади с изпъкналости и заоблености — намек за сатанинска физиономия през пихтиеста стена. Имаше и семейство нетърпеливи кълбовидни дяволчета, които бяха разпорили корема на своя доволно ухилен родител и се вихреха отчаяно към своята жертва. Други се превръщаха в пръти, вериги и стълби, поединично или свързани, около врата и челюстите на една ручаща свиня, от чието ухо излизаше мятащата се лъскава опашка на бяс, който се опитва да избяга. Имаше бесове, разпаднали се на разнородни частици, примесени с пяна и пръски, където нападението беше най-ожесточено. Там окото се плъзгаше по неистово раздвижените гърбове на журналите се надолу свине, ужасеното лице на свинаря и уплашеното му куче.

— Твърдя, че тези са родени под въздействието на опиати — произнесе се Роджеро от Салерно. — Намират се извън селенията на рационалния ум.

— Не и тези — заяви Томас от лечебницата, който като служител на манастира би трябвало да поиска от абата разрешение да се обади. — Не и тези. Погледнете бордюра!

Бордюрът на рисунката се състоеше от разнородни, но хармонични малки отделения или клетки, в които седяха, плуваха или се въргалиха още незапълнени демони, така да се каже — същества, още невдъхновени от злото, безлични, но необузвано невъобразими. Формата им отново наподобяваше на стълби, вериги, бичове, ромбове, изсъхнали пъпки или набъбнали фосфоресциращи кълба — някои почти със звездовидна форма.

Роджеро от Салерно ги сравни с обсесиите на духовник.

— Зловредни ли? — попита францисканецът от Оксфорд.

— Всичко непознато бройте за ужасяващо^[123] — цитира презрително Роджеро.

— Аз не го правя. Но те са великолепни, великолепни са. Според мен...

Францисканецът замълча. Томас се приближи зяпнал, за да вижда по-добре.

— Говори — подкани го Стивън, който го наблюдаваше. — Всички тук сме някакви лечители.

— Тогава ще кажа — впусна се да говори Томас и заговори на един дъх, като човек, който залага житейското си верую, — че тези нисши същества долу в бордюра може пък да не са чак толкова пъклени и зловредни модели, върху които Джон е създал и доразвил истинските демони сред свинете горе!

— И какво ще означава това? — остро попита Роджеро от Салерно.

— Според моята недостойна преценка може да сме виждали такива форми и без помощта на опиати.

— Кой... кой изведнъж те направи такъв мъдрец, мой Тома Невернико? — попита Джон от Бургос, след като изруга грубовато.

— Аз мъдър? Да не дава Бог! Джон, помниш ли една зима преди шест години — снежинките се топяха на ръкава ти на вратата на лятната кухня. Тогава ми ги показа през един малък кристал, който правеше малките неща големи.

— Да. Маврите наричат това стъкло „окото на Аллах“ — потвърди Джон.

— Показа ми топящите се снежинки, имаха шест страни. Тогава ги нарече свои модели.

— Вярно е. Снежинката има шест страни. Често използвам тази форма за бордюрите на рисунките.

— Топящи се снежинки, видени през стъкло? През оптика? — попита францисканецът.

— Оптика ли? За пръв път чувам — провикна се Роджеро от Салерно.

— Джон — властно попита абатът на „Сейнт Илод“, — това... така ли е?

— В известен смисъл — отвърна Джон — Томас е прав. Тези форми в бордюра са нещо като работилница за бесовете горе. В моя занаят, Салерно, не посягаме към опиатите. Те убиват ръката и окото. Моите форми може да бъдат видени в природата наистина.

Абатът придърпа към себе си купичка с розова вода.

— Когато бях пленник при сарацините след битката при Мансула — поде той и обърна гънката на дългия си ръкав, — имаше лечители факири, които показваха... — топна той деликатно средния си пръст във водата — всички пъклени дела в... — изтърси капката от лъскавия си нокът върху лъскавата маса — нещо дори толкова миниатюрно като това.

— Обаче водата трябва да е мръсна, не чиста — каза Джон.

— Покажи ни тогава... всичко... всичко... — подкани го Стивън.
— Искам да се уверя... отново — прозвуча официално гласът на абата.

Джон извади от пазвата си щампована кожена кутийка, дълга около седем-осем инча, където в легло от избеляло кадифе лежеше предмет, подобен на обкован със сребро пергел от стар чемшир с болтче в горния край, чрез което рамената се затваряха и отваряха на съвсем мънички стъпки. Рамената не завършваха с остър шип, а с нещо като лъжички: едната с формата на шпатула, която имаше отвор с метален обков с диаметър по-малко от четвърт инч, а другата с отвор от половин инч. Джон внимателно избърса с копринено парче плат метален цилиндър с кристално стъкло в единия край, който пъкна във втората дупка.

— А! Оптика! — възкликна францисканецът. — А какво е това отдолу?

Беше малко въртящо се тънко парче излъскано сребро, не по-голямо от един флорин, което улавяше светлината и я насочваше към по-малкия отвор. Джон го намести, без да прибегне до помощта, предложена му от францисканеца.

— И сега последната капка — каза той и взе някаква четчица.

— Да се качим в горната галерия — надигна се абатът. — Там още има слънце.

Последваха го. В коридора теч от улука беше образувал зеленикава локвичка в един изтъркан камък. Джон много внимателно капна капка в по-малкия отвор на рамото на пергела, закрепил уреда на един перваз, завъртя болтчето на сглобката на раменете, завъртя и огледалцето, за да го намести, докато остане доволен.

— Добре! — Погледна през уреда. — Всички форми са тук. А сега погледнете, отче! Ако отначало не ги виждате, завъртете ето тази щръбка на ръбчето наляво или надясно.

— Не съм забравил — каза абатът и зае мястото си. — Да! Тук са... както и когато ги видях в миналото. Безкрайни са, така ми казаха... Наистина нямат край!

— Светлината ще помръкне! О, нека да погледна! Позволете и на мен! — примоли се францисканецът и почти избута Стивън от окуляра. Абатът му направи място. Очите му бяха обърнати към миналото. Обаче вместо да погледне, Роджър завъртя уреда в умелите си ръце.

— Не, не — прекъсна го Джон, но онзи вече въртеше болтчетата. — Нека да погледне и лекарят.

Роджеро от Салерно се вира дълго. Джон видя как осеяните му със сини вени скули побеляват. Отдръпна се назад поразен.

— Това е един нов свят, нов свят... О, боже, колко несправедливо! А аз съм стар.

— Сега Томас — нареди Стивън.

Джон нагласи цилиндъра за учителя, чиито ръце трепереха и който също се вира дълго.

— Това е животът — рече той с треперещ глас. — Не е адът! Сътвореният и ликуващ живот, дело на Твореца. Те живеят както съм си представял. Значи, не е грях да мечтая. Не е грях... о, боже, не е грях.

Падна на колене и истерично започна да се моли.

— А сега ще видя как работи — каза францисканецът от Оксфорд и отново пристъпи напред.

— Внесете го вътре, тук и стените имат уши — нареди Стивън.

Тихо се върнаха обратно покрай витражите, а край тях, окъпани от слънце, се простираха три английски графства, църква след църква, манастир след манастир, килия след килия, и внушителното тяло на огромна катедрала, закотвена в края на плитчините на залеза.

Всички освен францисканеца отново седнаха край масата, а той застана до прозореца и се приведе като прилеп над уреда.

— Разбирам! Разбирам! — повтаряше си той.

— Няма да го повреди — каза Джон.

Обаче абатът, загледан право пред себе си, не го чу, също като Роджеро от Салерно. Учителят беше стиснал глава с треперещите си ръце, облепени върху масата.

Джон се пресегна към чашата с вино.

— В Кайро ми показаха — заговори абатът по-скоро на себе си, — че човек се намира между двете крайности: на величието и на незначителността. Ето защо няма край нито животът, нито...

— А аз стоя на ръба на гроба — изръмжа Роджеро от Салерно. — Няма ли милост за мен?

— Тихо! — каза Томас от лечебницата. — Малките същества ще бъдат осветени... за да Му служат.

— Кому е нужно! — избърса устните си Джон от Бургос. — Уредът показва просто форми. Хубави картинки. Купих го в Гранада. Донесен е от Изток, така ми казаха.

Роджеро от Салерно се засмя със старческо озлобление.

— Каква ти църква? Ако до ушите ѝ достигне вестта, че сме я шпионирали без нейното позволение, какво ще стане с нас?

— Ще отидем на кладата — повиши глас мъничко абатът на „Сейнт Илод“. — Чухте ли? Роджър Бейкън, чухте ли това?

Францисканецът се извърна от прозореца, стиснал още по-силно уреда.

— Не, не! — помоли се той. — Не и при Фалкоди, не и ако нашият Фаулкс с английско сърце стане папа. Той е мъдър, той е учен. Чете каквото пища. Фаулкс никога няма да го позволи.

— Папата е едно, а църквата друго — цитира Роджеро.

— Но аз мога да свидетелствам, че това не е магия... — продължи францисканецът. — Не е магия, а просто оптика — добито познание след опити и експерименти. Мога да го докажа, а думата ми тежи сред хората, които се осмеляват да мислят...

— Намерете ги! — изграчи Роджеро от Салерно. — Петимашестима на света. Това прави по-малко от петдесет фунта прах на кладата. Виждал съм да изгарят такива хора.

— Няма да се откажа! — Гласът на францисканеца пресекна от отчаяние. — Това би било грях срещу светлината.

— Не, не! Нека да осветим малките животинки на Варо — каза Томас.

Стивън се приведе напред, извади пръстена си от купичката и го сложи на пръста си.

— Синове мои — поде той, — видяхме каквото видяхме.

— Това не е магия, а изкуство — настоя францисканецът.

— Няма значение. В очите на църквата не сме видели нищо повече от онова, което е позволено на човека.

— Но това бе животът — сътворен и ликуващ — рече Томас.

— Само на свещениците се полага да надзърнат в ада, както ще заподозрат и ще докажат, че сторихме ние.

— Или на анемични девственици на път да се превърнат в светици по причини, за които всяка акушерка...

Абатът вдигна ръка и спря излиянията на Роджеро от Салерно.

— Дори свещениците не могат да съзрат в ада повече, отколкото църквата знае, че има там. Джон, уважение е дължимо и на църквата, както и на бесовете.

— Моят занаят е извън тези неща — тихо отвърна Джон. — Аз имам своите форми.

— Но може да се наложи да погледнеш и да потърсиш още — каза францисканецът.

— В моя занаят каквото е направено, е направено. След това се насочваме към нови форми.

— И ако преминем всякакви граници, дори с мисълта си, ще станем уязвими за наказанието на църквата — продължи абатът.

— Но вие знаете... знаете! — отново се обади настойчиво Роджеро от Салерно. — Целият свят тъне в мрак относно първопричината на всичко... от треската ей тук, в съседство, до агонията на Богородица... до болестта, която я изпива! Помислете!

— Мислил съм, Салерно! Много съм мислил!

Томас от лечебницата отново вдигна глава и този път изобщо не заекваше.

— И във водата, и в кръвта би трябвало да бушуват и да водят война помежду си! Сънувам ги десет години — мислех, че е грях... но моите видения и тези на Варо са истина! Помислете отново! Това е светлината, точно под носа ви!

— Угаси я! Ти няма да издържиш на кладата повече от всеки друг. Ще ти обясня как църквата ще представи всичко случило се. Нашият Джон се връща от земите на маврите и ни показва бесовете, които неговият уред вижда в капка вода. Недопустима магия! Чувате ли вече как пукат съчките?

— Но ти знаеш! Вече си го виждал! В името на клетия човек! В името на старата ни дружба, Стивън! — Францисканецът се опитваше

да пъхне уреда в пазвата си, докато умоляваше абата.

— Онова, което знае Стивън дьо Сотре, знаете и вие, неговите приятели. А сега искам да се подчиниш на абата на „Сейнт Илод“. Дай ми го! — протегна той ръката си с пръстена.

— Може ли... — Джон... поне да го нарисува? — попита сломено францисканецът, не се сдържа.

— В никой случай! — Стивън пое уреда. — Джон, камата ти ще служи в ножницата си.

Развъртя металния цилиндър, постави го върху масата и с дръжката на камата строши кристала и го превърна в блестящ пращец, който изсипа в шепа и хвърли в огнището.

— Струва ми се, че трябва да избираме между два гряха — каза абатът. — Да отречем света на светлината, който познаваме, или да просветим света без време. Това, което видяхте, много отдавна ми показаха лекарите в Кайро. И знам от кое учение са извлекли всичко. Ти си го сънувал, така ли, Томас? Аз също, с по-пълни познания. Ала това раждане, синове мои, е преждевременно. То само ще породи още смърт, още изтезания, още разделение и по-дълбок мрак в нашето време. Затова аз, който познавам и своя свят, и църквата, поемам този избор на съвестта си. Вървете! Сторено е.

И абатът пъхна дървените рамене на уреда сред дървените цепеници в огнището, за да изгорят напълно.

[107] Обвинените в престъпление монаси може да бъдат съдени само от религиозни съдилища. — Б.пр. ↑

[108] 4 Царства 12: „Нима дамаските реки Авана и Фарфар не са по-добри от всички израилски води?“. — Б.пр. ↑

[109] „... Той беше излекувал от духове и зли болести: Мария, наричана Магдалина, от която бяха излезли седем бяса“ (Лука 8:2). — Б.пр. ↑

[110] Лука 8:26–33. Исус прогонва много нечисти духове от един човек, които го молят да им позволи да се вселят в стадо свине. — Б.пр. ↑

[111] *De Virtibus Herbarum* — трактат за билките от Алберт Велики (1206–1280), немски философ, богослов, католически светец и доминикански епископ. — Б.пр. ↑

[112] Роджър Бейкън (1220–1292), философ и алхимик, с интерес към научните експерименти в областта на природните науки и оптиката и един от първите привърженици на научния метод на Запад. — Б.пр. ↑

[113] *Ubi tres medici, duo athei* — думи на герой от романа „Елзи Венер“ на американския лекар и писател Оливър Уиндъл Холмс (1809–1894). — Б.пр. ↑

[114] Апостол Тома е познат и с гръцкото име Дидим. — Б.пр. ↑

[115] Рим. 14:4. — Б.пр. ↑

[116] *De contemptu mundi* (или „С презрение към света“) е латинска поема от кр. на XII в. Неин автор е бенедиктинският монах, поет и сатирик Бернар от Клуни, роден в областта Морле (1122–1156). Произведението е горчива сатира на моралния упадък на монашеското съсловие по времето на поета, който призовава към аскетично съзерцание, отказ от всички земни наслади и заместването им с духовни. В превод първите няколко стиха от поемата, цитирани тук, означават: „Това са последните дни, най-лошото време, бдителност трябва. Ето, заплашително иде Върховният съдник. Иде, иде, злото да пресече...“. — Б.пр. ↑

[117] „Както и ракът, злина нелечима, пълзи нашироко...“ — Овидий, „Метаморфози“. Прев. Георги Батаклиев. — Б.пр. ↑

[118] Селскостопански трактат от Марк Терентий Варо (116–127 г. пр. Хр.), в който той препоръчва ферми да не се строят в близост до блатисти терени, защото „там се въдят миниатюрни животинки, невидими за окото, които се пренасят от въздуха, проникват незабелязано в тялото през носа и устата и причиняват трудни за лечение болести“. — Б.пр. ↑

[119] Йов 4:17. — Б.пр. ↑

[120] Френският учен Пиер дьо Марикур (известен като Перегрин), нач. на XII в., когото Бейкън в трактата си *Opus Tertius* възхвалява като учен практик и експериментатор. — Б.пр. ↑

[121] Гръцки хирург от Александрия (625–690), автор на *Epitomae Medicae*. — Б.пр. ↑

[122] „Не нам, Господи, не нам, а на твоето име дай слава“ (Псалми 113:9). — Б.пр. ↑

[123] Вероятна адаптация от „Животът на Гней Юлий Агрикола“ на Тацит: ... *omne ignotum pro magnifico eat*, „... всичко неизвестно е

смятано за славно“. — Б.пр. ↑

ГРАДИНАРЯТ

Всеки в селото знаеха, че Хелън Таръл изпълнява почтено дълга си към целия свят и най-вече към клетото дете на собствения си брат. Хората в селото знаеха също, че Джордж Таръл е поставял на жестоко изпитание семейството си още като младеж, затова не се учудиха от вестта, че след много получени и пропилени възможности за ново начало той, инспектор в индийската полиция, се бе забъркал с дъщерята на унтерофицер от запаса и бе умрял при злополука по време на езда няколко седмици преди раждането на детето си. За щастие, родителите на Джордж вече бяха покойници и макар Хелън, на трийсет и две и независима, да си изми ръцете по отношение на целия позорен случай, тя благородно пое грижата за детето, макар че по онова време имаше проблеми с белия дроб и се лекуваше в Южна Франция. Уреди транспортирането на детето заедно с една медицинска сестра от Бомбай, посрещна ги в Марсилия, грижи се за бебето по време на пристъпа на детска дизентерия, предизвикан от немарливостта на сестрата, която тя уволни, и накрая, отслабнала и изтощена, но ликуваща победоносно, в края на есента доведе бебето напълно възстановено у дома в Хампшър.

Всички тези подробности бяха публично достояние, защото Хелън беше съвсем открита и беше на мнение, че скандалите се раздухват повече, ако се опитваш да ги потулиш. Призна, че Джордж открай време си е черната овца в семейството, но че положението би могло да бъде още по-зле, ако майката бе настояла на правото си да задържи момчето. За щастие, хората от тази прослойка явно били готови на почти всичко за пари и тъй като Джордж винаги се обръщал към нея, когато е в беда, тя смяташе, че е в правото си — и приятелите ѝ бяха съгласни с нея — да прекъсне изцяло връзка със семейството на унтерофицера в оставка и да осигури на детето всички възможни житейски предимства. Първата стъпка беше кръщение, на което свещеникът даде на бебето името Майкъл. Доколкото се познаваше, Хелън не би казала, че обича деца, но въпреки всичките му

недостатъци тя много обичаше Джордж и изтъкваше, че малкият Майкъл има устата на баща си, а това все пак беше нещо, на което да гради останалото.

Всъщност беше взел челото на Таръл — широко, ниско и добре оформено, с раздалечени очи под него, него беше възпроизвел Майкъл най-точно. Устата му беше мъничко по-красива от обичайната за семейството. Обаче Хелън, която не би признала никакво добро влияние от страна на майка му, твърдеше, че той е Таръл цял-целеничък, и понеже нямаше кой да ѝ противоречи, приликата беше приета като неоспорим факт.

Няколко години по-късно Майкъл зае мястото си и беше толкова добре приет, колкото Хелън — безстрашен, умерен и с относително приятна външност. На шест попита защо не може да ѝ казва „мамо“, както казваха другите момчета на майките си. Тя му обясни, че му е само леля, а това не е същото като майка, но че ако иска, той може да ѝ казва „мамо“ преди лягане като нежно обръщение само помежду им.

Майкъл пазеше тайната много предано, но Хелън, както обикновено, обясни въпросния факт пред приятелите си. Майкъл се разгневи, когато научи.

— Защо им каза? Защо? — попита той в края на изблика си.

— Защото винаги е най-добре да казваш истината — отговори Хелън, обвила го с ръка, докато той трепереше в креватчето си.

— Ама когато истината е грозна, не е хубаво.

— Недей така, скъпи!

— Така мисля и... — тя усети как телцето му се стяга — сега, като им каза, вече няма да ти казвам „мамо“... дори преди лягане.

— Не е ли твърде нелюбезно? — попита тихо Хелън.

— Не ме интересува! Ти ме засегна дълбоко и сега аз ще засегна теб. Ще те наранявам, докато съм жив!

— Недей, о, не ми говори така, скъпи. Не знаеш какво...

— Така ще бъде! А когато умра, ще те нараня още повече!

— Слава богу, че ще умра преди теб, скъпи.

— Ха! Ема казва, че човек никога не знае какво му е писано. (Майкъл си бърбеше с възрастната плосколика прислужница на Хелън.) Много момченца умират като малки. И аз ще умра. Тогава ще видиш.

Хелън стаи дъх и тръгна към вратата, но повикът „Мамо, мамо!“ я върна и двамата си поплакаха заедно.

* * *

Когато Майкъл стана на десет, след като вече бе изкарал два срока в частното училище, нещо или някой му внуши, че статутът му още не е напълно ясен. Той атакува Хелън по въпроса и преодоля съпротивата ѝ с типичната семейна прямота.

— Не вярвам на нито една дума — заяви той дръзко накрая. — Хората нямаше да говорят така, ако родителите ми са били женени. Обаче на теб не ти пука, нали, лельо. Научих всичко за такива като мен в часовете по английска история и от пиесите на Шекспир. Като се започне от Уилям Завоевателя и... още колкото щеш... и всички са се справили чудесно. За теб няма значение, че аз съм такъв, нали?

— Изобщо не... — поде тя.

— Хубаво. Повече няма да говорим за това, ако ще плачеш.

И той никога повече не повдигна въпроса по своя воля, ала две години по-късно съвсем като по поръчка се разболя от заушки по време на ваканцията и когато температурата му се покачи до търсените четирийсет градуса, Майкъл ломотеше само за това, докато гласът на Хелън прониза унеса му и стигна до него с уверението, че нищо на тази земя или отвъд нея не може да промени нещата помежду им.

Сроковете в частното му училище и прекрасните коледни, великденски и летни ваканции се нижеха една подир друга, различни и прекрасни като скъпоценни камъни на наниз, и Хелън точно така ги ценеше — като скъпоценности. С течение на времето Майкъл разви свои интереси, които се изчерпаха и отстъпиха място на други, обаче интересът му към Хелън беше постоянен и се засилваше неспирно. В замяна тя му отвръщаше с цялата обич, на която бе способна, с напътствия, съвети и пари, и тъй като Майкъл не беше глупак, войната го призова точно преди да започне многообещаваща кариера.

През октомври трябваше да замине да следва в Оксфорд със стипендия. В края на август той беше на прага да се включи в първия холокост на младежи от частните училища, които се хвърлиха да участват във войната, но капитанът на неговия офицерски

тренировъчен корпус, където Майкъл беше сержант почти година, го отклони и го изпрати направо като офицер в батальон, който беше толкова нов, че половината му членове още носеха старите червени униформи, а другата половина се разболяваха от менингит, защото живееха нагъчкани във влажни палатки. Хелън беше шокирана от назначението му направо като офицер.

— Но това е семейна традиция — засмя се Майкъл.

— Нали не искаш да кажеш, че през цялото време си вярвал в тази история? — попита Хелън. (Прислужницата й Ема беше починала няколко години преди това.) Дадох ти честната си дума — и отново ти я давам, — че всичко е наред. Няма значение, наистина няма.

— О, това не ме притеснява. Никога не ме е притеснявало — храбро я увери той. — Искях да кажа, че щях да се включа по-рано в шоуто, ако се бях записал в нисшия състав... като дядо ми.

— Не говори така! Значи, предполагаш, че скоро ще свърши?

— Няма да имаме този късмет. Знаеш какво твърди К.^[124]

— Да, обаче миналия понеделник банкерът ми каза, че войната надали ще продължи след Коледа... по финансови причини.

— Дано да е прав, обаче нашият полковник... а той е от редовната войска... твърди, че ще бъде продължителна.

Батальонът на Майкъл има късмет, че по някаква причина, която им осигури няколко „отпуски“, войниците извършваха предимно брегова охрана в плитките окопи по крайбрежието на Норфък, после ги изпратиха на север да наблюдават някакво устие в Шотландия и накрая ги държаха седмици с необоснования слух, че ще ги преместят на задгранична служба. Обаче в деня, когато Майкъл трябваше да се срещне с Хелън за четири часа на железопътен възел нагоре по линията, бързо ги изпратиха да помогнат след поражението при Лоос и той има време само да й изпрати телеграма за сбогом.

Във Франция батальонът отново извади късмет. Разположиха ги близо до Ипър, където войниците водеха примерен и непретенциозен живот, докато се готвеше битката при Сом, и се наслаждаваха на спокойствие в секторите край Арментиер и Лавенти, когато започнаха сраженията. Когато установи, че батальонът има разумни виждания относно отбраната на своите флангове, един здравомислещ командир го открадна от собствената му дивизия под претекст, че ще му помага да положи телеграфните кабели, и го използва край Ипър.

Месец по-късно, точно след като Майкъл писа на Хелън, че не правят нищо особено и затова тя няма причина за тревога, отломък от снаряд се стовари като гръм от ясно небе и го уби на място. Следващият снаряд посипа върху тялото му основите на стената на някакъв хамбар, така че само специалист би се досетил, че на това място се е случило нещо неприятно.

По това време селото вече беше свикнало с войната и по английски маниер си бяха създали ритуал да се справят с нея. Когато пощаджийката даде на седемгодишната си дъщеря официалната телеграма, за да я занесе на госпожица Таръл, тя отбеляза пред градинаря на енорийския свещеник:

— Дойде ред на госпожица Хелън.

— Е, той издържа повече от други — отвърна градинарят, имайки предвид собствения си син.

Детето се появи на входната врата разревано, защото мастър Майкъл често го беше черпил с бонбони. Хелън се зае да спуска щорите в къщата една подир друга съвсем бавничко и установи, че на всяка обяснява: „Безследно изчезнал означава мъртъв“. След това зае мястото си в зловещата, но неизбежна процесия от безполезни емоции. Разбира се, свещеникът проповядваше надежда и се надяваше много скоро да пристигнат вести от пленнически лагер. Неколцина приятели също ѝ разказаха напълно правдиви истории, но винаги за други жени, при които любимите им същества се завърнали след много месеци отсъствие. Други познати я насърчаваха да се обърне към безпогрешните секретарки на организации, способни да се свържат с благосклонни неутрални страни, които пък да изискат точна информация от най-секретните командвания на пленническите лагери. Хелън го стори, писа и подписа всичко, което поискаха от нея или ѝ поднесоха.

По време на една от отпуските си Майкъл я беше завел във фабрика за амуниции, където тя видя цялото производство на снаряда — от желязото до готовия продукт. Тогава ѝ хрумна, че проклетото нещо не остава самичко нито за секунда, а сега, докато приготвяше документите, си помисли: „Произвеждат от мен опечален роднина“.

С течение на времето, когато всички организации изразиха дълбоко или искрено съжаление, че не успяват да издирят Майкъл, нещо в нея се прекърши и всичките ѝ усещания — с изключение на

признателността за облекчението — секнаха и бяха заменени от блажено равнодушие. Майкъл беше загинал, нейният свят бе застинал неподвижно и тя бе човекът, шокиран от това спиране. Сега Хелън стоеше неподвижно, а светът продължаваше напред, обаче това не я интересуваше — нямаше нищо общо с нея. Разбра го по лекотата, с която успяваше да спомене името на Майкъл в разговор, като наклони главата си под уместния ъгъл, когато ѝ изкажат уместните съболезнования.

По време на блаженото осъзнаване на това облекчение завънтяха камбаните на примирието, без Хелън да обърне внимание. В края на следващата година тя беше преодоляла физическата си ненавист към оцелелите и завърнали се младежи и беше способна да се ръкува с тях и почти искрено да им пожелае всичко най-добро. Не се интересуваше от последиците от войната — нито лични, нито държавни, — обаче, силно дистанцирана, се включи в различни благотворителни комитети и имаше категорично мнение — чу се как го изразява — относно мястото на военния мемориал, който предлагаша да бъде издигнат в селото.

След това като най-близък роднина Хелън получи официално съобщение, подкрепено от писмо до нея, написано с химически молив, сребърна значка за самоличност и часовник, че лейтенант Майкъл Таръл е бил открит, разпознат и погребан в Трето военно гробище в Хейгънзийл. Съобщаваха ѝ надлежно на коя редица и кой номер е гробът му.

И така Хелън се оказа на следващия етап от производството — в свят, пълен с въодушевени и съсипани роднини, почерпили сили от сигурността, че на земята вече има олтар, пред който ще могат да поднесат обичта си. Тези хора скоро ѝ обясниха и с помощта на разписания ѝ го доказаха, че е много лесно да отидеш на нечий гроб, без това да разстрои ритъма на живота ти.

— Щеше да е много по-различно, ако беше убит в Месопотамия или дори в Галиполи — каза ѝ съпругата на енорийския свещеник.

Агонията на пробуждането за някакъв втори живот изпрати Хелън отвъд Ламанша, където в един нов свят на езикови съкращения тя научи, че до Хейгънзийл Трий може удобно да стигне със следобеден влак, който съобразява разписанието си със сутрешния кораб, и че има удобен малък хотел на три километра от Хейгънзийл,

където би могла удобно да пренощува и да посети гроба на следващата сутрин. Всичко това научи от официален служител, който живееше в барака от дъски и импрегнирана със смола хартия в предградията на един разрушен до основи град, в който се носеха облаци варовиков прах и кафяви хартии.

— Между другото, знаете кой е гробът, нали? — попита човекът.

— Да, благодаря — отговори Хелън и показа номера на редицата и на гробното поле, напечатани на малката пишеща машина на Майкъл.

Служителят тъкмо щеше да го провери в една от многобройните си книги, обаче помежду им се навря едра жена от Ланкашър и настоя той да я осведоми къде може да намери сина си, който бил ефрейтор в Интендантските части. Изхълца, че малкото му име било Андерсън, но тъй като произхождал от уважавано семейство, се записал под името Смит и бил убит в Дикибуш^[125] в началото на петнайсега година. Не знаеше номера му, нито имаше представа кое от двете си кръщелни имена е използвал заедно с този псевдоним, обаче туристическият ѝ билет от агенция „Кук“ изтичал в края на великденската седмица и ако дотогава не откриела детето си, щяла да полудее. После жената политна към гърдите на Хелън, но съпругата на офицера бързо излезе от спалнята зад канцеларията и тримата заедно настаниха жената върху койката.

— Често се случва — обясни съпругата на офицера, докато разхлабваше стегнатите връзки на бонето ѝ. — Вчера каза, че е убит при Хоог. Вие сигурна ли сте, че знаете за кой гроб става дума? Много е важно.

— Да, благодаря — отвърна Хелън и побърза да си тръгне, преди жената на леглото отново да зариде.

* * *

Потъна още по-дълбоко в кошмара, докато пиеше чай в дървената постройка на морави и сини ивици с фалшива фасада. Плати сметката си до една безстрастна англичанка с невзрачни черти, която изрази желание да пътува с нея, когато я чу да пита за влака за Хейгънзийл.

— И аз отивам там — обясни жената. — Не в Хейгънзийл Трий, а до Захарната фабрика, макар че сега я наричат Ла Розьер. Намира се на юг от Хейгънзийл Трий. Имате ли стая в хотела тук?

— О, да, благодаря, запазих си.

— Така е по-добре. Понякога хотелът е доста пълен, а друг път няма жива душа. Но вече сложиха бани в стария „Златен лъв“ — това е хотелът от западната страна на Захарната фабрика — и за щастие, той привлича доста хора.

— Всичко това е ново за мен. За пръв път идвам.

— Така ли? Аз идвам за девети път след примирието. Не заради себе си. Слава богу, не съм изгубила никого, но и аз като всички имам много приятели у дома, които са изгубили близък. Установих, че като идвам тук често, съм им от помощ — има някой, който да види мястото и после да им разкаже. Мога дори и снимки да им направя. Имам доста голям списък с поръчки. — Жената се засмя напрегнато и потупа фотоапарата на шията си. — Този път трябва да видя два-три гроба до Захарната фабрика и много други в околните гробища. Моята система е да ги събирам и да ги подреждам и когато получа достатъчно поръчки за една област, че да си струва пътуването, пристигам и ги изпълнявам. Наистина носи утеха на хората.

— Вероятно — отговори Хелън и потръпна, докато се качваха в малкия влак.

— Разбира се. (Какъв късмет, че местата ни са до прозореца!) Би трябвало да им носи утеха, иначе защо ще ме молят да го правя? Имам списък от дванайсет или петнайсет поръчки — потупа отново жената фотоапарата си. — Трябва да ги подреда довечера. А, забравих да ви попитам, вие защо сте тук?

— Заради племенника си — отговори Хелън. — Бях много привързана към него.

— Да, понякога се питам те дали знаят какво се случва след смъртта! Вие как мислите?

— О, аз не... не смея да размишлявам много над такива неща — отговори Хелън и едва не вдигна ръце, за да се предпази от жената.

— Може би така е по-добре — отвърна спътницата ѝ. — Вероятно усещането за загуба е достатъчно мъчително. Е, няма да ви притеснявам повече.

Хелън беше признателна, но когато пристигнаха в хотела, госпожа Скарсуърт (бяха се запознали) настоя да вечерят на една маса, а след като се нахраниха в малкия и противен салон, пълен с роднини, които разговаряха приглушено, започна да занимава Хелън със своите „поръчки“ — заедно с имената на загиналите, когато ги знаеше, и кратки описания на роднините им. Хелън изтърпя почти до девет и половина, после избяга в стаята си.

Почти веднага на вратата ѝ се почука и влезе госпожа Скарсуърт, стиснала в ръце ужасния си списък.

— Да, да, знам... — поде тя. — До гуша ви е дошло от мен, обаче искам да ви кажа нещо. Вие не сте омъжена, нали? Тогава може би не бихте... Но няма значение. Трябва да кажа на някого. Не мога повече така.

— Но моля ви...

Госпожа Скарсуърт се беше облегла на затворената врата и устата ѝ мърдаше пресъхнала. След малко каза:

— Нали помните онези гробове... за които ви разказах преди малко долу? Те наистина са поръчки. Поне няколко от тях. — Очите ѝ обходиха стаята. — Какви забележителни тапети имат в Белгия, не мислите ли?... Да, кълна се, поръчки са. Обаче има един... който за мен е по-важен от всичко друго на света. Разбирате ли?

Хелън кимна.

— Повече от всеки друг. А, разбира се, не би трябвало. Не би следвало да означава нищо за мен. Но означаваше. И още означава. Затова приемам тези поръчки, нали разбирате. Това е.

— Но защо ми го казвате? — попита отчаяно Хелън.

— Защото ми омръзна да лъжа. Все да лъжа... година след година. Когато не говоря лъжи, трябва да ги разигравам и постоянно лъжи са ми в главата. Представа нямате какво е. Той беше всичко за мен... единственото истинско нещо... единственото, което се случи в целия ми живот. А аз се преструвах, че не е. Налагаше са да внимавам за всяка дума, която изричам, и да обмислям следващата си лъжа. И така години наред!

— Колко години? — попита Хелън.

— Шест години и четири месеца преди това и три години и осем месеца после. Ходила съм при него осем пъти оттогава. Утре ще отида за девети път и... не мога... не мога да отида при него отново, без

някой на света да научи. Искам да бъда честна пред някого, преди да отида. Разбирате ли? За мен няма значение. Никога не съм се придържала към истината, дори като момиче. Обаче е недостойно спрямо него. Затова аз... трябваше да споделя с вас. Просто не мога да го тая в себе си повече. О, не мога!

Тя вдигна сключените си ръце почти до устата и после рязко ги спусна, все още сключени, и ги отпусна чак под кръста. Хелън се протегна, хвана ръцете ѝ, сведе глава над тях и промълви:

— О, скъпа моя!

Госпожа Скарсуърт отстъпи назад и лицето ѝ стана на петна.

— Боже мой! Така ли го приемате?

Хелън застина безмълвна, а жената излезе. Мина много време, преди Хелън да успее да заспи.

* * *

На следващата сутрин госпожа Скарсуърт излезе рано, за да изпълни поръчките си, и Хелън отиде сама до Хейгънзийл Трий. Все още облагородяваха мястото — намираше се на пет-шест фута над павиран път, от двете страни на който гробището се простираше на стотина ярда. Напречни дренажни тръби над канавките служеха за входи през недовършения зид на оградата. Хелън се изкачи по няколко стъпала, издълбани в пръстта и покрити с дъски, и после затаи дъх, когато пред нея се ширна цялата гледка. Хелън не знаеше, че в Хейгънзийл Трий има вече двацет и една хиляди мъртви. Единственото, което видя, беше безмилостно море от черни кръстове, по които имаше ламаринени табелки с надписи под всевъзможни ъгли. Не откри никакъв ред, просто огромна пустош сякаш от високи до кръста мъртви бурени, които се надигаха към нея. Пристъпи напред, безпомощно се защура наляво и надясно, чудейки се как изобщо ще успее да се ориентира сама. В далечината имаше бяла ивица. Оказа се парцел с около двеста-триста гроба, чиито надгробни плочи вече бяха поставени, бяха засадени цветя и бяха покрити с прясно окосена трева. Там ясно се виждаха буквите в края на всяка редица, обаче когато погледна в листчето си, установи, че не там трябва да търси.

Мъж беше коленичил зад редица надгробни плочи — явно градинар, защото засаждаше младо растение в меката пръст. Хелън се запъти към него с листчето в ръка. Мъжът се изправи, когато я видя да приближава, и без никакво предисловие или поздрав попита:

— Кого търсите?

— Лейтенант Майкъл Таръл, племенника ми — отговори Хелън бавно и дума по дума, както ѝ се бе налагало да прави хиляди пъти през живота си.

Мъжът вдигна очи и я изгледа с безмерно състрадание, после се извърна от прясно окосената трева към голите черни кръстове.

— Елате с мен — каза той, — ще ви покажа къде е погребан синът ви.

* * *

Преди да си тръгне от гробището, Хелън се обърна да хвърли последен поглед. В далечината видя как мъжът се е привел над младите си растения. И си тръгна, допускаяки, че е градинарят.

[124] Фелдмаршал лорд Кичънър е министър на войната от началото на август 1914 г. — Б.пр. ↑

[125] Така британските войници наричат място на юг от река Ипър и в непосредствена близост до нея. — Б.пр. ↑

МЕРИ ПОСТГЕЙТ

Лейди Маккозланд беше написала за Мери Постгейт, че е „изключително добросъвестна, спретната, дружелюбна и изискана. Много съжалявам, че се разделям с нея, и винаги ще се интересувам от нейното благополучие“.

Госпожица Фаулър я нае по нейна препоръка и за свое учудване, понеже имаше лош опит с други компаньонки, установи, че казаното е вярно. Госпожица Фаулър беше по-близо до шейсетте, отколкото до петдесетте, но макар да се нуждаеше от грижи, не изтощаваше до краен предел своите помощнички. Тъкмо обратното, самата тя раздаваше поощрения и спомени. Баща ѝ беше дребен съдебен чиновник в дните, когато Голямото изложение през 1851 година тъкмо беше положило щемпела си върху една съвършена цивилизация. Разказите на госпожица Фаулър въпреки това невинаги бяха за младите. Мери не беше млада и макар речта ѝ да беше безцветна досущ като косата и очите ѝ, тя никога не се шокираше. Слушаше, без да трепне, всяка история, и накрая казваше: „Колко интересно!“ или „Колко шокиращо!“, в зависимост от случая, и повече не я споменаваха, защото се гордееше, че има трениран ум, който „не се спира задълго на подобни работи“. Освен това Мери беше истинско съкровище по отношение на битовите сметки, поради което селските търговци с техните седмични тефтери никак не я обичаха. Тя нямаше други врагове, не предизвикваше завист дори сред най-обикновените хора, не беше източник на нито една клюка или клевета, запълваше празното място на трапезата на лекаря или на свещеника дори само след половинчасово предизвестие, беше нещо като обща леля на всички малки деца по улиците на селото, чиито родители, макар да приемаха всичко, бързо биха отхвърлили нещо, което им замирише на тъй наречения „патронаж“. Мери стана член на Милосърдния комитет на селото по предложение на госпожица Фаулър, когато самата тя бе скована от артрит, и след шестмесечни събрания през две седмици спечели уважението на всички вътрешни групички.

А когато съдбата подхвърли племенника на госпожица Фаулър, злополучен единайсетгодишен сирак, на грижите на леля му, Мери Постгейт пое своята част от задълженията по неговото образование в частните и в държавните училища. Проверяваше списъците с нужните дрехи и безредните сметки за допълнителни разходи; пишеше на директорите на училищата и на пансионите, на медицинските сестри и лекарите, радваше се или се натъжаваше от успеха на момчето в края на всеки срок. Младият Уиндам Фаулър ѝ се отплащаше по време на ваканциите, като я наричаше „Дирек“, „Канап“ и „Дръвце“, удряше я между тесните рамене или я гонеше из градината, блееща с раззината широка уста, вирнала големия си нос във въздуха и пристъпвайки тромаво и със скована шия, досущ като камила. По-късно той изпълваше къщата с шумни протести, спорове и високопарни тиради относно своите лични нужди, предпочитания и нехаресвания, относно ограничените възможности на „вас, жените“, разплакваше Мери или я довеждаше на прага на изтощението, или — когато решише да прояви чувство за хумор — до безпомощен смях. В критични моменти, които се умножиха, когато той порасна, тя стана негова пратеничка и тълкувателка пред госпожица Фаулър, която не симпатизираше особено на младите. Мери беше глас в негова полза на домашните съвети относно бъдещето му, негова шивачка, която отговаряше строго за разхвърляните му дрехи и обувки, негова неизменна мишена и негова робиня.

А когато той реши да стане адвокат и постъпи в една лондонска кантора, когато поздравът му се промени от „Здравей, Дирек, стара муцуно“ на „Добро утро, Канап такъв“, избухна война, която за разлика от всички войни, които помнеше Мери, не остана, както си му е редът, извън Англия и само във вестниците, а нахлу в живота на хората, които тя познаваше. Както каза Мери на госпожица Фаулър, беше „крайно дразнещо“. Войната отне сина на енорийския свещеник, който се канеше да започва бизнес с брат си, отне племенника на полковника точно преди да замине да бере плодове в Канада, отне и сина на госпожа Грант, който, както твърдеше майка му, беше отдаден на свещеническо поприще, и много рано отне Уин Фаулър, който им съобщи с пощенска картичка, че ще се запише в Кралския летящ корпус и че му трябва топла плетена жилетка.

— Трябва да отиде и трябва да има жилетка — каза госпожица Фаулър.

И Мери си набави нужната вълна и шишове за плетене, а госпожица Фаулър обясняваше на мъжете под свое разпореждане — двама градинари и един общ работник на около шейсет години — че онези, които могат да се запишат в армията, най-добре да го направят. Градинарите напуснаха. Чийп, общият работник, се задържа, получи повишение и се премести в къщичката на градинарите. Готвачката, която недоволстваше, че не се радва на достатъчно изобилие, също напусна след разпалена сцена с госпожица Фаулър и завлече прислужницата със себе си. Госпожица Фаулър повери овакантия пост на Нели, седемнайсетгодишната дъщеря на Чийп, госпожа Чийп направи готвачка, която от време на време се налагаше да чисти, и намалялото домакинство продължи да функционира гладко.

Уин поиска увеличаване на издръжката си. Госпожица Фаулър, която винаги гледаше фактите в очите, каза:

— Трябва да я получи. Има голяма вероятност да не живее дълго, за да я похарчи, а ако с триста ще бъде доволен...

Уин беше благодарен и се появи със закопчаната си догоре униформа, за да го каже. Обучителният му център се намираше на няма и трийсет мили, а думите му бяха изпъстрени с технически подробности, които се налагаше да пояснява със схеми и чертежи на различни машини. Даде на Мери един такъв чертеж.

— Добре го разгледай, защото скоро ще виждаш много такива — предупреди я той.

И Мери проучи чертежа, но при следващото посещение на Уин, който се надуваше и се хвалеше пред женорята у дома, тя не издържа на разпита му и той я наруга като едно време.

— Изглеждаш повече или по-малко като човешко същество — каза младежът с гласа си на военен. — Все някога в миналото трябва да си имала мозък. Какво си сторила с него? Къде го държиш? И овца ще се справи по-добре от тебе. Толкова си жалка! По-безполезна си от празна консервена кутия, пуйка такава.

— Така ли ти говорят по-висшите офицери? — обади се от стола си госпожица Фаулър.

— Ама тя не се сърди — отговори Уин. — Нали така, Канап?

— Че за какво? Казал ли е нещо Уин? Следващия път, когато дойдеш, ще съм го запомнила — измънка тя и отново склучи светлокестенявите си вежди над чертежите на цепелини, германски моноплани и френски биплани.

Няколко седмици по-късно сраженията по суша и море, за които четеше на госпожица Фаулър, изобщо не я интересуваха. Сърцето и интересът ѝ се рееха високо във въздуха с Уин, който беше приключил с „паркирането на самолетите“, каквото и да означаваше това, и след като беше карал чужди машини, беше получил своя. Една сутрин той кръжа около техните комини, кацна на Вегс Хийт, току пред градинската порта, и ето ти го Уин, посинял от студ и крещи, че е гладен. Уин и Мери избутаха инвалидния стол на госпожица Фаулър, както бяха правили неведнъж, по пътеката, за да види самолета. Мери отбеляза, че машината „мирише много неприятно“.

— Май мислиш с носа си — отбеляза Уин. — Сигурен съм, че не го правиш с ума си. Я ми кажи сега какъв е този самолет.

— Ще отида да си взема чертежа — каза Мери.

— Безнадежден случай! Нямах мозък колкото бяла мишка — провикна се той и започна да обяснява уредите и отделенията за бомбите, докато не стана време да се качи на самолета и отново до полети сред натежалите от влага облаци.

— А! — възкликна Мери, когато смърдящата машина отлетя. — Само почакайте Летящият корпус да запретне ръкави! Уин казва, че е много по-безопасно, отколкото в окопите.

— Дали? — каза госпожица Фаулър. — Повикай Чийп да ме добута обратно къщи.

— Нанадолнище е, и аз ще се справя — каза Мери, — ако сложите спирачката.

Натисна с цяло тяло ръчките и двете потеглиха към къщи.

— Сега внимавай да не прегрееш и да настинеш — предупреди я твърде дебело облечената госпожица Фаулър.

— Аз никога не се потя — отговори Мери.

Натика стола под верандата и изпъна дългия си гръб. От усилието страните ѝ бяха поруменели, а вятърът беше измъкнал кичур от косата ѝ върху челото. Госпожица Фаулър я погледна.

— За какво си мислиш, Мери? — попита тя внезапно.

— О, Уин поиска още три чифта чорапи и аз си мислех, че трябва да му ги подсигурим.

— Добре. Но аз питах за нещата, за които си мислят жените. Ето, вече си на повече от четирийсет...

— На четирийсет и четири — уточни Мери.

— И?

— Какво? — Мери както обикновено предложи рамото си на госпожица Фаулър.

— Вече десет години си при мен.

— Да видим — каза Мери. — Уин беше на единайсет, когато пристигна. Сега е на двайсет, а аз дойдох две години преди това. Трябва да са единайсет години.

— Единайсет! И още не си ми казала нищо важно за себе си. Като погледна назад, ми се струва, че все аз съм говорила.

— Боя се, че не съм особено разговорлива. Както казва Уин, нямам ум за тази работа. Дайте да взема шапката ви.

Госпожица Фаулър се размърда сковано и тупна с гумения връх на бастуна си по плочките на пода.

— Мери, какво друго си освен компаньонка? Била ли си някога нещо друго?

Мери окачи градинската си шапка на съответната кукичка.

— Не — отвърна тя след известен размисъл. — Мисля, че не съм. Но се опасявам, че не ме бива много в мисленето.

Донесе на госпожица Фаулър обичайната за единайсет часа чаша с френска минерална вода.

Беше влажният декември, когато количеството на валежите достигаше шест инча месечно и жените излизаха много рядко. Летящата колесница на Уин дойде да ги посети няколко пъти и две сутрини (беше ги предупредил с пощенска картичка) Мери чу трещенето на пропелерите му на зазоряване. Втория път изтича до прозореца и се загледа към светлеещото небе. Малко петънце прелетя над нея. Тя вдигна слабите си ръце към него.

Същата вечер в шест часа в официален плик пристигна известието, че младши лейтенант У. Фаулър е загинал по време на учебен полет. Смъртта му била мигновена. Мери прочете писмото и го занесе на госпожица Фаулър.

— Не съм и очаквала друго — каза госпожица Фаулър, — но много съжалявам, че се случи, преди той да успее да постигне нещо.

Стаята се завъртя край Мери Постгейт, но тя се усещаше много стабилна наред нея.

— Да — каза тя, — много жалко, че не умря по време на сражение, след като е убил някого.

— Умрял е мигновено. Това поне е утеха — продължи госпожица Фаулър.

— Обаче Уин казваше, че шокът от падането убива човек тутакси — цитира Мери думите на Уин.

Стаята постепенно спря да се върти. Тя чу как госпожица Фаулър подмята нетърпеливо:

— Но защо не можем да се разплачем, Мери?

И после как самата тя ѝ отговаря:

— Няма причина да плачем. Той изпълни дълга си, точно както го стори и синът на госпожа Грант.

— И когато той загина, тя дойде и плака цяла сутрин — отбеляза госпожица Фаулър. — А сега аз просто се чувствам изморена, ужасно изморена. Ще ми помогнеш ли да си легна, ако обичаш, Мери? И мисля, че бих искала грейката.

Мери ѝ помогна и поседя до нея, бърборейки за бурната младост на Уин.

— Струва ми се — внезапно каза госпожица Фаулър, — че възрастните и младите хора се възстановяват от такъв шок. Най-засегнати са хората на средна възраст.

— Сигурно е вярно — отвърна Мери и се надигна. — Ще отида да разтребя стаята му. Ще носим ли траур?

— Категорично не — отговори госпожица Фаулър. — Разбира се, на погребението — да. Аз не мога да отида. Ти ще отидеш. Искам да уредиш да бъде погребан тук. Колко хубаво, че не се случи в Солсбъри!

Всички — от командването на Летящия корпус до свещеника — се държаха много мило и състрадателно. За кратко Мери се озова в свят, където телата се изпращаха с всякакви превозни средства до всякакви места. А на погребението двама младежи със закопчани догоре униформи стояха до гроба и говориха с нея след това.

— Вие сте госпожица Постгейт, нали? — попита единият. — Фаулър ми е разказвал за вас. Беше свястно момче, страхотно момче... Огромна загуба!

— Огромна загуба! — изръмжа и приятелят му. — Ужасно съжаляваме.

— От колко високо е паднал? — прошепна Мери.

— Близо четири хиляди фута, струва ми се. Ти беше ли горе в онзи ден, Мънки?

— Там някъде — отговори другото момче. — Барометърът ми показваше три хиляди, а аз не бях толкова високо като него.

— Ами, добре тогава — каза Мери. — Много ви благодаря.

Отдалечиха се и в този момент госпожа Грант се хвърли разридана върху плоските гърди на Мери под покритата порта и проплака:

— Знам как се чувстваш! Знам как се чувстваш!

— Но неговите родители са мъртви — отвърна Мери, докато я избутваше. — Сигурно вече са се срещнали — додаде тя неопределено и избяга към катафалката.

— И аз си мислех за това — нададе вой госпожа Грант, — обаче той на практика не ги познава. Колко неловко!

Мери добросъвестно разказа всяка подробност от ритуала на госпожица Фаулър, която се засмя на глас след описанието на изблика на госпожа Грант.

— О, на Уин щеше да му хареса! На него не можеше да се разчита на погребение! Помниш ли... — И двете отново се заговориха за младежа, като всяка запълваше празнините в разказа на другата. — А сега — каза накрая госпожица Фаулър, — ще вдигнем щорите и ще направим основно почистване. Винаги ни се отразява добре. Погрижи ли се за вещите на Уин?

— За всичко... още откакто пристигна тук. Никога не е чупил нищо... дори играчките си.

Двете огледаха подредената стая.

— Надали е естествено да не плачем — каза най-сетне Мери. — Много се опасявам да не направите реакция.

— Както вече ти казах, ние, старите хора, се съвземаме от удара. За теб се страхувам. Плака ли?

— Не мога. Само съм ядосана на германците.

— Това е чиста загуба на жизнени сили — заяви госпожа Фаулър. — Трябва да доживеем края на войната. — Отвори пълния гардероб. — Премислих нещата, ето какъв е планът ми. Ще раздадем всичките му цивилни дрехи — на белгийските бежанци и така нататък.

Мери кимна.

— Ботушите, яките и ръкавиците?

— И тях. Не е нужно да пазим нищо освен фуражката и колана му.

— Изпратиха ги вчера заедно с униформата му от Летящия корпус — посочи Мери един пакет на тясното легло от ковано желязо.

— Добре, запази вещите му от армията. Някой може да им се зарадва после. Помниш ли му мерките?

— Пет фута и осем и половина инча, гръдна обиколка трийсет и шест инча. Обаче ми каза, че е пораснал с инч и половина. Ще го отбележа на етикет и ще го вържа на спалния му чувал.

— Добре, това го решихме — каза госпожица Фаулър и потупа дланта на едната си ръка със средния си пръст с пръстен на другата. — Какво прахосничество! Утре ще донесем стария му училищен сандък и ще приберем цивилните дрехи.

— Ами останалото? — попита Мери. — Книгите му, снимките, игрите и играчките... и всичко останало?

— Смятам да изгорим всичко — заяви госпожица Фаулър. — Така поне ще знаем къде са и никой няма да се занимава с тях. Какво мислиш?

— Мисля, че така ще е най-добре, обаче те са страшно много.

— Ами изгори ги в пещта — нареди госпожица Фаулър.

Това беше открита пещ за изгаряне на отпадъци — малка цилиндрична тухлена кула, висока четири фута и с желязна решетка. Госпожица Фаулър видяла модела в списание по градинарство преди години и поръчала да ѝ направят в долния край на градината. Прилягаше на подредената ѝ душа, защото я спасяваше от грозни купчини отпадъци, а пепелта изсветляваше коравата глинена почва.

Мери се позамисли, представи си какво трябва да направи и кимна. Цяла вечер прибираха до болка познатите му цивилни дрехи, бельото, на което Мери беше избродирала инициалите му, и крещящите вратовръзки и чорапи от полка. Потрябва им втори сандък, след него — малък куфар, а късно на следващия ден Чийп и местният

превозвач натовариха всичко на каруцата. За щастие, свещеникът познаваше сина на свой приятел, висок пет фута и осем и половина инча, за когото пълната униформа от Летящия корпус щеше да бъде много приемлива, и изпрати сина на градинаря си с ръчна количка да отнесе дрехите. Фуражката беше окачена в спалнята на госпожица Фаулър, а коланът — в стаята на госпожица Постгейт, защото, както изтъкна госпожица Фаулър, не искаха да ги превръщат в тема за разговор на чай.

— С това приключихме — отбеляза госпожица Фаулър. — Останалото оставям на теб, Мери. Най-добре вземи големия кош и накарай Нели да ти помогне.

— Ще взема ръчната количка и сама ще се справя — отговори Мери и за пръв път в живота си затвори уста.

В миг на раздражение госпожица Фаулър беше определила Мери като ужасяващо методична. Мери нахлупи най-старата си непромокаема градинарска шапка и обу галошите, които все й се изсулваха, защото отново се канеше да вали. Събра подпалки от кухнята, половин кофа въглища и един сноп сухи клони. Превози ги с ръчната количка по покритите с мъх пътеки до малкия и усоеен лавров шубрак, където беше пещта за изгаряне на отпадъци под три дъба. Прехвърли се през телената ограда в земите на свещеника и от купата сено на неговия арендатор измъкна две шепи хубава суха слама, която разстла върху решетката на пещта. След това на няколко курса, като всеки път минаваше покрай бледото лице на госпожица Фаулър на прозореца на дневната, Мери смъкна покрития с кърпа кош за дрехи, натовари го в ръчната количка заедно с орфаните от много разлистване книги на Хенти, Мариат, Ливърс, Стивънсън, баронеса Орси, Гарвис, учебници и атласи, купчина списания „Мотор Сайклист“, „Лайт Кар“ и каталози на изложбите в зала „Олимпия“; остатъците от флотилия ветроходни кораби: от катери за девет пенса до яhti за девет гвинеи; халат от частното училище; евтини и скъпи бухалки; топки за тенис и за крикет; разглобени парни локомотиви и локомотиви с часовников механизъм с разкривените им релси; сиво-червен макет на подводница; ням грамофон с напукани плочи; стикове за голф, които се наложи да строши върху коляното си като бастуни, и едно зулуско копие; снимки от мачове по крикет и футбол от различните му училища и от тренировъчния му корпус по време на

маршировка; снимки и филмови ленти, няколко калаени и една истинска сребърна купа от боксови мачове и младежки лекоатлетически състезания; купчина училищни снимки; снимка на госпожица Фаулър; снимка на Мери, която той беше взел на шега и (добре, че не го помоли!) така и не ѝ върна; кутия с тайно чекмедже; купчина фланели, колани, пуловери и чифт обувки с шипове, които изрови на тавана; пакет с всички писма, които госпожица Фаулър и Мери му бяха писали, запазени по някаква нелепа причина през годините; петдневен опит за водене на дневник; рамкирани снимки на състезателни автомобили на скорост на пистата в Брукландс и всякакви неразпознаваеми и счупени кутии с инструменти, кафези за зайци, електрически батерии, оловни войничета, резбарски принадлежности и пъзели.

Госпожица Фаулър я наблюдаваше от прозореца как снове напред-назад и си каза: „Мери е възрастна жена. Чак сега забелязвам“.

След като се наобядваха, ѝ препоръча да си почине.

— Изобщо не съм изморена — отговори Мери. — Всичко съм уредила. Ще отида в селото в три за малко парафин. Нели няма достатъчно, а разходката ще ми се отрази добре.

Обиколи къщата за последен път, преди да тръгне, и установи, че не е пропуснала нищо. Заръмя веднага щом тя зави покрай Вегс Хийт, където кацаше Уин — сякаш чу бученето на перките над главата си, обаче нямаше нищо за гледане. Вдигна чадъра си и закрачи слепешката в дъжда, докато не се прислони в празното село. На излизане от магазина на господин Кид с бутилка парафин в пазарската мрежа срещна сестра Идън, селската медицинска сестра, и както обикновено двете се заговориха за децата в селото. Тъкмо се разделяха срещу „Ройъл Оук“, когато някой стреля точно зад къщата — поне така им се стори. Изстрелът беше последван от детски писък, който се превърна във вой.

— Нещастен случай! — веднага се произнесе сестра Идън и се втурна през празната кръчма, следвана от Мери.

Завариха госпожа Герит, съпругата на кръчмаря, която само ахкаше и сочеше към двора, където малък навес се беше килнал настрани сред разхвърляни керемиди. Сестра Идън грабна един чаршаф, който се сушеше пред огъня, изтича навън и вдигна от земята нещо, което уви с чаршафа. Той бързо почервения, почервения и

половината ѝ униформа, докато Идън внасяше товара си в кухнята — мъничката Една Герит, на девет години, която Мери познаваше още откакто беше в количка.

— Зле ли съм ранена? — попита Една и издъхна между окървавените ръце на сестра Идън.

Чаршафът се отметна за миг и преди да успее да затвори очи, Мери зърна разкъсаното тяло.

— Истинско чудо е, че изобщо успя да продума — каза сестра Идън. — Какво се случи, за бога?

— Бомба — отговори Мери.

— От цепелин?

— Не, от самолет. Стори ми се, че го чух в полето, но реших, че е от нашите. Явно е изключил двигателите, когато се е спуснал. Затова не сме го забелязали.

— Мръсни свине! — изруга сестра Идън пребледняла и разтреперана. — Виж ме на какво приличам! Иди да кажеш на д-р Хенис, госпожице Постгейт. — Сестрата погледна към майката, която се беше строполила по лице на пода. — Само е припаднала. Обърни я.

Мери повдигна госпожа Герит отдясно и побърза да отиде да съобщи на лекаря. Докато му разказваше, той ѝ нареди да поседне в кабинета му, за да ѝ донесе нещо за пиене.

— Няма нужда, уверявам ви — каза тя. — Може би не е разумно да съобщавам за това на госпожица Фаулър. Сърцето ѝ е много слабо напоследък.

Доктор Хенис я изгледа с възхита, докато подготвяше чантата си.

— Не, не казвайте на никого, докато не сме сигурни — рече той и бързо се запъти към „Ройъл Оук“, а Мери тръгна да се прибира с бутилката парафин.

Селото зад нея беше притихнало както обикновено, защото новината още не се беше разпространила. Тя се понамръщи, широките ѝ ноздри се разтвориха грозно и от време на време Мери промърморваше една фраза, която Уин, който изобщо не се сдържаше пред своите женоря, използваше по адрес на врага.

— Проклети варвари! Те са проклети диваци! Обаче — продължи Мери, опирайки се на разбиранията, които я бяха направили такава, каквата беше — човек не бива да се замисля много-много над тези неща.

Още преди да стигне до къщата, д-р Хенис, който беше и полицаят на селото, я изпревари с колата си.

— О, госпожице Постгейт... Искрах да ви кажа, че инцидентът в „Ройъл Оук“ се дължи на факта, че оборът на Герит се е срутил. Отдавна е опасен. Трябваше да бъде съборен.

— Стори ми се, че чух експлозия — каза Мери.

— Сигурно сте чули как се цепят гредите. Отдавна ги наблюдавам. Целите са прогнили. Разбира се, накрая са се сцепили, а звукът наподобява на изстрел.

— Така ли? — учтиво попита Мери.

— Клетата малка Една си играела отдолу — продължи лекарят, все още приковал очи върху нея, — а гредите и керемидите я насекли на парчета.

— Видях го — поклати глава Мери. — И го чух.

— Е, не можем да бъдем сигурни. — Д-р Хенис изцяло промени тона. — Знам, че вие и сестра Идън (вече говорих с нея) сте напълно благонадеждни и мога да разчитам на вас да не казвате нищо... поне засега. Няма нужда да тревожим хората излишно...

— О, не, няма... никога не го правя — отвърна Мери и д-р Хенис замина за областния град.

В крайна сметка, каза си тя, вероятно тъкмо срутилият се обор е причинил всичко това на клетата малка Една. Мери съжали, че изобщо е намекнала за нещо друго, обаче сестра Идън беше самата дискретност. Когато се прибра у дома, случилото ѝ се струваше все по-далечно по силата на своята чудовищност. Госпожица Фаулър я осведоми, че два самолета се прелетели половин час по-рано.

— Стори ми се, че ги чух — отговори Мери. — Сега отивам в градината. Взех парафин.

— Да, обаче какво е това по ботушите ти? Подгизнали са. Веднага се преобуй!

Мери не само се подчини, ами уви ботушите във вестник и ги пъкна в мрежата при бутилката. И излезе, въоръжена с дългия кухненски ръжен.

— Пак заваля — бяха последните думи на госпожица Фаулър, — но знам, че няма да си отдъхнеш, докато не се отървеш от отпадъците.

— Няма да отнеме дълго. Приготвила съм всичко и съм затворила капака на пещта, за да не се мокри отвътре.

Храсталакът потъна в сумрак, докато Мери приключи и напръска с жертвеното масло. Когато драсна клечката, която щеше да изгори сърцето ѝ и да го превърне в пепел, чу стенание или сумтене зад гъстите португалски лаврови храсти.

— Чийп? — повика го тя нетърпеливо, обаче Чийп с отколешното си лумбаго в удобната си къщурка беше последният човек, който би осквернил светилището ѝ. — Овце — заключи тя и хвърли клечката. Кладата пламна бурно и лумналите пламъци сгъстиха нощта край нея.

„О, колко щеше да му хареса на Уин!“, помисли си тя и отстъпи от огъня.

На светлината на огъня Мери забеляза зад един лавров храст на няма и пет стъпки от нея гологлав мъж, седнал сковано в основата на един от дъбовете. В скута му лежеше счупен клон и отдолу се подаваше единият му крак, обут с ботуш. Главата му се въртеше неспирно, но тялото му беше неподвижно като ствола на дървото. Беше облечен — Мери се премести настрани, за да го огледа по-добре — с униформа, подобна на тази на Уин, закопчана догоре. За момент ѝ се стори, че може да е някой от младежите, които беше видяла на погребението, обаче техните коси бяха тъмни и лъскави. Този мъж беше светъл като бебе и толкова късо подстриган, че Мери виждаше противната му розова кожа отдолу. Устните му се движеха.

— Какво казваш? — приближи се мъничко Мери и спря.

— Леди, леди — промърмори той, а дланите му се вкопчваха в сухите листа.

Нямаше съмнение от коя националност е мъжът. Мери толкова се ядоса, че се върна до пещта, макар че тя беше още твърде гореща, за да използва ръжена. Книгите на Уин, изглежда, горяха добре. Мери вдигна поглед към дъба зад мъжа. Няколко от по-леките горни клони и три от долните се бяха счупили и бяха посипали листата си по алеята между храстите. На най-ниския чатал висеше каска, която приличаше на птиче гнездо на сиянието на огнените езици. Явно човекът беше паднал между клоните на дървото. Уин ѝ беше казал, че е напълно възможно да паднеш от самолети. Беше ѝ казал също, че дърветата са полезни, защото забавят падането на летеца, но явно в този случай авиаторът беше пострадал, иначе щеше да се помръдне от тази странна поза. Изглеждаше безпомощен, с изключение на ужасната клатеща се

глава. Мери обаче забеляза кобура на пистолета на колана му, а тя мразеше пистолетите. Преди месеци, след като прочетоха заедно няколко британски репортажа, двете с госпожица Фаулър си бяха имали вземане-даване с едно оръжие — огромен револвер с патрони с плосък връх, според Уин забранени за употреба срещу цивилизовани врагове. „На нас ни вършат работа — отговори му тогава госпожица Фаулър. — Покажи на Мери как работи това чудо.“ И Уин, развеселен дори от вероятността да възникне подобна нужда, беше завел уплашената и примижала Мери в изоставената каменна кариера в земите на свещеника и ѝ беше показал как да стреля с ужасното оръжие. В момента то се намираще в лявото горно чекмедже на тоалетката ѝ — спомен, който не беше в камерата за горене. Уин щеше да остане доволен, ако видеше как тя вече не се бои.

Мери се прокрадна в къщата, за да вземе оръжието. Когато се върна в дъжда, очите на главата светеха в очакване. Устата опита да се усмихне. Като зърна револвера обаче, угълчетата ѝ увиснаха досущ като тези на Една Герит. Сълза се проточи от едното око и главата се залюля от рамо до рамо, сякаш се опитваше да покаже нещо.

— Cassée. Tout cassée^[126] — простена той.

— Какво каза? — отвратено попита Мери, като се стараеше да не доближава, макар че само главата помръдваше.

— Cassée — повтори той. — Che me rends. Le medicin! Tоctor!^[127]

— Nein! — каза Мери и впрегна мъничките си познания по немски в служба заедно с големия пистолет. — Ich haben der todt Kinder gesehn.^[128]

Главата застина неподвижно. Ръката на Мери се отпусна. Внимаваше пръстът ѝ да не докосва спусъка, за да не стане нещастен случай. Почака мъничко, после се върна до пещта, където пламъците вече гаснеха, и разрови овъглените книги на Уин с ръжена. Главата отново простена с молба за лекар.

— Престани! — тупна с крак Мери. — Престани, проклет варварин!

Думите излязоха от устата ѝ плавно и естествено. Бяха думи на Уин, а той беше джентълмен, който за нищо на света не би разкъсал малката Една на тези яркочервени късове. Обаче нещото под дъба беше сторило точно това. Това не бяха ужасиите, които Мери четеше

от вестника на госпожица Фаулър — беше го видяла със собствените си очи върху кухненската маса в „Ройъл Оук“. Не биваше да си позволява да мисли за това. Уин вече беше мъртъв и всичко, свързано с него, шумолеше, блещукаше и ставаше на буци под заетия ѝ ръжен и се превръщаше в червено-черен прах и сивкава пепел. Това нещо под дъба също щеше да умре. Мери беше виждала смъртта повече от веднъж. Произхождаше от семейство, на което страшно му се удаваше да умира „при крайно смущаващи обстоятелства“, както бе обяснила на госпожица Фаулър. Щеше да остане тук, докато напълно се убеди, че нещото е мъртво — мъртво като скъпия ѝ татко в края на осемдесетте, като леля Мери през осемдесет и девета и като мама през деветдесет и първа, като братовчед ѝ Дик през деветдесет и пета, като прислужницата на лейди Маккозланд през деветдесет и девета, като сестрата на лейди Маккозланд през хиляда деветстотин и първа, като Уин, погребан преди пет дни, и като Една Герит, която още очакваше земята да я прибере. При тази мисъл един от кучешките ѝ зъби ухапа долната устна, веждите ѝ се склчиха, ноздрите ѝ се разшириха и Мери размаха ръжена толкова рязко, че раздруса решетката на дъното на печта и надраска тухлените стени. Погледна часовника си. Наближаваше четири и половина и дъждът всеки момент щеше да рукне. Мери трябваше да сервира чая в пет. Ако това нещо не умреше преди това, дрехите ѝ щяха да подгизнат и трябваше да се преоблича. А междувременно вниманието ѝ беше заето с факта, че вещите на Уин горят добре въпреки влагата, макар че от време на време някоя книга със съвсем четливо заглавие щръкваше от купчината. Докато ръчкаше с ръжена, цялата беше поруменяла, сякаш до мозъка на костите си. Мери си затананика, а никога не бе имала хубав глас. Не вярваше в напредничавите възгледи — макар че самата госпожица Фаулър клонеше натам — относно мястото на жената в този свят. Но сега проумяваше, че много може да се говори по въпроса. Ето това например беше нейна работа, която никой мъж не можеше да свърши, най-малко пък д-р Хенис. В подобно критично положение мъжът щеше да се държи „спортменски“, би казал Уин, щеше да зареже всичко, за да потърси помощ, и със сигурност щеше да вкара нещото в къщата. Жената обаче трябваше да се грижи за дома, за щастието на съпруга и децата си. При отсъствието на това... човек не бива много да се замисля над въпроса... но...

— Престани! — отново се провикна Мери отсреща. — Вече ти казах, не! Видях как едно дете умира.

Но такива бяха фактите. Една жена, която няма тези неща, все още може да бъде полезна, дори по-полезна от мъж в някои отношения. Тайно развълнувана, Мери потупваше с ръжена в пепелта като работник, който павира улица. Дъждът гасеше огъня, ала тя усещаше — беше твърде тъмно, за да вижда, — че делото ѝ е завършено. В дъното на пещта се виждаше мътно червено сияние, недостатъчно силно да овъгли дървения капак, ако го плъзне до средата заради дъжда. Като го стори, Мери се облегна на ръжена и зачака, все по-запленена от своя екстаз. Беше престанала да мисли. Напълно се отдаде на чувството. Отколешното ѝ удоволствие беше нарушено от звук, който бе очаквала в агония няколко пъти през живота си. Наведе се напред и се послуша усмихната. Нямахте грешка. Затвори очи и се наслади. После звукът рязко секна.

— Хайде — промърмори тя едва чуто. — Това не е краят.

После краят наистина настъпи в затишието между два порива на дъжда. Мери Постгейт шумно пое въздух между зъбите си и потръпна от глава до пети.

— Всичко е наред — каза тя доволно и се прибра в къщата, където наруши обичайния си ред, като си взе дълга гореща вана преди чая и слезе долу „много разхубавена“, както отбеляза госпожица Фаулър, когато я видя спокойно излегната на другия диван.

[126] Счупено, всичко е счупено (фр.). — Б.пр. ↑

[127] Опитва се да каже: Je me rends! („Предавам се“) и le médecin („лекар“) на френски, а после и „лекар“ на английски. — Б.пр.

↑

[128] На развален немски: „Не. Видях мъртвото дете“. — Б.пр. ↑

Издание:

Автор: Ръдиард Киплинг

Заглавие: Земята е плоска

Преводач: Надежда Розова

Година на превод: 2017

Език, от който е преведено: английски

Издание: първо

Издател: ИК „Колибри“

Град на издателя: София

Година на издаване: 2017

Тип: сборник разкази

Националност: британска

Печатница: Печатница „Инвестпрес“

Отговорен редактор: Жечка Георгиева

Технически редактор: Симеон Айтов

Художник: Стефан Касъров

Коректор: Нели Германова

ISBN: 978-619-150-849-5

Адрес в Библиоман: <https://biblioman.chitanka.info/books/5600>

ЗАСЛУГИ

Имате удоволствието да четете тази книга благодарение на *Моята библиотека* и нейните всеотдайни помощници.

МОЯТА БИБЛИОТЕКА

<http://chitanka.info>

Вие също можете да помогнете за обогатяването на *Моята библиотека*. Посетете **работното ателие**, за да научите повече.